

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiiilor de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, membru asociat al Proiectului de Istorie Paralelă pentru Securitate prin Cooperare.

REDACTOR-ŞEF

• General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Ministerul Apărării Naționale, România

COLEGIUL DE REDACȚIE

- Prof. asociat dr. JORDAN BAEV, Colegiul de Apărare și Stat Major, „G.S. Rakovsky”, Sofia, Bulgaria
- Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT, University College London, Marea Britanie
- SORIN ENCUTĂSCU, Președintele Asociației „Manfred Wörner”, București, România
- Lector univ. dr. IULIAN FOTA, Consilier prezidențial, Președinția României
- Dr. SERGHEI KONOPLIOV, Harvard University Program for Black Sea Security, SUA
- Prof. dr. CRAIG NATION, Department of National Security&Strategy, US Army War College, USA
- Prof. dr. REINER POMERRIN, Universitatea din Dresda, Germania
- Prof. dr. ERWIN SCHMIDL, Academia Națională de Apărare, Viena, Austria
- Prof. univ. dr. MICHAEL SHAFIR, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
- Colonel (r) dr. SHAUL SHAY, Senior research fellow, International Policy Institute for Counter-Terrorism at the Interdisciplinary Center, Herzliya, Israel
- Prof. univ. dr. VASILE SECĂREȘ, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, România
- Dr. JEFFREY SIMON, Senior research fellow, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C., SUA
- Comandor (r) GHEORGHE VARTIC, istoric militar, C.S.E.E.A., România

ADRESA

Str. Constantin Mille nr. 6, sector 1, București, cod 010142,
telefon: 0040 21 315.17.00, fax: 0040 21 319.58.01
www.mapn.ro/diepa/ispaim
e-mail:ipsdmh@yahoo.com

Revista a fost inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C”.

SUMAR

ROMÂNIA ȘI REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Cristina Dobreanu – Provocările regiunii Mării Negre: securitatea energetică și rolul României / 5

Dr. Șerban F. Cioculescu – The main national and regional security issues with the Romanian-Polish contemporary relations / 13

NATO și UE: ACTORI DE SECURITATE GLOBALI

Carmen Rijnoveanu – Politica de apărare europeană, între ambiții și limitări strategice / 33

Dr. Simona Țuțuianu – Rolurile de gen în procesul de reformă a sistemului național de apărare: sprijinirea operațiunilor militare internaționale / 49

Dragoș Ghercioiu – NATO în Afganistan – prezent și perspective. Consecințe / 57

Ion Alexandru – Perspectivele extinderii NATO în Europa de Est / 66

ASIA DE SUD ȘI ORIENTUL MIJLOCIU

Dr. Dragoș Ilinca – Procesul de pace din Orientul Mijlociu / 75

Dr. Silviu Petre – Sri Lanka între balanța de putere și regimul drepturilor omului. O contribuție la dezbateră neo-neo / 85

PUNCTE DE VEDERE

Dr. Vasile Secăreș – Provocarea despre care nu am știut... sau „al doilea război al Crimeei” / 101

Teodora-Maria Daghie - Romania's national security strategy in the 21st century as a member of the European Union / 110

Carmen Ardelean – Security Issues in the Danube Region / 121

RECENZII

Constantin Manolache – „Euroarmata și apărarea României. Analiză de epistemologie constructivistă privind politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene” (Dragoș Ghercioiu) / 137

Redactor-șef adjunct: Șerban Filip Cioculescu
Tehnoredactor: Maria Dumitru

B 00136/05.08.2014

ROMÂNIA ȘI REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Provocările regiunii Mării Negre: securitatea energetică și rolul României

Cristina Dobreanu

Introducere

Evenimentele care au izbucnit în Ucraina, în ultimele două luni, în care un episod important a fost anexarea Crimeii de către Rusia, aduc din nou în atenție regiunea tot mai „fierbinte” a Mării Negre. Pe lângă instabilitatea internă pe care inițiativa Rusiei a declanșat-o în Ucraina, inevitabil este repusă pe tapet și problema securității energetice a statelor aflate la vest de Ucraina și pentru care acest stat-tampon între UE și Rusia este țară de tranzit pentru gazul venit din Rusia. Astfel, securitatea energetică devine o componentă importantă a politicii externe nu numai a statelor din regiunea Mării Negre, ci a întregii Europe, dependente într-o mare măsură de resursele naturale ale Moscovei.

Dacă din punct de vedere istoric, regiunea Mării Negre este punctul de legătură al Europei cu Orientul Îndepărtat și Asia Centrală, deosebit de importantă din punct de vedere geostrategic încă de pe vremea cuceririlor otomane, astăzi, este din nou sub lumina reflectoarelor pentru că poate reprezenta cheia diversificării surselor de energie care pun în mișcare motoarele economiilor europene.

Definirea conceptului de „regiune” se dovedește a fi un demers complicat, deoarece, urmând explicația istoricului Charles King, „regiunile nu au la bază similitudini legate de limbă, cultură, religie sau alte caracteristici pe care locuitorii regiunii – fie ei indivizi, popoare sau state – le pot avea. Ci mai degrabă este vorba de conexiuni: legături profunde și durabile

între popoare și comunități care să delimiteze un spațiu de un altul”¹. Iar în ceea ce o privește, Marea Neagră are caracteristici speciale, fiind singura pe care strâmtoarele o leagă de o altă mare și nu de un ocean. De aceea, politologul și diplomatul Oleg Serebrian consideră Marea Neagră „un fel de *finis-mer*, dar anume această particularitate o face să aibă acel rol deosebit în istoria Eurasiei, transformând-o într-o placă turnantă a schimburilor comerciale din diverse epoci”².

Referitor la delimitarea regiunii Mării Negre există două accepțiuni în această privință. Prima, vede regiunea Mării Negre în sensul restrâns, luând în considerare numai statele riverane ale Mării Negre: România, Bulgaria, Turcia, Ucraina, Georgia și Rusia. A doua, vizează un sens mai larg al regiunii extinse a Mării Negre și înglobează în această definiție și Republica Moldova, Armenia și Azerbaidjanul. Delimitarea regiunii nu este însă una unanimă fiindcă, de pildă, organizațiile regionale cuprind chiar mai multe state decât sunt definite prin cele două accepțiuni. Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (*Black Sea Economic Cooperation* - BSEC) este un astfel de exemplu care înglobează unsprezece state, iar pe lângă cele care fac parte geografic din regiunea extinsă a Mării Negre mai sunt incluse și Albania și Grecia. Desigur, fie că este luat în considerare sensul restrâns sau cel extins al regiunii, aceasta reprezintă mai ales „coridorul energetic ce leagă sistemul euroatlantic de spațiul caspic, furnizor al acestor resurse, dar și un vast arc la nordul arealului ce include ma-

rile axe fluviale și drumuri comerciale – Dunărea, Nistrul, Niprul³.

În perioada Războiului Rece, regiunea Mării Negre nu a suscitât un interes deosebit din partea marilor actori ai scenei internaționale, după cum susțin analiștii politici americani Ronald D. Asmus și Bruce P. Jackson⁴. În opinia lor, căderea Cortinei de Fier dar mai ales atacurile teroriste din septembrie 2001 au făcut ca regiunea să înceapă să nu mai fie una periferică în interesele marilor actori ai scenei internaționale, însă, în același timp, s-a dovedit lipsa unei strategii coerente în ceea ce privește această zonă de intersecție a Europei. Cei doi specialiști explică faptul că regiunea Mării Negre s-a aflat în acest con de umbră mai întâi din cauza poziției sale marginale, la periferia spațiilor de securitate eurasiatic, european și al Orientului Mijlociu ce se intersectează aici. Apoi, un al doilea factor este preocuparea factorilor de decizie europeni și nord-atlantici pentru sprijinul acordat integrării europene a statelor care au fost până în 1990 în sfera de influență a URSS și mai puțin, deci, pentru spațiul propriu-zis al acestei regiuni. „Excepția notabilă a fost, desigur, Turcia, care a dus o luptă politică singură pentru a face Occidentul să privească cu atenție această regiune”⁵, mai scriu Ronald D. Asmus și Bruce P. Jackson. Al treilea factor identificat de analiștii politici americani este faptul că nici statele din regiune nu au avut dorința de a trezi interesul Occidentului față de această regiune. În ultimul rând, exista o profundă lipsă de conștientizare a problemelor cu care se confruntă regiunea, statelor din această zonă, a oamenilor sau a culturii de aici – o „amnezie istorică”, așa cum o numesc cei doi analiști.

De altfel, și istoricul Charles King spune că Marea Neagră, aflată la intersecția mai multor civilizații, a devenit, după căderea comunismului, o regiune unde procesele de tranziție se fac dificil iar statele sunt relativ sărace, constituind „o problemă îngrijorătoare pentru proiectul Europei de a crea un continent unit și prosper”⁶. Regiunea Mării Negre devine astfel, mai ales după 1990, o zonă unde ies la suprafață mai multe conflicte înghețate: Transnistria, Nagorno-Karabakh, problema Armeniei cu Turcia, evenimentele din Abhazia

și Osetia de Sud care au dus la un război-fulger al Rusiei cu Georgia sau recente evenimente din Ucraina. Toate acestea arată că regiunea poate fi considerată zona „fierbinte” a Europei, cu conflicte gata să izbucnească oricând și să repună pe tapet naționalismele latente apărute, cel mai adesea, în urma deselor schimbări de frontieră care au avut loc în această zonă a Europei. Dar securitatea regiunii nu poate fi redusă numai la chestiunile politico-militare dintre statele din regiune, ci trebuie luate în calcul și legăturile regiunii cu restul continentului pe diverse paliere, inclusiv cel ce ține de securitatea energetică. De altfel, tot mai des apar referințele legate de securitatea energetică considerată „o cheie a securității regionale, căci orice disfuncționalitate sau distrugere în domeniul infrastructurii energetice critice are potențialul de a genera efecte politice, militare și sociale”⁷. Iar, cum lesne se poate observa, securitatea energetică depinde de factori precum stabilitatea internă a statelor, relațiile dintre acestea, poziționarea geografică și necesitatea unor state de a importa o cantitate mai mare de hidrocarburi, dar și de disponibilitatea statelor-sursă de a furniza cantități mai mari din aceste materii prime. Vulnerabilitățile în ceea ce privește securitatea energetică, așa cum subliniază Daniel Yergin, președintele Cambridge Energy Research Association, nu se rezumă numai la „terorism, tulburări politice, conflicte armate și piraterie”⁸, însă subliniază că poate fi, de asemenea, vorba și despre dezastre naturale – cutremure sau uragane – care pun în pericol infrastructura energetică existentă între state.

Energia la nivel mondial este tot mai dependentă de factori geopolitici, așa cum subliniază Stanislav Zhiznin, iar securitatea energetică globală este „asigurarea pe termen lung, stabilă și avantajoasă economică a combinației optime între diverse tipuri de energie care asigură o economie sustenabilă și o dezvoltare socială a lumii și care aduce minime prejudicii mediului”⁹. Cu alte cuvinte, securitatea energetică înseamnă obținerea resursei naturale dorite de un stat la un preț stabil și echitabil, dar și asigurarea securității rutelor de transport.

Europa este dependentă într-o mare măsură de gazul rusesc, aproape 35% din gazul consumat în Europa fiind de proveniență ru-

sească. Astfel că, state precum Germania, de pildă – motorul economiei europene – se văd, adesea, din cauza acestei dependențe, prinse între poziția pe care ar trebui să o aibă în fața evenimentelor din regiune (și să se ralieze solicitărilor de a impune sancțiuni Rusiei în cazul recentelor evenimente din Ucraina) și apărarea intereselor proprii. Potrivit estimărilor europene, dependența de gazele naturale ar urma să ajungă la 84% până în 2030 iar cea de petrol ar urma să ajungă la 93% tot până în 2030¹⁰. De aceea, în astfel de momente, devine tot mai acută necesitatea unor rute alternative sigure care să nu pună în pericol economiile niciunui stat dependent de astfel de resurse naturale. Este important de văzut astfel în ce măsură marii actori ai scenei internaționale sunt interesați de evoluțiile regiunii Mării Negre și dacă România, stat important în această zonă a Europei, membru UE și NATO, care nu este total dependent de resursele energetice ale Rusiei, poate deveni un actor important cu resurse energetice diversificate și un hub energetic regional care să reprezinte o alternativă la gazul rusesc importat prin Ucraina.

Această lucrare își propune să examineze geopolitica regiunii Mării Negre așa cum s-a conturat în ultimul sfert de secol și, analizând interesele, de multe ori divergente, ale statelor din regiune, pune accentul pe securitatea energetică, un factor important al politicii externe. În acest context, după analiza rolului pe care îl au principalele structuri euro-atlantice, UE și NATO, în stabilizarea zonei și asigurarea securității energetice a regiunii, vom evidenția care sunt pârgurile prin care România, în dubla sa calitate de stat membru al UE și NATO, poate deveni un pol important regional pentru diversificarea surselor de energie.

UE și granița sa de la Marea Neagră

După 1990, Uniunea Europeană, alături de NATO, au încercat să aducă stabilitatea și prosperitatea în estul Europei, zonă care fusese până atunci sub influența URSS, și să ajute la consolidarea democrației în aceste state. Prin urmare, securitatea la Marea Neagră nu a fost decât o chestiune marginală în această perioa-

dă. După aderarea României și Bulgariei la UE, (aceasta devenind riverană la Marea Neagră) la care se adaugă și Turcia, eterna candidată la comunitatea europeană, interesul pentru această zonă capătă o nouă dimensiune. Astfel, printre coordonatele care au stat la baza acțiunilor principale ale Uniunii Europene în regiune au fost: stabilitatea regională și securitatea energetică. Iar crizele din Ucraina din 2006 și 2009, când neînțelegerile dintre Kiev și Moscova au dus la oprirea gazului pentru multe state europene alimentate prin Ucraina, au întărit ideea necesității unei strategii coerente în această zonă care să diminueze dependența de Rusia.

Printre aceste strategii a fost și „Sinergia Mării Negre”, creată la inițiativa României, după aderarea sa la Uniunea Europeană. UE definește regiunea Mării Negre ca fiind formată din statele riverane și din Moldova, Armenia, Azerbaidjan și Grecia care, chiar dacă nu au ieșire la Marea Neagră „istoria, proximitatea și legăturile strânse le fac actori regionali naturali ai acestei zone”¹¹. Principalele axe de dezvoltare ale sinergiei sunt transporturile, energia și mediul. Mai târziu, plecând de la recomandarea de a realiza parteneriate sectoriale în regiune, România propune crearea Forumului ONG-urilor din Regiunea Mării Negre, care să implice însă societatea civilă de aici, iar proiectul să intre sub umbrela Sinergiei Mării Negre. Din lipsă însă de mecanisme concrete care să impulsioneze statele să aibă o colaborare mai strânsă pe toate palierele, Sinergia Mării Negre nu a dat încă roadele scontate pentru a valorifica potențialul regiunii.

Dacă miza majoră pentru UE a fost diversificarea resurselor de energie tocmai pentru a reduce dependența de Rusia, de partea cealaltă a baricadei, scopul Moscovei este tocmai să împiedice aceste încercări pentru a-și putea menține puterea de negociere și influența nu numai în regiunea Mării Negre, dar și în Europa. Proiectele legate de infrastructura energetică și încercările de diversificare a surselor de proveniență a gazului natural, mai ales, nu au lipsit în ultimii ani. Susținut de UE, proiectul Nabucco avea ca scop să reprezinte o alternativă la gazul rusesc și să aducă resurse naturale din regiunea Caspică spre statele membre UE, cu ocolirea Ucrainei. Lipsa unei finanțări substanțiale, precum și decizia Azerbaidjanu-

lui, fostă republică sovietică, de a furniza gaz prin conducta TAP (Trans-Adriatic Pipeline - Grecia, Albania, Italia) și nu prin gazoductul Nabucco a dus la eșecul acestei idei și arată, încă o dată, complexitatea regiunii existinse a Mării Negre. În replică, înainte de a se cunoaște soarta Nabucco, Rusia a propus crearea unei alte conducte, anume South Stream, cu o lungime de 2.400 de kilometri, care să treacă din Rusia pe sub Marea Neagră spre Bulgaria și de acolo să se separe către Grecia și Italia, în sud, și către Austria, în nord. Capacitatea South Stream este estimată la 60 de milioane de metri cubi, adică 15% din necesarul de gaz al Europei. Soluția propusă de Rusia nu a fost pe placul tuturor liderilor europeni căci nu elimina decât un singur obstacol și anume tranziția Ucrainei, însă sursa gazului rămânea, în acest caz, tot Moscova. În cazul în care acest proiect va fi pus în aplicare nu există însă garanții că rolul Ucrainei nu va fi jucat de această dată de Bulgaria, țară care este și ea dependentă într-o mare măsură de gazul rusesc. De altfel, în lipsa proiectului Nabucco și fără altă rută alternativă care să fie pusă în practică în viitorul apropiat – proiectul AGRI fiind încă în faza de discuții și a studiilor de fezabilitate – conducta South Stream îi divide pe liderii europeni care, pe de-o parte încearcă să blocheze aprobările necesare proiectului, iar pe de alta susțin importanța acestuia¹².

NATO și securitatea regiunii Mării Negre

În timpul Războiului Rece, Marea Neagră reprezenta frontiera între cele două blocuri rivale, un spațiu foarte important pentru statele NATO ca și pentru cele membre ale Pactului de la Varșovia. După căderea comunismului însă, pentru o perioadă, zona a intrat într-un con de umbră. Reizbucnirea conflictelor în Balcani la sfârșitul anilor 1990, readuce în atenție această regiune, însă, mai precis, zona Mării Negre reintră pe radarele NATO după declanșarea războiului împotriva terorismului și după ce, în 2004, România și Bulgaria au devenit parte a alianței nord-atlantice. Poziționarea strategică a celor două state ce dădea

astfel posibilitatea unei implicări mai rapide în regiunea Orientului Mijlociu, a relevat însă, în același timp, lipsa unei strategii coerente în ceea ce privește această regiune considerată a fi mai degrabă periferică până la evenimentele din septembrie 2001. După 2004, Marea Neagră – în accepțiunea sa restrânsă – devine împărțită în două: jumătate dintre statele riverane sunt membre al NATO, iar cealaltă jumătate sunt foste state sovietice, aflate încă vizibil sub influența puterii de la Kremlin. Cu toate acestea, Georgia și Ucraina au fost statele care au colaborat îndeaproape cu NATO, vizând statutul de membre ale alianței, în timp ce Rusia vede în potențiala lărgire a NATO în regiune o atingere a spațiului său de influență. Totuși, cele două state puternice care își împart hegemonia la Marea Neagră sunt Rusia și Turcia, însă legat de aspectele energetice, dependența masivă a Turciei față de Rusia face ca, de multe ori, cele două să ajungă la un consens în chestiunile importante. Prin urmare, această divizare a forțelor în regiunea Mării Negre influențează direct și modul de a lua deciziile în ceea ce privește diversificarea surselor de energie. În acest spațiu plin de provocări regionale, în plan energetic au fost realizate, din 1990 și până în prezent, câteva proiecte importante. Două conducte au fost construite în anii 1990 – din Azerbaidjan și nordul Kazahstanului – care aduc petrol din zona Caspică în porturile de la Marea Neagră ale Georgiei și ale Rusiei precum și conducta submarină Blue Stream ce leagă Turcia de Rusia, inaugurată în 2005¹³.

La summitul de la Istanbul, în 2004, când România și Bulgaria au fost primite oficial în alianța nord-atlantică, a fost recunoscut pentru prima dată interesul NATO pentru regiunea Mării Negre și importanța pentru securitatea euro-atlantică a acestei zone, aflate la intersecția drumurilor comerciale și poartă de acces pentru resursele de hidrocarburi din trei regiuni ale lumii. Începând cu summitul de la Riga, din 2006, NATO a dat o tot mai mare importanță domeniului energetic. Astfel încât, doi ani mai târziu, la summitul de la București, a fost redactat raportul privind „Rolul NATO în domeniul securității energetice”, unde s-a luat hotărârea ca „în paralel cu continuarea consultărilor privind riscurile la adresa securității energetice, NATO să se implice în următoarele

domenii conexe: schimbul de informații; proiectarea stabilității; încurajarea cooperării internaționale și regionale; acordarea de sprijin pentru managementul consecințelor și pentru protecția infrastructurii critice energetice”¹⁴. În plus, la summitul de la Lisabona, în 2010, a fost definit Noul Concept al NATO prin care securitatea energetică joacă un rol important. Recunoscând că eventualele întreruperi în furnizarea de hidrocarburi ar putea afecta interesele de securitate ale Alianței, liderii NATO își propun, așa cum subliniază și reprezentanții ministerului român de Externe, „să-și dezvolte capacitatea de a contribui la securitatea energetică, inclusiv la protejarea infrastructurii critice energetice, a zonelor de tranzit și a rutelor, în cooperare cu partenerii și prin consultări interaliat pe baza evaluărilor strategice și a planificării prealabile”¹⁵. Implicarea Alianței nord-atlantice nu poate însă depăși zona de protejare a securității infrastructurii energetice, însă protecția oferită de umbrela NATO poate reprezenta o garanție suficientă pentru statele din regiune.

Rolul României

Aflată la frontiera orientală a Uniunii Europene, România a inițiat, după aderarea la UE, mai multe proiecte legate de regiunea Mării Negre, pe care a încercat să le promoveze fie în fața Bruxelles-ului fie a statelor din regiune. De pildă, înainte de aderare, folosind mecanismele specifice unui stat candidat, Bucureștiul a promovat crearea unei euroregiuni a Mării Negre. Iar inițiative precum „Sinergia Mării Negre” sau „Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat” au fost însă percepute de actorii puternici din regiune – Turcia și Rusia – drept o încercare a le submina puterea în această zonă a Europei. Cu toate că România a văzut potențialul regiunii Mării Negre și a încercat de multe ori să sublinieze importanța acestei regiuni, Bucureștiul nu a avut o strategie energetică coerentă în ultimii 20 de ani care să înglobeze o viziune pe termen lung și care să prevadă mecanismele prin care poate deveni un *hub* energetic regional.

Proiectele de exploatarea a zăcămintelor de gaze din Marea Neagră și cel legat de exploa-

tarea gazelor de șist ar asigura independența energetică a României, mai ales că, spreosebire de vecinii săi de la sud și de la nord, Bulgaria sau Ungaria, Bucureștiul nu este dependent decât într-o mai mică măsură de gazul rusesc. În plus, voința politică a demonstrat că România poate susține și propune și inițiative concrete în domeniul energetic. Un exemplu în acest sens este AGRI (Azerbaidjan-Georgia-Romania Interconnector), proiect menit să transporte din câmpul de gaze Shah Deniz din Azerbaidjan, via Georgia, gaz natural lichefiat pe Marea Neagră și apoi delichefiat la Constanța, destinația finală. Nici celelalte state riverane nu stau însă pasive: Turcia de exemplu, a semnat tot cu Azerbaidjan realizarea conductei TANAP, Trans Anadolu Pipeline, care practic înlocuiește traseul gazoductului Nabucco (West) pe teritoriul său. Fiindcă sursa gazului este tot zăcămintul din Shah Deniz, TANAP pune în pericol demararea proiectului AGRI (așa cum s-a întâmplat în cazul Nabucco) deoarece capacitatea de exploatare a câmpului de gaze din Azerbaidjan nu depășește volumul necesar pentru cele două conducte. Totuși studiul de fezabilitate în ceea ce privește proiectul AGRI ar urma să fie gata la jumătatea acestui an, după care statele implicate vor lua în calcul dacă este oportună sau nu demararea proiectului. Până acum, există temeri potrivit cărora costurile legate de lichefierea gazului în Georgia și delichefierea acestuia la Constanța ar crește prețul final în așa măsură încât proiectul să nu mai fie viabil din punct de vedere economic. Marele avantaj geostrategic al proiectului AGRI este că, dacă va fi pus în aplicare, va ocoli toate statele importante de la Marea Neagră, cu rol în furnizarea energiei către Europa: Turcia, Ucraina și Rusia. Șansele de reușită ale ambițiilor energetice ale României țin, într-o mare măsură, de interesele Federației Ruse în spațiul estic, stat care a păstrat, în fiecare areal al regiunii, o enclavă, cum este Transnistria sau regiunea abhază, prin care poate dejuca planurile de diversificare ale statelor membre ale comunității europene.

Pe lângă inițiativele concrete pe care România le-a avut în regiunea Mării Negre, au existat și strategii care să susțină ambițiile Bucureștiului de a deveni un nod energetic în această parte a Europei. Astfel, în 2007, a

fost lansată Strategia de Securitate Națională a României care vedea securitatea energetică ca pe un domeniu secundar și viza reconfigurarea acesteia în conformitate cu strategia energetică a UE al cărei membru cu drepturi depline era România începând cu acel an¹⁶. De altfel, în Strategia de Securitate Națională regiunea Mării Negre nu era considerată o zonă-tampon sau secundară ci „un conector de importanță strategică situat pe coridorul ce leagă comunitatea euroatlantică (factor furnizor de securitate și consumator de energie) de aeralul Orientul Mijlociu – Regiunea Caspică – Asia Centrală (factor furnizor de energie și consumator de securitate)”¹⁷. Iar contracararea riscurilor existente în această zonă (riscuri ce pot pune în pericol fluxul normal al resurselor energetice, atât de necesare funcționării economiilor europene) revine, potrivit Strategiei, statelor riverane la Marea Neagră care pot acționa singure în acest sens, prin politici interne sau externe, sau pot acționa coordonat, împreună cu vecinii lor din zonă.

Apoi, a fost lansată și Strategia energetică a României pentru perioada 2007-2020, în care se menționa necesitatea diversificării surselor pe fondul faptului că resursele de energie primară sunt disponibile însă cantitățile sunt limitate și, în unele cazuri (cum ar fi pentru lignit), nici nu au mai fost identificate zăcămintele noi cu potențial important. În ceea ce privește resursele de gaz, Strategia menționează că producția anuală de gaze a României, la nivelul anului 2006, reușea să asigure 69% din consumul național anual¹⁸. Pe de altă parte, recent, Departamentul pentru Energie pregătește o nouă Strategie Energetică pentru perioada 2014-2035 care să aibă printre principiile care vor sta la baza documentului și faptul că „există perspective reale ca România să-și îmbunătățească independența energetică sau chiar să devină independentă energetic în preajma anului 2020, mai ales, datorită zăcămintelor din Marea Neagră și chiar dacă va continua, cel mai probabil, să fie dependentă într-o oarecare măsură de importurile de țiței”¹⁹. De altfel, mai există un document oficial important care ridică securitatea energetică la rang de obiectiv național major și anume noua Strategie de Apărare Națională, asumată de Administrația Prezidențială în 2010. Motivația menționării

domeniului energetic în Strategia națională de apărare pornește de la vulnerabilitatea pe care au arătat-o statele europene în fața ultimelor crize ale gazului, fiindcă din acest punct de vedere „a devenit clar că una dintre principalele amenințări la adresa securității statelor europene o constituie dificultatea de a-și asigura o protecție adecvată în acest domeniu”²⁰.

Dacă aceste obiective legate de independența energetică vor fi realizate, atunci România va avea pârgurile necesare prin care să poată deveni o voce demnă de luat în calcul nu numai la nivel european ci și pentru statele din regiune. Însă deocamdată, ambițiile energetice ale României întâmpină, pe plan intern, o serie de dificultăți. Referitor la punerea în aplicare a exploatării gazelor de șist prin facturare hidrolică, acest procedeu foarte folosit în Statele Unite, a stârnit un val de proteste legat de consecințe pe care le poate avea asupra zonelor unde urmează să fie demarate lucrări. Mai mult, exploatarea resurselor de hidrocarburi din Marea Neagră – estimate de către autoritățile române, după ce Bucureștii au câștigat procesul de la Curtea Internațională de Justiție pentru delimitarea platoului continental al Mării Negre între România și Ucraina, la 70 de miliarde de metri cub de gaz și 12 milioane de tone de petrol²¹ – este un proces dificil care ridică două probleme: zăcămintele se află în apropierea Deltei Dunării, zonă protejată a biosferei, iar costurile exploatării ar putea depăși în cele din urmă prețul actual al gazului.

Concluzii

Întâlnirea dintre geopolitică și energie într-o zonă plină de provocări precum cea a Mării Negre suscită interes, în special în momente precum cel de acum, când conflictele asimetrice ies la suprafață, iar probleme tensionate precum chestiunea Ucrainei par tot mai dificil de rezolvat. Diversificarea surselor de energie apare ca fiind tot mai stringentă, iar o strategie coerentă nu numai la nivelul structurilor internaționale prezente în regiunea Mării Negre, ci și din partea fiecăruia dintre statele din această zonă, se vede tot mai necesară.

Uniunea Europeană și NATO sunt actori importanți în regiunea Mării Negre, însă

dacă rolul NATO este limitat la asigurarea securității și protejarea infrastructurii energetice, Uniunea Europeană are pârghiile necesare unei decizii legate de diminuarea dependenței față de Rusia. Lipsa unei unanimități la nivel european, cauzată, de fapt, de gradele diferite de dependență față de resursele energetice rusești, face dificilă adoptarea și punerea în practică a unei ecuații care să scoată Rusia din ecuația energetică ce o leagă de Europa.

În acest context, încercările individuale ale statelor riverane la Marea Neagră par a fi o primă soluție pentru diversificare, iar fiecare dintre aceste țări vrea să demareze proiecte în acest sens. Turcia, de pildă, mizează pe energia nucleară, pregătind construcția a două centrale nucleare care să fie funcționale până în 2023, anul în care se aniversează centenarul Republicii. În ceea ce privește România, ea are mai multe atu-uri pe care le-ar putea valorifica în domeniul energetic. Este o țară aflată la granița estică a UE, este membră a NATO și este, în cele din urmă, într-o măsură relativ mai mică în relație de dependență față de Rusia, fiind singurul stat care îndeplinește simultan toate aceste condiții. Punerea în aplicare a unei strategii energetice este astfel cu atât mai necesară, mai ales dacă prin diversificarea surselor energetice naționale – gazele de șist și cele din platoul Mării Negre – România își asigură independența energetică, iar în această situație ar putea deveni chiar ea exportatoare de energie. Cu toate acestea, în acest moment, România singură nu poate deocamdată avea statutul de *hub* energetic, mai ales că majoritatea conductelor care transportă resursele naturale din zona Asiei Centrale sau a Orientului Mijlociu au ocolit România ca țară de tranzit (cum este cazul viitoarei South Stream, dar cu excepția AGRI), iar dacă nu aleg calea transportului pe mare, traversează Turcia. România ar putea astfel căuta parteneri în regiune care să nu o mai lase în afara traseelor energetice ce se creionează în regiune. De aceea, de pildă, o strategie comună a României și Turciei în acest domeniu ar putea schimba traseele energetice deja conturate în regiune. Privită din punct de vedere istoric, această apropiere este foarte plauzibilă mai ales că, la baza legăturilor Ankerei cu Bucureștiul, există toate premisele²² pentru o colaborare de lungă durată în ches-

tiunea diversificării energetice. Oricum ar fi, problema diversificării surselor va fi tot mai des menționată, iar strategiile României și ale UE trebuie să fie gândite pe termen lung și nu ca o soluție temporară până la rezolvarea tensiunilor din regiune.

Bibliografie

ASMUS, Ronald D. și JACKSON, Bruce P., „The Black Sea and the frontiers of freedom”, *Policy Review*, nr. 125, June/July 2004

KING, Charles, *Black Sea: A History*, Oxford University Press, Londra, 2004

LĂZĂRESCU, Iulian, „Europe and security in the Black Sea Region”, *Review of the Air Force Academy. The scientific informative review*, vol. X, nr. 1(20), 2012

MOTOC, Iulia și CIOCULESCU, Șerban Filip (coord.), *Manual de analiză a politicii externe*, ed. Polirom, Iași, 2010

SEREBRIAN, Oleg, *Despre geopolitică*, ed. Cartier, Chișinău, 2009

ULGER, Fatih, „Euro-Atlantic strategy for the Black Sea region”, *Yale Journal of International Affairs*, vol 2, issue 2, Spring/Summer 2007

YERGIN, Daniel, „Ensuring energy security. Old questions, new answers”, *Foreign Affairs*, vol. 85, nr. 2, Martie/Aprilie 2006

ZHIZNIN, Stanislav, „Russian energy diplomacy and international energy security (geopolitics and economics)”, *The Baltic Region*, nr. 1(3), 2010,

Note

¹ Charles KING, *Black Sea: A History*, Oxford University Press, Londra, 2004, pp. 6-7.

² Oleg SEREBRIAN, *Despre geopolitică*, ed. Cartier, Chișinău, 2009, p. 155.

³ Mihail E. IONESCU, „Regiunea extinsă a Mării Negre. Privire istorică și evaluare contemporană”, in Iulia MOTOC și Șerban Filip CIOCULESCU (coord.), *Manual de analiză a politicii externe*, ed. Polirom, Iași, 2010, p. 333.

⁴ Ronald D. ASMUS și Bruce P. JACKSON, „The Black Sea and the frontiers of freedom”, *Policy Review*, nr. 125, June/July 2004, sursă Internet <http://digilib.lib.unipi.gr/ket/bitstream/ket/736/1/The%20Black%20Sea%20and%20the%20Frontiers%20of%20Freedom.pdf>, consultată pe data de 2.05.2014.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Charles KING, *op.cit.*, p.5.

⁷ Iulian LĂZĂRESCU, „Europe and security in the Black Sea Region”, *Review of the Air Force Academy. The scientific informative review*, vol. X, nr. 1(20), 2012, pp. 109-115.

⁸ Daniel YERGIN, „Ensuring energy security. Old questions, new answers”, *Foreign Affairs*, vol. 85, nr. 2,

Martie/Aprilie 2006, pp. 69-82, sursa Internet <http://www.foreignaffairs.com/articles/61510/daniel-yergin/ensuring-energy-security>, consultată pe data de 4.05.2014.

⁹ Stanislav ZHIZNIN, „Russian energy diplomacy and international energy security (geopolitics and economics)”, *The Baltic Region*, nr. 1(3), 2010, pp. 7-17, sursă Internet http://journals.kantiana.ru/upload/iblock/e68/Zhiznin%20Stanislav%20_7-17.pdf, consultată pe data de 3.05.2014.

¹⁰ Strategia energetică a României pentru perioada 2007-2020, 4 septembrie 2007, p. 6.

¹¹ European Commission – Report on the first year of implementation of the of the Black Sea Synergy, Bruxelles, 19.06.2008, sursă Internet http://eeas.europa.eu/blacksea/doc/com08_391_en.pdf consultată pe data de 3.05.2014.

¹² „Russia's South Stream pipeline splits EU energy policy”, *Reuters*, 17 aprilie 2014, sursă Internet <http://www.reuters.com/article/2014/04/17/us-ukraine-crisis-gas-southstream-analysis-idUSBREA3G1KP20140417>, consultată pe data de 4 mai 2014.

¹³ Fatih ULGER, „Euro-Atlantic strategy for the Black Sea region”, *Yale Journal of International Affairs*, vol 2, issue 2, spring/summer 2007, pp. 57-68.

¹⁴ „România în NATO. Securitatea energetică”, sursa: Ministerul român de Externe, <http://nato.mae.ro/node/430>, consultată pe data de 4 mai 2014.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Strategia de securitate națională, 2007, p. 18, sursă Internet <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>, consultată pe data de 23.04.2014.

¹⁷ Strategia de securitate națională, *op.cit.*, p.32.

¹⁸ Strategia energetică a României pentru perioada 2007-2020, *op. cit.*, p.8.

¹⁹ Informare. Departamentul pentru Energie a elaborat primul set de principii care vor sta la baza noii strategii energetice pentru perioada 2014-2035, 7.05.2014, sursă: <http://energie.gov.ro/comunicate-de-presa>, consultată pe data de 7.05.2014.

²⁰ Strategia Națională de Apărare, 2010, p. 12, sursa: <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>, consultată pe data de 23.04.2014.

²¹ „Insula Șerpilor – conflict închis”, *România Liberă*, 4 februarie 2009, sursă: <http://www.romanialibera.ro/actualitate/eveniment/insula-serpilor--conflict-inchis--145371>, consultată pe data de 23.04.2014.

²² Turcia a fost țara cu care România a avut relații bune nu numai în perioada comunistă ci și după 1990, neexistând, așa cum s-a întâmplat în relațiile Ankarei cu celelalte state aflate sub dominația Imperiului Otoman, o ură față de acest stat. Punctul culminant al relațiilor bilaterale a fost semnarea Parteneriatului Strategic, în 2011, ale cărui componente principale sunt energia și securitatea.

ABSTRACT

Often the side effects of the regional crisis have broad implications on the energy security issues. This is what happened recently when the Ukraine crisis emerged. Now, more than ever, the international attention focuses on the Black Sea Region, a place where major interests of actors in the political international arena converge. The energy security will be the next big challenge for all the developed countries and, in the same time, a great opportunity for new ways of energy diversification. In this context, Romania has the chance to play the role of an energetic hub in the Black Sea Region as long as it seize correctly all the opportunities.

Key-words: energy security, energy dependency, Black Sea Region, Romania, Russia, Turkey, EU, NATO

Cristina Dobreanu is a journalist and a Ph.D. candidate at the Political Science Faculty, University of Bucharest. She holds a MA in International Relations from the Faculty of Political Science, University of Bucharest with an Erasmus grant in Université Libre de Bruxelles, Belgium, and a BA in Political Science, French section, at the same Faculty in Romania.

The main national and regional security issues with the Romanian-Polish contemporary relations

Dr. Șerban Filip Cioculescu

The specialized Romanian mass media focusing on international politics and security issues and the strategic analysts almost always underline the increasing relevance of Poland as a „natural” ally and partner for Romania, in the international relations arena. Certainly, Poland is a „regional power” with a numerous population (about 38 million – number one in Central-Eastern Europe), a big surface (312,685 sq km), a significant economy and strong armed forces, but one needs to see the complex interests, perceptions and values which link these states. Romania is the second big-gest country in Central-Eastern Europe and, like Poland, a border-state for the West. Contemporary Poland and Romania are closely connected countries, both being members in the EU and NATO and situated on the eastern flank of the Euro-Atlantic world. Most Romanians have a favorable vision of Poland and Polish people and there is a historic tradition of friendship and cooperation.

The diplomatic bilateral relations were established in 1919, at the level of „legation” and later in 1938 at the level of embassy.¹ During the communist regimes both countries were part of the Soviet sphere of influence and participated in the Warsaw Pact Organization, but also enhanced their security cooperation via the Conference for Security and Cooperation in Europe after 1975.

At the beginning of the 90’s, when the Cold War was just finishing, both states began to push for the double integration, with the NATO and EU. Since Poland was more advan-

ced with the political-military and economic reforms, it managed the double integration the first, but also supported Romania in the same path to westernization and transformation.

Romania and Poland signed the Treaty on friendly relations and cooperation on January 25th, 1993 in Bucharest, by Polish Minister of Foreign Affairs, Krzysztof Skubiszewski and his Romanian counterpart, Teodor Meleșcanu. The treaty became valid in December the same year. The main issues where the common pledge for a stronger EU and the membership of both states with it, the need to deal with international and regional conflicts and the protection of human rights.

More than that, the two states have a Strategic Partnership (S.P.) since October 7, 2009, when the two presidents signed the Common Statement and then on October 26, 2010, they agreed on the Action plan, during the Polish president’s visit in Romania.

The research questions of this study are to be separated in four „packages”:

1. Why did Romanian security and foreign policy elites initially seemed to envisage such a deep relations with the Northern neighbor and which was the general context for this SP?

2. Why, in spite of the general Polish insistence and even enthusiasm about inviting Romania to be a regional security partner

(with EU and NATO frameworks) towards the former Soviet space, the practical outcome of the bilateral cooperation produced, up to now, such tiny results?

3. Why did Romanian foreign policy elites seem somehow reluctant to develop a deeper partnership with Poland?

4. Why during the initial phasis of the recent Russia-Ukraine dispute over Crimea and the ongoing crisis, did Romania not full-heartedly follow Polish assertivness and active diplomacy and even avoid forming a visible „tandem” with Poland? But what if Poland was in fact the reluctant actor in this cooperative framework, as it followed its own foreign policy agenda?

First, in January 2007 Romania became an EU member and thus it was searching for a new foreign policy identity, focusing on the Greater Black Sea Area (the riparian states plus Armenia, Azerbidjan, Greece and Moldova). There was a strong need for a partner country to be able to shape the agenda of the EU and promote the Black Sea-Baltic Sea axis.

Then, as expected, there is the „Russia” element. The anxiety regarding Russia is a well-known factor for both Warsaw and Bucharest, based on historical traumas and dramatic events which entered the collective psychologies of the two nations. In August 2008, the Russian-Georgian war was seen by many Romanians and Poles as a proof that Russia was not any more willing to respect the Helsinki (CSCE/OSCE 1975 multilateral treaty) territorial order – Moscow recognized South Ossetia and Abkhazia as new states. This impression, was unfortunately more than confirmed by Russia’s decision to „target” Ukraine and annex Crimea, in February-March 2014, thus totally blowing up its relations with NATO and EU states. Also Moscow seems to have acquired this pattern to „punish”, via military force, former communist (Soviet) states for their attempt to integrate NATO and the EU. Thus, Ukraine and Georgia are seen as classical examples for Moscow’s territorial revisionism.² No wonder that almost everybody (including USA’s president B. Obama, and NATO secretary general A. F. Rasmussen) expects now Russia to try to bully also the Republic of Moldova in order to

deter it from searching to approach the West via EU membership.

Third, there is also the issue of ethnic minorities. Romania has on its territory the Hungarian (and Szeklers) minority whose extremists often ask for an independent state in Transylvania, while the neighboring Republic of Moldova has its own separatist province, Transnistria, where many „russophones” (and also the non-Russian but pro-Russian Gagauts minority in the South of the country) are manipulated by Russian promises and economic incentives. For the Romanian political elites, it’s impossible not to make any connection between these cases, in spite of the different situations. To put it simply, those who fear territorial revisionism think that if Romania eventually will unify with Moldova, the Hungarians and Szeklers could also ask to separate from Romania and possibly to unify with Hungary. In this scenario, Poland could be an anchor and guarantor against such evolutions.

Facing the Russian geopolitical revisionism: together or separately?

After the short war in the Caucasus in 2008, some „eastern” European security experts asked for a detailed and more transparent flank planning of the NATO’s collective defense, which was seen as lacking concrete features. They feared NATO would not be ready to act against a possible Russian intervention in the Baltic region, after the quite passive behavior of the big western NATO members during the August 2008 war.³ It seems that in 2010-2011, NATO decision-makers allowed for the contingency planning on the Baltic flank but there was a need to do the same also for the Black Sea area, for Romania, Bulgaria and Turkey. The Russian military conquest of Crimea, using paramilitaries without official signs, called „self-defense forces”, and the implicit threat that all Eastern and Southern Ukraine (what Russia’s leader V. Putin calls „Novorossya”, following the Russian imperial tradition) could end by becoming part of Russia again, or a satellite state controlled by it, pushed Poland and the Baltic states to ask for a

more detailed contingency planning. Romania also wants this but it is not clearly expressing that, probably by fear of irritating Russia and of receiving negative signals from states such as Germany, France, Greece - which are economically connected with Russian interests. It seems that NATO eventually organized the contingency planning in the Baltic-Polish-Romanian areas and now prepares to do the same for the Bulgarian flank, to make the junction with Turkey.

Thus, Romania needs Polish support in the Greater Black Sea Area. Also, the possibility to reshape article 5 from the Washington Treaty in order to make it more committing in case of an armed attack against a member state must be studied. Article 5 planning must be developed by NATO strategic headquarters⁴, while diplomatically explaining to eastern non-NATO states that the Alliance is a strictly defensive one with no aggressive intentions. The NATO Response Force should be used in a more appropriate way for the „out of area” operations while avoiding to decouple them from the planning of the collective territorial defense. Romania and Poland both want more US forces on their territory and American F16s patrolling on their air space. At the end of March and beginning of April, USA eventually dispatched air warfare and more marines in Poland, Romania and the Baltic states, as a deterrence for Russia. When on April 2, 2014, Polish minister of Foreign Affairs, R. Sikorski, during the NATO’s chiefs diplomats meeting in Brussels, asked for more NATO military assets and troops to be deployed in the East (near the border with Russia), immediately the ministers of foreign affairs of Holland and Germany were against, on the ground that „we must not irritate Russia”! It became obvious that Warsaw and Bucharest have a strong supporter in the person of Mr. Rasmussen, NATO’s secretary general. When asked by a journalist who mentioned Russian claim that NATO had „violated” its bilateral agreements with Moscow, he answered as follows: “no, of course we haven’t violated the Rome Declaration and I’m actually surprised that Russia can claim that NATO has violated its commitments, because Russia is violating every principle and international commitment it has made. First and foremost

the commitment not to invade other countries. Russia has undermined all the principles of our relationship and therefore there can no longer be business as usual and to make it clear NATO’s core task is to defend our allies and this is what we are doing”⁵

And probably the USA will become more firm in ensuring the flank deterrence, in spite of president Barack Obama being limited by the congressmen who prefer not to risk a war with Russia. Romania and Poland will contribute to the economic “embargo” against Russia, they also must think at ways to reduce their dependency on Russian gas.

Romania and Poland, together with the other NATO members condemned Russia and broke the military and civilian bound with it on April 1.⁶

Poland and Romania are among the states which were invited by the Rada of Ukraine (lower house of Parliament) to take part in military exercises with the Ukrainian troops, to increase their effectiveness and operability.

Before 2014, Bucharest and Warsaw may have been irritated by the „fragmentation” of the EU strategic landscape. EU states diverged on their economic interests and position towards Eurasian powers Russia and China. Germany and Russia decided to cooperate to build the North Stream gas pipeline, in spite of Polish and Baltic states’ opposition, suggesting a possible German „entente” with Moscow for economic and strategic issues. At the same time, the Nabucco gas pipeline project was losing ground against the Russian-proposed South Stream project. The abolition of arms embargo for China has been favored by France and Germany, while other EU states feared this move could enhance a rift between EU and USA.

Some events on the other side of the Atlantic also favored this rapprochement. While during the GW Bush Jr. Presidency in USA, Poland and Romania firmly supported the anti-terrorist campaign, the Afghanistan war and then the intervention in Iraq and then send troops there – also being labeled as „new Europe” by Donald Rumsfeld in 2002 – then they were shocked by Bush’s hesitant attitude towards Russian aggression against Georgia and the inability of Washington to convince Germany

and France to agree with the MAP for Ukraine and Georgia at the April 2008 NATO Summit in Bucharest. The USA president, Obama, announced five years ago the will to reset the relations with Russia, a fact which has been interpreted by some Central-Eastern Europeans as a sign that US could make some concessions to Russia in Eastern Europe, possibly against the interests of the local countries. In July 2009, a letter signed by many former chiefs of states and governments from Central-Eastern Europe and addressed to Obama emphasized the feeling of insecurity and unease about US disengagement from this region.⁷

Of course, now the USA are the „spearhead” of the western states who insist the most on applying economic and political sanctions to Russia and especially for those Russian officials and businessmen who supported Putin’s aggression against Ukraine and annexation of Crimea.

Anyway, at the end of 2013-beginning of 2014, the US-Russia relations visibly deteriorated, since Russia got too aggressively involved in the negotiation of the agreement for destroying chemical weapons in Syria and prevented Ukraine from getting closer to the EU economic area, while also persecuting sexual minorities and disrespecting human rights. Moscow pretended that the USA was heavily involved in both the rebellions which could end in the removal of pro-Russian presidents and oppressive regimes, in Syria and Ukraine. After the “Crimea episode”, it will take a lot of time and efforts to normalize the US-Russian relations, some analysts speaking about a new cold war...

Concerning Romania, the changes in the political shape of the neighborhood must also be mentioned. In April 2009, there was a change of power holders in the Republic of Moldova and a western-oriented (but very fragile) coalition began to govern the state. Some Russian analysts and politicians accused a „hidden” Romanian involvement in the April 2009 revolutionary events in Chisinau. At the same time, the previous attempts of the Romanian government and presidency to normalize the relations with Ukraine, led by the then-pro-western president Yuschenko and then-prime minister Yulia Tymoschenko, did not bring fruits and so Romanian diplomacy possibly envisaged Po-

land as a stabilizing factor, taking into account its excellent relations with Ukraine.

These were mainly the reasons for Romania to search for a more intensive relations with Poland: to have a greater size in the EU’s CFSP, to counter Russian perceived aggressiveness and to protect the EU’s Eastern neighbors, to make the USA remain committed to the missile shield plan, but also to try to block together with Poland a possible strategic „entente” between Berlin and Moscow, which could have been detrimental to Central European states. After the Russian annexation of Crimea and revelations that Moscow likely supports Hungary in its revisionist claims (see the Viktor Orban’ statement from 10 May about ethnic Hungarians from neighboring states, including Ukraine, having the right to autonomy and dual citizenship⁸ and also revelations about extremist Jobbik Party being supported by Russia), Polish prime minister D. Tusk warned Hungary not to try to destabilize its neighbors and said the Orban’s statement was “unfortunate and disturbing”.⁹ This is a sign that inside the Visegrad Group there are tensions between member states Poland, Hungary, Slovakia while the Russian behaviour enhances these ones. Anyway, Romania did not want to adopt such a direct and negative stance towards Orban and his government, thus again missing a concerted position with Poland and later adopting a softer stance on this statement. On the other side, it must be clear crystal to Warsaw that, in order for Romania to fully support Ukraine for western integration, Kyiv must respect the cultural and political rights of the Romanian minority. The new Ukrainian president, P. Porosenko, and the future government will have to agree with this fact, in spite of the visible rejection of the idea of federalism.

Eventually, trying to understand the behaviour of our diplomacy and the Polish one, I discussed with two Romanian diplomats and two Polish researchers, whose names I will not mention as we discussed under Chatham House rules. I understood that the Romanian diplomacy put a lot of energy in developing the strategic partnership, but the decision-makers were worried by the possible rivalry and competition with the Poles. Romanian diplomacy proposed years ago the Black Sea Synergy,

being supported by the USA and Germany, „but Poland did not show any enthusiasm for this project”, as one of our diplomats said. He even perceived „a certain displeasure from Warsaw”. In 2008-2009, Poland and Sweden came with their own project, the Eastern Partnership, and the Romanian decision-makers stated they were not informed about and felt like being not invited in the „new game”. Only after some months, Romania decided to welcome the EaP and to take part in it, when the whole EU endorsed it as the Eastern dimension of the ENP. The Polish researchers (specialized in foreign and security policy) suggested Warsaw was irritated by Romania’s lack of enthusiasm for common projects and lack of enough support for Ukraine, while exclusively concentrating on Republic of Moldova. They complained that the Romanian side did not come with practical proposals for cooperation. The conclusion is that, beyond the official „positive” and optimistic discourse, both sides claim the other one is not doing what is good and necessary for a real partnership.

Our presentation will focus on some basic elements regarding the security cooperation and strategic priorities of Romania and Poland. The priorities of the two countries within NATO and EU, if not identical, share many common features.

Using the **International Relations Theory** insights, the behaviour of Romania and Poland as members of the Euro-Atlantic and European security spaces could be understood by using the instruments of the Neoliberal Institutional theory or the Social Constructivist one. The two actors-states know they live in a world still “anarchical” in spite of the existence of EU and NATO, which are considered by many constructivists to be “security communities” created to avoid intra-group wars. These organizations produced security communities where the war among members is excluded and a post-modern space emerged, where territory and sovereignty are “de-sacralized”.¹⁰ But the world around them is not so calm and predictable. The Middle East, North Africa and Asia are still in a “state of nature” (“Hobbesian” world, or Wendt’s “Hobbesian culture of anarchy”¹¹) with states struggling for power

and security. The same is true for the eastern neighbourhood, where Russia acts as a de facto empire, trying to recover the lost “provinces” or at least a wide strategic “buffer”, by agitating Russian-speaking ethnic minorities and using even force. What happens in Ukraine is a new kind of war, based on propaganda, guerrilla and subversion. In a neoliberal logic, the actors cooperate to increase their absolute gains without being disturbed by the relative gains issue. This is the opposite of the Neorealist thinking which emphasizes “that states are concerned with ‘relative gains’ – meaning gains assessed in comparative terms (who will gain more?)”¹², because seen like that, current allies could become tomorrow enemies. Certainly, neoliberals consider that cooperation could lead not only to privileging absolute advantages over the relative ones, to mutual trust and friendly relations, but also to possible integration into supra-national entities and to the emergence of new identities.

In fact, it is rational to assume that Romania and Poland want to cooperate for increasing their international status, their foreign policy profile and for exporting security to the East. More than that, they need stable and prosperous neighbours to be protected from trans-border risks and also for access to markets and resources. Romania and Poland need security guarantees in case of a war against Russia, in case NATO as such would be involved or only some of the neighbours will experience real troubles. As long as the EU does not still have a unitary foreign and security policy, Poland and Romania (the biggest members in the East) are legitimate to claim their right to shape EU’s behaviour towards the Eastern flank. By cooperating, the two states benefit more than if they were alone. From a constructivist point of view, their strategic identities are based on the European and Euro-Atlantic values like pluralism, democracy, rule of law, peace and they want these values consolidated and “exported” to the eastern neighbours. The discursive social habits between international actors produce the norms’ socialization, thus states reshape their interests and identities not necessarily connected with the material bases of the power and security.¹³ Romania and Poland assumed this social role – agents of wes-

ternization and democratization for Moldova and Ukraine – but their effort was reversed after the Russian kind of war against Ukraine. In order to overpass the possible feelings of rivalry, unease and lack of communication, they must make better use of the track two diplomacy (informal contacts at the level of institutes, think tanks, universities and civil society) and perhaps even organize joint government sessions and joint parliamentary meetings. **The political and strategic dialogue must be uninterrupted and constructive.**

Common goals for Romania and Poland

Both countries want a strong Euro-Atlantic Alliance with the USA keeping its preponderant systemic power and Great Britain, France and Germany playing a leading role in Europe, from a military perspective. They fear the dissolution of the Alliance and the diminishing of the relevance of article V of the Washington Treaty. They also want contingency planning for the flanks and “keep an eye” on Russia, in spite of the tendency to improve their relations with Moscow. Of course, Poland was more advanced on its way to have good relations with Russia and could have played the role of a model.¹⁴

Nowadays, NATO is still the best security provider and guarantor for the two states, but they must ensure that it would be effective and fast in case of a threat evolving in a crisis or a conflict. There is a question of solidarity and cohesion among the 28 member states: they must see together which are the main risks and define in a similar way the challenges and the potential aggressors. The member states should also invest much more in their common defense and the European members should not avoid paying more for their collective defense while hoping that the USA would always do the main tasks. Within NATO, Romania and Poland could buy together military equipments using the “smart defense” concept (or the EU’s “pooling and sharing” doctrine), or at least use together military planes, helicopters, drones etc. The maintenance for the F16s could be a good beginning in this process. Of

course, the permanent exchange of opinions and technical cooperation is a must.

Poland and Romania will have on their territory **elements of the US anti-missile shield (NMD)** and will be part of the US grand strategy to keep a strong West and a predictable strategic environment. Poland hosts a battery of Patriot 3 missiles but it is developing also its own defensive missile system (Warsaw planned in 2012 to spend maximum US\$400 million on the creation of its own missile defense system), while in March 2013 Washington announced the plan to cancel the installing of the last generation of interceptors SM-3 Block IIB in Poland. Anyway, Poland will have Block IIA installed in the third phase. Up to now, Romania did not take into account the likelihood to buy and install some anti-missile elements on its own, but nothing is impossible and the Polish experience must not be neglected. In 2009, US President Barack Obama had decided to change the anti-missile shield plan inherited from George W. Bush Jr., giving up the locations from Czech Republic and instead preferring Poland, Romania and Turkey for putting interceptors and radars. Obama later canceled an earlier interceptor intended for Poland and the radar in the Czech Republic, replacing the high-speed interceptors with slower ones in order to counter Iran’s medium-range missiles. The missile defense technology will be deployed in 2015 in Romania and in 2018 in Poland.¹⁵

From a different angle, the Polish and Romanian citizens still need visas to travel in USA, which is not the case for the older EU states and the two governments should put a bigger pressure on the US government to give up visa requirements for all EU states. They already have the support of the European Commission and Parliament, which even threatened the USA with visa introduction to sanction this discrimination.

In strategic terms, both Poland and Romania are key-players in the defensive game of deterring Russia from changing borders and the balance of power in the Black Sea area. In June, Stratfor analyst Thomas Friedman stated that :

“For these reasons, we see the United States beginning to adopt a Black Sea strategy centered on Romania. The Russians held

on to Sevastopol because naval capability in the Black Sea is critical. A strategy that enhances Romania's naval capability and places U.S. aircraft in the region would pose a threat to the Russian fleet. It would also extend defensive capabilities to Georgia and protect the indispensable route for any pipelines running from Azerbaijan. Put simply, a competent rival Black Sea fleet would create problems for Russia, particularly if the Ukrainian regime survives and Crimea is isolated. The visit by U.S. Secretary of Defense Chuck Hagel to Romania indicates the importance U.S. strategic thinkers place on that country.¹⁶ He insists that "Washington spent the past few weeks indicating its commitment to two key countries: Poland and Romania" but, on the other hand, "the primary concern for the United States would logically be Poland, **the most vulnerable country on the North European Plain**. But for now, distance and logistics limit the Russians' ability to threaten Poland." Without a US strong military commitment, and with Germany reluctant to cut profitable economic ties with Moscow, Friedman warns that "equally clear is that no European power can defend the line running from Poland to Romania with the decisive force needed to repel a Russian attack - or even support these countries against Russian pressure and potential subversion."¹⁷ Thus, in the coming years, Washington will clearly push Warsaw and Bucharest to cooperate more and have joint security planning and strategies. On the other side, it is likely that Berlin and Paris will ask them not to be too "anti-Russian" and avoid provocative gestures.

Of course, **the future of the European Union** is the main focus for both Romania and Poland, and their elites are worried after the May 2014 elections for the European Parliament saw big electoral successes for anti-European extremist and nationalist-populist political parties in France, Great Britain, Germany, Netherlands etc. First, the EU must better manage its neighborhoods. There is a need to relaunch the European Neighborhood Policy which had a relatively low profile because of the different strategic and geographic focus of the EU's main powers, the western ones, to their former spheres of influence (the Sou-

thern flank). In 2008-2009, Poland and Sweden launched the Eastern Partnership initiative and made it soon a part of EU's ENP. Romania eventually understood that it has to be part in this process, as a state located on the EU's eastern flank and overcame the initial hesitations, supporting the EaP and trying to develop a national expertise in this field.

Within the EU, Poland and Romania want to enhance the process of the European integration; they want to support EU's neighbours via the European Neighbourhood Policy (ENP) and the Eastern Partnership (EaP). Both are among the "big countries": Poland is the sixth place and Romania the seventh one in terms of population, with the EU.

Geographically, there is a close connection and the situation has been similar even in the first half of the previous century. Now, they share EU and NATO external borders and are aware of the transnational risks and threats related to the "border country" position. Anyway, the situation nowadays is incredible good, if one compares it with the interwar era, when Poland and Romania had a defensive convention of alliance from 1921 but were caught between two geopolitical "monsters": Nazi Germany and Soviet Union. The two countries did their best to survive, they went over foreign occupation and permanent lost of some territories, they faced the killing of many of their citizens by foreign states, the destructions of the war, then the horrors of the communism.

Within the EU, Romania and Poland generally have similar views on the Common Security and Defense Policy (CSDP) and eventually converged on the ENP-Eastern Partnership's main issues. They agree that Europe must rely on a strong and coherent diplomacy, backed by a common strategic culture and by much more military strength. Diplomacy by itself is not necessarily effective and credible without the military deterrent. Situations of crisis and civil war like in Libya and Syria could become frequent in the southern belt – the Middle East-Northern Africa (MENA), as the "Arab Spring" tends to evolve into violent ethnic, socio-economic and religious clashes. Both Poland and Romania are big countries, with the EU. Poland has a population of 38,5 million and a GDP of 381 billion

Euros¹⁸, while Romania has 21,7 million people and about 150 billion Euros for the GDP. Together they “dwarf” the other Central-Eastern European states, speaking in terms of human potential.

The ENP must ensure a common framework for dealing with the neighboring states and help them become more democratic, economically viable and able to provide security to their citizens. Of course, Romania and Poland know that it's impossible to have all the EU members being equally interested in all the neighbors. From a regional and historic angle, while France and Italy, as an example, are more dedicated to the southern flank states (The Mediterranean Union), Poland and Romania are more interested in promoting the interests of the Eastern states, mainly those from the Wider Black Sea area. When Poland and Sweden had launched the Eastern Partnership, in 2008-2009, at the beginning Romanian decision-makers were euphemistically speaking not too enthusiastic and preferred to wait for a time to understand the role and the consequences of this initiative. Maybe the possible “rivalry” between EaP and the EU's Black Sea Synergy could explain this reticence. But then, Romania understood that it was a strong and positive institutional progress in the Eastern area. Romania and Poland both wanted the Eastern Partnership Roadmap 2012-2013 to be a success at the Vilnius summit which was held in November last year. But the outcome was only slightly positive: Moldova and Georgia agreed for the association agreements with the EU and the deep comprehensive free trade pacts, while Armenia, Azerbaijan and Ukraine stood away and preferred the Russian-led custom union and likely also the future Eurasian Union.

Defining the geostrategic “belt” - Ukraine and Moldova. Why not put them together when dealing with them?

While Poland is very dedicated to Ukraine and strongly pushed it to sign the Association Agreement with the EU and the visa free regime one, Romania is very interested in the fate of the Republic of Moldova, the “sister” country

populated by a majority of ethnic Romanians. But, at the same time, Romania also supports Ukraine for EU association and then possible integration, and had been also an advocate of its NATO membership when Kyiv was a candidate for this. And Poland is also interested in the fate of Moldova, helping it to consolidate the internal legal and administrative mechanisms for a possible European integration. But the Romanian president recognized that Moldova is more important for Romania than Ukraine, taking into account the fact that it is like a “sister-country”, while Ukraine is backed for geopolitical reasons. It was seen like a “specialization” and burden sharing, with Romania and Poland trying not to interfere in one's another business! One must also say that not all the Moldovans and Ukrainians are happy with this situation: a lot of Russian-speakers inhabitants in Moldova and in Ukraine claim that both Poland and Romania have revisionist aims, aiming at taking back Ukrainian lands which before WWII belonged to these states. But when Russia made the decision to annex Crimea, Bucharest and Warsaw not only did not expressed any revisionist claim but firmly rejected Russia's actions as illegal and encouraged Ukraine to deny the validity of the referendum.

So, Poland will probably continue to try to bring Ukraine (and also Moldova) in the EU without totally blowing up its difficult relations with Moscow. It will be very hard, as Russia already warned Ukraine and Moldova of the negative economic consequences if they join the EU common market. If Ukraine will eventually split, its Centre-West will certainly try to become an EU and NATO member, while the East will be kept as a buffer by Russia (an independent state) or even become Russian territory in an extreme scenario. Romania and Poland contribute to the political and economic sanctions that USA and EU put on Russia in March-May 2014. On the other side, Romania and Ukraine still do not enjoy real good relations because of historic inertia and because of old fears and hatreds linked to territorial disputes from the past and to the general lack of respect for Romanian minority's cultural rights by Kyiv. On March 10, 2014, Romanian foreign affairs minister, Titus Corlăţean, met Ukraini-

an PM Arseniy Iatseniuk and encouraged him to resist Russian pressures, also putting the basis for a better bilateral relationship in the future. But it will be difficult for these states to start a new way, as the government in Kyiv will be under the constant pressures of nationalist forces from Svoboda and Pravi Sektor to be more restrictive with ethnic minorities, while Romania will probably not give up its policy of giving Romanian citizenship to Romanians from Ukraine and Moldova (in spite of the fact that Ukraine does not allow the double citizenship). Normally, Bucharest should ask Kyiv to recognize the Romanian minority only under the single label of “Romanians”, giving up the second label which is still used, “Moldavians”, as a sign of trust and good will.

Historic injustice is difficult to forgive but sometimes it's a healthy mental process. After 1945, both Poland and Romania gave territories to Ukraine but now they do not claim them anymore, for political and juridical reasons. Most of all, they are not revisionist states, like Russia, on the contrary. Romania and Poland should maybe develop a common strategy for Ukraine and Moldova and try to act together for those states, with similar energy and instruments. This could also help Romania normalize its relations with Kyiv, with Poland's support. In the worst scenario, Ukraine could be engulfed in a full-blown civil war, precipitating even the disintegration of the state and the intervention of foreign powers such as Russia.¹⁹ Moscow could, in the worst scenario, even conquer all the Black Sea coast of Ukraine, becoming again a neighbor of Romania. The Mariupol-Simferopol-Odessa triangle would open access to the Danube's arm Chilia, while the Serpent Island could also tempt Moscow for its strategic position.

The opposition of western Greco-catholic and nationalist Ukrainians against Eastern orthodox and Russian-speaking ones is also accompanied by the acute tendency of some ethnic Russians from the East and South to seek independence from Ukraine and even unification with Russia. The Crimean pattern could in the end become the rule for “solving” all the Black Sea area frozen conflicts, a fact that is considered a serious regional threat by Warsaw and Bucharest.

It would be extremely hard for Poland and Romania by themselves to deal with such a civil war plus a (even limited) Russian military intervention scenario, speaking in terms of accepting refugees, watching the borders, preventing humanitarian disasters and even countering non-Western foreign interventions in Ukraine, while trying to stop somehow the Russian advances in the field. Romania's President Traian Băsescu more than once mentioned the special relation with Poland and the fact that both countries tried to make the other NATO states accept granting the Membership Action Plan (MAP) to Ukraine and Georgia at the NATO Summit in Bucharest, in April 2008, but failed because “unfortunately there were two states which were against, two strong states.”²⁰ He did not mention their names but it is well known that there were Germany and France, the same states which took a longer time to consent to economic sanctions for Russia after the Crimean annexation. Traian Băsescu believes that had Ukraine and Georgia got the MAP, they could have been better protected from Russian intentions (“as a country preparing to be a NATO member is more difficult to be victim of a discretionary power...”). He also stated that now in the Black Sea “there is a ring of frozen conflicts” – “a ring of fire, a ring of instability.”²¹

As the German Foreign Affairs minister, F. Steinmeier, correctly stated, Russia's activities in Ukraine and subsequent positions are an attempt to “devise” the European and Euro-Atlantic allies, thus NATO and EU states must resist at all cost. On March 21, 2014, Russia's deputy chief of the State Duma, the (in)famous extremist Vladimir Jirinovski, sent a letter to Romania's and Poland's embassies in Moscow with some phantasmagoric proposals: he suggested these countries (plus Hungary) should ask for referendums in Western Ukraine and get back their territories which were taken by USSR under Stalin and incorporated into Ukraine.²² Jirinovski is the leader of the Liberal Democrat Party (LDPR) and it is highly unlikely that he did it by himself. In fact, if this was an initiative of president Putin, it aimed at turning Poland and Romania into revisionist states and thus give a deadly blow to western cohesiveness, to Ukraine and to the Helsinki

order! Of course, both Warsaw and Bucharest immediately rejected this proposal, calling it “absurd” and “non-sense”.²³ In our opinion, Russia maybe tried to “contaminate” Romania and Poland, the strongest and pro-Atlantist NATO border states, with its imperial-like ideology, or at least to make some part of their populations to support this plan and thus to put pressure on the governments.

Now, twenty two years after the end of the Cold War, the EU’s Eastern neighbors are confronted with two alternative projects: either choosing the EU market via free trade agreements (and association agreements) or the Russian-led future Eurasian Union and current Customs Union. They are under pressure by both Brussels and Moscow to make the good choice, even if it’s not Brussels who recently told Moldavians that choosing the wrong block would mean lacking gas and frozing in the winter!

States such as Moldova and Georgia came in to Vilnius Summit in November 2013 to sign association agreements, free trade agreements (“Deep and Comprehensive Free Trade Agreements”) and the first-phase visa liberalization document. Until November, they had to be “shielded” against external pressures meant to derail their Europeanization process. Unfortunately, Armenia and Ukraine announced their withdrawal from the negotiations, while Belarus is still marginalized due to its political regime (dictatorship) and lack of rule of law. Later, Ukraine, led by the interim-government, reopened the discussions with EU and signed the political pillar of the association agreement.

Thus, Warsaw and Bucharest should try to do more to convince hesitant governments of the Eastern neighboring states that their future would be better within the EU, a block of 500 million people with advanced economies. Romania and Poland should try to have a common approach on Russia, when dealing with the common neighbors. But even if Vilnius Summit was a half-success and only Moldova and Georgia signed the agreements with EU (later Ukraine signed only the political side of the association treaty on March 20, 2014), this doesn’t mean that there will be forever a new “iron curtain” separating the EU space from the Russian-controlled one. Belarus and

Armenia could someday turn again to the EU, depending on their domestic politics and relations with Russia. Protesters in the streets of Kyiv were asking for Ukraine’s deep relations with the EU, instead of Russia and I believe that now most of EU states will agree to enhance the association procedures with Moldova and Ukraine, in order to shield them from Russian pressures...The future EU security Strategy and the future NATO Strategic Concept should put the Russian aggressiveness and territorial separatism as the number one threat to European security, before terrorism, cyber-threats and access to energy.

In my opinion, the Greek EU presidency which took over in January 2014 clearly moved the EaP initiative from the frontline of the EU agenda. Greece also did not want to agree with real sanctions towards Russia, thus diminishing the EU and NATO cohesiveness. Italy assumed the presidency for the next half of 2014, but it is well known also as a state which is focusing on the EU’s southern neighborhood and is against “provoking” Russia by new economic sanctions. Thus, Romania and Poland must insist and convince Athens, but also Sofia, Rome, Madrid to change their behavior a little bit, in spite of their privileged relations with Russia and the promise of new gas pipelines.

In the CFSP-CSDP realm, Romania and Poland could work together to come with proposals for revisiting the European Security Strategy. They must support the pooling and sharing method and support an enforcement of the European Defense Agency’s role. They must work within the European External Action Service and provide the High Representative for CFSP with relevant information concerning the Baltic-Black Sea flank. They must ask for an increased use of the EU Battle groups.

Energy, economic and defence issues for cooperation

Romania and Poland share the common interest that the EU as a whole must be less dependent on the **energy resources** imported from Russia, thus seeking diversification

of the supply corridors and developing alternative less polluting resources. Among the EU members, they are among those favoring the research and exploitation of the shale gas, the diversification of transport corridors. Even after the Nabucco West project has been rejected by the Shah Deniz II Consortium in June 2013, the quest for the diversification of corridors should not be abandoned. The Strategic partnership stands that Romania and Poland have the European energy security as a priority goal for cooperation. In March-April 2014, following the Ukrainian crisis' enhancement, Poland proposed a European Union of Energy, in order to create a joint mechanism for energy procurement at the EU level and a mechanism for negotiation with foreign suppliers (like Russia) in a coherent and unitary way. Of course, Romania openly supports this project which was endorsed also by other EU states, but it is possible that Bucharest will be strongly influenced by Germany's position on this issue.

Poland and Romania are among the big EU **agricultural-oriented** states and regularly ask more agricultural funds for their farmers. They could cooperate even more in this field as Poland is known as a successful model of a European country with a strong and developed agriculture. Under the Visegrad Group, Poland stated it wants to negotiate with the European Commission the reform of the CAP, using the V4+ Bulgaria, Romania and Slovenia as a common group of negotiation. Romania and Poland are directly interested in a positive outcome during the negotiations on the Multi-annual Financial Framework 2014– 2020. They have an interest in keeping the EU support for agriculture and avoiding the diverting of funds for other activities. The CAP and Cohesion Policy are seen as vital instruments needing a high amount of EU funding.²⁴

One field where Poland should be a model for Romania is the **absorption of EU funds**. It could be useful to develop a common training in this field to benefit from Polish experience.

In the filed of **armements defense coooperation**, possible areas of cooperation regard the Collaborative Database (CODABA) and the Armaments Co-Operation with the European Defense Agency (EDA), with programs

such as transport helicopters, cyber security, air strategic transport capabilities, intelligence, reconnaissance etc.

Regarding the **Visegrad Group** (V4 – Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary), generally speaking, most of the Romanian politicians and analysts see it as a regional group of Central Europe which was created to accelerate the EU and NATO integration of the member states and now is kept alive to increase the geopolitical and institutional weight of its members.

In the past, Romania did not manage to become a member in this group, being rejected in 1992 for its so-called lack of a real central-European identity and its democratic deficit. This is the reason why, at least until the beginning of the 2000, the existence of the Visegrad structure had been considered by many Romanian decision-makers a negative feature for the Euro-Atlantic security cohesiveness.²⁵ The rejection suffered by Bucharest and the fact that Hungary was a Visegrad member since the beginning and then a NATO member since 1999 could explain this general negative attitude.

I personally consider Poland as being the “natural” leader of V4, being the biggest member, with the strongest economy and the most powerful army. Between July 2012-June 2013, Poland had the V4 presidency and pushed towards a more assertive role for this group. I think Romania would like Poland to exert a sort of moderating influence on Hungary, which is also a strategic partner for Romania (since 2002), but which is often said to creating internal and external turbulences by agitating the historic rights of the Hungarian minority of Romania. The fact that Romania and Hungary still cannot have a completely positive relation, like France and Germany (classical enemies which later became friends) managed to do, could make a possible Romania's participation in V4 activities and even membership more difficult.²⁶

But the V4 is frankly speaking far from being a real success story, that means it did not really create a security community, and it did not produce a common security culture at all. As one analyst stated:

“The V4 failed also to undertake a common stance on acquisitions of new military equip-

ment. The best evidence of the failure of regional cooperation was divergence of positions on the acquisition of new fighter aircraft. The Czech Republic and Hungary leased the Swedish JAS-39 Gripen, while Slovakia kept its Russian MiG-29s and Poland purchased the American F-16. In 2009, the V4 established four working groups intended to assure consultations on the purchase of new armaments and cooperation between their defense industries, a harmonization of national laws and the creation of strategic documents. However, the V4 countries failed to implement joint research projects or carry out joint upgrades and acquisitions. The outcome of the working groups was just the issuance of general declarations. Again, the foundations of political determination turned out to be rather shallow.”²⁷

According to the Romanian regional expert Octavian Milevski “While having similar geo-strategic interests with Romania, Poland can be a lesson-learned case for refuting the hackneyed argument that Romania cannot overcome the legacies of the Second World War and the 20th century in general. On the opposite extent, Bucharest’s rhetorically unstable relationship with Budapest (itself a strategic partner of Romania), is not a factor that contributes to either more attractiveness or credibility in Warsaw’s eyes.”²⁸ This may be true but Poland could play the role of a “mediator” using diplomatic tools.

It is likely that the V4 Battle Group will be ready and reach the stand by phases in 2016 and the Polish V4 presidency stated that “There will be a need for V4 consultations on NATO Russian relations, a V4 common position on Missile Defence and on the Russian response, on NATO cooperation with Ukraine and Georgia, consultations on CFE and force deployment in the region, consultations, in the broader format of V4+ Baltic states + Romania and Bulgaria, on common security issues, and with regard to cyber security and energy security.”²⁹ The existence of the V4 Battle Group would be the confirmation of more military cohesion among the members, because “between 2009 and 2012, Poland and Slovakia took part in the Battle Group I-2010 together with Germany, Latvia and Lithuania and each of the V4 states joined separately various other EU battle groups.”³⁰

I think Romania could eventually be associated with such regional initiatives as V4 Battle Group (to be ready in 2016) but only on the condition that its legitimate interests are taken into account by the member states. At the same time, this has to help us building a foreign policy identity.

Under the huge pressure of Russia’s annexation of Crimea, eventually it seems that Polish-Romanian **military cooperation** will enhance. Romanian minister of National Defense, Mircea Duşa, met his Polish counterpart Tomasz Siemoniak, on 21 March 2014, and they discussed about the need for coordination and more NATO involvement in the context of the Ukrainian crisis, also about the preparation of NATO summit in September.³¹ Among the other topics discussed, one should mention the cooperation agreement between Romania and Poland, especially between their air forces, the stage of the US missile defence system implementation and issues of maritime security in the greater Black Sea region.³² Romania must grow its military budget to about 2% of the GDP in 2015-2016, while Poland announced an increase of 40 billion USD in ten years! It is logical that Romania must also increase its military spending in order to be able to manage the military cooperation with Poland and the other NATO states.

Both Poland and Romania need a much stronger military presence of NATO forces on the eastern flank of the Alliance, being border-countries for NATO and EU. Poland asked two heavy brigades to be deployed in the Polish-Baltic space, but Germany and Netherlands were opposed to this plan. Bringing more troops and weapons here in fact is against the provisions of the Treaty on conventional armed forces in Europe (CFE treaty). But since Russia stopped its commitment to the CFE in 2007 and the western states also gave up in 2011 – some of them had previously refused to ratify the adapted CFE treaty after Moscow declined to withdraw its forces from Moldova’s territory and kept too many troops in Georgia – it would be illogical to ask NATO states to unilaterally respect this treaty now. It doesn’t really matter who was more guilty for the death of the CFE, Russia (who “forget” about the 1999 “Istanbul commitments” under OSCE umbrella), NATO or both. We now see Russia deploying

forces and capabilities near the eastern border of Ukraine and in Crimea.³³ It is true that, in 1997, NATO committed itself to abstain from deploying large number of troops and military assets near the Russia's borders, but since Russia also violated the guarantee agreement over Ukraine (signed in 1994 by Russia, USA and Great Britain), this commitment should be considered as abolished, at least before a new agreement emerges.

Of course, the CFE was useful and must be replaced by a similar treaty or a wider regional arrangement, but there should be a negotiated one and the West is not expected to put itself in a situation of vulnerability on its eastern border when Russia begins to enlarge by force its territory.³⁴

Poland seriously benefits from the existence of the "Weimer triangle" with France and Germany, thus, it has as close partners the biggest and strongest EU members. Romania has a pragmatic relation with Germany and a strategic partnership with France (with few practical outcomes), but frankly most of the time it does not seem as having privileged relations with Paris and Berlin, only functional ones. Nobody could forget that initially the European Economic Communities emerged in order to keep peace among Paris and Berlin/Bonn and make them cooperate instead of fighting. In my opinion, the two European powers play the role of security guarantors for Poland, which constantly tried to normalize its relations with Russia and to put on the top of the EU agenda the interests of Central-European states. Romania could try to emulate Poland in building a more pragmatic relation with Moscow. Romania would benefit from studying the process of reconciliation between Poland, Russia and Ukraine (of course before the 2014 Ukraine crisis), as a successful lesson of history. But it would also be excellent to develop closer relations with France and Germany, without diminishing the depth of the Strategic Partnership with the USA. The best scenario would be for Romania to be a member in a group made up from Germany, France, Poland and Turkey, but it seems a very remote possibility.

Romania would also like to receive more Polish support for the Black Sea Synergy and the Black Sea Strategy (both being EU initiatives) and seek bigger involvement with the Eas-

tern Partnership, even after the Vilnius Summit half-failure in November 2013. Bucharest wants Poland to get more involved in the Black Sea area, this seems to be the idea behind the launching of the Romania-Poland-Turkey "triangle" in 2012. Turkey is a key country for NATO and the Romanian diplomacy supports it for EU membership, notwithstanding the domestic characteristics of its politics and the features of Turkish foreign policy (one example is the issue of the internationalization of the Black Sea and opening it to NATO activities between 2001 and 2008, where Romania and Turkey stood on opposite sides). I think Poland could have the know-how and influence to exert a moderating influence on Turkey and get it closer to the EU. Turkey and Poland are pivotal states, thus having an added-value for the Romanian foreign policy. Turkey is pressured by Russia to scrupulously respect the Montreux Convention of 1936 and not allow a longer stay of US military vessels entering the Black Sea to deter any Russian further aggression against Ukraine. But Turkey is a NATO member and has a strong relation with US, while also trying to keep a pragmatic relation with Moscow (Ankara depends on gas importations from Russia). Poland and Romania must try to reassure Turkey against any Russian actions or threats.

Cooperation in the security field would contribute to a better mutual understanding between Poland and Romania and make them remain natural friends and partners within EU and NATO, able to play a major role.

The outcomes of this Strategic Partnership were considered as good on paper but in fact, up to now, the SP did not generate some spectacular results. This is the reason why Romania's president, Mr. Traian Băsescu stated in 2012, at the annual meeting of the Diplomats that "in my opinion we have something left behind unresolved regarding the materialization of the very important external partnership with Poland. And at this point I want to draw the attention of the Embassy from Warsaw that I will insist especially on the implementing of this partnership whose action plan is completed".³⁵ Then, on August 27, 2013, the president focused on the newly launched trilateral format with Poland and Turkey which "already had

three sessions at the level of state secretaries and is developing very well.”³⁶

On the other side, the Polish ambassador in Bucharest, Marek Szczygiel, stated in May 2013 in a press interview that:

“Cooperation in the area of security policy is one of the fastest developing area of common interests, as described in the Declaration on Strategic Partnership. Last year a regular strategic dialog has started between Poland and Romania, with the participation of Ministries of Foreign Affairs, Ministries of National Defence and the General Staff of the army. This format proved to be very efficient. It lead us, subsequently, to the initiation of the trilateral format of talks with the Turkish side, based on the support of common values and shared interests in the area of international and regional security.”³⁷ The ambassador stated that his ministry made in 2013 “a midterm review of the 5-years Action Plan to the Strategic partnership and the results are more than satisfactory.”

On the other side, when the author of this article met some important Polish experts from different foreign policy institutes and think tanks, in 2012-2013, they did not hesitate to qualify the state of the strategic partnership as not really satisfying.³⁸

The Polish ambassador also mentioned the fact that the foreign affairs ministers from the “triangle” Poland, Romania and Turkey, hold a meeting with their counterparts from Bosnia Herzegovina, Georgia, Macedonia and Montenegro, on May 2, 2013, for sharing experience with NATO candidate states and support the “open doors” principle.

The economic relations are fast developing, with a trade amounting to 3,4 billion Euros in 2012 and Poland being the sixth biggest commercial partner of our country.³⁹

Overpassing the hindrances on the way to cooperation: some practical proposals

To understand the difficulty of Romanian political elites to deepen the cooperation with Poland and become a real regional partner, some explanations have already been propo-

sed. Young Romanian expert Octavian Milewski stated that, when Poland launched the EaP, Romania “was stubborn enough to propose the same policy of regionalization in the Black Sea”, showed “jealousy” towards Poland’s and Sweden’s regional EaP initiative, then Romania also suffered from “Moldova-centrism”, “having developed an obsession for Moldova”. Another failure was the inability to fully assess “the role of Ukraine in the regional architecture”. Romanian elites seem to often think that Poland suffers from a superiority complex and are afraid to play the same game as the Polish because this could overpass national resources and national goals.⁴⁰ Milewski also insists that “Romania has a strategic partnership relation with Poland, but this one is slowed by the introversive perceptions of Bucharest towards the eastern space”.⁴¹ In his opinion, Romania lacks enough expertise on Poland and the Baltic-Polish space, but also on Eastern Europe, due to the small number of institutes and research centers, the small amount of money for the research and the disdain that political elites have towards scientific research in the security studies and regional issues (area studies). The September 2013 Romanian-Polish Civic Forum was a good initiative but only a beginning.

How do the Poles see the situation now? The Polish researcher Mateusz Gniazdowski from the OSW Institute in Warsaw, stated that Romania’s position on Russia-Ukraine conflict is not very coherent and predictable: “However, its stance is inconsistent. President Băsescu stated that the Russian moves in Crimea were in violation of international law and equated to “open aggression”, and at the same time emphasised that this conflict could pose a direct threat to the interests of Romania only in the longer term. The government led by Victor Ponta, which needed to deal with the coalition crisis, has been relatively passive regarding the Ukrainian issue.”⁴² His main idea is that Romania should have been more active: “Romania has reacted passively to the developments on Kyiv’s Maidan in comparison to the common stance adopted by the V4. This was due to its obvious surprise at the speed with which the situation developed. Bucharest’s traditional passiveness in relations with Kyiv and

the fact that its policy in the Eastern Partnership area had been focused almost exclusively on Moldova.”⁴³

Łukasz Kulesa, a senior researcher from PISM (Polish Institute of International Relations) focused on the lack of a concrete body for the strategic partnership: “Still, we are lacking a tangible, internationally recognized trademark as strategic partners on security issues. We need to bring attention both internationally and internally to Poland and Romania acting together for the benefit of European security. This could be a joint diplomatic initiative, this could be a cooperation project between the militaries or defence industries, we need to upgrade the visibility of the relationship.”⁴⁴

Personally, even if I admit that these problems are real, I doubt that it would be enough for Romania to “copy” the Polish educational and security institutions and the pattern of cooperation between politicians and regional experts. But of course, more research centers should be created and more funds allotted to area studies. Another explanation for Romanian elites avoiding the tandem with Poland could be the perceived regional power ambitions of Warsaw and the fear that this could mean Romania becoming a secondary actor, implying a lost of prestige and initiative. There is a concern that Romania could be attracted by Poland in a foreign adventure that could become dangerous, like provoking Russia.

Also I think the lack of a strategic profile for our country, a foreign affairs country role to be accepted by all the political class (supra-partisan consensus) is a factor inhibiting the Romanian-Poland strategic cooperation. And maybe using instruments of the Foreign Policy Analysis could be also beneficial: the famous mechanism of “groupthink”, described by Irving Janis, could help us understand a certain mentality of the decision-makers who work in coherent and longstanding groups of reflection within the MFA (the Government), the Presidency and secret services and who could have a not so positive image on Poland’s aspiration to regional hegemony, seen as a possible rival for Romania. Such groups could take not so good decisions because they suffer from hyper-optimism, too much confidence in their reflexive capacities, mental stereotypes on “the other”

and the presence of so-called “mindguards” (informational filters), thus blocking alternative points of view, uniformising the visions with the group and eliminating “dissidence”. Thus, when dealing with issues like Poland, these groups of reflection (and decision-making) should perhaps be more open to independent academics and experts from universities and think tanks, not only bureaucrats and diplomats.⁴⁵ They must include some “devil’s advocates”, also.

All these negative perceptions could be changed by a long-lasting strategic dialogue between officials and second-track diplomacy involving think tanks and civil societies. Romanians should see Poland in a historic light as the “Polish commonwealth”, or as the interwar Polish constitution stated “*Państwo Polskie jest Rzecząpospolitą*” (“The Polish State is a Commonwealth”), the country which aspires to be a regional power in the Baltic-North-Eastern flank of EU and NATO and offer a cultural and civilization pattern for its close neighbors. On the other side, the Polish have to support Romania to be a more important regional player in the Black Sea area. Both must solidify the Western territorial flank against risks coming from the East and South.

In the end, we will list some proposals for policy-makers from Romania and Poland, in order to improve the effectiveness of the Strategic Partnership:

- Enhancing military cooperation by organizing common military exercises, a permanent dialogue between the two MoDs or even a common structure for coordination with the MFAs and MoDs (permanent cell);
- Building a common regional mechanism to support the Helsinki order and avoid territorial changes by force;
- Setting a common Polish-Romanian battalion and participation in a common EU battle group;
- Cooperation in the field of “drones” (military and civilian ones);
- Sharing experience on the US anti-missiles defense infrastructure;
- A permanent consulting mechanism for supporting the EaP;

- Encouraging economic investments – a Romanian-Polish commercial bank and financial fund;
- To organize common government sessions and a “civic forum” involving civil society;
- A Romanian-Polish Strategic Forum to be held annually, by rotation – participants: institutes, think tanks, universities;
- Working groups for scientific cooperation (universities, ministries);
- A common regional strategy for agriculture focusing on increasing complementary features;
- A mechanism for jointly supporting the Republic of Moldova and Ukraine (a quadrilateral forum instead of two trilateral ones): for supporting their economic and administrative domestic reforms and shape their foreign policies in ways favorable to EU plans⁴⁶;
- Cooperation on building highways (if possible);
- Supporting a common energy market with the EU (the European Energy Union) – regional mechanisms, supporting the diversification of oil and gas pipelines;
- Romania to recalibrate its relations with Visegrad Group (if the group will survive the perceived lack of coherence generated by the Ukrainian crisis);
- Polish transfer of expertise regarding EU funds absorption and managing cohesion funds – regular visits of Polish experts at Romanian ministries⁴⁷.

Notes

¹ Republica Polona – Relatii bilaterale (Republic of Poland – Bilateral relations), <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1730#832>, accessed on December 2, 2013.

² George Friedman, “Borderlands: The New Strategic Landscape”, 6 May 2014, <http://www.stratfor.com/weekly/borderlands-new-strategic-landscape>. For explaining Russia’s behavior Friedman uses a classical geopolitical framework: “The impersonal forces of geopolitics are driving Russia to try to retake its critical borderland. Having done that, the nations bordering Russian power will not know how far the Russians will try to go. For Russia, the deeper the buffer, the better. But the deeper the buffer, the higher the cost of maintaining it.”

³ Ronald Asmus, Stefan Czumur, Chris Donnelly, Aivis Ronis, Tomas Valasek and Klaus Wittmann, “NATO, new allies and reassurance”, www.cer.org.uk, 2009, accessed on December 2, 2013.

⁴ Idem, p. 5.

⁵ *Secretary General tells Estonia NATO is firmly committed to collective defence*, 3 April 2014, www.nato.int.

⁶ Statement by NATO Foreign Ministers, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108501.htm, April 1, 2014. (“We, the Foreign Ministers of NATO, are united in our condemnation of Russia’s illegal military intervention in Ukraine and Russia’s violation of Ukraine’s sovereignty and territorial integrity. We do not recognize Russia’s illegal and illegitimate attempt to annex Crimea. We urge Russia to take immediate steps, as set out in the statement by the NATO-Ukraine Commission, to return to compliance with international law and its international obligations and responsibilities, and to engage immediately in a genuine dialogue towards a political and diplomatic solution that respects international law and Ukraine’s internationally recognized borders”)

⁷ “Twenty years after the end of the Cold War, however, we see that Central and Eastern European countries are no longer at the heart of American foreign policy. As the new Obama Administration sets its foreign-policy priorities, our region is one part of the world that Americans have largely stopped worrying about.”

Concerning Russia:

And then there is the issue of how to deal with Russia. Our hopes that relations with Russia would improve and that Moscow would finally fully accept our complete sovereignty and independence after joining NATO and the EU have not been fulfilled. Instead, Russia is back as a revisionist power pursuing a 19th-century agenda with 21st-century tactics and methods. At a global level, Russia has become, on most issues, a status-quo power. But at a regional level and vis-a-vis our nations, it increasingly acts as a revisionist one. It challenges our claims to our own historical experiences. It asserts a privileged position in determining our security choices. It uses overt and covert means of economic warfare, ranging from energy blockades and politically motivated investments to bribery and media manipulation in order to advance its interests and to challenge the transatlantic orientation of Central and Eastern Europe.” The letter was signed by Valdas Adamkus, Martin Butora, Emil Constantinescu, Pavol Demes, Lubos Dobrovsky, Matyas Eorsi, Istvan Gyarmati, Vaclav Havel, Rastislav Kacer, Sandra Kalniete, Karel Schwarzenberg, Michal Kovac, Ivan Krastev, Alexander Kwasniewski, Mart Laar, Kadri Liik, Janos Martonyi, Janusz Onyszkiewicz, Adam Rotfeld, Vaira Vike-Freiberga, Alexandr Vondra, Lech Walesa. See the full text at http://wyborcza.pl/1,76842,6825987,An_Open_Letter_to_the_Obama_Administration_from_Central.html, from 15.07.2009, accessed on March 2, 2014.

⁸ “Hungary will stand up for its rights within the European Union and wants autonomy for ethnic Hungarians living beyond its borders in central Europe, including Ukraine” -<http://uk.reuters.com/article/2014/05/10/uk-hungary-orban-idUKKBN0DQ0BH20140510>, accessed on May 12, 2014.

⁹ “Tusk about Viktor Orban’s statement: unfortunate and disturbing”, 14 May 2014, <http://www.warsawvoice.pl/WV/page/pages/article.php/28248/news> One must know that the two leaders do not have an adversarial relation. On May 6, Orban, during a visit to Warsaw, had expressed full support for the Polish project of the European energy union.

¹⁰ Emanuel Adler, "The Spread of Security Communities: Communities of Practice Self-Restraint, and NATO's Post-Cold War Transformation", *European Journal of International Relations*, 2008; vol. 14(2), pp. 195-230.

¹¹ A. Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, p. 165. In the Hobbesian world, states perceive one another as mortal enemies and they deny one another's existence, resorting to annihilation tactics. There is no self-restraint.

¹² Scott Burchill "Liberalism", in Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly,

Matthew Paterson, Christian Reus-Smit and Jacqui True, *Theories of International Relations*, third edition, Palgrave Macmillan, 2005, p. 65.

¹³ See Dale C. Copeland, "The Constructivist Challenge to Structural Realism: a Review Essay", in *International Security*, vol. 25, No. 2, Autumn 2000, pp. 187-212.

¹⁴ Octavian Milewski, Poland and Romania: Extending the partnership in the EuroEast, 08.09.2013, <http://www.neweasterneurope.eu/node/938>

¹⁵ Łukasz Kulesa, Agnes Nicolescu, Stanislav Secieru, Anita Sobják, "Pushing the Turbo Button: What Next for the Polish-Romanian Strategic Partnership?", *PISM Policy Paper*, No. 30 (78), November 2013, https://www.pism.pl/files/?id_plik=15355

¹⁶ T. Friedman, "Borderlands: The View Beyond Ukraine", http://www.stratfor.com/weekly/borderlands-view-beyond-ukraine?utm_source=feedburn&utm_medium=email&utm_campaign=20140610&utm_term=Weekly&utm_content=readmore, June 10, 2014.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Armand Gosu, "Lectia poloneza", *revista* 22, nr. 36, 10-16 September 2013, p. 5.

¹⁹ Șerban F. Cioculescu, "Praştie, nu kalaşnikov, cauciucuri arse, nu mortiere: de ce cred că Ucraina nu va urma exact scenariul Siriei?", 27 January 2014, http://adevarul.ro/international/europa/ucraina-1_52e66d3fc7b855ff56d87f23/index.html

²⁰ Press Communiqué regarding situation in Ukraine, 12 March 2014, http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=14877&_PRID=

²¹ Idem.

²² Lidia Kelly, "Russian politician proposes new divisions of Ukraine", 24 March, 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/03/24/ukraine-crisis-partition-letter-idUSL5N0ML1LO20140324>

²³ Ministrul Roman de Externe îi raspunde lui Jirinovschi (Romanian Minister of Foreign Affairs answers to Jirinovschi), 24 March 2014, http://adevarul.ro/international/europa/ministerul-roman-externe-raspunde-jirinovski-primit-scrisoarea-privind-impartirea-ucrainei-absurda-1_53303c5a0d133766a82f7ea5/index.html#. The proposal was not singular, since the Kremlin geopolitical ideologue, Alexander Dughin, in a recent interview also suggested Romania should unify with Besarabia and Northern Bukovina, while Russia must take Eastern Ukraine.

²⁴ Łukasz Kulesa, Agnes Nicolescu, Stanislav Secieru, Anita Sobják, "Pushing the Turbo Button: What Next for the Polish-Romanian Strategic Partnership?", *PISM Policy Paper*, No. 30 (78), November 2013, p.3, https://www.pism.pl/files/?id_plik=15355.

²⁵ Șerban F. Cioculescu, *Viitorul nu ia prizonieri (The Future does not take prisoners)*, Ed. Rao, Bucuresti, 2013, p. 43.

²⁶ Ruxandra Ivan, *La politique étrangère de la Roumanie (1990-2006)*, Editions de l'Université de Bruxelles, 2009, pp. 180-183. Ivan claims that Romanian elites improved bilateral relations with Hungary between 1992-2004, in order to ease Romania's way to EU and NATO membership and also because the elites had "internalized some of the norms issued by international organizations", like the protection of minorities, good neighborhood etc – p. 182. Of course, during the last years, one could see an increase in Hungarian revisionism and the tendency to destabilize neighboring states by using the tool of ethnic minorities.

²⁷ Adam Balcer, "A Wishful Thinking? Military Cooperation in the Visegrad Group", <http://visegradrevue.eu/?p=1437>, 28 February 2013.

²⁸ Octavian Milewski, Poland and Romania: Extending the partnership in the EuroEast, 08.09.2013, <http://www.neweasterneurope.eu/node/938>.

²⁹ "2012-2013 Polish Presidency", <http://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs/2012-2013-polish>, accessed on September 7, 2013.

³⁰ Adam Balcer, op. cit.

³¹ Bilateral meeting, http://english.mapn.ro/cpresa/4069_Bilateral-Meeting-between-the-Defence-Ministers-of-Poland-and-Romania, accessed on March 24, 2014.

³² Bilateral Meeting between the MODs of Romania and Poland, <http://www.nationaljournal.com/library/129070>, accessed on March 5, 2014.

³³ One must mention that in May 1996, the CFE treaty was amended by the so-called "flank agreement", which in fact relaxed the restrictions for Russia and Ukraine in the flank region as defined in Article V, subparagraph 1(A) of the treaty. But the current situation exceeds what was accepted then.

³⁴ Elisabeth Brocking, "Remember the CFE Treaty?", <http://nationalinterest.org/commentary/remember-the-cfe-treaty-10203>, accessed on April 8, 2014.

³⁵ Comunicat de presa (Press communiqué – speech of the President at the Annual Meeting of Diplomacy), 4 September 2012, http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=13912&_PRID=ag.

³⁶ Comunicat de presa (Press communiqué – speech of the President at the Annual Meeting of Diplomacy), 27 August 2013, http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=14499&_PRID=lazi

³⁷ "Romania-Poland relations: excellent", May 8th, 2013, <http://www.nineoclock.ro/%E2%80%9Cromania-poland-relations-excellent%E2%80%9D/>, accessed on February 10, 2014.

³⁸ It is true that the ambassador mentioned himself that Poland would like to see a greater involvement of civil society and closer relations of the two parliaments. Idem.

³⁹ A Romanian political analyst and presidential adviser for foreign policy, Iulian Chifu, assessed the bilateral strategic partnership as follows: "The Romanian-Polish strategic partnership functions very well, with the perspective of fulfilling all the convened projects, especially in the political and security realms. There are some delays and misresults in the economic area especially because Romanian investors did not manifest a clear interest for the Polish market, up to now." I. Chifu, "Parteneriat strategic. Sistemul de parteneriate strategice ale Romaniei", Center for Conflict Prevention and Early Warning, *Occa-*

sional Papers, vol. 5, No. 9, 2012, http://cpc-ew.ro/occasional_papers/vol5_09.pdf, accessed on December 10, 2013.

⁴⁰ O. Milewski, "Lidera Estului" (The Leader of the East), interview with Petre Munteanu, *Foreign Policy* (Romanian edition), 39, March-April 2014, pp. 46-47.

⁴¹ Idem, p. 47.

⁴² Mateusz Gniazdowski, "The countries of Central and South-Eastern Europe on the crisis in Ukraine," <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-03-05/countries-central-and-south-eastern-europe-crisis-ukraine>, 05 March 2014.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ł. Kulesa, "Deepening the security component of the Strategic Partnership", September 2013, Romanian-Poland security Conference, Titulescu Foundation, Bucharest. (unpublished document)

⁴⁵ Irving L. Janis, "Victims of Groupthink", *Political Psychology*, Vol. 12, No. 2, June, 1991, pp. 247-278.

⁴⁶ "Going beyond the EU's internal design, the Polish-Romanian tandem should also aim at upgrading the EU's commitment towards the Eastern Neighborhood, from a strictly institutional design into one with more political significance, difficult as this may be in the current context. Bilateral coordination of political support for Moldova

and Ukraine's European association requires long-term strategic vision, but has clear mutual benefits. The increasingly coordinated approaches of Bucharest and Warsaw towards Moldova and Ukraine's pro-European path will have long-term benefits for these two, provided that the present political engagement in the two eastern partners continues, irrespective of developments at the Vilnius summit" - Łukasz Kulesa, Agnes Nicolescu, Stanislav Secrieru, Anita Sobják, "Pushing the Turbo Button: What Next for the Polish-Romanian Strategic Partnership?", PISM Policy Paper, No. 30 (78), November 2013, https://www.pism.pl/files/?id_plik=15355.

⁴⁷ This article represents an optimized and much longer version of the speech delivered on September 11, 2013 at the N. Titulescu Foundation's and the European Institute of Romania's round table "Romanian-Polish Strategic Partnership. Sharing Mutual Visions" – on the occasion of the visit of the Polish Minister of Foreign Affairs Radosław Sikorski, and of the researchers of the Polish Institute of Foreign Affairs (PISM). It was a Polish initiative on the occasion of 20 years since the signing of the Treaty on Friendly Relations and Cooperation 1993-2003 between Romania and Poland. It represents only the personal view of the author.

ABSTRACT

Contemporary Poland and Romania are closely connected countries, both being members in the EU and NATO and situated on the eastern flank of the Euro-Atlantic world. Most Romanians have a favorable vision of Poland and Polish people and there is a historic tradition of friendship and cooperation. The diplomatic bilateral relations were established in 1919, at the level of „legation” and later in 1938 at the level of Embassy. Now they are both EU and NATO states, situated on the eastern flank of these organizations. They are disturbed by Russia's territorial revisionism and would like to see a coherent West protecting the Helsinki status quo. Romania and Poland want to develop the political, economic, security and cultural cooperation but they must overcome some bureaucratic, mentality and material obstacles.

Keywords: diplomacy, strategic partnership, cooperation, security, Romania, Poland, Europe, Euro-Atlantic

Șerban F. Cioculescu (PhD in political science) is a guest lecturer at the University of Bucharest, Department of Political Science, International Relations and Security Studies, a lecturer with the National Defense College of Romania and also a senior scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History from Bucharest. He is specialized in Euro-Asian strategic studies, security studies, international organizations and international relations theory.

NATO ȘI UE: ACTORI DE SECURITATE GLOBALI

Politica de apărare europeană: între ambiții și limitări strategice

Drd. Carmen Rîjnoveanu

Dezvoltarea unei politici de apărare proprii și creșterea profilului ca actor de securitate au constituit, după 1990, preocupări majore pe agenda politică a Uniunii Europene (UE). Sfârșitul Războiului Rece și transformările sistemice care au survenit odată cu dispariția ordinii bipolare au impus o reevaluare de substanță a gândirii strategice a decidenților politici europeni. Consecința directă s-a reflectat în inițierea unor demersuri concentrate la nivelul UE în vederea asumării unor responsabilități mai mari în domeniul securității și construirii unui aparat militar eficient care să permită statelor europene să joace un rol credibil pe scena de securitate internațională. În prezent, observăm că ambițiile asumate în urmă cu aproape 20 de ani nu au generat decât progrese parțiale, incomplete și limitate. UE nu deține, încă, o forță de proiecție militară proprie eficientă și credibilă, operațiunile militare se desfășoară mai degrabă pe baze ad-hoc, iar demersurile în vederea construirii unor capacități comune europene și a unor programe militare integrate sunt puternic constrânse de limitările generate de menținerea unei paradigme de gândire strict națională.

Analiza de față este articulată în jurul unei întrebări fundamentale: în ce măsură UE poate deveni un actor strategic și de securitate credibil, cu o proiecție de putere pe măsură potențialului său economic și militar?

În identificarea posibilelor răspunsuri, am structurat lucrarea pe patru paliere de analiză. Primul va încerca să ofere o citire în paradigmă

teoretică a modului în care statele europene se raportează la conceptul de securitate. „Disputa” conceptuală liberalism versus realism relativ la rolul UE ca actor de securitate dezvoltă, în fapt, complexitatea dilemelor și clivajelor interne în articularea unei culturi strategice și de securitate comună. Cel de-al doilea se va concentra pe radiografierea principalelor dinamici care au marcat dezvoltarea Politicii Comune de Securitate și Apărare (PESA/PCSA). Vor fi analizate atât progresele înregistrate în direcția dezvoltării PESA/PCSA, cât și imperativele strategice care au determinat agenda de acțiune a UE în domeniul securității și apărării. Al treilea palier de analiză se concentrează asupra demersurilor întreprinse în vederea reformării agendei de apărare și identificării unor soluții de gestionare a deficiențelor și dezechilibrelor existente la nivelul capacităților militare europene. Secțiunea finală oferă o perspectivă de ansamblu asupra potențialului de evoluție al UE ca actor de securitate în contextul transformărilor sistemice de dată recentă care par să marcheze configurația mediului de securitate internațional și, deopotrivă, postura strategică a Europei.

Cadrul teoretic

Principala narațiune care a dominat debaterile teoretice din ultimele două decade a vizat natura și structura fundamentală a UE ca actor de securitate. Este UE abilitată să își asume responsabilități concrete în zona securității

și apărării sau, prin construcție, actorul european nu poate apela decât la un registru limitat de instrumente de natură civilă și normativă, securitatea europeană rămânând apanajul exclusiv al Alianței Nord-Atlantice, brațul militar al ordinii internaționale euro-atlantice?

Analiza teoretică pe subiect ne arată, în fapt, complexitatea acestuia, cele două mari școli de gândire, liberală și realistă, propunând viziuni și paradigme diferite de gândire și interpretare. Disputa teoretică definește, în fapt, dilemele de securitate majore cu care se confruntă statele europene în încercarea de proiectare a unei agende comune de securitate. Dacă apelăm la cadrul conceptual propus de teoreticienii liberali, proiectul european, prin preferința față de instrumentele economice, diplomatice și politice în defavoarea celor militare, propune un model distinct de conceptualizare a paradigmei puterii. În logica liberală, două sunt raționamentele care explică această schimbare de paradigmă. În primul rând, transformările sistemice post-Război Rece au impus noi dinamici de securitate la nivelul ordinii internaționale axate pe dezvoltarea cooperării, adâncirea interdependențelor, extinderea procesului de integrare și avansul globalizării. Dezvoltând acest raționament, securitatea nu mai este, în mod necesar, responsabilitatea exclusivă a armatei, ci a unei agende mult mai complexe ce ține de capacitatea statelor membre de a garanta prosperitate, bunăstare, progres și dezvoltarea propriilor cetățeni. Într-o lume a interdependențelor și globalizării, războiul nu mai poate constitui un mijloc de rezolvare a diferendelor între state, iar construirea unei comunități europene de securitate este un element descurajant împotriva unei potențiale surse de conflict. În al doilea rând, Europa s-a adaptat noului mediu de securitate dezvoltând o agendă distinctă care să răspundă noilor imperative strategice. Europa este, astfel, identificată ca fiind o „putere civilă”, cu atribute specifice și conceptualizate ca atare: accent pe instituțiile supranaționale, susținerea cooperării diplomatice ca mijloc de soluționare a problemelor internaționale, realizarea obiectivelor naționale prin cooperare și consolidarea puterii economice¹.

Puterea la nivelul UE, înțeleasă în această paradigmă, nu este exercitată prin mijloace mi-

litare și instrumente de forță, atribute asociate cu puterea definită în termen clasici-tradiționali, ci prin convingere și persuasiune, atracție și exemplu pozitiv („leading by example”). Sfârșitul Războiului Rece a părut să confirme succesul modelului european de sorginte liberală. Nu forța militară a fost factorul determinant în prăbușirea ordinii bipolare, ci puterea influenței exercitate de construcția europeană/occidentală care a prevalat asupra instrumentelor militare de forță deținute de blocul militar sovietic. Așadar, urmând raționamentele logicii liberale, lumea s-a schimbat fundamental, iar noile tipuri de amenințări necesită, mai degrabă, o abordare „soft” a securității. Prin instrumentele deținute și prin asumarea unui discurs de natură civil-normativă, UE oferă o alternativă de gestionare a noului mediu de securitate.

Abordarea teoretică liberală și viziunea optimistă despre viitorul ordinii internaționale au provocat reacții critice din partea teoreticienilor școlii realiste. Din perspectiva acestora, argumentația teoretică de sorginte liberală reprezintă, în fapt, o negare a realităților geopolitice și o lipsă de înțelegere a dinamicilor actuale de securitate. În logica gândirii realiste/neorealiste, anarhia sistemică și centralitatea statului ca principal actor în sistemul internațional vor continua să caracterizeze complexul de securitate european. Cu alte cuvinte, statele, indiferent de gradul de cooperare și interdependență la care ajung, continuă să fie motivate de necesitatea protejării și asigurării propriei securități și autonomii de acțiune în domeniul apărării. Lumea apărută după 1990 rămâne profund ancorată în logica politicii de putere/*power politics*, competiție, rivalitate geopolitică, balanță de putere. În consecință, UE nu poate gestiona provocările de securitate existente prin apelul exclusiv la „cartea” civil-normativă sau prin instrumentele puterii „soft”². În formularea conceptuală realistă, UE poate fi un actor major al scenei internaționale numai dacă va avea capacitatea de a-și asigura propria securitate și de a-și proiecta puterea în spațiile de interes imediat. Ceea ce înseamnă obținerea de capabilități militare efective care să-i permită efectuarea unei game diversificate de operațiuni, inclusiv de natură militară.

Ultimele dinamici de securitate și, mai ales, transformarea agendei strategice globale după 2008 par să confirme mai degrabă paradigma teoretică realistă obligând UE să identifice soluții și să-și diversifice instrumentele de securitate. Lumea de la începutul anilor '90, dominată de viziunea optimistă liberală care anunța o nouă perioadă de pace și stabilitate prin victoria modelului occidental de dezvoltare³ s-a dovedit doar un episod de tranziție. În doar câțiva ani, izbucnirea războaielor din Balcani, amplitudinea amenințărilor teroriste, războaiele din Afganistan și Irak, multiplicarea surselor de instabilitate și conflict în Orientul Mijlociu, și, de dată recentă, în Estul Europei (spațiul fost sovietic), au impus revenirea în forță a dimensiunii „hard” a securității și, implicit, reevaluarea posturii strategice a UE. Un punct culminant al acestor evoluții a fost atins odată cu declanșarea crizei din Ucraina și cu decizia Moscovei de anexare a Crimeei (18 martie 2014), în fapt o primă lovitură dată ordinii internaționale și logicii de funcționare sistemică care au asigurat fundamentele securității europene în ultimele peste șase decenii.

Marea provocare rămâne legată de capacitatea și voința Uniunii Europene de a-și menține vocația teoretizată de școala liberală de *mission civilisatrice* fără a exclude folosirea unui registru cât mai cuprinzător de instrumente de putere definite în paradigmă realistă.

Parcursul politicii de securitate și apărare europeană

Crearea unor capabilități militare care să ofere statelor UE capacitatea de a juca un rol credibil pe scena internațională a constituit un deziderat asumat chiar înainte de crearea Comunității Economice Europene. Într-o fază inițială, a luat chiar forma unei propuneri cu adevărat revoluționare, când în 1950, Franța a lansat un proiect privind construirea unei capacități de apărare autonomă supranațională, cu instituții comune, forțe armate comune și un buget comun de apărare (*Planul Pleven*).⁴ După respingerea proiectului în 1954, debaterile pe acest subiect au fost scoase de pe agenda europeană până la sfârșitul anilor '80,

securitatea UE devenind responsabilitatea exclusivă a SUA/NATO. Transformările sistemice care s-au produs odată cu sfârșitul Războiului Rece, dispariția sistemului bipolar și prăbușirea Uniunii Sovietice au readus în discuție problematica securității europene. Noile mutații la nivelul agendei strategice europene au fost confirmate prin semnarea Tratatului de la Maastricht (1991) care a instituționalizat Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), drept al doilea pilon de funcționare al UE. Două au fost raționamentele care au primat în calculele strategice europene. În primul rând, mediul de securitate s-a modificat prin apariția de noi tipuri de amenințări de natură non-militară/neconvențională la granițele Europei: exacerbară conflictelor naționaliste, prăbușire statală, conflicte etnice, instabilitate politică, etc. În al doilea rând, dispariția amenințării directe sovietice a generat temeri relativ la viitorul NATO și la angajamentele de perspectivă ale SUA față de securitatea europeană.

Demersurile europene în vederea asumării unui rol mai proeminent în domeniul securității prin construirea unei politici de apărare comune la nivelul statelor UE au început în prima parte a anilor '90. Concretizarea lor s-a dovedit, însă, dificilă. Pe de o parte, statele europene nu au reușit să găsească o cale de compromis între viziunea franco-germană (forță europeană autonomă) și cea britanică (forță europeană în cadrul NATO și prioritate acordată relației transatlantice) privind configurația și natura unei viitoare capacități militare europene.

Pe de altă parte, SUA au privit cu îngrijorare posibilitatea apariției unei forțe militare europene care ar fi putut impacta asupra coeziunii și solidarității Alianței Nord-Atlantice. În consecință s-au imaginat diverse soluții care au dus la crearea Identității Europene de Securitate și Apărare (IESA/ESDI), Combined Joint Task Forces, aranjamentele Berlin+, pentru a aminti câteva dintre ele. Elementul cheie al acestor aranjamente era să ofere europenilor posibilitatea realizării unor misiuni distincte, dar cu capabilități NATO și numai când Alianța ca întreg nu era implicată. Așadar, agenda de apărare europeană rămânea parte integrantă a Alianței Nord-Atlantice. Responsabilitățile de securitate rămâneau strict limitate la misiuni

de natură civilă, respingându-se orice implicare europeană autonomă în chestiuni de natură militară (dându-se, astfel, prioritate viziunii britanice). Uniunea Europei Occidentale (UEO), care prin Tratatul de la Maastricht, devenea brațul militar al PESCE, a fost abilitată să desfășoare diverse tipuri de misiuni de natură civilă. Prin Tratatul de la Amsterdam (1997), relațiile UE-UEO au dobândit un grad consolidat de instituționalizare, UE putând desfășura, folosind capabilitatea operațională a UEO, o gamă largă de misiuni incluse, însă, unui registru de acțiune civil: misiuni umanitare, urgențe civile, operațiuni de căutare și salvare, menținere a păcii, construcție post-conflict, managementul crizelor, misiuni de impunere a păcii („obiective tip Petersberg”). Tot prin Tratatul de la Amsterdam a fost creată funcția de Înalt Reprezentant pentru Politică Externă și de Securitate Comună.⁵ În context, Consiliul European dobânda competențe sporite în definirea orientărilor strategice în sfera securității și apărării care rămânea, însă, ferm ancorată principiilor decizionale inter-guvernamentale.

Evoluția dimensiunii militare europene în această perioadă a fost marcată de dilema alegerii strategice pe de o parte între integrare și solidaritate atlantică, iar, pe de altă parte, între viitoarea postură a UE ca putere civilă sau putere militară.⁶

Declanșarea crizelor din Balcani, războaiele din Bosnia (1995) și Kosovo (1999) au marcat un moment de turnură la nivelul gândirii strategice europene. Strategia diplomatică a UE s-a dovedit insuficientă pentru soluționarea unor crize de amploare care necesitau instrumente militare eficiente de gestionare. Exact ceea ce lipsea din angrenajul acțional al UE. Intervenția militară a SUA a devenit, astfel, decisivă punând Europa în fața unor întrebări existențiale cu privire la relevanța sa strategică. Paralizia decizională și acțională a UE a determinat o conjugare a eforturilor pe direcția Londra-Paris-Berlin în vederea dezvoltării unei capacități militare funcționale care să ofere UE un potențial credibil de acțiune în zona sa de responsabilitate. În acest context, declarația franco-britanică de la Saint-Malo din decembrie 1998 a reprezentat un episod definitoriu în evoluția dimensiunii militare a UE. În esență, declarația afirma și recunoștea necesitatea ca Uniunea

Europeană să joace un rol determinant și activ pe scena internațională prin dotarea cu o capacitate comună de acțiune susținută de o forță militară credibilă⁷. Inițiativa franco-britanică a fost adoptată ca politică a UE, un an mai târziu, la summitul Consiliului UE de la Köln (3-4 iunie 1999) în cadrul căruia s-a agreeat o platformă comună de acțiune care să permită statelor UE desfășurarea de acțiuni autonome în baza unor forțe militare credibile. Apăsarea în peisajul instituțional european Politică Europeană de Securitate și Apăsare (PESA) ca parte structurală a PESCE⁸.

Primele capabilități militare practice au fost anunțate la summit-ul Consiliului European de la Helsinki (decembrie 1999), când a fost adoptat Obiectivul de forțe 2003 (Headline Goal). Se avea în vedere crearea unei Forțe Europene de Reacție Rapidă (FERR) formată din 60.000 de militari, dislocabilă în 60 de zile cu posibilitatea menținerii în teatrele de operații pentru o perioadă de un an.⁹ Obiectivul FERR era acela de a asigura statelor membre UE o capacitate autonomă de luare a deciziilor și de conducere a operațiunilor militare cu sau fără acces la capabilitățile militare ale NATO.¹⁰ Aceasta reprezintă, până în prezent, singura capabilitate militară europeană, însă cu deficiențe considerabile. Forța, deși operațională, nu dispune de capacitate de desfășurare rapidă, lipsesc capabilitățile de comandă și control și are un potențial de desfășurare limitat (nu poate susține mai mult de o singură operațiune în același timp).¹¹ Tot în cadrul Summitului de la Helsinki, statele membre au luat decizia creării unor structuri permanente în vederea coordonării și implementării politicii de apăsare europene: Comitetul Politic și de Securitate (COPS), Comitetul Militar și Statul Major al UE.

Inițiatiivele europene au generat reacții ambivalente din partea SUA. În context, secretarul de stat american, Madeleine Albright a atras atenția că prin dezvoltarea PESA europenii trebuie să evite cei „3- D”: decuplare, duplicare, discriminare¹². Din perspectiva SUA, era imperativ ca statele europene să-și sporească contribuția la eforturile aliate, însă apariția unei forțe militare europene autonome a generat o serie de îngrijorări la Washington datorită riscului producerii unui efect de

decuplare (*free-riding effect*). Această ambivalență a caracterizat, în cursul anilor '90, poziția americană față de proiectul european de apărare, dar și designul relațiilor intraeuropene. Declarația de la St Malo nu a schimbat în mod fundamental parametrii de gândire ai celor doi parteneri strategici Franța și Marea Britanie. Spre deosebire de Marea Britanie, Franța, fără a pune în discuție centralitatea rolului NATO ca fundament al securității europene, a continuat să avanseze o agendă autonomă de acțiune la nivel militar.

Atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 și declanșarea campaniei militare americane în Irak (martie 2003) au marcat o nouă etapă în evoluția PESA generată de declanșarea unei crize cu reverberații sistemice la nivelul relațiilor intra-europene și transatlantice deopotrivă. Europa s-a confruntat cu o puternică fractură internă care, în fapt, exprima dezechilibrele majore de abordare și viziune strategică asupra viitorului Europei ca actor de apărare și securitate distinct pe scena internațională. Principala narațiune cu privire la raționamentele crizei transatlantice declanșate în 2003 are ca punct de pornire opoziția tandemului franco-german față de războiul din Irak, Franța amenințând cu folosirea dreptului de veto în cadrul Consiliului de Securitate al ONU. Situația este mult mai complexă și privește noua distribuție de putere la nivel global apărută după 2001. Întrebarea cheie era legată de rolul Europei în noua arhitectură de putere globală dominată de superputerea americană și, prin extindere, cum va afecta „the war on terror” viitorul relației transatlantice. Două asumptii pot fi identificate. Prima se referă la tendința SUA de a acționa unilateral sau prin intermediul „coalitiilor de voință” (*coalition of the willing*) formulă prin care, în viziunea unor state europene, era subminată atât solidaritatea atlantică, cât și unitatea de acțiune în interiorul UE.¹³ A doua vizează preferința SUA pentru acțiuni „out-of-area”, tendință care a fost interpretată ca o încercare de dezangajare din Europa și de concentrare pe alte zone de interes, în special Orientul Mijlociu accentuând sentimentul de vulnerabilitate în rândul statelor europene.

Disputele intra-europene privind desenairea designului relației transatlantice și deopotrivă viitorul politicii de apărare europeană au provocat o linie de clivaj în interiorul UE, între „Vechea” (franco-germană) și „Noua” Europă (anglo-americană care cuprindea și noile state pro-atlantice din centrul și estul Europei).¹⁴ Pentru nucleul franco-german, episodul Irak a avut impactul unui cutremur geopolitic de amploare observabil, cu deosebire, prin două raționamente: consacrarea dominației „superputerii” americane și „retrogradarea” strategică a Europei prin pierderea accentuată de influență asupra jocurilor globale de putere. În mod paradoxal, însă, criza euro-atlantică a avut un efect mobilizator la nivelul politicii decizionale a UE concretizat prin operaționalizarea practică a PESA.

Reformarea agendei de apărare europeană

Adoptarea Strategiei de Securitate intitulată „O Europă sigură într-o lume mai bună”, în decembrie 2003, a dat un nou impuls procesului de dezvoltare a PESA prin stabilirea unor obiective de securitate ambițioase. Strategia de Securitate a UE menționează clar că, în condițiile unui mediu de securitate extrem de expus, Europa are nevoie de capacități consolidate în vederea contracarării noilor amenințări la adresa securității, denumite asimetrice sau neconvenționale (terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, state eșuate, conflicte regionale și crize umanitare).¹⁵ Citirea documentului relevă faptul că UE este un actor global și, în consecință, trebuie să dețină capacități militare care să-i asigure posibilitatea desfășurării de acțiuni pentru protejarea și proiectarea intereselor europene, atât în interiorul spațiului european, cât și în afara acestuia, în regiuni precum Africa, Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

În februarie 2004, UE3 (Marea Britanie, Franța și Germania) a propus crearea grupurilor de luptă („battlegroups”) care să pună la dispoziția PESA forțe de mici dimensiuni, flexibile și ușor desfășurabile. Decizia a fost implementată în iunie 2004 când s-a adoptat

Headline Goal 2010, ulterior fiind stabilite 13 grupuri de luptă. Un pas important la nivelul eforturilor de consolidare a capacităților militare europene a fost crearea, în 2004, a Agenției Europene de Apărare (EDA). Obiectivul central este acela de coordonare a activităților în domeniul achizițiilor de echipament și de dezvoltare a unor programe structurate în domeniul militar. Prin Tratatul de la Lisabona (2007), EDA a devenit responsabilă de stabilirea unei piețe comune de echipament pentru industriile de apărare europene prin lansarea unor programe de cooperare și a unor proiecte de cercetare și dezvoltare tehnologică în domeniul apărării.¹⁶

În ciuda clivajelor interne, UE a inițiat, începând cu 2003, primele operațiuni de natură civilă și militară, până în prezent desfășurând peste 20 de astfel de misiuni. Implicarea UE în operațiuni civile și de menținere a păcii a crescut exponențial prin asumarea de responsabilități de securitate pe arii extinse: FYROM, Bosnia și Herțegovina, Kosovo, Sierra Leone, Ivory Coast, Congo, Chad, etc. De menționat, însă, că instrumentele PESA au fost folosite pentru operațiuni de intensitate redusă. Pentru crizele majore din anii 2000, s-a recurs la alte instrumente: NATO ISAF în Afganistan, UNIFIL în Liban, NATO în Libia, pentru a aminti câteva dintre ele.

Succesele misiunilor întreprinse de UE corelate cu deteriorarea situației din Irak au determinat o reevaluare, începând cu anii 2005-2006, a calculelor politice americane față de rolul PESA. A fost vorba, în primul rând, de schimbarea naturii războiului și creșterea relevanței misiunilor de natură normativ-civilă (pregătire și instrucție, reconstrucție, reface-re instituțională, stabilizare post-conflict, etc) unde UE deținea o bogată expertiză practică obținută în misiunile din Balcani și Africa. Deopotrivă, dificultățile întâmpinate de forțele militare americane pe teatrele din Orientul Mijlociu au generat presiuni tot mai mari la adresa statelor UE pentru creșterea contribuției de apărare. S-a avut în vedere, cu precădere, rezolvarea deficiențelor majore în termeni de capabilități militare practice și creșterea bugetelor alocate apărării.

Un obiectiv central al Tratatului de la Lisabona (13 decembrie 2007) a fost acela de a

găsi soluții pentru remedierea deficiențelor existente și de a identifica formule de acțiune în vederea creșterii capacității operaționale a UE în domeniul apărării. S-a agreat o nouă reformă instituțională prin crearea Serviciului European pentru Acțiune Externă. Politica Europeană de Securitate și Apărare devine Politica Comună de Securitate și Apărare (PCSA), anunțând o viziune mai integrată a apărării, și se crează Cooperarea Structurată Permanentă pentru încurajarea cooperării militare mai strânse între statele membre¹⁷. La nivel decizional se menține, însă, principiul unanimității ceea ce conferă fiecărui stat membru dreptul de veto pe chestiuni legate de apărare. Ca măsuri inovative, sunt introduse clauza de apărare reciprocă și clauza de solidaritate între statele membre. Participarea la diferitele misiuni UE rămâne, însă, decizia exclusivă a statelor membre în logica formatului decizional interguvernamental care definește dinamica internă europeană în materie de apărare și securitate.

În ciuda inovațiilor instituite prin Tratatul de la Lisabona, statele UE nu au reușit să identifice o viziune strategică comună la nivel intern sau să găsească soluții coerente pentru gestionarea deficiențelor tot mai mari în materie de capabilități. S-a atras tot mai mult atenția asupra riscului ca UE să ajungă în incapacitate de a-și îndeplini obiectivele asumate prin Strategia de Securitate Europeană.

Operațiunile de dată recentă din Afganistan (în desfășurare), Libia (2011) și Mali (2013) au arătat existența unor grave deficiențe și dezechilibre la nivelul potențialului militar european. Concluziile reieșite au arătat că statele europene nu pot derula o operațiune militară de amploare fără sprijinul și implicarea SUA. La nivel european, lipsesc capabilitățile necesare purtării războiului modern în termeni de transport strategic, alimentare în aer, sisteme performante de supraveghere prin satelit, avioane fără pilot (drone), etc. Se mențin carențe serioase de coordonare, planificare și implicare la nivelul statelor europene.

Prioritățile imediate rămân însă achiziționarea de echipamente performante și de tehnică militară modernă care să permită europenilor recuperarea decalajului față de SUA în interiorul NATO, creșterea participării la eforturile de apărare aliate și asigurarea unui potențial

militar care să asigure statelor UE capacitatea de a asigura securitatea propriului teritoriu și, deopotrivă, un spectru cât mai larg de operațiuni în afara acestuia. În lipsa resurselor necesare, statele membre au imaginat diverse soluții și formule de răspuns. Două opțiuni au fost cu deosebire avute în vedere: încurajarea cooperării între state în vederea eficientizării potențialului lor militar și stabilirea unor platforme de lucru care să asigure o mai mare integrare la nivel regional între forțele armate ale statelor membre. Din prima categorie, cel mai relevant exemplu este Tratatul semnat de Franța și Marea Britanie (Lancaster House Treaty) în noiembrie 2010. Tratatul prevede crearea unei forțe expediționare comune, folosirea în comun a portavioanelor și îmbunătățirea măsurilor de eficientizare a arselelor nucleare ale celor două state vizate.¹⁸

Cea de-a doua opțiune a fost concretizată prin lansarea Procesului de la Ghent (decembrie 2011) în baza conceptului „pooling & sharing” (P&G) ca platformă care să ghideze eforturile de gestionare a capabilităților militare naționale. Concomitent, în cadrul NATO s-a adoptat strategia „smart defense”, gândită ca un instrument complementar care să permită, prin lansarea unor proiecte pe arii specifice, o mai strânsă cooperare între statele europene în vederea creșterii capabilităților lor militare.

Obiectivele P&G au în vedere asigurarea unei sinergii și cooperări extinse între statele europene prin avansarea unor principii definite ca: specializare, structurare și integrare (cel puțin parțială a unor structuri de forțe). Statele au fost, astfel, încurajate să dezvolte în comun programe de achiziții sau să își folosească în comun o serie de capabilități militare. Statele Nordice, Statele Baltice, Statele Benelux, statele Grupului de la Vișegrad, Germania și Olanda, Marea Britanie și Franța au inițiat o serie de programe și proiecte de colaborare pe arii specifice¹⁹. Printre cele mai importante programe amintim: Eurofighter, programul de fregate FREMM, și A400M pentru transport strategic. La 20 noiembrie 2013, șapte țări europene²⁰ au decis lansarea unor programe comune de fabricare și utilizare de drone, utilizabile din 2020.²¹

În ciuda unor progrese realizate, stadiul actual de evoluție a dimensiunii de apărare a UE

reflectă, mai degrabă, existența unui dezechilibru tot mai accentuat între ambiții strategice și limitările impuse de lipsa unei agende integrate de securitate și apărare și a resurselor necesare implementării unor programe de modernizare a aparatului militar.

Reuniunea Consiliului European din decembrie 2013, deși anunțată ca un summit al apărării, nu a reușit să identifice soluții imediat existente pe acest palier. Principalele puncte pe agenda de discuții au vizat: stadiul implementării obiectivelor P&S de punere în comun a capabilităților militare, procedurile și instituțiile pentru managementul crizelor și dezvoltarea industriei de apărare.²² Rezultatele reuniunii au fost, însă, marcate de menținerea unor clivaje accentuate de abordare între statele europene relativ la nivelul de ambiție care ar trebui asumat de UE ca actor de apărare. Nu s-a reușit armonizarea agendelor de securitate a celor doi mari actori Marea Britanie și Franța, în condițiile în care Londra și-a manifestat reticența față de susținerea oricărei inițiative privind conferirea unui rol mai proeminent Uniunii Europene în chestiuni de apărare. În acest sens, Marea Britanie s-a opus creșterii bugetului EDA, a refuzat să participe la Commandamentul european de transport aerian și a respins includerea conceptului de „strategic autonomy” pentru a defini aspirațiile UE de creștere a capacității de proiecție pe scena internațională. În ciuda așteptărilor, tendința dominantă de evoluție se menține mai degrabă în logica „business as usual”.

Transformări sistemice după 2008 și perspective de evoluție a dimensiunii de apărare europeană

În prezent, ordinea internațională se află în centrul unor mutații de impact sistemic punând Europa în fața unor alegeri strategice de care poate depinde rolul său ca actor de securitate credibil pe scena internațională. Rațiunile sunt multiple și țin atât de modificarea mediului strategic global, cât și de mutațiile apărute la nivelul relațiilor intra-europene. Câteva evenimente sunt cu deosebire importante: declanșarea crizei economice globale, eșecul extinderii

Alianței Nord-Atlantice către Est (summit-ul NATO de la București-aprilie 2008), intervenția militară a Rusiei în Georgia (august 2008). La acestea se adaugă alte două evenimente cu semnificație aparte: anunțul privind decizia SUA de repriorizare a agendei strategice prin mutarea focusului către regiunea Asia-Pacific (*Pivotul Asiatic*)²³ și decizia anulării proiectului scutului antirachetă versiunea Bush și înlocuirea cu un sistem considerat mai puțin performant- *European Phased Adaptive Approach*. De menționat că noul proiect a fost restructurat în martie 2013, când ultima fază de implementare, considerată cea mai avansată tehnic, a fost anulată²⁴. Declanșarea crizei din Ucraina și anexarea Crimeei de către Rusia (18 martie 2014) constituie, însă, cu siguranță un moment de cotitură, punându-se în discuție chiar pilonii existenței arhitecturii internaționale de securitate și principiile de bază care au fundamentat agenda de securitate a statelor europene după sfârșitul Războiului Rece.

Descifrarea efectelor directe ale acestor dezvoltări de securitate ne poate oferi o platformă de analiză și interpretare privind situația de ansamblu a dimensiunii de apărare europeană și a perspectivelor ei de evoluție.

În primul rând, criza economică dublată de criza datoriei suverane a lovit puternic UE. Măsurile financiare dure solicitate la nivelul Bruxelles-ului au impus statelor membre politici dificile de austeritate și reduceri bugetare. Consecințele s-au resimțit direct asupra agendei de apărare europeană prin reduceri, chiar masive în unele state, ale bugetelor alocate apărării și prin reevaluarea priorităților europene, aspectele legate de dimensiunea de apărare și securitate fiind trecute pe un palier secundar de interes. De la declanșarea crizei economice, practic toate statele europene și-au redus bugetele de apărare: Germania intenționează ca pentru următorii 4 ani să-și reducă cheltuielile pentru apărare cu aproape 25% (în condițiile în care bugetul pentru apărare reprezintă doar 1,4% din PIB), iar Marea Britanie a anunțat o reducere de 7,5% până în 2015. În unele state mai mici, reducerile au fost chiar mai dramatice cum este cazul Letoniei care în perioada 2008-2010 a efectuat reduceri de aproape 50%. Conform datelor existente,

media de cheltuieli de apărare în Europa este de 1,7% din PIB²⁵. Practic, din 2008, bugetele apărării au fost reduse cu o medie de 10%, în timp ce doar 2 state (Marea Britanie și Grecia) îndeplinesc standardele NATO privind alocarea a 2% din PIB pentru apărare.²⁶ Chestiunea contribuției statelor europene la eforturile de apărare aliate a devenit, așadar, critică. Conform cifrelor existente, contribuția financiară colectivă a statelor europene la bugetul NATO nu depășește 25%. Dacă în timpul Războiului Rece, contribuția SUA se ridica la 50%, în prezent s-a ajuns la 75% generând critici aprinse din partea Washington-ului. În context, Robert Gates, secretarul apărării american avertiza în 2011 că, dacă se mențin actualele evoluții la nivelul angajamentelor financiare europene, viitorul NATO ar putea fi „deam, if not dimal”.²⁷ Criza ucrainiană a dezvăluit efectele dramatice ale ignorării sistematice din partea statelor UE a nevoilor de apărare. În contextul noilor dezvoltări strategice impuse de străpungerile de forță ale Rusiei pe direcția est, politica de dezarmare graduală și continuă a statelor europene a revenit ca preocupare primară pe agenda occidentală. În acest sens, secretarul general NATO, Anders Fogh Rasmussen, a solicitat țărilor aliate să-și repecte angajamentele privind alocarea a 2% din PIB pentru apărare. „*The reality is that Europeans have disarmed too much and for too long, a atras atenția secretarului general al NATO, I am not naive. I know defence spending will not increase overnight. But we cannot have effective collective security without collective commitment*”²⁸

În al doilea rând, revenirea geopolitică a Rusiei a luat forma unei asertivități crescânde cu deosebire în zona aflată în imediata vecinătate a graniței UE. „Noua Europa de Est” cum a fost denumită, incluzând statele aparținând fostului imperiu sovietic și aflate în diferite stadii de cooperare instituțională cu UE, a devenit noua tablă de șah a competiției strategice regionale. Intervenția militară în Georgia, presiunile politice asupra statelor din acest areal prin folosirea cărții energetice, opoziția fățișă față de implementarea scutului antirachetă american dublată de amenințări privind desfășurarea de rachete rusești la granița UE/NATO sunt tot atâtea indicii care au anunțat schim-

barea graduală și profundă a mediului regional de securitate și revenirea în forță a politicii de putere pe relația cu Rusia. Ofensiva geopolitică a Rusiei a fost reconfirmată prin blocarea parțială a Parteneriatului Estic la summit-ul de la Vilnius (noiembrie 2013) când, sub presiunile concentrate ale Moscovei, Armenia și Ucraina au refuzat să semneze Acordurile de Asociere la UE. Mai mult, inițiativa asumată de Moscova privind Uniunea Euro-Asiatică anunța un viitor regional complicat și pune noi presiuni la adresa UE aflată într-o postură de defensivă și vulnerabilitate la granița sa estică.

Viitorul Ucrainei a devenit, însă, miza centrală a unei „confruntări” definitorii în vederea așezării/reșezării sistemului de securitate european în ansamblul său. Anexarea Crimeei și „aruncarea” Ucrainei într-o criză internă de mari dimensiuni confirmă, în fapt, transformarea radicală și decisivă a paradigmei de securitate în logica „jocului de sumă nulă” care pare să definească agenda geopolitică și strategică a liderilor de la Kremlin. Două sunt direcțiile care par să primeze în calculele politice ale decidenților ruși: stoparea avansului structurilor de securitate euro-atlantice în apropierea granițelor sale și asigurarea unei zone de securitate formată din state cu o politică externă ferm racordată Moscovei. La 18 martie 2014, președintele Vladimir Putin și-a anunțat noua doctrină prin care se consacră dreptul Rusiei de intervenție pentru apărarea și protejarea etnicilor ruși și vorbitorilor de limbă rusă din alte state.²⁹ Este o abordare eminamente revizionistă și mult mai ofensivă în condițiile în care state membre NATO/UE pot fi vizate direct. Nu numai stoparea extinderii NATO/UE este obiectivul țintă, ci este avută în vedere slăbirea și destabilizarea din interior a acestora prin folosirea „cărții minorităților”. Acțiunile subversive împotriva Ucrainei, anexarea Crimeei, încălcarea prevederilor Memorandumului de la Budapesta (1994)³⁰, corelate cu asumarea unei agende ambițioase de recuperare imperială au proiectat Rusia ca o sursă potențială de amenințare la adresa securității europene.

În al treilea rând, decizia SUA de redimensionare a priorităților strategice prin „balansarea” către Asia-Pacific (*Strategic Defense Guideline*, 22 ianuarie 2012) a pus în discuție gradul de responsabilizare americană în Eu-

ropa. Mai este Europa prioritatea centrală de securitate pe agenda SUA? Este evident că Europa rămâne partenerul strategic cheie al SUA, iar NATO vehiculul central al apărării și securității transatlantice. Ceea ce părea să modifice „Pivotul asiatic” era legat de parametrul responsabilizării sau împărțirii responsabilităților de securitate pe direcția SUA-UE. Trei chestiuni ar putea fi subliniate în privința agendei strategice americane formulate în perioada 2011-2013: consecințele crizei economice (care au impus o mai mare disciplină a cheltuielilor militare), potențialul economic și de dezvoltare al statelor UE (așadar, dispoziție de resurse pentru creșterea contribuției la eforturile de securitate și apărare ale spațiului european), emergența regiunii asiatice, și mai ales proiecția de putere a Chinei (ceea ce impune translatarea centrului sistemic de putere către această regiune). În noile condiții, credibilitatea angajamentelor de securitate americane devenise o reală preocupare în rândul statelor europene, cu deosebire a celor localizate în arealul central și est european. Anunțul privind reducerea prezenței militare americane pe teritoriul european a exacerbat sentimentul de insecuritate determinând SUA să ofere asigurări suplimentare de securitate (contingency planning, scutul-antirachetă). Evoluțiile recente în contextul dosarului ucrainian indică o reorientare graduală a strategiei americane față de centrul și estul european. În condițiile noii logici a confruntării impuse de politica Rusiei, pe 26 martie 2014 președintele Barak Obama a dat asigurări ferme statelor europene privind respectarea angajamentelor de apărare: „*What we will do always is uphold our solemn obligation, our Article 5 duty, to defend the sovereignty and territorial integrity of our allies. And in that promise we will never waver. NATO nations never stand alone.*”³¹ Atrage, însă, din nou, atenția referirea la necesitatea responsabilizării aliaților europeni, cu atât mai necesară în noua conjunctură strategică apărută la flancul estic al spațiului de securitate euro-atlantic. Astfel, președintele american a solicitat ca „*every NATO member state must step up and carry its share of the burden by showing the political will to invest in our collective defense and by developing the capabilities to serve as a source of international peace and security*”³². Este, însă,

puțin probabil ca imperativele noi de securitate apărute pe scena europeană să modifice parametrii strategiei avansate de SUA pe direcția Asia-Pacific, așadar participarea europeană la asigurarea nevoilor de apărare prin împărțirea responsabilităților în domeniul militar rămâne o prioritate centrală la Washington.

Fără îndoială că există o convergență de opinii la nivelul UE față de necesitatea îmbunătățirii capacităților militare și a creșterii nivelului de coordonare în chestiuni de securitate între statele membre. Dificultatea cu care se confruntă în prezent UE pare a fi legată de modul în care statele membre ar putea fi responsabilizate în vederea eficientizării capacităților militare în condițiile unor bugete de apărare care au atins deja un nivel critic, în majoritatea statelor membre UE.

Trebuie menționat că, în ciuda reducerilor resurselor dedicate apărării și a curențelor în ceea ce privește echipamentele și sistemele strategice performante, Europa rămâne a doua putere militară a lumii în termeni de capacități și resurse alocate apărării. Statele europene alocă anual 180 miliarde de EUR (246 miliarde de dolari), dar cu discrepanțe îngrijorătoare între statele membre (19 dintre statele membre cheltuie împreună mai puțin de 4 miliarde de euro). O altă problemă este legată de alocările resurselor existente și adâncirea dezechilibrelor între cheltuielile de personal și cele pentru cercetare&dezvoltare. Este relevant faptul că 90% din programele și activitățile de cercetare și dezvoltare în domeniul apărării sunt derulate doar de trei țări: Marea Britanie, Franța și Germania³³.

Cu o privire comparativă, Rusia și-a anunțat intenția de a alocă 568 miliarde dolari până în 2022 pentru modernizarea armatei și achiziționarea de armament modern, iar China și-a crescut bugetul apărării cu 10% în 2013, cheltuielile de apărare ajungând la 14% din PIB.

În fața noilor evoluții care se prefigurează pe scena internațională, UE este obligată să găsească alternative pentru soluționarea deficiențelor și dezechilibrelor care marchează situația în care se află din punct de vedere militar. Soluția cea mai vehiculată în rândurile specialiștilor și experților militari are în vedere reali-

zarea unei cooperări strânse între statele membre prin dezvoltarea unor programe comune de achiziții care să permită împărțirea costurilor dificil de suportat la nivel individual în condiții tot mai grele de austeritate. În acest sens, s-au propus diverse formule de implementare: punerea în comun a unora dintre capacități și împărțirea costurilor (pooling&sharing), specializarea pe arii specifice, regionalizarea apărării, dezvoltarea unor programe pe baze integraționiste care să includă un număr limitat de state. Tomas Valasek propunea soluția creării unor „insule de cooperare” multiple, dar compatibile.³⁴ Astfel, statele se pot grupa pe baze regionale în funcție și de anumiți indicatori comuni de securitate și resurse, pentru a-și constitui forțe și capacități militare comune. În ultimii ani s-au încercat astfel de formate de cooperare: Cooperarea de Apărare Nordică (ca exemplu reprezentativ), Triunghiul de la Weimar sau Grupul de la Visegrad. Rezultatele rămân ambivalente. Principiul coordonator pare să fie cel al integrării, însă tocmai acest imperativ generează și cele mai mari dificultăți operaționale. Statele rămân reticente în a crea sau a pune în comun cu alte state anumite capacități sau resurse³⁵. Motivele sunt diverse: păstrarea autonomiei de acțiune pe palierul militar, protejarea industriilor de apărare proprii, evitarea costurilor ridicate impuse de achiziționarea de armament sofisticat, o anumită lipsă de încredere între state. Statele preferă mai degrabă politici proprii de gestionare a necesarului de apărare, dezvoltă strategii pe baze individuale și apelează în proporție covârșitoare (80%) la capacitățile industriale interne de producție. De exemplu, cele 28 de state UE produc 16 tipuri de vehicule blindate și 11 tipuri de fregate. Consecințele unei astfel de evoluții se reflectă în dezechilibre la nivelul echipamentelor și tehnicilor de luptă, duplicare de echipamente și capacități, reducerea gradului de interoperabilitate și, implicit, costuri tot mai greu de susținut la nivel național. Mai mult, în ciuda faptului că forțele armate colective ale statelor europene sunt de aproape 2 milioane de militari, mai puțin de 100.000 constituie forțe desfășurabile pe teatrele de operații.

Există state cu o disponibilitate mai mare către formule de cooperare (statele Benelux,

statele Nordice, Statele Baltice) și altele care preferă un registru propriu de acțiune (România, Spania). Anumite progrese s-au realizat prin decizia unor state de a achiziționa în comun echipament sau prin fuzionarea parțială a forțelor armate.³⁶ Alte state au optat pentru realizarea unor programe proprii de consolidare a capacității de apărare națională. Este cazul Poloniei care a anunțat alocarea unui buget de aproximativ 35,5 miliarde de dolari până până în 2022 pentru achiziționarea de echipamente moderne și performante incluzând elicoptere, sistem de apărare anti-rachetă propriu, nave, submarine și alte tipuri de armament.

Care este explicația acestor dezvoltări complicate la nivelul UE? Este evident că UE nu reușește să depășească blocajele interne pentru a „forța” proiectarea unei politici de securitate coerente. Pentru înțelegerea cauzalității acestei paralizii, Jan Zielonka identifică câteva posibile explicații: jocul de putere între principalii actori europeni; persistența unor divergențe naturale în ceea ce privește interesele naționale specifice; confuzia strategică cauzată de sfârșitul Războiului Rece; criza structurală a democrației europene moderne; slăbiciunea instituțiilor europene.³⁷

Statele membre nu împărtășesc viziuni comune asupra securității, nu au percepții similare asupra amenințărilor și, în consecință, preferă să-și dezvolte strategii proprii de apărare națională. Există, așadar, un blocaj de viziune strategică care împiedică orice efort integraționist de amploare la nivelul dimensiunii de apărare europene.

Există o falie adâncă care desparte statele din Europa central-estică (noile state membre) de cele din partea occidentală a Europei. Spre deosebire de statele occidentale, pentru statele din partea central-estică a Europei, amenințările la adresa securității naționale rămân ancorate în paradigma militar-convențională, iar vectorul rusesc este perceput ca o potențială sursă de insecuritate. În consecință, angajamentele de securitate colectivă (art.5 al Tratatului de la Washington) primează asupra oricăror alte formule imaginabile de securitate. Această realitate a generat mutații neașteptate la nivelul agendei politice regionale. Dacă în perioada anterioară s-au remarcat prin vocația asumat

pro-atlanticistă, actorii regionali est-europeni au devenit susținători vocali ai politicii de apărare europene. În acest sens, au susținut o serie de inițiative care vizează creșterea cooperării regionale pe dimensiunea militară. Sub coordonarea Poloniei, a fost creat în 2011, grupul de luptă Vișegrad (Visegrad Battle Group) care mai include Slovacia, Cehia și Ungaria (țările membre ale Grupului de la Vișegrad). De asemenea, Polonia a propus diverse formule de aprofundare a cooperării militare în cadrul Triunghiului de la Weimar (alături de Franța și Germania). Această schimbare de paradigmă s-a datorat temerilor tot mai puternice față de o posibilă reducere a angajamentelor de securitate americane în cadrul NATO. Așadar, consolidarea potențialului militar european și creșterea contribuției europene la eforturile aliate garantează menținerea credibilității și relevanței strategice a NATO și, implicit, păstrarea interesului american față de alianță.

Statele europene occidentale nu împărtășesc temerile de securitate ale central-est europenilor fiind mai degrabă înclinate spre o viziune globală a securității. Ipoteza unei agresiuni militare directe este exclusă din calculele strategice occidentale, iar Rusia poate fi catalogată ca un partener dificil, dar nu o amenințare directă. Există, de asemenea, o percepție diferită relativ la urgența prioritizării unor vulnerabilități de graniță: granița estică (fostul spațiu sovietic, Balcanii) în cazul Europei estice, granița sudică (Magreb, Africa de Nord, Levant, Orientul Mijlociu) în cazul statelor occidentale. Asertivitatea Rusiei împotriva Ucrainei a provocat o undă de șoc care a generat, însă, efecte și preocupări diferite: statele occidentale s-au arătat mult mai preocupate de protejarea intereselor economice și financiare pe relația cu Moscova, în timp ce pentru statele din arealul central și est-european, acțiunea Rusiei a fost percepută în termenii unei amenințări potențiale directe la adresa securității lor naționale. Decizia NATO de creștere a prezenței militare în statele cele mai expuse de la granița estică -Polonia, Țările Baltice, România- (600 de trupe noi urmând a fi dislocate în perioada următoare), întărirea capacității de apărare aeriană a acestor state prin desfășurarea de avioane F16 și F15, întărirea misiunii de poliție militară aeriană în Țările Baltice, organizarea

de exerciții militare NATO la Marea Neagră și Marea Baltică au constituit semnale serioase ale receptării temerilor de securitate și solicitărilor de sprijin venite din partea statelor cele mai vulnerabile din apropierea frontierei de criză. Concomitent, însă, s-au transmis mesaje clare că nu se dorește o confruntare cu Rusia, iar aceste manevre au caracter strict defensiv. Dislocarea de baze permanente NATO, de altfel intens solicitată de unele dintre statele central-est europene, cu precădere Polonia și Estonia, rămâne un subiect sensibil asupra căruia pozițiile statelor membre par dificil de armonizat. În cadrul conferinței de presă susținute la Bruxelles în ziua de 19 mai 2014, secretarul general al NATO a anunțat că Alianța Nord-Atlantică nu planifică amplasarea de arme nucleare sau mari unități de luptă în Europa de Est, în ciuda tensiunilor cu Rusia în contextul crizei ucrainiene³⁸. În replică, ministrul de externe polonez, Radosław Sikorski a reiterat necesitatea consolidării securității spațiului est și central european: „NATO must do in Poland what it has done in other countries...There are bases in Great Britain, Spain, Germany, Italy, Kosovo and Turkey. Those are safe places. But there are no bases where they would be truly necessary.”³⁹

Diferende similare se păstrează și în ceea ce privește rolul și natura misiunilor care ar trebui desfășurate sub egida UE. Avem pe de o parte, abordarea franco-britanică care susține conceptul expediționar al forței militare, iar, pe de altă parte, restul Europei, care pare mai degrabă inclinată spre modelul german al puterii militare desenat în termeni de putere *soft*, mai rezervată față de proiectarea forței în afara spațiului european.⁴⁰

Au apărut, astfel, blocaje acționale la nivelul UE. Grupurile de luptă existente (battle groups) nu au fost desfășurate în nici o operațiune datorită lipsei unui consens între statele participante relativ la scopul și obiectivele misiunii planificate. Acesta a fost motivul pentru care forța comună expediționară franco-germană nu a putut fi desfășurată în Afganistan. Războiul din Libia este un alt exemplu concludent care a arătat mai degrabă izolarea tandemului franco-britanic în interiorul Europei, dar și gradul de disfuncționalitate al aparatului mi-

litar european. În contextul crizelor din Mali și Republica Centrafricană, Franța nu a beneficiat decât de un sprijin limitat și periferic din partea aliaților săi europeni. Astfel de situații crează o stare de neîncredere și vulnerabilitate în rândul statelor, mai ales a celor din partea central-estică privind credibilitatea acțiunii comune europene în cazul unei amenințări reale. Politica amplă de înarmare a Poloniei poate fi explicată și prin astfel de raționamente. Iar această lipsă de încredere este un obstacol major în calea unei integrări mai profunde la nivelul apărării și, implicit, a proiectării unei culturi strategice comune.

Diferențele de percepții au generat o evaluare diferită a agendelor de securitate în interiorul UE. Atrage cu deosebire atenția „disputa” între viziunea franco-britanică și cea germană. Rolul Germaniei ca actor de securitate a devenit subiectul unor ample discuții în mediile internaționale, care s-au acutizat pe fundalul agravării situației de securitate pe flancul estic european. În ciuda puterii economice și a influenței politice dominante la nivelul Europei, Germania pare să prefere mai degrabă o ignorare a geopoliticii prin respingerea rolului instrumentului militar în politica internațională. Este adevărat că în Germania folosirea forței militare ridică serioase probleme de legitimitate, situație pe care o regăsim și în state precum Italia, Grecia sau Spania. Această falie europeană exprimă, în fapt, lipsa unui consens ferm relativ la natura UE. În timp de Franța și Marea Britanie inclină tot mai mult spre modelul puterii militare care să-i ofere UE capacitatea de a juca un rol proeminent de securitate, Germania rămâne adepta instrumentelor civile de gestionare a securității. Acțiunile Germaniei din ultimii ani au sporit neîncrederea și suspiciunile față de intențiile acesteia: s-a abținut de la votul care a autorizat campania NATO din Libia, s-a opus constant oricăror inițiative de intervenție în Siria și a preferat o abordare de *non-involvement* în cazul operațiunii franceze din Mali. În ultima perioadă au apărut o serie de semnale care indică un proces de reevaluare la nivelul gândirii strategice a Berlinului. Declarațiile președintelui Germaniei, Joachim Gauck, în cadrul Conferinței de Securitate de la München (31 ianuarie-2 februarie 2014) și ale ministrului apărării, Ursula von der Le-

yen, vorbesc despre o posibilă schimbare a agendei Berlinului privind politica de apărare prin asumarea unor responsabilități crescute în gestionarea problemelor de securitate globale. Germania a anunțat, recent, posibilitatea desfășurării brigadei franco-britanice în cadrul Misiunii UE din Mali (EU Training Mission), precum și disponibilitatea de a-și crește contribuția la alte misiuni desfășurate de UE în Africa.⁴¹

În ciuda anumitor progrese, mai degrabă punctuale, pare tot mai evident că, în lipsa unei abordări solidare față de proiectul apărării european, UE rămâne un actor strategic confuz marcat de constrângeri și limitări impuse de menținerea unor dogme de gândire naționale și a unor agende de securitate dificil de armonizat.

Concluzii

Într-o perspectivă generală se poate puncta faptul că principalele probleme cu care se confruntă Europa țin atât de lipsa unei politici europene coerente de gestionare a resurselor militare, cât și de lipsa unei viziuni comune legate de viitorul apărării europene. Stadiul actual de evoluție a dimensiunii de apărare a UE reflectă, mai degrabă, existența unui dezechilibru tot mai accentuat între ambiții strategice și limitările impuse de lipsa unei agende integrate de securitate și apărare și a resurselor necesare implementării unor programe de modernizare a aparatului militar. Criza euro a desenat o nouă geografie politică la nivelul UE prin accentuarea divizărilor atât în interiorul, cât și între statele membre. Există un consens general asupra faptului că Europa are nevoie de o forță militară credibilă pentru a juca un rol central în configurația strategică globală care se joacă în prezent. Modificarea Strategiei de Securitate Europeană ar putea oferi o agendă mai coerentă de acțiune, dar procesul în sine se anunță complicat și de durată. Abordarea inițială, care a stat la baza dezvoltării PESA/PCSA prin care UE își stabilea mai degrabă un statut de putere civil-normativă, cu accent redus pe folosirea forței militare, pare să cunoască un proces de reevaluare. Într-o lume în care se observă o tendință tot mai pronunțată de întoar-

cere la *power politics* ca tip de comportament pe scena internațională, devine tot mai evident că UE trebuie să dețină un potențial credibil de putere- hard și soft- pentru a putea dobândi relevanță strategică. Agenda normativ-civilă pare tot mai dificil de implementat în lipsa unui potențial militar real. Episodul ucrainian a arătat limitările abordării exclusiv normativ-civile ca instrument de proiectare a securității și stabilității regionale.

Având în vedere situația financiară precară și perspectivele deloc încurajatoare relativ la posibile realocări bugetare pentru apărare, soluția intens vehiculată este cea a integrării apărării, pe un model aplicat cu succes în domeniul economic și monetar. O astfel de soluție însă necesită o strânsă coordonare a eforturilor între statele membre, UE și NATO în vederea creării unui set de capacități de apărare colectivă necesare în implementarea obiectivelor și responsabilităților de securitate ale UE. Procesul rămâne unul complicat și dificil de implementat în lipsa unei culturi strategice comune. Opțiunea unei armate europene cu un centru de coordonare, comandă și planificare unic, chiar dacă alternativa ideală, rămâne la stadiul de utopie. Pornind de la aceste considerente, Tomas Valasek a atras atenția că pentru Europa există două posibile alternative: (1) fie își consolidează capacitatea de apărare prin cooperare mai strânsă, chiar integrare parțială; (2) fie își pierde relevanța strategică prin incapacitatea de a interveni cu forțe credibile și eficiente atunci când interesele de securitate europene sunt amenințate.

În prezent, configurația de ansamblu a tabloului european de securitate este desenată prin câteva elemente definitorii: proiecția de putere a Rusiei; reprioritizarea agendei europene a SUA sub presiunea noilor dinamici impuse de asertivitatea sporită a Rusiei; intensificarea presiunilor sistemice la adresa ordinii de securitate europene; apariția de noi focare de tensiune în spațiul fost sovietic; creșterea instabilității la granițele Europei pe direcția est-sud. În fața acestor provocări tot mai acute de securitate, UE este „obligată” să se reinventeze pentru a-și putea menține relevanța strategică. În ciuda clivajelor și divizărilor interne, UE nu are altă alternativă decât aceea de a răspunde presiunilor globale. Criza sistemică genera-

tă de acțiunile Rusiei în Ucraina și Crimeea a arătat într-un mod brutal efectele ignorării geopoliticii și riscurile ancorării exclusive într-o lume care neagă rolul instrumentului militar ca vector de asigurare a securității. Sub presiunea noilor dinamici de securitate, am putea asista la o reevaluare substanțială a politicilor europene în domeniul securității și o regândire a agendei de apărare.

Însă, în acest moment, evoluția politicii de apărare europeană se află în impas, situație generată atât de menținerea unei geografii diferențiate a amenințărilor, intereselor naționale și abordărilor strategice, cât și de dificultățile financiare cu care se confruntă anumite state. În lipsa unei agende comune de securitate, statele continuă să acționeze în logica individualistă, cu capacități care, de cele mai multe ori, nu răspund exigențelor militare ale sec. XXI. Blocajul între aspirațiile și ambițiile UE de a se proiecta ca un actor strategic central pe arena internațională și incapacitatea de a depăși limitările naționale conceptualizate în baza principiului suveranității pare să determine, pentru moment, perspectivele strategice de evoluție a politicii de apărare a Uniunii Europene.

Note

¹ Ian Manners, „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?”, *Journal of Common Market Studies*, volume 40, number 2, 2002, pp. 236-237

² Adrian Hyde-Price, *European Security in the Twenty-First Century. The challenge of multipolarity*, Routledge, New York, 2007, pp. 51-55; Robert Kagan, “Power and Weakness”, *Policy Review*, no.113 (June-July 2002), pp. 3-28; John Mearsheimer, “Back to the future: Instability in Europe after the Cold War”, in *International Security*, vol. 15, no. 1 (Summer 1990), pp. 5-56

³ Francis Fukuyama, *The end of history and the last man*, The Free Press, New York, 1992

⁴ Jolyon Howorth and John T.S. Keeler, *Defending Europe: The EU, NATO and the quest for European autonomy*, Palgrave Macmillan, New York, 2003, p. 6

⁵ *Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts*, Official Journal C 340, 10 November 1997, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>, accesat 22 ianuarie 2014

⁶ Stephan Keukeleire, *European Security and Defense Policy: From Taboo to a Spearhead of EU Foreign Policy?*, in Federiga Bindi (ed.), *The foreign policy of the European Union. Assessing Europe's role in the world*, Brookings University Press, Washington, 2010, p. 72, http://hist.asu.ru/aes/FPEU_0815701403.pdf, accesat 25 ianuarie 2014

⁷ *Joint Declaration issued at the British-French Summit*, Saint-Malo, France, 3-4 December 1998, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>, accesat 22 ianuarie 2014

⁸ *Cologne European Council. Conclusions of the Presidency*, 3-4 June 1999, http://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3, accesat 22 ianuarie 2014

⁹ Michèle A. Flournoy, Julianne Smith, *European Defense Integration: Bridging the Gap between Strategy and Capabilities*, Center for Strategic and International Studies, Washington, October 2005, pp. 22; 55-56

¹⁰ *Helsinki European Council. Conclusions of the Presidency*, 10-11 December 1999, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm, accesat 23 ianuarie 2014

¹¹ Michèle A. Flournoy, Julianne Smith, *op.cit.*, pp. 55-56

¹² Madeleine K. Albright, US Secretary of State, ‘The Right Balance Will Secure NATO's Future’, in “From St. Malo to Nice. European Defense: core documents”, *Chaillet Papers*, no. 47, May 2001, <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp047e.pdf>, pp. 60-65

¹³ David P. Calleo, *Follies of Power. America's Unipolar Fantasy*, Cambridge University Press, 2009, pp. 9-10

¹⁴ *Secretary Rumsfeld Briefs at the Foreign Press Center*, US Department of Defense, 22 January 2003, <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=1330>; David P. Calleo, *op. cit.*, p. 41

¹⁵ *European Security Strategy: A secure Europe in a better world*, Brussels, 12 December 2003, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

¹⁶ Fabio Liberti, *Defense Spending in Europe: Can we do better without spending more?*, Policy paper, no. 46, Notre Europe, 2011, http://www.notre-europe.eu/media/policy46_fliberti_en.pdf?pdf=ok, p.31

¹⁷ Official Journal of the European Union, C 306, vol. 50, 17 December 2007, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>, accesat 22 ianuarie 2014

¹⁸ “British Military Expands Links to French Allies”, *New York Times*, 2 November 2010, <http://www.nytimes.com/2010/11/03/world/europe/03britain.html?pagewanted=all&r=0>, accesat 24 ianuarie 2014

¹⁹ Sven Biscop, *Security Policy Brief: “Pool it, Share it, Use it: The European Council on Defence”*, No. 44, March 2013, <http://www.egmontinstitute.be/papers/13/sec-gov/SPB44.pdf>, accesat 24 ianuarie 2014

²⁰ Cele șapte țări implicate în proiect sunt: Germania, Franța, Spania, Grecia, Italia, Olanda și Polonia

²¹ “Drones : des pays européens s'engagent à collaborer”, 19 November 2013, <http://www.lesechos.fr/entreprises-secteurs/air-defense/actu/0203137257054-drones-des-pays-europeens-s-engagent-a-collaborer-630752.php>, accesat 22 noiembrie 2013

²² *European Council*, 20 December 2013, Brussels, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf, accesat 22 ianuarie 2014

²³ Hillary Clinton, “America's Pacific Century”, in *Foreign Policy*, 11 October 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century, accesat 13 martie 2014

²⁴ *The European Phased Adaptive Approach at a Glance*, Arms Control Association, May 2013, <https://www.armscontrol.org/ea>

armscontrol.org/factsheets/Phasedadaptiveapproach, accesat 14 martie 2014

²⁵ Tomas Valasek, *Surviving austerity. The case of a new approach to EU military collaboration*, Center for European Reform, April 2011, p. 3

²⁶ Charles A. Kupchan, "Is Europe Losing Its Geopolitical Relevance?", *The Security Times*, Council on Foreign Relations, November 2013, <http://www.cfr.org/europe/europe-losing-its-geopolitical-relevance/p31847>, accesat 5 decembrie 2013

²⁷ "Blunt U.S. Warning Reveals Deep Strains in NATO", *New York Times*, 10 June 2011, <http://www.nytimes.com/2011/06/11/world/europe/11nato.html?pagewanted=all&r=0>

²⁸ *Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the NATO Transformation Seminar*, Paris, 8 April 2014, http://www.nato.int/cps/fr/natolive/opinions_108909.htm?selectedLocale=fr

²⁹ *Address by President of the Russian Federation*, 18 March 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/6889>, accesat 21 martie 2014; de vazut Peter Rutland, "A Paradigm Shift in Russia's Foreign Policy" in *Moscow Times*, 18 May 2014, <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/a-paradigm-shift-in-russias-foreign-policy/500352.html>, accesat 19 mai 2014

³⁰ Prin semnarea Memorandumului de la Budapesta în 1994, Rusia, SUA și Marea Britanie se angajau să respecte suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei în schimbul renunțării de către aceasta la armele nucleare aflate pe teritoriul său din perioada sovietică

³¹ *Full Transcript: President Obama gives speech addressing Europe, Russia on March 26*, http://www.washingtonpost.com/world/transcript-president-obama-gives-speech-addressing-europe-russia-on-march-26/2014/03/26/07ae80ae-b503-11e3-b899-20667de76985_story.html

³² *Ibidem*

³³ Julian Lindley- French, "European Defence: Red Team Europe?", 13 December 2013, <http://lindleyfrench.blogspot.ro/2013/12/european-defence-red-team-europe.html>, accesat 15 ianuarie 2014

³⁴ Tomas Valasek, *op.cit.*, p. 9

³⁵ Charles A. Kupchan, *When enemies become friends. The Sources of stable peace*, Princeton University, Princeton and Oxford, p. 210

³⁶ Dintre exemplele cele mai relevante amintim: cooperarea dintre Belgia și Olanda (comandament naval integrat), dintre Olanda și Marea Britanie (unitate amfibie comună), dintre statele nordice (Cooperarea de Apărare Nordică), dintre statele Baltice (Colegiul de Apărare Baltic), dintre Franța și Germania (folosirea în comun a portavioanelor și o forță expediționară comună), etc.

³⁷ Tuomas Forsberg, *Integration Theories, theory development and European Security and Defense Policy*, Paper presented at the Fifth Pan-European Conference on EU Politics, 23-26 June 2010, Porto, <http://www.jhubc.it/ec-pr-porto/virtualpaperroom/137.pdf>, p. 4

³⁸ "NATO does not plan to put nuclear arms, new troops in eastern Europe", *Reuters*, 20 mai 2014, <http://www.thestar.com.my/News/World/2014/05/20/NATO-does-not-plan-to-put-nuclear-arms-new-troops-in-eastern-Europe/>.

³⁹ "NATO 'regrets' Russian troops still on Ukraine border", 20 May 2013, <http://www.thenews.pl/1/10/Artykul/171359,NATO-regrets-Russian-troops-still-on-Ukraine-border>

⁴⁰ Julian Lindley- French, "European Defence: Red Team Europe?", 13 December 2013, <http://lindleyfrench.blogspot.ro/2013/12/european-defence-red-team-europe.html>, accesat 15 ianuarie 2014

⁴¹ Vivien Pertusot, *The Franco-German defence partnership: slowly does it?*, <http://www.europeangeostrategy.org/2014/02/slowly-franco-german-defence-partnership/>, accesat 15 februarie 2014

ABSTRACT

Following the systemic changes emerged after the end of the Cold War, the European Union faced with new challenges that required a more holistic approach regarding its roles and responsibilities in the security and defense realms. Despite de ambitious agenda assumed in the '90s, EU did not succeed to develop a coherent platform of action in forging credible military capabilities so that to allow it to assume a higher profile role on defense matters. The divergent perspectives shared by the member states as regards the security priorities and the financial difficulties came to complicate even harder the UE ability to invest in defense. The countries remain highly reluctant to give up at their national sovereign rights over defense undermining the integration efforts and putting on hold various military cooperative projects proposed within the UE aiming at strengthening the European defense efficiency. Nevertheless, the changing security environment under the impact of Russia's new assertiveness in the East and the return of "power politics" as the central paradigm of the emerging security landscape require a fundamental shift in the European mindset acknowledging that the new security threats can not be any more managed through civilian and normative principles. The article concludes that the EU member states seem unable to forge a unitary vision and to find the appropriate solutions to harmonize their national and individualist claims with the emerging security and defense imperatives.

Keywords: Europa, aparare, securitate, misiuni, geografie, strategii

Carmen Rijnoveanu is a scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History. She is a PhD candidate with the National School of Political Studies and Administration. Her main fields of interest focused on topics related to European security, defense policy, and security regionalization in Central and Eastern Europe. She also collaborates with the Center for East- European and Asian Studies and regularly publishes on its web-site brief analysis concerning the ongoing developments within the Middle East region.

Rolurile de gen în procesul de reformă a sistemului național de apărare: sprijinirea operațiunilor militare internaționale

Lt. Col. Dr. Iuliana-Simona Țuțuianu

Reforma sistemului național de apărare presupune un cumul de măsuri și acțiuni conjugate privind aspecte considerate cheie într-o democrație autentică de secol XXI: controlul civil al tuturor instituțiilor de securitate națională; răspunderea publică și buna guvernare; structura și calitatea forțelor armate; repartitia echilibrată a forțelor din punct de vedere al perspectivelor de gen sau etnice; instruirea și înzestrarea în raport cu mediul strategic (care presupune, inclusiv, contribuția la organizațiile de securitate regională și de menținere a păcii); și, nu în ultimul rând, respectarea normelor de drept internațional, pe această cale contribuind la îndeplinirea scopurilor asumate pentru asigurarea păcii și securității internaționale.

Transformarea sectorului de apărare, necesită, prin urmare, o abordare multidimensională, menită să identifice un design optimal al forțelor armate și să crească eficiența acestora, prin dezvoltarea și menținerea unor efective profesionale, modern echipate și, mai ales, echilibrate din considerentele amintite. Luarea în considerare a perspectivelor de gen are o importanță deosebită în acest proces. În vreme ce se remarcă, tot mai frecvent, creșterea numărului femeilor în sectorul de apărare, invocându-se necesitatea asigurării unui echilibru de gen, această măsură unitară nu garantează faptul că procesul efectiv de transformare și obiectul acestuia - forțele armate - corespund exigențelor în materie de *gender*. Orice proces sau activitate asociate transformării trebuie să aibă în vedere destinatarii sau beneficiarii securității și, mai ales, modul de realizare a se-

curității.¹ Intervenția în cadrul conflictelor și operațiilor de stabilitate se confruntă cu provocări dificile și inedite în materie de resurse umane, dar și cu un mediu de securitate fluid și diversificat din perspectiva rolurilor de gen. Prin urmare, este imperios necesară examinarea interdependențelor existente între structurile de forțe naționale și internaționale, robuste dar și sensibile din perspectiva rolurilor de gen, și impactul acestora asupra conducerii și desfășurării operațiunilor militare.

În anul 1997, Corporația RAND publica un studiu extensiv cu privire la impactul integrării femeilor în armată asupra capacității efective de luptă, prin luarea în considerare a unor aspecte precum: disponibilitatea, în funcție de situația socială, condițiile de muncă dificile, inclusiv în cazul dislocării în teatrele de operații; calificarea, mai precis rezistența fizică, capacitatea de luptă și de a face față sarcinilor; experiența, dat fiind că există un număr important de funcții restricționate pentru femei, ceea ce face dificilă promovarea acestora; fluctuația de personal, măsura în care dinamica personalului este redusă; moralul, prin evaluarea atașamentului militarilor față de obiectivele unității.² Fără a intra în prea multe detalii de analiză, concluziile care se desprind din acest studiu relevă o perspectivă optimistă cu privire la viitorul femeilor în armată. Femeile pot face față cu succes sarcinilor militare, integrarea lor în mediul cazon fiind mai mult o problemă de mentalitate decât de capacitate. Odată asumate efortul și sacrificiile inerente, femeile și familiile lor trebuie să decidă cu privire la cariera și

viitorul lor, nicidecum legiuitorii. Bineînțeles, pe baza unor standarde de performanță fizică și mentală pentru fiecare post sau misiune în parte și atribuirii acestora fără nicio discriminare pe motiv de gen.

Politicile de incluziune a femeilor în armată, prin evaluarea tuturor factorilor care influențează asumarea de roluri militare, reprezintă o prioritate majoră în societatea democratică contemporană.³ Feminizarea armatelor s-a produs și continuă să se producă ca urmare a accentuării presiunilor pentru drepturi și șanse egale, dar și datorită evoluției tehnologiilor militare care permit o implicare diferită a factorului uman în derularea și gestionarea conflictelor (de exemplu, prin comandarea de la distanță a avioanelor de luptă). Este un proces ireversibil pentru toate armatele naționale, iar rata de feminizare diferă de la o țară la alta, în funcție de tradiții, obiceiuri, mentalitate, considerente de ordin istoric, etc. Nu în ultimul rând, promovarea femeilor în funcții de mare responsabilitate și grade superioare în armată depinde de nivelul de dezvoltare a societății.

Politicile de gen din instituțiile militare naționale sunt dependente de politicile internaționale și comportamentul statelor în arena internațională. Teorii feministe ale relațiilor internaționale cercetează modul în care doctrinele și dezbaterile de politică externă sunt articulate astăzi din perspectiva egalității de gen.⁴ Bineînțeles, sub rezerva unei abordări teoretice care transcede dihotomia dintre nivelele de analiză național și internațional.

Ideile și concepțiile femeilor în domeniul securității militare sunt văzute astăzi într-o lumină care reflectă sfârșitul hegemoniei discursului „masculin” în Teoria Relațiilor Internaționale. Politicile de nivel înalt (*high politics*) se bazează din ce în ce mai mult pe acțiunile constante, chiar dacă mai puțin vizibile, ale femeilor.⁵

Lecțiile învățate în domeniul militar și teatrele de operații demonstrează faptul că, dacă bărbații au o înclinație culturală spre conflict și competiție mai accentuată, femeile se adaptează mai ușor în roluri de mediere și protecție. Prin urmare, diferențele de mentalitate legate de gen nu trebuie să conducă la o polarizare a domeniului. Menținerea păcii, securitatea ecologică, creșterea economică nu pot fi reali-

zate prin considerarea exclusivă a concepțiilor și perspectivelor masculine asupra securității militare, fiind nevoie de „un discurs asupra egalității sexelor, de implicarea mai mare a femeilor în poziții de decizie politică, economică și culturală, spre a se asigura o gestiune mai rațională a resurselor aflate la dispoziția umanității”⁶

Rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea. NATO și egalitatea de gen

Adoptarea rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU nr. 1325, 1820, 1888, 1889, 1960, 2106 și 2122 reliefează atenția deosebită a organizației îndreptată asupra prevenirii oricărei forme de violență asupra femeilor și promovării unei participări echitabile a acestora la orice nivel de decizie, în special în domeniul securității. Rezoluțiile privind *femeile, pacea și securitatea* arată cum statele ar trebui să-și pregătească efectivele militare pentru desfășurarea operațiunilor de menținere a păcii și de stabilitate internațională. Sunt avute în vedere, cu titlu de recomandări specifice, aspecte precum: includerea perspectivelor de gen în programele de instruire și pregătire naționale premergătoare operațiunilor, destinate personalului militar și de poliție civilă; luarea de măsuri pentru prevenirea exploatarei sexuale și a abuzurilor de orice fel, precum și pentru asumarea răspunderii în eventualitatea producerii unor asemenea acte; inițierea de măsuri pentru asigurarea unui efectiv sporit de femei în cadrul misiunilor de menținere a păcii, la nivel operațional; sprijinirea participării populației locale feminine în toate etapele de soluționare a unui conflict.

Primele manifestări sub egida NATO datează din anul 1961, când a avut loc, la Copenhaga, prima conferință a ofițerilor femei cu grade superioare în serviciul militar din cadrul Alianței. Agenda de lucru a cuprins discuții în vederea îmbunătățirii cooperării privind chestiunile legate de statutul și angajarea femeilor în forțele militare NATO. Abia în anul 1973 au fost înregistrate progrese semnificative, când

a fost agreată, în același cadru, oportunitatea femeilor de a activa în toate specialitățile în afară de cele combative, coordonatele angajării lor fiind determinate potrivit politicilor naționale. În plus, a fost emisă o recomandare pentru desemnarea unui comitet ad-hoc care să se ocupe de rolul și obiectivele femeilor aflate în serviciul militar.

La conferința din 1975, organizată la Londra, reprezentanții Belgiei au informat cu privire la începerea recrutării de femei în Armata Belgiană, iar reprezentanții Republicii Federale Germane au anunțat, la rândul lor, că sunt pregătiți să introducă ofițeri medicali specialiști femei în Armata Germană (*Bundeswehr*). Un an mai târziu, Comitetul Militar al Alianței a recunoscut valoarea adăugată a integrării perspectivelor de gen în cadrul activităților NATO, odată cu înființarea Comitetului Femeilor din Forțele NATO (*Committee on Women in the NATO Forces - CWINF*), unde fiecare stat membru avea desemnat un reprezentant. Acest comitet consultativ, pe de o parte promova participarea activă a femeilor în armată, dar în același timp sprijinea Alianța prin oferirea de recomandări specifice problematicii de gen și diversitate.

Urmare a conferinței CWINF din 2008, NATO a selectat o listă de bune practici a statelor membre și parteneri, cu intenția de a îmbunătăți starea de fapt cu privire la echilibrul de gen la toate nivelele operaționale, dar mai ales pe parcursul desfășurării operațiunilor militare. Un an mai târziu, cu prilejul conferinței anuale, CWINF a aprobat noi termeni de referință și a primit un mandat explicit pentru acordarea de expertiză Comitetului Militar cu privire la politicile de gen vizând forțele armate ale Alianței. În vederea reflectării cât mai fidele a acestui nou mandat, CWINF și-a schimbat denumirea în Comitetul NATO pentru Perspective de Gen (*NATO Committee on Gender Perspectives*). Acesta are ca responsabilități și rol declarat, implementarea rezoluției Consiliului de Securitate al ONU numărul 1325, susținerea integrării perspectivelor de gen în planificarea și desfășurarea operațiunilor militare NATO, asigurarea unui punct de contact al Alianței responsabil de gestionarea fluxului de informații și a politicilor de gen

către forurile de conducere ale NATO și aliați, respectiv asigurarea cooperării cu organizațiile și entitățile interesate, din perspectiva genului, de buna desfășurare a operațiunilor militare internaționale.

NATO a înregistrat progrese importante în procesul de implementare a rezoluțiilor ONU mai sus amintite, inclusiv prin identificarea curenților în materie de instruire și educație la nivelul statelor Alianței. La Summit-ul de la Lisabona din noiembrie 2010, șefii de state au adoptat un plan de acțiune menit să asimileze recomandările rezoluției 1325 în procesele de managementul crizelor, planificare operațională, instrucție și doctrină, mai precis în toate procesele relevante pentru asigurarea scopurilor politico-militare ale Alianței Nord-Atlantice.

Au fost emise directive militare pentru punerea în aplicare a rezoluțiilor ONU în cazul tuturor operațiunilor aflate sub comanda Alianței. În Afganistan, spre exemplu, au fost înființate posturi de consultanță privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, iar pe teren echipe specializate de femei au avut succes în consolidarea încrederii reciproce între forțele aliate și comunitățile locale. Se remarcă, de asemenea, eforturile de consolidare a unei rețele utile de ONG-uri, contactele realizate cu femeile din închisoarea de la Sheberghan, educația medicală oferită și crearea de puncte focale de intervenție (*gender focal points*). Provocări majore au vizat necesitatea creșterii numărului de femei din cadrul forțelor de securitate afgane și conștientizarea faptului că femeile din această țară pot reprezenta actori transformatori în procesul de stabilizare a mediului de securitate, și nu doar victime ale conflictelor purtate.

În perioada 7-8 martie 2013, 70 de experți din 31 țări s-au reunit, la sediul Alianței din Bruxelles, pentru a discuta rolul femeilor în promovarea bunei guvernări în sectorul de securitate și apărare. Acest prim seminar cu privire la subiectul menționat s-a concentrat îndeosebi asupra modalităților de incorporare a perspectivelor de gen în Programul NATO de Construire a Integrității (*Building Integrity Programme*). Rolul educației a constituit nucleul central al discuțiilor, fiind emise recomandări precise privind înființarea unei echipe

mobile de experți femei (*Building Integrity mobile female expert team*) care să asigure nevoile specifice de pregătire, pe baza unei curricule special concepută pentru femeile ofițer.

Cât privește participarea femeilor la operațiunile militare desfășurate sub conducerea Alianței, analizele de profil arată progrese notabile înregistrate în Afganistan și Kosovo, sub rezerva unui potențial considerabil de îmbunătățire a stării de fapt. La Summit-ul NATO de la Chicago din 2012 a fost decisă revizuirea implicațiilor practice ale rezoluțiilor ONU privind femeile, pacea și securitatea, sub responsabilitatea Centrului Nordic pentru Echilibrul de Gen în Operațiunile Militare (*The Nordic Centre for Gender in Military Operations*) din cadrul Centrului Internațional al Forțelor Armate Suedeze.

Echipa de experți care a contribuit la procesul de analiză a întreprins vizite de lucru în Afganistan și Kosovo, locații total diferite din perspectiva normelor sociale și culturale care dictează, finalmente, rolurile și relațiile de gen, nemaivorbind despre mandatele de securitate diferite alocate misiunilor ISAF și KFOR. Pe baza interviurilor realizate cu aprox. 300 de persoane (145 la număr) din rândul forțelor aliate, forțelor de securitate naționale, misiunilor și forțelor de poliție naționale și internaționale, reprezentanților guvernamentali și ai diverselor ONG-uri locale și internaționale, etc., echipa a stabilit coordonatele impactului operațiunilor NATO.⁷ Astfel, s-a apreciat faptul că ISAF și KFOR au contribuit la îmbunătățirea mediului de securitate, fapt care a permis serviciilor publice să asiste populația locală, îndeosebi femeile și fetele tinere. Cu toate acestea, există temerea că, cel puțin în cazul Afganistanului, după 2014, este posibilă pierderea acestor câștiguri fragile, prin urmare fiind necesare măsuri de protecție suplimentare îndeosebi pentru femeile din provinciile unde insurgența este încă prezentă. Față de KFOR, ISAF a atribuit o mai mare atenție aspectelor de gen, datorită stratificării relațiilor de gen din Afganistan și a impactului acestui fenomen asupra forțelor aliate și abilităților acestora de a își desfășura misiunile.

În privința recomandărilor pentru perioada imediat următoare, aspectele practice sunt avute în vedere, în mod excepțional, în procesul de integrare a perspectivelor de gen în toate fazele operațiunilor – de la planificarea și conducerea acestora, până la evaluarea performanțelor înregistrate. Punctul de plecare în acest proces este reprezentat de asigurarea unei pregătiri corespunzătoare, dat fiind că perspectivele de gen nu reprezintă neapărat un element integrat în ciclul de planificare a operațiunilor militare, dar mai ales un element ad-hoc care se remarcă preponderent în vecinătatea acțională a celor care conștientizează importanța problematicei (o dilemă rezolvabilă pe calea instruirii și a exercițiilor specifice). NATO a luat deja măsuri pentru a răspunde provocărilor identificate în Raportul de evaluare, prin elaborarea unui plan de implementare robust, care a fost adoptat cu prilejul discuțiilor din cadrul Consiliului Nord-Atlantic la nivelul miniștrilor de apărare (Bruxelles, 22-23 octombrie 2013).

La nivelul Consorțiului PFP al Academiei de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate, Grupul de Lucru pentru Reforma Sectorului de Securitate a inițiat, în anul 2010, la Geneva, o serie de seminarii dedicate problematicei de gen. Aceste manifestări au avut ca obiective principale: înțelegerea și promovarea rolului femeilor în cadrul misiunilor de menținere a păcii; revizuirea politicilor și standardelor NATO privind educația și instruirea; identificarea unor căi eficiente de facilitare a cercetării privind integrarea problematicei de gen în abordarea comprehensivă a operațiunilor militare internaționale, pe baza experiențelor din teren și a lecțiilor învățate (*lessons learned*); identificarea oportunităților de aplicabilitate practică a unor proiecte vizând problematica de gen în cadrul inițiativelor grupurilor de lucru constituite, cu sprijinul NATO. La seminarii au participat și experți români, dată fiind implicarea activă a țării noastre în proiectele derulate de Consorțiu și asigurarea, de către Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, a Secretariatului Permanent al Grupului de Lucru pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre.

România și egalitatea de gen în sectorul de apărare

Odată cu trecerea la epoca războiului industrial și la mobilizarea generală a națiunilor, odată, deci, cu era războiului total, femeile au fost chemate să participe, alături de populația masculină a popoarelor la efortul de război. Prima conflagrație mondială se constituie în evenimentul-cheie care marchează transformarea conflictului armat de la un domeniu prin excelență masculin la unul în care toate categoriile de populație, deci și femeile, sunt chemate să participe. Pe parcursul Primului Război Mondial, femeile au luat de multe ori locul bărbaților plecați pe front în fabricile de armament și în producția industrială. Mai mult decât atât, ele au participat și la conflictul armat, încadrând servicii medicale și auxiliare ale armatei. Ulterior, a doua conflagrație mondială a adâncit și mai mult acest proces, procentul femeilor atât în cadrul efortului de război (industrie, agricultură), dar și în cadrul forțelor armate propriu-zise sporind la un nivel fără precedent. Ariile de competență și de implicare a acestora în organismul militar au crescut. Ca exemple în acest sens pot fi citate participarea corpului auxiliar feminin la efortul de apărare a Marii Britanii și rolul pe care femeile l-au deținut în cadrul *Home Defense*, or modul în care cunoștințe și deprinderi ale femeilor în domenii puțin uzuale precum pilotajul au fost utilizate în țări precum România. În acest din urmă caz, un corp aerian feminin a fost parte componentă a forțelor aeriene române, participând la operațiunile de legătură și evacuare medicală (un nume pe măsură a fost dat acestui corp – *Ecadrița Albă*).

Mai mult decât în Occident, comunizarea Europei de Est a deschis o nouă eră în ceea ce privește egalitatea de șanse și prezența femeilor în cadrul organismului militar. Efect al unor calcule precise de ordin ideologic⁸ dar și punere în practică a unui mod specific de a concepe apărarea națională și funcționarea organismului militar, prezența femeilor în cadrul armatelor statelor comuniste a reprezentat o constantă și o realitate ce a evoluat cantitativ pe parcursul anilor.

Începând cu anii '70, prezența femeilor în armată a devenit o chestiune de interes major,

pe fundalul diminuării creșterii demografice și a penuriei de personal în armatele multor țări, mișcării politice pentru drepturile femeilor și egalitatea de șanse în raport cu bărbații și, nu în ultimul rand, datorită creșterii numărului de femei care își doreau o carieră în armată din motive de afirmare personală și socială. În țara noastră, după criza din august 1968, în contextul unei doctrine militare și viziuni particulare asupra conflictului armat – *Războiul întregului popor* –, a fost organizat un vast program de pregătire militară obligatorie ce a inclus și mari mase de femei. În acest sens, a fost organizat un program de pregătire premilitară a tineretului, la care participau elevii de liceu și studenții, atât băieți cât și fete. Studentele efectuau un program de pregătire militară pe durata studiilor, iar la sfârșitul facultății primeau livret militar și gradul de ofițer în rezervă. În plus, edificarea și dezvoltarea unei întregi rețele de unități paramilitare aparținând Gărzilor patriotice a sporit și mai mult numărul femeilor angajate în efortul de apărare națională. Totodată, selecția și încadrarea femeilor în armata română s-au produs mai frecvent în anii '80, pe fondul unei campanii propagandistice și din considerente de suplimentare a unor efective luptătoare deja afectate de probleme demografice.

Prin urmare, putem afirma, fără teama de a greși, că la momentul schimbării de regim politic din România, dar și din celelalte state comuniste, odată cu sfârșitul Războiului Rece, efortul de adaptare și implementare a politicilor de gen în cadrul forțelor armate ale acestor state a fost unul care nu a necesitat amenajări or transgresări de tabu-uri. Tradiția și practica, precum și datele evolutive ale organismelor militare din statele în discuție pe parcursul secolului XX, au făcut cu mult mai ușoare asimilarea și implementarea politicilor și standardele de gen NATO.

Constituția României stipulează în art. 16 faptul că „cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”⁹. Principiul egalității între sexe este în mod explicit prevăzut la art. 4 (2) dar și în cuprinsul altor acte normative.¹⁰

Eforturile de consolidare a cadrului legislativ aferent egalității de gen sunt reflectate de o serie de măsuri notabile, dintre care, cele mai

importante: ratificarea Cartei Sociale Europene Revizuite, prin Legea nr. 74 din 3 mai 1999, Ordonanța Guvernului nr. 137/2000, republicată, privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare; adoptarea Planului național de acțiune pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați prin Hotărârea Guvernului nr. 1273 din 7 decembrie 2000; și, respectiv, adoptarea Legii nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, republicată.

La nivelul Ministerului Apărării Naționale, Ordinul ministrului nr. 57 din 16 aprilie 2003 susține și promovează participarea echilibrată și echitabilă a bărbaților și femeilor la procesele de management și execuție militare, potrivit criteriilor specifice de competență. Este de menționat faptul că, începând cu anul 2007, reprezentanții ministerului au fost invitați con-

stant la lucrările Comitetului Interministerial pentru prevenirea și combaterea discriminării, responsabil cu dezvoltarea cadrului legislativ aferent problematicii de gen, promovarea schimbului de experiență și implementarea de politici sectoriale în domeniu.

În Secțiunea 1 a Cap. 2 (*Îndatoririle și drepturile cadrelor militare*, Art. 8) din Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare, este menționat faptul că toate „cadrele militare în activitate au obligația să participe la misiuni în afara statului român, în funcție de cerințele Ministerului Apărării Naționale, pentru îndeplinirea obligațiilor asumate de România prin convenții și tratate internaționale”.

În prezent, femeile ofițer din cadrul forțelor armate ale României participă la diverse misiuni ale NATO și UE, după cum urmează:

Misiuni permanente 2-4 ani	Misiuni temporare 6 luni – 1 an	
	Teatre de operații	Observatori militari
Statul Major al Uniunii Europene (EUMS), SHAPE Bruxelles	EUFOR, Bosnia	Misiunea civilă de monitorizare a UE în Georgia (EUMM)
Comandamentul Întrunit al Forțelor Aliate, Napoli, Italia	Forța Internațională de Asistență pentru Securitate (ISAF) Afganistan	
Comandamentul de la Izmir al Forțelor Terestre NATO, Turcia		
Centrul de operații aeriene întrunite (CAOC), Torrejon, Spania		
Forța NATO de avertizare timpurie (NAEW) & Componenta E-3A, Geilenkirchen, Germania		

Concluzii

Integrarea perspectivelor de gen în procesul de reformă a sistemului național de apărare presupune mult mai mult decât o prezență sporită a femeilor în cadrul forțelor armate. Sunt necesare reglementări multiple care să răspundă recomandărilor emise de specialiști în materie de *gender*, corespunzător unor nivele de analiză diversificate, de la pregătirea specifică, în funcție de nevoi și interese, până la desfășurarea de operațiuni militare:

1. Reforma sistemului de apărare realizată prin promovarea echității de gen. Pro-

cesul de reformă trebuie să reflecte caracterul democratic al unei societăți, prin promovarea unor relații echilibrate între sexe, recrutarea unui număr sporit de femei și maximizarea potențialului și a contribuției acestora în cadrul forțelor armate și de securitate;

2. Reforma apărării, cât mai cuprinzătoare. Procesul de reformă trebuie să asigure o viziune democratică cu privire la forțele de securitate și apărare, cu aportul unei game largi de contribuabili, precum ONG-urile și grupurile de lucru care militează pentru egalitatea de gen;

3. Strategii evolutive de integrare a femeilor în cadrul forțelor armate și institutelor

de securitate. Inițierea și implementarea unor astfel de strategii trebuie să asigure recrutarea și accesul nelimitat al femeilor în structurile de apărare și, de asemenea, un nivel de reprezentare corespunzător la nivel decizional;

4. Pregătirea specifică. Instruirea în materie de *gender* prezintă avantaje multiple, prin analizarea atență a rolurilor, responsabilităților, constrângerilor, șanselor și nevoilor bărbaților și femeilor în context militar;

5. Prevenirea și pedepsirea violenței de gen în cadrul forțelor armate. Se impun aplicarea unui cod de conduită care să interzică discriminarea, hărțuirea, exploatarea și abuzurile sexuale de orice fel, dar și măsuri asiguratorii de excludere a impunității în astfel de circumstanțe;

6. Consolidarea atenției parlamentelor naționale în ceea ce privește perspectivele de gen în sistemul național de apărare. Se recomandă realizarea de analize privind bugetul național de apărare ținând cont de perspectivele de gen, monitorizarea rapoartelor anuale privind operațiunile de menținere a păcii și promovarea politicilor și mecanismelor în vigoare menite să asigure premisele egalității de gen;

7. Întărirea rolului societății civile în procesul de reformă. Angajarea reprezentanților societății civile în dezbaterile privind reforma apărării este benefică din perspectiva abordării integratoare a egalității de gen (integrarea perspectivei de gen în toate celelalte politici).

Menținerea păcii a evoluat foarte mult în ultimele decenii. Noile misiuni au drept obiectiv facilitarea proceselor politice prin promovarea dialogului național și a reconcilierii, protejarea civililor, asistența pentru dezarmare, demobilizarea și reintegrarea foștilor combatanți, promovarea drepturilor omului și a reformelor în domeniul securității. Aceste responsabilități lărgite presupun o prezență tot mai numeroasă a femeilor în cadrul acestor misiuni. În multe cazuri, femeile sunt mai potrivite pentru anumite sarcini, precum cele vizând discuțiile purtate cu victimele abuzate sexual sau ale violenței de gen, munca desfășurată în închisorile de femei, asistența socială oferită femeilor foste combatante în procesul de demobilizare și de reintegrare în viața civilă. Mai mult, femeile angajate în operațiuni de menținere a păcii

reprezintă adesea un model de urmat, fiind un exemplu pentru femeile și tinerele fete din societățile dominate de bărbați, întruchipând conceptul de „*power to empower*” (model de emancipare).

Chiar dacă armatele naționale acordă în prezent femeilor sarcini din ce în ce mai complicate și mai diversificate, există în continuare politici de excludere care neagă accesul acestora la anumite misiuni care presupun energii și capacități combative de excepție. În acest context, întrebarea firească este dacă se impun modificarea, sau chiar eliminarea, acestor politici în viitorul apropiat.

Este încurajator faptul că aceste reguli decurgând din mentalități învechite și considerente de ordin istoric sunt din ce în ce mai frecvent considerate astăzi drept bariere inutile acționând în detrimentul carierei femeilor în uniformă, capabile și calificate să contribuie la succesul misiunilor militare. Generalul Raymond T. “Ray” Odierno, șeful de Stat Major al armatei americane, apreciază eforturile de depășire a acestor obstacole drept o chestiune ce ține de managementul talentului acestor femei al căror merit trebuie recunoscut în fața decidenților politici și a întregii omeniri.¹¹

Note

¹ Cheryl Hendricks, Laren Hutton, „Defense Reform and Gender”. Gender and Security Sector Reform Toolkit. Eds. Megan Bastick and Kristin Valasek. Geneva: DCAF, OSCE/ ODIHR, UN-INSTRRAW, 2008. De asemenea, vezi Megan Bastick, Daniel de Torres, “Implementing the Women, Peace and Security Resolutions in Security Sector Reform”. Gender and Security Sector Reform Toolkit. Eds. Megan Bastick and Kristin Valasek. Geneva: DCAF, OSCE/ ODIHR, UN-INSTRRAW, 2010.

² Margaret C. Harrell, Laura L. Miller, *New Opportunities for Military Women: Effects upon readiness, cohesion, and morale*. RAND Corporation, 1997.

³ Helena Carreiras, *Gender and the Military: Women in the Armed Forces of Western Democracies*, Routledge, 2006.

⁴ Saskia Stachowitsch, “Military gender integration and foreign policy in the United States: A feminist international relations perspective”, *Security Dialogue*, Februarie 2014; <http://sdi.sagepub.com/content/43/4/305.abstract>

⁵ Ann Tickner, *Gender in International Relations: Feminist Perspective on Achieving Global Security*, Columbia University Press, New York, 1992. Vezi și Cynthia Enloe, *Bananas, Beaches and Bases. Making Feminist Sense of International Politics*, University of California Press, Berkely, 1990.

⁶ Șerban Filip Cioculescu, *Introducere în Teoria Relațiilor Internaționale*, Ed. Militară, București, 2007.

⁷ Helené Lackenbauer, Richard Langlais, eds, *Review of the Practical Implications of UNSCR 1325 for the Conduct of NATO-led Operations and Missions*, 2013, 92 p; http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_10/20131021_131023-UNSCR1325-review-final.pdf

⁸ Egalitatea a fost una din marile promisiuni ale comunismului. Friedrrich Engels afirma în lucrarea sa *Femeia, Familia și Originile Proprietății Private*: „*Emanciparea femeii devine posibilă doar atunci când aceasta va putea lua parte la procesul de producție la scară socială și atunci când îndatoririle domestice vor ocupa doar o mică parte din timpul ei (...). Va deveni astfel evident că prima promisiune a emancipării femeii o reprezintă reintroducerea acesteia în industria de stat.*” Friedrich Engels, *Women, the Family and the Origin of Private Property*, Middlesex, Hammondsworth, 1986, p. 120-121.

⁹ ARTICOLUL 16 (1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.

http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_1&par1=2#t2c1s0a16

¹⁰ ARTICOLUL 4 (2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială. Vezi, de asemenea, Art. 3-9 din Codul Muncii.

¹¹ Lance M. Bacon, *Odierno backs expanding role of women in combat*, 22 Octombrie 2011; <http://www.armytimes.com/article/20111022/NEWS/110220308/Odierno-backs-expanding-role-women-combat>. Interviu acordat de Șeful de Stat Major al armatei americane cu privire la raportul Pentagonului analizând potențialul femeilor în misiuni combative. [“*We need them there. We need their talent....This is about managing talent. We have incredibly talented females who should be in those positions. We have work to do within the Defense Department to get them to recognize and change...*”]

ABSTRACT

The purpose of this Paper is to take a fresh look at gender mainstreaming in national armed forces and how such reforms can pave the way for more effective and accountable international operations. In the context of interventions in conflict situations and stability operations, understanding gender roles facilitates the promotion of human security.

The Paper stresses the importance of the UN women, peace and security resolutions which devote particular attention to how states prepare their personnel for deployment to peace and stability operations. Lessons learned by countries like Romania underscore that gender mainstreaming is a cornerstone of defense transformation.

Keywords: military, women, reform, gender, integration, missions.

Simona Țuțuianu Ph.D. is a Senior Researcher with the Romanian Institute for Political Studies of Defense and Military History. She served as diplomat with the Permanent Mission of Romania to the UN in New York and covered the activity of the First Committee to the General Assembly and the two Security Council's subsidiary bodies that Romania chaired during its non-permanent membership (2004-2005), namely the 1540 Committee on non-proliferation of WMD and the 1518 Committee on Iraq.

NATO în Afganistan – prezent și perspective. Consecințe

Dragoș Gabriel GHERCIOIU

Afganistanul are o lungă istorie de conflicte și frământări, adesea turbulente și destabilizatoare, atât pentru regiune, cât și pentru restul lumii civilizate, niciodată tranșate decisiv, niciodată definite clar conform vechiului principiu amic – inamic.

Afganii, musulmani de orientare majoritar sunită (80% suniți; 18% șiiți), au cunoscut în istoria apropiată invazia sovietică, războiul civil, războiul religios iar astăzi, după aproape zece ani de prezență a trupelor NATO, sunt din nou în fața unor alegeri dificile. Începută în decembrie 1979, invazia sovietică din Afganistan (prezența acestora a însemnat peste un milion de oameni uciși și 5.5 milioane de refugiați), s-a încheiat cu retragerea Armatei Roșii în februarie 1989, iar țara a alunecat în război civil. Luptători saudiți, egipteni, libanezi, yemeniți, tunisieni, algerieni, aflați inițial în conflict cu trupele sovietice, au rămas în continuare în Afganistan, iar în 1992 doi lideri militari influenți (generalii Abdul Rashid Dostum și Ahmad Shah Massoud) au pus bazele *Republicii Islamice Afganistan*. Războiul civil a continuat, iar în 1996 au ajuns la putere talibanii mullahului Omar (majoritar paștuni), în special cu sprijin saudit și pakistanez. Excese și relele intenții ale acestora, pe fondul unui primitivism social și religios de neimaginat la finele secolului XX, au umplut de oroare și indignare întreaga lume civilizată.

Urmare a tragicelor evenimente din 11 septembrie 2011, Statele Unite și Marea Britanie au declanșat Operațiunea *Enduring Freedom*, având drept scop capturarea lui Osama Bin

Laden și a celor considerați principalii vinovați de implicarea în atentate, cărora regimul taliban le oferea găzduire, protecție și sprijin. Desfășurate inițial sub forma unei coaliții internaționale, condusă de Statele Unite, operațiunile din Afganistan au fost transferate sub comandă NATO în anul 2005.

Intervenția Statelor Unite și a aliaților acestora din 07 octombrie 2001 a dus la înlăturarea rapidă a regimului taliban instalat în Afganistan, iar prin rezoluția ONU 1386 din 20 decembrie 2001 a fost constituită ISAF – *International Security Assistance Force*. Inițial misiunea ISAF a vizat asigurarea securității în zona capitalei Kabul și împrejurimi, în baza unui mandat ONU, fiind extinsă apoi la întreaga țară, începând cu octombrie 2006. Misiunea internațională ISAF, sub comanda și planificarea NATO, a evoluat foarte mult de la lansarea sa în 2003, cea mai relevantă schimbare fiind mutarea efortului de la misiunile de luptă (*combat centric role*) către cele de instruire și antrenament din prezent (*train, assist, advise*). Pe măsură ce zone întregi din Afganistan au fost pacificate, responsabilitatea administrării a fost transferată forțelor afgane de securitate ANSF (*Afghan National Security Forces*), urmând ca la sfârșitul acestui an, guvernul central să poarte responsabilitatea controlului și administrării pentru întreaga țară (*Inteqal – în limbile Dari și Pashtu*). În noiembrie 2009 a fost instituită misiunea NTM – A (*NATO's Training Mission in Afghanistan*), având drept rol aducerea eforturilor de instruire ale NATO și ale altor națiuni sub aceeași umbrelă. Exis-

tă până în prezent un număr de 37 de națiuni implicate în eforturile de pregătire și instruire ale forțelor de securitate afgane, sub conducerea NATO. Misiunea NTM – A are ca și coordonator NATO, alături de Ministerul afgan al Apărării, Ministerul afgan de Interne și Misiunea de Poliție a Uniunii Europene în Afganistan. Inițial, forțele afgane au operat în teren alături de militari și ofițeri de poliție ai țărilor contribuatoare în așa-numitele OMLT's (*Operational Mentoring and Liaison Teams*), respectiv POMLT's (*Police Operational Mentoring and Liaison Teams*) apoi s-au transformat în MAT's (*Military Advisory Teams*), respectiv PAT's (*Police Advisory Teams*), pentru ca în prezent să se unifice în SFAT (*Security Force Assistance Teams*). Structura ANSF (*Afghan National Security Forces*) se compune din ANA (*Afghan National Army*) – *Armata Națională Afgană*, cu efective de 183 000 de militari (din care doar 400 de femei!) și ANP (*Afghan National Police*) – *Poliția Națională Afgană*, cu efective de 153 000 de oameni (din care 1500 de femei!).

Lansat în 2011, transferul de responsabilitate către ANSF se va încheia în 2014, urmând ca misiunea ISAF să se încheie, lăsând locul misiunii internaționale *Resolute Support* (decisă la Summit-ul NATO de la Chicago, din mai 2012), de pregătire și asistență pentru forțele de securitate afgane. Până la finele acestui an, din cei 84 000 de soldați aflați încă în misiune în Afganistan, vor rămâne în teren aproximativ 10 000 de militari, care vor avea drept scop continuarea consilierii și sprijinului pentru ANSF. Până în prezent, în afara celor 28 de națiuni membre NATO, un număr de alte 21 de țări partenere au o contribuție considerabilă în Afganistan, numărul trupelor aflate în prezent în cadrul misiunii ISAF fiind de 52.686 militari. Între acestea, țările nemembre NATO cu cea mai mare contribuție în personal militar sunt Iordania, Australia, Georgia și Suedia. Dincolo de factorii de planificare militară (aflați în curs de elaborare), sprijinul public occidental pentru o prelungire a prezenței aliate în Afganistan este aproape zero. Majoritatea covârșitoare a americanilor dorește încheierea prezenței Statelor Unite în Afganistan, iar în absența acestora, nici un aliat nu își va asuma responsabilități suplimentare, pentru

sprijin și reconstrucție. După foarte mulți ani de prezența militară străină, Afganistanul se întoarce către sine iar lumea privește cu neîncredere și speranță, în același timp, spre un viitor mai bun pentru un popor extrem de greu încercat în ultimul secol.

Construcția unei țări funcționale în Afganistanul de azi este departe de a fi realizată. Guvernul central afgan are puteri limitate (în cel mai bun caz), efectele eforturilor sale fiind reduse la Kabul și zona imediată. Este evident, pentru întregul establishment politic afgan (actual sau de perspectivă), că va fi imposibil de guvernat fără sprijin extern, fie că este vorba de suport financiar, economic, tehnic sau politic. Economia și instituțiile statului rămân fragile, ca să nu mai menționăm puținele elemente pozitive dobândite până în prezent din domeniul educației sau al drepturilor femeilor.

Rolul vecinilor Afganistanului va crește nemijlocit, relația cu aceștia putând defini pregnant anii ce vin: China, Iran, fostele republici sovietice Tadjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan, alături de mai vechiul prieten și dușman Pakistan (granița comună se întinde pe mai bine de 2430 km!), privesc și ele cu scepticism și neîncredere către viitorul regional al Afganistanului.

Există experți care privesc soarta Afganistanului din perspectiva relațiilor India – Pakistan, două puteri nucleare care nici măcar nu au încercat să își mascheze animozitățile stărnite de modul în care acest conflict perpetuu se desfășoară în timp. În timp ce India nu a recunoscut niciodată guvernul taliban din perioada 1996 – 2001, Pakistanul este prezent permanent în viața politică și militară afgană. Practic în Afganistan există două conflicte: unul local între diferitele grupuri etnice de aici și unul regional ale cărui consecințe trebuie căutate în permanenta confruntare dintre India și Pakistan. „*With Karzai in office, India seized the opportunity to increase its political and economical influence in Afghanistan*” sunt de părere analiștii Brookings Institution, în timp ce Pakistanul a văzut această influență drept un „*existential threat*”. Concluzia experților este că tensiunile regionale vor crește considerabil dacă reconcilierea și stabilizarea politică și economică din Afganistan eșuează.

China manifestă o preocupare în creștere față de stabilitatea și securitatea Afganistanu-

Sursa: www.brookings.edu

lui. Primele 300 de femei polițist au fost pregătite cu sprijin chinez, iar domeniul economic beneficiază de o atenție sporită: construcția de drumuri și căi ferate, pentru a permite transportul materiilor prime, atât de necesare economiei chineze. Dealtfel, încă din 2008, un consorțiu chinez format din companiile de stat *China Metallurgical Group* și *Jiangxi Copper Co* au cumpărat, pentru 3 miliarde de dolari, o concesiune de 30 de ani pentru depozitele de cupru din Afganistan de la *Mes Aynak*. Se estimează că în această vale sunt probabil cele mai mari depozite de cupru din lume, evaluate la peste 100 de miliarde de dolari, de peste cinci ori valoarea întregii economii a Afganistanului.

Sigur, există interese economice majore în zonă, resursele naturale importante fiind atracția anilor care vin. Cu o suprafață arabilă redusă, subsolul Afganistanului este bogat în resurse minerale, gaze naturale și petrol; exploatarea acestora este însă extrem de dificilă datorită climatului de insecuritate, infrastructurii de transport și comunicații. Proasta guvernare, corupția, zecile de interese ale diverșilor lideri tribali vor îmbogăți și mai mult o clasă politică total depășită, ruptă complet de interesele naționale și vor accentua sărăcia

și lipsa de educație. Rămâne de văzut cine va profita de toate acestea, de atitudinea liderilor religioși sau extremiști, de felul în care talibanii sau elementele reziduale Al – Qaida vor acționa în viitor.

Faimos pentru plantațiile sale de mac (din care se extrage opiumul), Afganistanul este în prezent principalul furnizor de precursori pentru 75% din heroina care se consumă pe glob (există opinii potrivit cărora retragerea trupelor aliate va duce la o creștere a acestui procent până către 90%).

Gospodăria afgană, într-o țară în care 85% din populație este formată din agricultori (dacă facem abstracție de predilecția pentru utilizarea armelor), se sprijină de secole pe cultivarea și valorificarea macului. Contrabandiștii plătesc în avans pentru pasta de opiu (care se extrage din capsulele de mac), iar cultivatorul folosește semințele pentru a face ulei de gătit, tulpinile sunt arse pe post de lemn de foc, iar din cenușă se fabrică săpun. Se cultivă ușor, nu are nevoie de multă ploaie sau de fertilizare și are o perioadă de creștere scurtă. Macul este o cultură de iarnă, iar după recoltarea acestuia, odată cu sfârșitul primăverii, proprietarul poate cultiva porumb, bumbac sau fasole. Dacă cererea este

ridicată, un agricultor poate câștiga de până la șase ori mai mult din opiu decât din orice altă cultură. Când prețul pe piețele internaționale coboară, întreaga producție poate fi stocată și depozitată în așteptarea de vremuri mai bune. Va fi greu de gestionat acest aspect, mai cu seamă că autoritățile afgane (trecute, prezente sau viitoare) au fost (cel puțin) permissive și au avut beneficii directe materiale și ...spirituale.

Ce s-a realizat în Afganistan în ultimii zece ani?

În primul rând progrese uriașe în educație și aici trebuie menționate, în principal, progresele care au permis accesul fetelor la educație (număr estimat la peste 2.8 milioane de fete care urmează diferite forme de educație în prezent). Numărul copiilor care au putut merge la școală a crescut de opt ori, începând cu 2001 (de la aproape un milion de copii s-a ajuns la aproape 7.8 milioane de copii care urmează în prezent diverse forme de educație), iar numărul profesorilor a crescut din 2002 cu câteva zeci de mii. Rata de alfabetizare a ajuns în prezent la 28.1% din populație.

Doar prin contribuția și efortul direct al comunității internaționale, au putut fi conturate elementele de bază ale unei elite afgane, capabile să contribuie la ridicarea și administrarea țării, distrusă de războaie și incapabilă să existe prin forțe proprii. Siguranța vieții cotidiene, deși încă afectată de acte de teroare sau de incompetența autorităților, de corupție și primitivism tribal, are efecte imediate, oglindite în apariția și dezvoltarea micilor afaceri, a acțiunilor sau dezvoltărilor sociale, culturale și economice. Numeroase proiecte internaționale au în vedere crearea unei culturi tehnice în rândul populației adulte afgane, capabile să preia responsabilitatea numeroaselor proiecte aflate în coordonare internațională.

Serviciile medicale, inexistente până de curând, sunt un alt element care vine în sprijinul noii societăți afgane, în măsura în care clasa politică înțelege să prezeve și să îmbunătățească această contribuție vitală a comunității internaționale.

Mortalitatea infantilă, la naștere, s-a înjumătățit comparativ cu 2003 iar speranța de viață a femeilor afgane a crescut cu 20 de ani!!! Speranța medie de viață este astăzi de 49 de ani. Mortalitatea femeilor la naștere (în Afganistan o femeie are în medie 6 copii) și mortalitatea infantilă au fost reduse de nouă ori de la începerea misiunilor internaționale iar poliomielita (care făcea ravagii în rândul copiilor) a fost aproape eradicată.

Alte elemente relevante, așa cum reies din multitudinea de proiecte și dezvoltări posibile ca urmare a efortului internațional din Afganistan sunt:

- în anul 2011 existau în Afganistan 75 de stații de televiziune și un milion de utilizatori de Internet;

- puterea energetică instalată a crescut de la 250 megawați în 2002 la peste 1100 de megawați în 2013;

- numărul de posturi telefonice a ajuns în 2013 la aproape 20 de milioane de abonați (față de sub 800 000 în 2002);

- produsul intern brut a avut o creștere constantă, media anuală de creștere fiind de 9,2% în perioada 2003 – 2012! (cf. Banca Mondială);

- femeile au astăzi garantate un sfert din locurile din parlamentul afgan.

Statutul femeilor în societatea afgană este una din cele mai mari provocări, numeroase organizații și structuri având drept prioritate tocmai acest fapt. *Women Empowerment* este un element central al preocupării ONU (și) în Afganistan, fiind unul dintre cele opt *Millenium Development Goals* aflate pe agenda globală a organizației. Întărirea și respectarea drepturilor femeilor nu este doar o componentă fundamentală a drepturilor omului, dar și un factor vital pentru asigurarea unei dezvoltări sociale și economice durabile (*sustainable development*). Afganistanul este unul din locurile cu cea mai pregnantă atitudine de respingere a acestor idei, este un loc unde se manifestă o totală „*ignorance about the power and knowledge of women power*”. Este cu siguranță cea mai mare provocare în anii care vor veni și unul din factorii cheie pe care trebuie să îi avem în vedere atunci când privim la continuarea evoluției pozitive a societății afgane.

Toate aceste schimbări, toate aceste elemente de referință pe care le avem astăzi în vedere, la încheierea misiunii NATO, sunt realizate cu mari sacrificii. Conform Brookings Institution, numărul sacrificiilor făcute de trupele coaliției internaționale se ridică în prezent la peste 3 300 de decese (începând cu luna octombrie 2001).

„The changes has been remarkable and our investment in lives and resources has been unprecedented. And these efforts should be respected.” a afirmat Secretarul General NATO, Anders Fogh Rasmussen. Iar ministrul german de externe, Frank – Walter Steinmeier consideră că *„this is worth defending, we should vouch for it”*.

Ce lasă în urmă NATO în Afganistan?

În perioada sa cea mai intensă, războiul din Afganistan devenise un „război al percepțiilor”. O bună parte din militarii și personalul desfășurat în zonă aveau percepții diferite de cele ale localnicilor cu privire la modul în care fiecare dintre părți vedea desfășurarea evenimentelor. Mai mult decât atât, publicul occidental, datorită mașinii de propagandă media și demagogiei politicienilor, credea că împărtășește cu afganii aceleași năzuințe și speranțe pentru viitor. Spera să audă și dinspre „publicul” afgan aceleași elemente de referință care fuseseră baza deciziilor cu care opinia publică din spațiul nord-atlantic judeca succesul operațiunilor îndepărtate. Realitatea este însă diferită: sistemul juridic este foarte slab, sărăcia este generalizată, mii de copii orfani, aflați la mila comunității, extrem de vulnerabili la abuzuri, văduve și infirmi care cu greu vor găsi o modalitate de supraviețuire decență, persistența un tradiții și obiceiuri primitive („bachabaze”, etc). Numărul sacrificiilor de vieți a crescut permanent de la preluarea controlului de către forțele de securitate afgane, anul 2013 aducând o creștere de 7% față de anul precedent (conform *United Nations Assistance Mission in Afghanistan*).

Deși în prezent Afganistanul nu mai este văzut drept unul din principalele focare de

terorism internațional, cum era cu zece ani în urmă (Orientul Mijlociu și zona Sahelului african au făcut între timp „pași” importanți în această direcție), rămâne o zonă tensionată, cu puternic potențial exploziv. Talibanii au avantaje comparative în abordarea pe termen lung: înțeleg foarte bine nevoile unei societăți tribale, imună la comenzile unui guvern central, au resurse de timp, oameni și bani inepuizabile și nu se grăbesc. Ei știu că terenul muntos care a favorizat războiul de gherilă le permite să reziste dincolo de sanctuarele lor tradiționale din nordul și din vestul Pakistanului, iar marea lor capacitate de înțelegere a culturii tribale locale, a limbii și obiceiurilor străvechi sunt de nerefuzat.

Deși resping cu îndârjire elementele de modernitate, talibanii manevrează cu ușurință tehnologia modernă (militară și nu numai), au o strategie de comunicare imbatabilă care permite împrăștierea și controlul ireproșabil al informației spre un public needucat, fără capacitate de înțelegere și de analiză și, deasemenea, cunosc foarte bine limitările și slăbiciunile democrațiilor moderne, foarte vulnerabile la atacurile sinucigașe, răpirile de persoane sau mutilările fizice. Pentru a-i înțelege, trebuie înțeleasă mai întâi lumea din care vin și în care se mișcă cu ușurință.

PRT: unificare? Ce se va întâmpla cu proiectele?

Manualul „*Small Wars*” al Pușcașilor Marini americani tratează subiectul stabilizării și reconstrucției în conflictele militare moderne ca un concept evolutiv, plasat la interacțiunea dintre operațiunile militare propriu-zise și activitățile civile de reconstrucție și dezvoltare. „*Military planners might choose to consider the initial conventional combat phase as the shaping phase, rather than the decisive phase. (...) the stability phase is, de facto, the decisive phase.*” În conformitate cu doctrina militară, partea de stabilizare cuprinde operațiunile de contrainsurgență, operațiunile de pace, asistența de securitate și combaterea terorismului. Partea civilă de reconstrucție urmărește sprijinul și îmbunătățirea actului de guvernare

și se compune din pregătirea corpului administrativ, îmbunătățirea serviciilor esențiale și a siguranței publice, sprijinul pentru societatea civilă și auto – determinare, precum și întărirea statului de drept și dezvoltarea economică. La începutul anului 2002, Statele Unite au introdus un concept nou, așa numitul PRT (*Provincial Reconstruction Team*). Denumite inițial *Coalition Humanitarian Liaison Cells*, PRT –urile aveau rolul de a contribui la dezvoltarea relațiilor cu comunitățile din zonele de acțiune ale forțelor militare, oferind securitate prin proiecte de dezvoltare și reconstrucție. Conform *Institute for the Study of War* din Washington, specialiștii PRT evaluează și identifică nevoile de suport umanitar, de dezvoltare și sprijin, precum și de continuitate și transfer al proiectelor către administrația locală sau guvernul de la Kabul. Inițial finanțarea proiectelor dezvoltate de PRT a fost asigurată integral de Statele Unite, iar în timp o mare parte din țările coaliției prezentă în Afganistan au început să își structureze propriile echipe, ajungându-se la un număr de 16 țări-cadru implicate în astfel de proiecte. Au apărut totodată și primele dispute cu privire la modul în care trebuie organizat și condus un PRT. În timp ce o parte din țări pun accentul pe componenta militară, fără de care nu e libertate de acțiune în teren, există concepte care nu privesc drept un factor pozitiv subordonarea experților civili în reconstrucție și dezvoltare. Cât privește structura, numărul de persoane care compune un PRT variază între 50 și 100 de persoane (conceptul american) și 300 de persoane (conceptul german). Acestea sunt militari din unitățile dislocate în zonă, diplomați detașați în sprijinul trupelor proprii din capitale, experți în educație, sănătate, agricultură, infrastructură, etc., în funcție de complexitatea proiectelor și multianualitatea programelor de finanțare.

Aspectul financiar, extrem de important, este asigurat în principal de națiunea-cadru, dar este deschis și altor contributory externi: Banca Mondială, diverse instituții europene, contributory privați, țări musulmane cu interese în zonă. Diversitatea și originalitatea programelor, specificitatea și limitările regionale ale fiecărui PRT au avut și o componentă mai puțin vizibilă, dar extrem de limitativă și adesea subiectivă: limitările naționale, așa

numitele „*national caveats*”. Impuse din capitale de către guvernele unor țări contribuatoare, acestea au avut adesea un rol restrictiv și au afectat buna funcționare/coordonare între membrii echipelor PRT, cu impact asupra modului în care publicul afgan a perceput efortul internațional de reconstrucție. Astfel, au existat *national caveats* care interziceau spre exemplu propriilor membri ai PRT să acționeze după lăsarea întinericului, alții erau limitați cu privire la distanța față de bazele militare până la care puteau să acționeze în sprijinul populației locale. Cu toate acestea, dedicarea și abnegația experților militari și civili a fost neprețuită, mulți plătind cu viața dorința de a veni în sprijinul populației afgane. După încheierea retragerii și transferul integral către forțele afgane de securitate a controlului, va fi timp pentru dezbateri și modificări conceptuale în baza lecțiilor învățate. Este însă cert faptul că desfășurarea evenimentelor în cazul conflictelor din Afganistan și din Irak ilustrează faptul că în orice război modern, faza de stabilizare (*stabilization phase of war*) este adesea mult mai solicitantă și mai dificilă decât partea de conflict propriu – zisă (*combat phase*). Cât privește eficiența acțiunilor PRT –urilor din Afganistan, aceasta este greu de cuantificat, însă fără a exagera, un element de referință este metodologia „*smiles on Afghan faces*”: de la primele acțiuni de sprijin ale populației când forțele coaliției erau întâmpinate cu pietre și focuri de armă, la semnele de încurajare și sprijin de mai târziu. „*Influence is extremely hard to quantify*” dar în final putem aduce în sprijinul activității de doisprezece ani a proiectelor de stabilizare și reconstrucție „*the number of smiling Afghan children*”.

Respectul și sprijinul pentru forțele de securitate afgane

Retragerea militarilor coaliției în cazărmi va muta efortul în zona forțelor afgane de securitate ANSF: armată și poliție. Vor fi acestea capabile să reziste și mai ales să controleze întregul teritoriu național?

În societatea tribală afgană este puțin probabil să existe un respect și o echivalență so-

cială pentru instituțiile de securitate („*Afghanistan has been lawless for so many years...*”); acesta va trebui construit în timp, cu mare atenție și deosebită fermitate. Orice derapaj va fi greu de întors și reparat, în special în condițiile în care structurile talibane sau extremeiste vor acapara tot mai mult din autoritățile locale sau întoarcerea (foarte probabilă) talibanilor la conducerea țării va accentua, în cel mai bun caz, acest fapt. Iar principala problemă este perfect descrisă de un realizator TV afgan: „*If you sacrifice women to make peace, you are also sacrificing the men who support them, abandoning the country to the fundamentalists that caused all the problems in the first place*” – *Jamalzadah*. Prezența femeilor în rândul forțelor de poliție afgane a fost unul din elementele de bază ale efortului internațional din ultimii zece ani: astăzi femeile reprezintă doar 1% din efectivele forțelor de poliție iar perspectivele de viitor nu sună încurajator. A fi femeie-polițist în Afganistan înseamnă aproape o condamnare la moarte: colegii bărbați nu văd cu ochi buni prezența acestora iar publicul nu suportă să vadă femei în uniformă patrulând pe străzi. Cu toate acestea, există progrese. Cu fonduri asigurate prin *Law and Order Trust Fund* (constituit prin efortul donatorilor din Elveția, Japonia și Olanda), au fost instruite și dotate un număr de 33 de „*family response units*” compuse din femei cu pregătire în domeniul investigațiilor criminale, al evaluării probelor criminalistice, în ridicarea de probe și materiale de urmărire sau discuția cu martorii și suspectii. Planul pentru anul 2014 presupune o triplare a numărului de femei care să intre în serviciul de poliție afgan și sunt speranțe că el va fi asumat ca atare și continuat de noul guvern, așa cum a rezultat acesta în urma alegerilor din primăvară.

Calitatea și leadershipul poliției afgane sunt cheia întregii construcții de securitate instituțională, pericolul imploziei structurilor existente fiind extrem de ridicat. Pe de altă parte, efortul suplimentar generat de preluarea responsabilității de control de la forțele coalitiei internaționale, a ridicat considerabil numărul sacrificiilor în rândul forțelor afgane: potrivit Ministerului afgan de Interne, numărul polițiștilor afgani decedați de la începerea transferului de responsabilitate s-a dublat.

Marcată de absenteism și dezertări, Armata afgană se confruntă cu o problemă de lipsă de omogenitate, compoziția etnică fiind disproporționată, fapt ce ridică probleme serioase de autoritate. Structură fundamentală a sistemului național de securitate, armată afgană este speranța principală de continuare a efortului de stabilizare și reconstrucție, în conformitate cu valorile și principiile care au fost baza prezenței militare NATO și a partenerilor săi în toți acești ani.

Fără îndoială că fiecare dintre țările membre ale coalitiei își dorește de mult timp încheierea misiunii și aducerea militarilor proprii în confortul și siguranță de acasă. Este însă imposibil să se acționeze arbitrar, doar dacă leadershipul politic, mănă de egoism și obtuzitate, în totală desconsiderare a uriașelor eforturi făcute în cei peste 12 ani de conflict sângeros, va decide unilateral, fără consultări și un *planing* bine fundamentat (care necesită timp de implementare și adaptare la situația concretă din teren). Lecția Afganistanului va genera consecințe importante și în relațiile dintre aliați. Cooperarea trans – atlantică, adesea pusă la încercare în anii de conflict și instabilitate din această regiune, va avea cu siguranță un profil diferit în anii care vor urma. Inabilitatea țărilor europene de a construi o strategie de acțiune adecvată, coordonată, care să aducă la îndeplinire obiective concrete, va eroda și va limita capacitatea de apărare comună.

Corupția este un impediment major în construcția oricărei societăți moderne, în respect pentru drepturile omului. Sarah Chayes, fost consilier de rang superior la Pentagon, identifică factorul „corupție” ca principal responsabil pentru degradarea avansată economică și socială în zonele cu instabilitate sau greu guvernabile: „*corruption acts as an accelerant of just about any other problems troubled countries have, from environmental degradation to humanitarian crises*”. Potrivit Oficiului ONU pentru Droguri și Criminalitate (*UN Office on Drugs and Crime*), valoarea totală a mitei plătite în Afganistan în cursul anului 2012 este estimată la ... 4 miliarde de dolari!!!

Organizațiile internaționale care sunt prezente la Kabul și care încearcă să ajute din răspunderi la instaurarea unui climat civilizat de

guvernare în Afganistan sau care oferă sprijin necondiționat simplilor cetățeni vor fi probabil printre cele mai afectate, odată cu retragerea militară occidentală din cursul acestui an. Personalul acestora, constituit în principal din experți civili non – afgani va fi tot mai expus atentatelor și brutalităților de tot felul. După o perioadă de liniște relativă, cuprinsă între anii 2002 și 2009, provocările pentru experții civili, non – militari care își desfășoară activitatea în domenii pașnice, cruciale pentru evoluția viitoare a societății afgane (sănătate, agricultură, educație, infrastructură, comunicații, transport, etc) vor fi majore. Se constată în ultima perioadă o amplificare a atentatelor împotriva așa – numitelor *soft targets* (specialiști civili, lipsiți de protecție și fără pregătire militară de specialitate) care vor deveni ținta predilectă a gherilelor de tot felul, amintind astfel de seriile de atentate, răpiri și violențe din Bagdadul anului 2005. Costurile de protecție vor escalada și vor descuraja astfel implicarea internațională, atât de necesară într-o țară care nu a mai cunoscut pacea de foarte multă vreme.

Apropierea retragerii trupelor occidentale și perioada de alegeri din această primăvară, aduc amenințările cu atentate tot mai aproape de comunitatea de străini de la Kabul, care locuiește în cartiere lipsite de apărare și siguranța bazelor militare sau a misiunilor diplomatice. Începând cu luna ianuarie, se manifestă o agresivitate crescută împotriva experților civili, a profesorilor și jurnaliștilor (în 11 martie a fost asasinat în stradă un jurnalist suedez care abia sosise în Kabul; în 4 aprilie un polițist afgan a asasinat o fotoreporteră germană care transmitea pentru Associated Press desfășurarea alegerilor generale); scopul este descurajarea acestora de a interacționa cu omologii afgani, de a reflecta obiectiv și onest situația reală din teren, precum și de a transmite semnale cu privire la noua ordine politică și socială ce se vrea instaurată din acest an.

Foarte des se exprimă ideea că retragerea va lăsa Afganistanul în „ruină și confuzie”, trupele afgane fiind incapabile să mențină controlul și stabilitatea în regiune. Temerile sunt întemeiate, scandalurile de corupție, incompetență și lipsă de voință fiind la ordinea zilei în Afganistan. După mai bine de un deceniu de eforturi susținute ale Statelor Unite și aliaților săi, pro-

gresele sunt limitate iar succesul așteptat nu se arată.

În iulie 2012, a avut loc Conferința de la Tokio, iar Afganistanul s-a angajat în fața comunității internaționale să continue după anul 2014, eforturile de întărire a instituțiilor statului și a justiției, să organizeze alegeri corecte și transparente, să respecte constituția țării și, în special drepturile omului (cu o mențiune clară referitoare la drepturile femeilor), să întreprindă demersuri pentru o bună guvernare, să lupte împotriva corupției. Există deasemenea o multitudine de programe non-militare care au drept scop dezvoltarea unei culturi sociale, programe de alfabetizare (numărul de analfabeți în Afganistan la începerea operațiunilor militare era de ...90%, în prezent rata alfabetizării fiind încă în defavoarea femeilor), programe de reconversie și incluziune socială a foștilor combatanți și/sau insurgenți (*Afghanistan Peace & Reintegration Program*), programe de pregătire și de asigurare a fondului de salarii pentru ofițerii de poliție (*Law & Order Trust in Afghanistan*). Începând cu anul 2003, au fost organizate numeroase conferințe ale donatorilor, sumele totale strânse cu aceste prilejuri depășind 85 de miliarde de dolari.

De la începerea războiului, cele mai ridicate costuri au fost suportate de Statele Unite, estimate la peste 660 de miliarde de dolari (din care 56 de miliarde de dolari au fost cheltuite pentru echiparea și pregătirea forțelor afgane de securitate – armată și poliție). Dealtfel costurile de funcționare ale forțelor afgane, estimate la 4 miliarde de dolari anual, sunt suportate integral de guvernul american.

Este poate de ținut minte locul unde se află Afganistanul azi (după eforturile considerabile din ultimii zece ani depuse de lumea civilizată) și de avut în vedere drept element de pornire pentru viitor. Este, fără îndoială, un moment de bilanț, marcat de eforturi și sacrificii, cu multe pierderi de vieți omenești, care au adus schimbări majore în cultura și societatea afgană, însă acestea nu sunt ireversibile. Dincolo de numeroasele provocări pentru societatea civilă și pentru femeile afgane, viitorul țării va fi decis de poporul afgan, comunitatea internațională având responsabilitatea de a pune presiune, în continuare, atunci când guvernul central și structurile regionale și lo-

cale periclitează drepturile fundamentale și încalcă obligațiile asumate. În această primăvară, Afganistanul a încheiat un ciclu politic, prin retragerea președintelui Hamid Kharzai și se pregătește de o nouă opțiune care să poată aduce progresul așteptat: politic, economic și social. Deși predicțiile nu sunt optimiste, există premise de normalitate, bazate pe corectitudinea ciclului electoral, pe continuarea procesului de reconciliere și pe sprijinul comunității internaționale. Este un deziderat legitim, care trebuie întărit și extins, într-unul dintre cele mai volatile medii de securitate de pe planetă. Viitorul ne va arăta dacă eforturile uriașe și speranțele investite în toți acești ani au fost întemeiate...

Referințe:

www.nato.int, accesat la 10.04.2014
www.dw.dd, accesat la 10.04.2014

www.brookings.edu, accesat la 07.04.2014
www.undp.org, accesat la 07.04.2014
www.worldbank.org, accesat la 07.04.2014
www.washingtonpost.org, accesat la 14.03. 2014
*** „NATO and Afghanistan”, Brussels, 2012
Jane's Defence Weekly, „Lessons from Afghanistan: The UK experience”, 2013
The German Marshall Fund of the United States, Frederic Grare, „Afghanistan Post -2014: Scenarios and Consequences”, February 2013
European Council on Foreign Relations, Daniel Korsi, „Afghanistan: Europe's Forgotten War”, London, 2008
Michael McNerney, „Stabilization and Reconstruction in Afghanistan: Are PRTs a Model or a Muddle?”, Parameters, Winter 2005 - 2006
Gândul, Lelia Munteanu, „Afganistan. Zorii de opium”, 05/01/2014
The Economist, „Foreign Civilians in Afghanistan”, January 27th, 2014
National Geographic nr.94, Robert Draper, „Războaiele opiului”, Februarie 2011
William Dalrymple, „A Deadly Triangle: Afghanistan, Pakistan and India”, The Brookings Essays, Washington, 2013
Sarah Chayes, „The Money Pit”, Politico Magazine, February 27th, 2014

ABSTRACT

2014 brings important changes in Afghanistan. International coalition troops lead by NATO will start to withdraw and on the national political stage it will take place a transfer of power and responsibilities. The international community is looking forward towards the stability and peaceful development in a harsh environment and hopes for better future for a hard tested people. Hopes are with the Afghans, but huge challenges are following: bad governance, drug trafficking, tribal misbehavior, resilient insurgency, corruption and violence.

Keywords: NATO, Afghanistan, ISAF, Resolute Support, ANSE, PRT, UNAMA, women empowerment

Dragoș Gabriel Ghercioiu graduated the Economic Studies Academy and Military Technical Academy in Bucharest. Between 2009/2010 he has been the European Co – Chair of NATO's Defence Group on Proliferation and in 2008/2012 acted as Central Point of Contact for the European Defence Agency in Romania. Presently he is working with the Institute for Political Studies of Defence and Military History in Bucharest, Romania.

Perspectivile extinderii NATO în Europa de Est

Ion Alexandru

Ce va ajunge NATO în viitorul apropiat? Adversarii politici ai organizației vor răspunde că este necesară desființarea acesteia, considerată a fi lipsită de necesitate după sfârșitul Războiului Rece. Însă NATO nu mai este doar o organizație militară, s-a transformat într-un hibrid care reunește democrațiile euroatlantice, apără drepturile statelor mici, promovează egalitatea dintre membri, combate terorismul, cooperează cu vecinii în scopul extinderii influenței. Mulți dintre analiștii internaționali sunt de părere că NATO încă nu și-a încheiat rolul în cadrul relațiilor internaționale, chiar dacă nu se confruntă în mod direct cu un inamic cunoscut. Deși Rusia percepe NATO ca pe o amenințare ce se apropie din ce în ce mai mult de granițele acesteia, considerând că este mult mai benefică o relație de cooperare în scopul ajutorării reciproce, probabilitatea ca Rusia să ajungă membru NATO este foarte redusă. Cu toate acestea, există membri NATO ce văd în apropierea de Rusia o mai mare stabilizare a alianței, țări precum Germania și Franța. Mulți dintre membri se opun însă acestei inițiative și consideră Rusia un vechi adversar cu o imagine modificată¹.

Structura internă a NATO rămâne la fel de solidă, precum inițial, chiar dacă statele ce au fost admise în cadrul alianței au o armată inegală în comparație cu cea a SUA sau cu bugetul militar al americanilor. În țările membre NATO, alianța se bucura în continuare de o popularitate mare, justificată prin diferitele referendumuri naționale în care se confirmă acest lucru. Există și critici la adresa acesteia,

în care este acuzată de exercitarea hegemoniei la nivel mondial și a intervenției în politica internă a unor state. Scopul inițial al NATO era apărarea și tradiția acestei idei a rămas neschimbată, dovedită prin tratatele încheiate cu Rusia în privința stopării armamentului nuclear și a dezarmării. Principiile pentru extinderea NATO vor fi aceleași: respectarea Articolului 10 al Tratatului de la Washington, promovarea ideilor Organizației Națiunilor Unite și contribuirea la formarea unui sistem de securitate colectivă².

Înainte de a începe să discutăm despre perspectivele extinderii NATO către Europa de Est, voi face o scurtă prezentare a relațiilor acestei organizații internaționale cu vecinii acesteia. Cele mai relevante zone în momentul actual pentru NATO sunt vecinătatea sudică, vecinătatea sud-vestică și vecinătatea estică. Tabelul a fost structurat folosind date recente asupra evoluției relațiilor internaționale, însă în ciuda faptului că sunt incluși majoritatea vecinilor, lucrarea aceasta se axează pe vecinătatea estică³.

Având în vedere situația actuală, ce state vor deveni membri NATO? În primul rând concluzia summit-ului de la București, a fost că Macedonia, Bosnia-Herțegovina și Muntenegru sunt candidații aderării din vecinătatea sud-vestică. Kosovo poate deveni în scurt timp un alt candidat pentru aderare. Cooperarea cu Serbia nu este productivă, Belgradul încă mai considerând NATO un adversar datorită bombardamentelor din fosta Iugoslavie. Șansele ca Serbia să ceară intensificarea dialogului sunt

Poziția geografică față de NATO	Țări Vecine	PfP	MAP	Dialogul Mediteranean	Comisii speciale	Consiliul Euro-Atlantic
Vecinătatea sud-vestică	Bosnia-Herțegovina	X	X			X
	Macedonia	X	X			X
	Malta	X				X
	Muntenegro	X	X			X
	Șerbia	X				X
Vecinătatea sudică	Algeria			X		
	Egipt			X		
	Israel			X		
	Iordania			X		
	Mauritania			X		
	Măroc			X		
	Tunisia			X		
Vecinătatea estică	Armenia	X				X
	Azerbaidjan	X				X
	Belarus	X				X
	Georgia	X			NATO-Georgia	X
	Kargastan	X				X
	Kazahstan	X				X
	Moldova	X				X
	Rusia	X				*NATO-Rusia
	Tajikistan	X				X
	Turkmenistan	X				X
	Ucraina	X			NATO-Ucraina	X
	Uzbekistan	X				X

* Rusia este atât membru EAPC, cât și beneficiar al Consiliului Mixt Permanent NATO-Rusia refăcut în 2002.

minime⁴. Mulți dintre oficialii europeni susțin ideea încetinerii procesului de acordarea a MAP-ului, după aderarea celor 3 state, spre a nu destabiliza alianța din interior. Înainte de a fi luată în considerare extinderea NATO către Est, o serie largă de probleme trebuie soluționate: în primul rând relația cu Rusia este un important aspect al problematicei⁵. Apropierea din ce în ce mai clară de granițele statului rus, poate compromite relațiile dintre cei doi actori politici. Acordarea în momentul acesta a MAP-ului Ucrainei și Georgiei ar fi un dezastru pentru NATO. Ideea aderării în Ucraina este una controversată, în ultimi ani devenind un subiect cu un suport politic relativ scăzut în comparație cu fazele inițiale. Acordarea MAP-ului Georgiei încalcă prevederea Articolului 10, având un efect negativ asupra imaginii organizației la nivel internațional, atrăgând după sine un conflict cu Rusia. Includerea celor două state în NATO este o opțiune susținută de că-

tre guvernul american, rămâne însă o problemă legată de timp până se va face acest lucru și de modificările geopolitice din Europa de Est.

În continuare lucrarea mea se va concentra pe spațiul vecinătății estice, iar statele cărora doresc să le evidențiez situația cu privire la aderarea la NATO sunt: Moldova, Ucraina și Georgia. Voi analiza punctele comune ce unesc aceste state ale Europei de Est, iar apoi le voi analiza situația politică individual, iar la final voi încerca să scot în evidență concluziile. Am ales aceste state pentru că au un punct comun: conflictul cu Rusia și orientarea politică către Occident. Toate cele trei statele au suferit pierderi teritoriale față de Rusia, iar conflictul cu aceasta le împiedică să adere la NATO, circumstanțele pierderilor sunt diferite, adversarul este același. Vladimir Putin prin doctrina Medvedev încercă să contracareze extinderea NATO către Est, dorind menținerea hegemoniei regionale chiar prin folosirea

forței militare. Neutralitatea acestor state, precum și etichetarea lor drept state tampon între Est și Vest lasă în incertitudine orientarea lor politico-militară față de ambele tabere. Politica internă a acestora este divizată prin partide ce susțin ori Moscova ori doresc reorientarea către Occident, prin urmare alegerile legislative și prezidențiale sunt urmărite cu mare interes de către actorii politici internaționali.

Primul caz studiat este cazul Republicii Moldova, un fost stat al URSS-ului, dar cu o istorie a legăturilor puternice cu România și o cultură asemănătoare. Începutul relațiilor Moldovei cu NATO datează încă din 1992, devenind membră a NACC și mai târziu a EAPC. Iar în 1994 se alătură PFP și dezvoltă o serie largă de operațiuni militare cu țările membre⁶. Motivul apropierii acesteia de NATO este pentru apărarea intereselor naționale, deoarece aflându-se în proximitatea Rusiei, precum alte state ale Europei de Est, teama de expansiunea teritorială rusă constituie o problemă de securitate națională. După mai multe vizite ale Secretarului General NATO la Chișinău s-a decis semnarea Planului de Parteneriat Individual cu Moldova. Perspectivele aderării acestui stat la NATO sunt minime, datorită prevederii în Constituția țării, a neutralității atât față de Vest cât și față de Est. Cultura și istoria comună cu România asigură existența unor relații diplomatice bune și suportul României în cadrul relațiilor internaționale. Cooperarea cu NATO se face pe diferite niveluri, atât pentru securitatea regională, reformarea sistemului de apărare al Moldovei, în domeniul științei și mediului, cât și a sistemului public de informare⁷.

Una dintre problemele cu care se confruntă Moldova de la declararea independenței până în prezent este Transnistria, regiunea separatistă de la est de Nistru, ce are staționate pe teritoriul său trupe rusești. Asemeni Georgiei, Rusia folosește separatismul teritorial drept armă pentru manipularea politicii externe a vecinilor⁸. În cadrul summit-ului de la București, NATO a susținut integritatea teritorială a Moldovei și s-a pronunțat din nou pentru retragerea trupelor din regiunea Transnistria. Tratatul privind Transnistria se discută în prezent în formatul 5+2, însă soluționarea acestei situații este departe de final. Deși statul

are un puternic suport extern privind aderarea la NATO, contextul politicii interne a țării este diferit. Fiind o țară răvășită de crize politice, aderarea este și în prezent o idee foarte nepopulară în rândul multor cetățeni⁹. Deși cu o populație majoritar românească, țara primește un sprijin puternic pentru menținerea influenței ruse, prin intermediul PCM, partid ce consideră că apropierea prea mare dintre România și Moldova va avea consecințe negative pe termen lung.

Moldova în prezent este considerată atât de NATO, cât și de Rusia un stat neutru ce desparte cele două sfere de influență: ale Estului și ale Vestului. Neaderarea la NATO a Moldovei este văzută ca un efect benefic în sfera geopolitică europeană, asigurând respectarea influenței regionale în Europa Răsăriteană. Însă modificările constituționale din Moldova, pot transforma țara într-un potențial membru NATO, având poate susținerea României pentru o cât mai rapidă aderare.

Dialogul NATO cu unele state ale Europei de Est s-a intensificat de-a lungul anilor, în perspectiva includerii acestor țări la scurt timp în cadrul alianței, însă diverse schimbări politice atât de natură internă, cât și externă au modificat acest plan. Dintre cele mai importante intensificări ale dialogului dintre NATO și Europa Răsăriteană, le menționăm pe următoarele: Comisia NATO-Ucraina și Comisia NATO-Georgia¹⁰. Cele două state sunt situate din punct de vedere geografic la granița cu Rusia, acest lucru le transformă în parteneri importanți pentru NATO, dar și în posibili dușmani pentru partea rusă.

Cel de-al doilea caz, este cel al Georgiei stat ce vede în NATO apărătorul integrității teritoriului național împotriva Rusiei. Deși o țară mică, din punct de vedere geografic, este percepută ca un aliat important în regiunea Marii Negre. Relațiile NATO-Georgia încep să crească treptat din 2003, datorită unui suport politic puternic și a unei viziuni noi în cadrul politicii internaționale. Georgia dorește aderarea la NATO, în cel mai scurt timp, însă Rusiei îi pare de neconceput acest lucru.

În cadrul summitului de la București din aprilie 2008, este atrasă atenția asupra Georgiei ca fiind următorul stat ce va primi MAP-

ul și în continuare declarată candidat pentru a deveni membru NATO cu drepturi depline. Acest anunț a trezit reacția Rusiei, ce se opune aderării statului, prin vocea președintelui, Vladimir Putin¹¹. Cu toate acestea, statele occidentale arată un sprijin mare pentru aderarea Georgiei. Acest lucru trezește furia guvernului de la Moscova, iar ca măsură pentru stoparea aderării, invadează Georgia în vara anului 2008¹². Provinciile Osetia de Sud și Abhazia, Sunt declarate independente de către armata Rusiei, însă forțele militare georgiene au intervenit în data de 7 august pentru recuperarea teritoriilor pierdute, dar fără nici un succes. În zilele ce vor urma, Rusia va bombarda orașele și porturile importante de pe teritoriul Georgiei, toate acestea întâmplându-se sub ochii NATO, fără a se interveni sau a se lua o măsură împotriva acesteia. Nici unul dintre statele din Occident nu a intervenit pentru apărarea intereselor georgiene, iar în momentul actual cele două provincii separatiste nu sunt recunoscute drept independente.

Comisia NATO-Georgia, a fost înființată în septembrie 2008 ca reacție la blocarea de către Rusia a aderării, având rolul de a intensifica dialogul cu Occidentul și de a asigura în scurt timp obținerea MAP-ului necesar viitoarei extinderi a NATO. Pentru a spori eforturile de integrare a statului, Secretarul General NATO, Anders Fogh Rasmussen și prim-ministrul georgian, Nika Gilauri, au semnat la Tbilisi, la 15 septembrie 2010, un nou document-cadru privind cooperarea pe viitor¹³. Guvernul georgian vrea intervenția NATO pentru soluționarea conflictului cu Rusia, însă momentan o decizie privind acest lucru nu s-a luat, aderarea acestei țări fiind în continuare blocată. Relațiile dintre Georgia și Rusia s-au agravat și astfel, fără pacificarea celor două tabere, nu este posibilă aderarea, deoarece Tratatul de la Washington stipulează clar că un stat ce nu întreține relații diplomatice cu vecinii acestuia nu va fi admis în NATO.

Fostul președinte rus, Dmitri Medvedev, anunța într-un discurs în fața trupelor ruse, că războiul georgian a oprit expansiunea NATO către est, în același timp considerând că fostele state ale URSS nu trebuie să facă parte din alianța occidentală¹⁴. Ideea centrală a discursului este

că Rusia încearcă prin toate metodele să stopeze influența NATO în regiunea Mării Negre.

În momentul actual, Georgia nu poate fi acceptată în NATO, atâta timp cât conflictul cu Rusia nu s-a soluționat, deși având un puternic suport occidental pentru aderare. Instabilitatea regiunii crește perioada de așteptare a unei concluzii finale. Refuzul Rusiei privind aderarea Georgiei la NATO dovedește încă odată influența exercitată de aceasta asupra statelor vecine. În prezent noul guvern al Georgiei critică intervenția militară a lui Miheil Saakașvili ca pricină a blocării aderării statului la structurile nord-atlantice și deteriorării relației cu Rusia. Cu toate acestea aderarea Georgiei la NATO poate soluționa o parte din conflictele bilaterale cu Rusia pe termen lung.

Al treilea caz pe care îl voi discuta este cel al Ucrainei, cel mai mare stat din Europa de Est, ce dorește să-și regândească politica de securitate. Comisia NATO-Ucraina a fost înființată la 9 iulie 1997 la summitul de la Madrid, rolul acesteia era de a îmbunătății dialogul cu Occidentul și cooperarea în diverse proiecte privind securitatea internațională¹⁵. Se marca astfel începutul discuțiilor privind aderarea Ucrainei la NATO, însă scopul final era obținerea MAP-ului pentru a asigura acest lucru. Momentul nu era însă oportun, deoarece deja începuse aderarea unor țări din Europa de Est, iar acest lucru nemulțumea Rusia.

În luna ianuarie 2008, Ucraina este considerată ca viitor membru NATO, pentru primirea MAP-ului, însă până la sfârșitul anului acest lucru se schimbă, datorită Franței și Germaniei care se opun aderării¹⁶. În cadrul summitului de la București se insistă pe problemă aderării Ucrainei, dar președintele rus, Vladimir Putin, spune un NU clar aderării. Secretarul General al NATO, dorea convingerea participanților la summit despre importanța aderării Ucrainei și Georgiei, însă fără nici un rezultat. Se încearcă prin diferite metode diplomatice apropierea de statele occidentale, Ucraina începând o serie largă de reforme, pentru a ajunge la standardele cerute de NATO. Ca urmare a acestor reforme, în primăvara 2009 Ucraina înregistrează progrese vizibile, fiind mai aproape cu un pas de aderare.

Ceea ce avea să schimbe situația internă a Ucrainei privind aderarea la NATO, au fost

alegerile prezidențiale, din 2010 odată cu venirea la putere a lui Viktor Yanukovych, care se pronunța pentru neutralitatea statului în ceea ce privește politica de securitate. Viziunea noului președinte spulbera planurile de aderare la NATO pe timpul mandatului său, lucru ce mulțumea pe deplin politica internațională rusă. Cu toate acestea, Ucraina și NATO cooperează în continuare pe temele de securitate și se poartă în continuare un dialog deschis cu Ucraina, însă fără fundamente practice¹⁷. În cadrul summitului de la Lisabona din 19-20 noiembrie 2010, este recunoscută neafilierea Ucrainei la NATO, dar se dorește continuarea reformelor începute și menținerea parteneriatului prin intermediul Programului Național Anual, lucru benefic pentru ambele părți.

Ucraina în prezent, deși desfășoară o relație bună cu NATO, nu poate adera datorită situației sale fragile cu privire la regiunea separatistă Crimeea¹⁸. Intervenția militară rusă din această regiune a avut un impact internațional, pentru că a încălcat principiile prevăzute de către ONU. Occidentul a reacționat mult prea târziu în situația Ucrainei pentru a putea contracara invazia Rusiei. Presiunile din partea Occidentului pentru recuperarea Crimeei de către Ucraina o împiedică a se așeza la masa tratatelor cu Rusia pentru soluționarea conflictului. Cu toate acestea, atragerea sprijinului NATO de partea Ucrainei o transformă într-un aliat viabil, iar acceptarea acesteia în alianță ar aduce o contrapondere la alianța: Rusia, Belarus și Armenia.

În evoluția sa, NATO se confruntă cu o serie de schimbări ale structurii interne. După cum consideră și Ivo D. Haalder, reprezentatul SUA la NATO, alianța nu este o „insulă”, teritoriul acesteia nu este limitat doar la Europa și America, treptat tinde să devină o organizație de talie mondială¹⁹. Dar extinderea alianței la nivel mondial nu înseamnă doar aderarea unor noi membri, înseamnă adaptarea culturii NATO, spre a fi prielnică tuturor statelor. Modificarea legislației NATO e un pas important pentru instituirea unei noi forme, iar Tratatul de la Washington va suferi amendamente, deoarece a fost preconcept pentru geopolitica euroatlantică. Există un număr foarte mare de sceptici în privința reorganizării NATO: mulți dintre reprezentanții țărilor mici se tem

ascensiunea marilor puteri în cadrul alianței, de reducerea „vocii” acestora în politica internațională. Acest lucru este adevărat, având în vedere evoluția evenimentelor în arena internațională – este îngrijorătoare implicarea Statelor Unite ale Americii în politica internă a altor țări.

Multe dintre țările membre contribuie cu un buget cam mic la bugetul NATO, dorind menținerea standardelor militare în față noilor agresori²⁰. În ultimele decenii sfera geopoliticii economice s-a mutat în Asia, unde noi puteri ale lumii se ridică, între acestea putem enumera: China, Coreea de Nord și India. Cele trei state pot fi considerate amenințătoare, datorită forțelor militare superioare din punct de vedere numeric NATO, iar China este deținătoare de arme nucleare, ceea ce pune în alertă guvernele democratice ale lumii. Bugetele alocate de către aceste țări apărării au crescut simțitor, ceea ce în Occident crează semne de întrebare. Un nou Război Rece este iminent? Ideea unui Război Rece nu este un răspuns acceptat de niciuna dintre cele două părți și cu atât mai puțin superioritatea unei singure părți. Coalizarea țărilor din Asia împotriva NATO este puțin probabilă, în contextul în care războaiele religioase, revendicările teritoriale și administrația slabă reprezintă problemele cu care se confruntă o mare parte dintre aceste state. Pe ce state se poate baza NATO în Asia ca parteneri? Suportul NATO în Asia este îndreptat în mare parte către țările arabe, datorită resurselor naturale și a resurselor financiare de care dispun, dar există și excepții. Coreea de Sud, un stat democratic, este în conflict cu Coreea de Nord. Singura apărare a acestui stat împotriva ocupației străine este SUA, forțele militare naționale fiind inefficiente împotriva forțelor comuniste din nord. Pakistanul, un stat implicat în conflictul cu India asupra regiunii Kashmir, beneficiază de cooperarea cu NATO. Taiwan, statul aflat în conflict de interese cu China, ajutat de către SUA, pentru a-și menține independența, fără suportul american poate că nu ar mai exista. Japonia, un alt stat asiatic în ascensiune, este partener al NATO de o perioadă lungă de timp și contribuie la menținerea securității internaționale alături de forțele euroatlantice²¹. De ce vrea NATO să ajute aceste state? În primul rând pentru că sunt democra-

ții, unul dintre aspectele cele mai relevante în cultura promovată de către NATO. Al doilea motiv important este că se află în conflict cu statele foste comuniste sau actual comuniste, ce nu au o relație bună cu alianța nord-atlantică.

Stabilitatea continentului european a fost unul dintre factorii cheie ce a contribuit la evoluția NATO. Într-o regiune mult mai instabilă și conflictuală, dezvoltarea unei alianțe durabile ar fi fost puțin probabilă. Acceptarea noilor state în cadrul alianței trebuie făcută treptat pentru a nu periclită securitatea în regiunea alăturată: întâi consolidarea țării respective, mai apoi acordarea unui ajutor economic sau militar spre soluționarea conflictelor cu vecinii acesteia, iar la urmă perspectivele aderării statului la NATO. Organizarea internă a NATO, după modelul instituțiilor internaționale, egalitatea dintre state și siguranța cetățenilor sunt elementele cheie ce au rămas neschimbate după multe decenii de la fondare²².

După o analiză mai atentă a celor trei state putem constata că acestea sunt blocate în perioada de tranziție, datorită contextului internațional nefavorabil acestora, scenariu diferit față de fostele state ale blocului comunist. Deși climatul politic intern este favorabil aderării la structurile NATO, situația externă este total diferită, Rusia fiind principala forță politică ce se opune aderării acestor state. Cu privire la NATO, există membri ce se pot opune aderării unor noi țări pentru a nu periclită relațiile bilaterale cu Rusia, sau ca să nu o determine să reia cursa către expansiunea în Europa de Est. În interiorul NATO, Franța și Germania sunt statele care, în anumite scenarii, consideră relația cu Rusia mult mai importantă decât extinderea NATO (cum a fost și în cazul candidaturii Georgiei de altfel), dar și datorită dependenței acestora de resursele importate din Rusia. Cum deciziile NATO sunt luate în unanimitate în NAC, este nevoie doar de un singur stat pentru a bloca aderarea.

În încheiere dorim să precizăm că informațiile adunate de către această lucrare oferă mai departe perspective pentru o cercetare mult mai amănunțită asupra subiectului adus în discuție: „Perspectivele extinderii NATO în Europa de Est”. Studiarea spațiului estic este un domeniu interesant al relațiilor internațio-

nale, poate oferi o viziune diferită asupra politicii internaționale, iar după finalul Războiului Rece apare perspectiva multipolarității. Ascensiunea puterilor orientale ca o posibilă contrapondere la NATO - Rusia, China și India, demonstrează faptul că această organizație internațională trebuie să-și continue existența chiar mult timp de acum înainte.

Bibliografie

GHECIU, Alexandra, *NATO in the „New Europe”: The politics of International Socialization after the Cold War*, Stanford University Press, California, 2005

GOLDGEIER, James M., *The future of NATO*, Council on Foreign Relations, New York, 2010

MORELLI, Vincent, Paul BELKIN, Carl EK, Jim NICHOL, Steven WOEHLER, *NATO Enlargement: Albania, Croatia and Possible Future Candidates*, Congressional Research Service, Washington, 2008

POULIOT, Vincent, *International Security in Practice: The politics of NATO-Russia Diplomacy*, Cambridge University Press, New York, 2010

ASMUS D. Ronald, *A little war that shook the world*, Palgrave MacMillan, New York, 2010

Note

¹ Vincent MORELLI, Paul BELKIN, Carl EK, Jim NICHOL, Steven WOEHLER, *NATO Enlargement: Albania, Croatia and Possible Future Candidates*, Congressional Research Service, Washington, 2008, p. 4

² <http://www.fas.org/man/nato/natodocs/enl-9502.htm>, consultat la data de 01.06.2012

³ <http://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm>, consultat la data de 12.05.2012

⁴ Vincent MORELLI, Paul BELKIN, Carl EK, Jim NICHOL, Steven WOEHLER, *NATO Enlargement: Albania, Croatia and Possible Future Candidates*, Congressional Research Service, Washington, 2008, p. 26

⁵ http://www.summitbucharest.ro/ro/doc_214.html, consultat la data de 01.06.2012

⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49727.htm, consultat la data de 30.05.2012

⁷ <http://nato.mae.ro/en/node/398>, consultat la data de 30.05.2012

⁸ Vincent POULIOT, *International Security in Practice: The politics of NATO-Russia Diplomacy*, Cambridge University Press, New York, 2010, p. 109

⁹ <http://nato.mae.ro/en/node/399>, consultat la data de 30.05.2012

¹⁰ http://www.summitbucharest.ro/ro/doc_216.html, consultat la data de 26.05.2012

¹¹ http://www.summitbucharest.ro/ro/doc_215.html, consultat la data de 27.05.2012

¹² Vincent POULIOT, *International Security in Practice: The politics of NATO-Russia Diplomacy*, Cambridge University Press, New York, 2010, p. 223

¹³ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52131.htm, consultat la data de 27.05.2012

¹⁴ <http://in.reuters.com/article/2011/11/21/idINIndia-60645720111121>, consultat la data de 27.05.2012

¹⁵ <http://nato.mae.ro/node/269>, consultat la data de 27.05.2012

¹⁶ Vincent POULIOT, *International Security in Practice: The politics of NATO-Russia Diplomacy*, Cambridge University Press, New York, 2010, p. 220

¹⁷ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm, consultat la data de 27.05.2012

¹⁸ <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/14/georgia-lesson-for-ukraine-crimea-referendum-trick>, consultat la data de 03.04.2014

¹⁹ James M. GOLDGEIER, *The future of NATO*, Council on Foreign Relations, New York, 2010, p. 8

²⁰ http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, consultat la data de 01.06.2012

²¹ Vincent MORELLI, Paul BELKIN, Carl EK, Jim NICHOL, Steven WOEHLER, *NATO Enlargement: Albania, Croatia and Possible Future Candidates*, Congressional Research Service, Washington, 2008, p. 8

²² Alexandra GHECIU, *NATO in "New Europe": The politics of International Socialization after the Cold War*, Stanford University Press, California, 2005, p. 216

ABSTRACT

This study is about Eastern Europe which includes a view on the region, but more important about the political actors that have the greatest chance of becoming NATO members: Moldova, Ukraine, Georgia. The research will focus on the internal and external problems which those countries have to face in order to become full members of the organization, also they have similar impressive historical characteristics and a common foe: Russia.

Keywords: NATO, Russia, Georgia, Ukraine, Eastern Europe, regional conflict, international security.

Ion Alexandru este absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea București și, al masterului. Relații Internaționale, în cadrul Universității București. A fost beneficiarul unei burse Erasmus pentru un semestru de studiu la Université Libre de Bruxelles, Belgia.

ASIA DE SUD ȘI ORIENTUL MIJLOCIU

Procesul de pace din Orientul Mijlociu

Dr. Dragoș Ilinca

Procesul de pace din Orientul Mijlociu reprezintă, dincolo de orice îndoială, unul dintre dosarele cele mai complexe ale perioadei contemporane. Simpla analiză cantitativă a numărului de rezoluții adoptate la nivelul Organizației Națiunilor Unite atestă din plin centralitatea acestui subiect. În egală măsură, perspectiva istorică consistentă nu a fost completată cu o trasabilitate facilă a modului în care acest proces s-a derulat. Cronologia asociată procesului de pace arabo-israelian se plasează, cel puțin pentru perioada celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea, în strânsă legătură cu principalele momente ale conflictului dintre statele arabe și Israel. Practic, se poate vorbi de o dependență intrinsecă între opțiunile asumate de cele două tabere de-a lungul conflictului și atitudinea față de negocierile de pace.

Încă din primele momente ale conflictului arabo-israelian, considerate a fi plasate în prima jumătate a anului 1948, au fost consemnate o serie de inițiative, de nivel și intensitate diferite. Deznodământul primului Război arabo-israelian (1948-1949)¹ a parafat debutul unei spirale conflictuale ale cărei evoluții vor marca mediul de securitate din Orientul Mijlociu, cu efecte semnificative la nivelul întregului sistem al relațiilor internaționale. Atât înfrângerea coaliției statelor arabe participante în această etapă, cât și eșecul vizând încheierea unei păci durabile, au fost principalii factori care au generat paradigma sub care se vor derula diferitele demersuri de normalizare a situației de securitate din zonă. Practic, fiecare etapă a conflictului arabo-israelian a consemnat, în

mod recurent, inițiative orientate spre susținerea procesului de pace soldate, însă, cu rezultate adeseori îndoielnice, în ciuda existenței unui sprijin de substanță din partea comunității internaționale, în ansamblul său. Suplimentar relațiilor de ostilitate dintre Israel și statele arabe, primul război arabo-israelian a generat problema refugiaților palestinieni, element care se va constitui în principala temă a Procesului de pace din Orientul Mijlociu.

Cu toate acestea, pentru perioada războaielor arabo-israeliene (1948 - 1973) tema predilectă a procesului de pace s-a cantonat cu preponderență în zona relațiilor dintre statele arabe și Israel. La câteva zile după victoria zdrobitoare raportată în timpul celui de-al II-lea Război arabo-israelian (5-10 iunie 1967, Războiul de 6 zile), ministrul apărării israelian, Moshe Dayan², declara: „*Așteptăm un telefon din partea statelor arabe*”. Dincolo de semnificațiile asociate contextului victoriei israeliene realitatea care se degaja era aceea a disponibilității pentru inițierea dialogului. După îndelungi dezbateri, în toamna anului 1967 se reușește adoptarea Rezoluției Consiliului de Securitate nr.242³, documentul care stabilea paradigma strategică a procesului de pace arabo-israelian.

În ciuda ambiguităților⁴ existente la nivelul textului agreat, Rezoluția 242 statua principiul „*teritoriu în schimbul păcii*” care va reprezenta principalul vector de orientare a procesului de pace arabo-israelian. Logica introdusă în contextul reglementării conflictului din Orientul Mijlociu presupunea, în esență, restabilirea

statu-quo anterior Războiului din iunie 1967. Retrocedarea teritoriilor ocupate (Peninsula Sinai, West Bank, Gaza și Înălțimile Golan) reprezenta elementul de compromis pentru recunoașterea existenței statului Israel. În egală măsură, modificarea perspectivei teritoriale în urma războiului din iunie 1967 a readus problema refugiaților palestinieni în ansamblul preocupărilor privind negocierea unei păci durabile în regiune. Pe această dimensiune, Rezoluția 242 includea cerința privind identificarea unei „*soluții durabile și echitabile pentru problema refugiaților*”⁵.

În ciuda introducerii pe agenda relațiilor internaționale a unei agende de dialog agreeată, relațiile de ostilitate dintre statele arabe și Israel au continuat să se manifeste cu intermitență, în cadrul așa-numitului „Război de uzură” (1969-1970). Suplimentar alianței egipteano-siriene, Organizația pentru Eliberarea Palestinei⁶ a jucat un rol important în susținerea angajamentului arab. De asemenea, asumarea⁷ de către Egipt, Iordania, Liban și Israel a procesului de implementare a prevederilor Rezoluției 242, nu a împiedicat escaladarea tensiunilor și izbucnirea celui de-al III-lea Război arabo-israelian (octombrie 1973). Reluarea ostilităților, prin atacul conjugat al forțelor egipteano-siriene, se datora, în mare măsură, dorinței de revanșă a statelor arabe a căror manifestare s-a realizat și prin valorificarea evoluțiilor⁸ Războiului Rece. Cu toate acestea, succesul inițial al acțiunii nu s-a putut menține, deznodământul fiind adjudecat de forțele israeliene, ceea ce a condus la consolidarea realității teritoriale generată cu șase ani mai devreme.

Conflict vs. o oportunități

În ciuda confruntărilor dramatice, războiul din octombrie 1973 a reprezentat debutul real al procesului de pace arabo-israelian. Într-o măsură extinsă, incertitudinea rezultatului din octombrie 1973, a generat masa critică pentru reluarea procesului de pace⁹. Liniile directoare agreeate anterior au fost reluate prin intermediul Rezoluției 338¹⁰, adoptată de Consiliul de Securitate în 22 octombrie 1973. Valorificarea momentului de oportunitate s-a realizat în cadrul unui proces guvernat de celebra „*shuttle*

diplomacy”, promovată de secretarul de stat, Henry Kissinger, în timpul Administrației Nixon (1969-1974). O primă etapă s-a consemnat la sfârșitul anului 1973, prin organizarea Conferinței de la Geneva (21 decembrie 1973), menită să contribuie la implementarea prevederilor Rezoluției 338. Evenimentul reprezenta o premieră istorică, avansând, practic, structura cadrului de dialog între statele implicate în conflictul arabo-israelian. Prezența la Geneva a reprezentanților din Egipt, Iordania și Israel a fost dublată de cea a celor din Uniunea Sovietică, a cărei implicare reprezenta o altă premieră pentru procesul de pace din Orientul Mijlociu. În planul realizărilor concrete ale Conferinței se plasa, de asemenea, semnarea Acordurilor de dezagajare între Israel și Egipt (ianuarie 1974), respectiv. Israel și Siria (mai 1974), elemente absolut necesare pentru cadrul general al procesului de pace.

Câțiva ani mai târziu, semnificația deciderii realizate prin organizarea Conferinței de la Geneva se releva prin vizita istorică a președintelui egiptean Anwar Sadat¹¹ la Ierusalim (19 noiembrie 1977). Beneficiind de susținerea internațională, în special a Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice, demersul lui Sadat a beneficiat de dezvoltări suplimentare prin semnarea, după 12 zile de negocieri egipteano-israeliene, a Acordurilor de la Camp David (17 septembrie 1978). Prin intermediul acestora se dorea implementarea unei abordări cuprinzătoare a procesului de pace arabo-israelian, în spiritul prevederilor Rezoluțiilor 242 și 338, inclusiv în ceea ce privește problema palestiniană¹². Cea de-a doua componentă era reprezentată de inițiativa vizând încetarea stării de conflict dintre Israel și Egipt. Progresele înregistrate, astfel, au fost consolidate, la mai puțin de un an distanță, prin semnarea Tratatului de pace israeliano-egiptean (martie 1979), prin care formula „teritoriu pentru pace” se implementa pentru prima dată. Conform prevederilor Tratatului, Israelul accepta retragerea totală din Peninsula Sinai, zonă care devenea un perimetru demilitarizat, în schimbul normalizării relațiilor între cele două state¹³.

Poziția Egiptului nu a beneficiat de susținerea lumii arabe, la nivelul căreia se înregistra ză critici vehemente față de parcursul politic asumat de Sadat, culminând cu suspendarea

Egiptului din cadrul Ligii Statelor Arabe (1979-1989). În același timp, susținerea statelor arabe se concentrează asupra Organizației pentru Eliberarea Palestinei, a cărei legitimitate la nivelul populației palestinieniene se consolidase semnificativ prin decizia¹⁴ Ligii Arabe adoptată la Rabat, în 28 octombrie 1974.

Acestor evoluții li se adaugă asasinarea președintelui egiptean la 6 octombrie 1981, eveniment care a nu a afectat, însă, procesul de normalizare a relațiilor dintre Egipt și Israel, cadrul stabilit la Camp David continuând să fie utilizat pentru extinderea dialogului dintre cele două state. În ceea ce privește extinderea procesului de pace, ultimele decenii ale secolului al XX-lea nu au consemnat, însă, progrese semnificative putându-se vorbi chiar de un adevărat blocaj. Suplimentar reticenței manifestată de unele state arabe în adoptarea unui parcurs similar celui promovat de Egipt, această perioadă a fost marcată de un lung șir de evoluții cu un puternic impact în ceea ce privește situația de securitate din Orientul Mijlociu. În acest context se plasează Războiul civil din Liban (1975-1990) ale cărui efecte s-au manifestat la nivelul întregului perimetru geografic. În mod particular, evoluțiile conflictului din Liban au plasat într-un relativ con de umbră procesul de pace arabo-israelian.

Proximitatea geografică a Războiului civil și, implicit, efectele acestuia au reprezentat principalii factori care au stat la baza intervenției Siriei și Israelului în Liban, în diferite etape¹⁵ ale Războiului civil. De asemenea, implicarea celor două state s-a derulat adeseori în mod antagonist, contribuind la menținerea *de facto* a stării de conflict dintre acestea. Influențele evenimentelor din Liban s-au regăsit și la nivelul relațiilor israeliano-palestinieniene acestea degenerându-se constant pe fondul derulării de către diferite grupări palestinieniene acțiunilor teroriste la adresa statului Israel. Starea de conflict dintre cele două tabere culminează cu expulzarea din Liban a Organizației pentru Eliberarea Palestinei (iunie-septembrie 1982), aceasta refugiindu-se în Tunisia.

Intifada

Suplimentar tensiunilor din Liban, sfârșitul anilor '80 aduce noi provocări la adresa pro-

cesului de pace prin izbucnirea mișcării de revoltă la nivelul populației arabe din West Bank și Gaza (noiembrie 1987). Mult mai cunoscută sub numele de Intifada, mișcarea de protest a arabilor palestinieni a fost inițiată sub forma unei mișcări de nesupunere civică, ca formă de protest față de administrația israeliană. Din această perspectivă, Intifada reprezenta o abordare cu totul nouă în ansamblul relațiilor israeliano-palestinieniene a căror caracteristică dominantă fusese reprezentată, până în acel moment, de un lung șir de violențe. Deși izbucnită spontan, Intifada a reprezentat o oportunitate pentru OEP, aflată în, Tunisia care va fi curând valorificată prin preluarea graduală a controlului asupra evoluțiilor din West Bank și Gaza. În egală măsură, Intifada a creat condițiile pentru afirmarea unui nou centru de putere la nivelul spectrului politic palestinian, reprezentat de organizația Hamas (Mișcarea de Rezistență Islamică). Sub influența organizației islamiste egiptene Frăția Musulmană, Hamas a devenit în scurt timp unul dintre principalii competitori ai Organizației pentru Eliberarea Palestinei, aspect ce va influența determinant evoluțiile procesului de pace.

Suplimentar acestor aspecte, Intifada a creat, într-o manieră relativ similară cu Războiul arabo-israelian din octombrie 1973, condițiile pentru reluarea procesului de pace arabo-israelian. Fereastra de oportunitate va fi valorificată, într-o primă instanță de OEP care adoptă la sfârșitul anului 1988 o serie de poziții prin care își exprimă sprijinul pentru implementarea Rezoluției 242. Trebuie menționat faptul că opțiunea¹⁶ asumată de organizația palestiniană și liderul său, Yasser Arafat (1929-2004), se plasa în contextul particular creat prin izbucnirea Intifadei, OEP căutând să răspundă atât deficitului de vizibilitate înregistrat pe durata prezenței în Tunisia, cât și realităților generate prin apariția Hamas. Inițiativa palestiniană a fost urmată de lansarea, în mai 1989, de către Israel a unui demers similar prin intermediul „Inițiativei de pace”. Aceasta viza normalizarea relațiilor cu celelalte state arabe într-o manieră similară cu tipologia procesului Camp David, dublată de inițierea unor măsuri menite să creeze un sistem de autonomie în West Bank și Gaza¹⁷.

Deși nu s-a bucurat de un succes notabil, inițiativa israeliană a fost transferată în plan

internațional prin implicarea SUA și URSS în crearea unui forum de dialog între statele arabe și Israel. Această opțiune s-a concretizat prin organizarea Conferinței de la Madrid (30 octombrie 1991) în cadrul căreia s-au desfășurat primele runde de dialog între Israel și statele arabe învecinate (Siria, Liban și Iordania). Conferința a inclus și o componentă semnificativă privind problema palestiniană, reprezentând o premieră prin participarea la discuții a unei delegații palestiniene. Practic, momentul Madrid a reprezentat ultimul reper al evenimentelor internaționale asociate procesului de pace din Orientul Mijlociu care a mai abordat problema palestiniană în conjuncție cu cea privind relațiile dintre statele arabe și Israel. Din acest moment, cele două aspecte vor fi tratate separat, ceea ce a contribuit în mod determinant la înregistrarea unor progrese semnificative pe ambele dimensiuni.

În acest context se plasează dialogul dintre Iordania și Israel care consemnează semnarea, la 25 iulie 1994, de către regele Hussein I bin Talal (1935-1999) și premierul Yitzhak Rabin (1922-1995), a „Declarației de la Washington”. Într-o manieră similară procesului Camp David, câteva luni mai târziu, la 26 octombrie 1994, se încheia Tratatul de pace israeliano-iordanian¹⁸ prin care starea de război dintre cele două state lua sfârșit. Suplimentar, era prevăzută inițierea unui dialog consolidat între cele două state în scopul identificării unor modalități de dezvoltare a unor inițiative de cooperare economică.

Spre deosebire de progresele înregistrate în cazul Egiptului și Iordaniei, dialogul israeliano-sirian a cunoscut, curând după Conferința de la Madrid, un blocaj semnificativ, aplicarea principiului „teritoriu pentru pace” în cazul Înălțimilor Golan dovedindu-se extrem de dificil de realizat. Din această perspectivă, starea de război dintre cele două state continuă să se mențină oficial. Un caz cu totul aparte îl reprezintă procesul de pace israeliano-libanez. Pe această dimensiune, evoluția negocierilor inițiate prin intermediul Conferinței de la Madrid a fost influențată negativ de acțiunile împotriva Israelului derulate de grupările teroriste de pe teritoriul Libanului (ex. Hezbollah). Nici retragerea israeliană din Liban (mai 2000) nu a favorizat deblocarea procesului de pace în

condițiile menținerii atacurilor teroriste lansate împotriva Israelului din perimetrul libanez. Reacțiile israeliene s-au concretizat în acțiuni militare vizând distrugerea bazelor teroriste din Liban, culminând cu Operația „Fruitele mâinii” (aprilie 2006) soldată cu numeroase victime în rândul populației civile din Liban. Din această perspectivă, dialogul dintre cele două părți nu a cunoscut evoluții semnificative, ceea ce nu a permis, de asemenea, încheierea unui Tratat de pace israeliano-libanez.

Oslo

Efectul de departe cel mai consistent al deblocării procesului de pace din Orientul Mijlociu s-a resimțit la nivelul dialogului israeliano-palestinian. În contextul creat prin organizarea Conferinței de la Madrid, la începutul anului 1993 se derulează cu sprijinul Norvegiei, negocieri secrete israeliano-palestiniene. Rezultatul acestora va deveni public la 9 septembrie 1993 când, prin intermediul unor scrisori, Organizația pentru Eliberarea Palestinei, prin președintele său Yasser Arafat, respectiv Israel, prin premierul Yitzhak Rabin (1922-1995), recunoșteau reciproc dreptul la existență. Câteva zile mai târziu, prin intermediul „*Declarației de principii privind aranjamentelor interimare pentru autoguvernare*”, mult mai cunoscută sub numele de „Acordul de la Oslo” (13 septembrie 1993) se adopta cadrul pentru derularea procesului de pace. În esență, Acordul reprezenta un calendar vizând:

- retragerea israeliană graduală din Gaza și orașul Ierihon din West Bank; aceasta marca debutul unei perioade de tranziție care se preconiza să dureze 5 ani;

- crearea unei autorități palestiniene în zonele de unde Israelul se retrăgea, care să preia responsabilitățile vizând administrarea acestora până la desfășurarea de alegeri;

- crearea poliției palestiniene¹⁹.

De asemenea, prin intermediul Acordului se introducea perspectiva autoguvernării palestiniene, propunându-se o perioadă de tranziție de cinci ani în care să se deruleze retragerea etapizată a Israelului. De asemenea, în perioada tranzitorie urmau să fie inițiate discuții privind reglementarea permanentă a

aranjamentelor pentru o serie de aspecte precum: Ierusalimul, refugiații, granițele, coloniile evreiești etc.

La 4 mai 1994 se consemna prima exprimare a principiilor Acordului de la Oslo, prin semnarea la Cairo a „*Acordului asupra Fâșiei Gaza și zonei Ierihonului*” prin care se detaliau aspectele legate de retragerea forțelor israeliene militare și de poliție. De asemenea, erau stipulate *in extenso* rolul și atribuțiile Autorității Palestiniene (oferindu-se, astfel, cadrul legal pentru apariția acestuia) inclusiv în ceea ce privește componenta de asigurare a ordinii și combaterea acțiunilor teroriste la adresa Israelului²⁰. În 29 august 1994 era semnat „*Acordul de pregătire a transferului de autoritate și responsabilități*” care prevedea domeniile în care se făcea transferul către Autoritatea Palestiniană (educație, sănătate, social, turism, finanțe)²¹. Lista domeniilor s-a extins în anul următor prin includerea celor vizând: muncă, comerț, industrie și energie, poștă, statistică, agricultură și autorități locale. Prin intermediul acestui nou acord se încheia, practic, etapa de creare a cadrului legal aferent funcționării instituțiilor palestiniene. În opoziție cu demersurile O.E.P. s-au plasat grupările radicale palestiniene (Hamas, Jihadul Islamic) care au continuat să-și manifeste opoziția prin acțiuni teroriste în interiorul Israelului.

Cea de-a doua etapă a procesului de pace a fost inaugurată prin semnarea, la Washington, în 28 august 1995, a „*Acordului Interimar privind West Bank și Fâșia Gaza*”. Semnat, inițial, la Taba (Egipt), sub patronajul președintelui egiptean Hosni Mubarak, Acordul a intrat în istorie sub numele de Acordul Oslo II. Acesta reprezenta o etapă suplimentară, prin extinderea autonomiei palestiniene în West Bank și Gaza. În acest sens, se introducea un sistem de clasificare a zonelor care urmau să facă obiectul retragerii israeliene și, subsecvent, al preluării de către Autoritatea Palestiniană:

- Zona A – orașele majore din West Bank și Gaza (Jenin, Nablus, Tulkarem, Kalkilya, Ramallah și Bethlehem) care urmau să fie cedate în întregime controlului palestinian;

- Zona B (aprox. 450 de localități) – control palestinian parțial; prerogativele în asigurarea securității rămân în sarcina Israelului;

- Zona C – puncte particulare în care controlul era deținut în exclusivitate de Israel in-

cludând obiectivele militare și coloniile evreiești²².

Retragerea israeliană trebuia să fie urmată de desfășurarea alegerilor pentru Consiliul Național Palestinian, organul legislativ al Autorității Naționale Palestiniene. În mod evident, Oslo II a reprezentat momentul ireversibil al procesului de pace. Practic, 1/3 din suprafața West Bank intrase sub responsabilitatea palestiniană. Deși se confruntă cu presiuni publice semnificative, premierul israelian, Yitzhak Rabin, obține în octombrie 1995 aprobarea Knesset-ului pentru implementarea prevederilor Acordului. Asasinarea premierului israelian, la 4 noiembrie 1995, de către un extremist evreu în timpul unui miting pacifist a reprezentat un element de perturbare a procesului de pace. Noul guvern condus de Benjamin Netanyahu semnează, la 15 ianuarie 1997, așa-numitul „*Protocol Hebron*”²³ care aducea noi reglementări în ceea ce privește împărțirea controlului asupra acestui oraș. Semnificația particulară a noului acord viza angajamentul politic al cabinetului israelian față de implementarea prevederilor Oslo II, dublat de cel al lui Yasser Arafat de a combate terorismul.

La 23 octombrie 1998, beneficiind de sprijinul SUA este semnat „*Memorandumul Wye River*”²⁴ prin care Israelul își asumă angajamentul de a continua retragerea din West Bank, obiectiv realizat în perioada următoare. Alegerile anticipate organizate în mai 1999 în Israel au condus la înfrângerea partidului Likud, noul cabinet fiind condus de Ehud Barak, susținut de o coaliție în cadrul căreia segmentul principal era reprezentat de socialiștii israelieni. Inventarul de acorduri este completat prin semnarea, la 4 septembrie 1999, a „*Acordului de la Sharm el-Sheik*”²⁵, care reprezenta, practic, o reafirmare a angajamentelor asumate, în sensul finalizării perioadei interimare și negocierii statutului final. Se fixa și un termen pentru încheierea unui acord-cadru până la 13 septembrie 2000.

Cu toate acestea, în anul următor s-au consemnat o serie de tensiuni majore culminând cu presiunile lui Yasser Arafat vizând declararea unilaterală a independenței statului palestinian. Implicarea SUA a condus la organizarea unei noi runde de negocieri între cele două părți (11-24 iulie 2000, Camp David) la care

premierul israelian Ehud Barack a venit cu o ofertă majoră vizând soluționarea întregului set de probleme aferente negocierilor, inclusiv problema Ierusalimului. Propunerea israeliană a fost respinsă, eșecul înregistrat fiind accentuat de izbucnirea în septembrie 2000 a celei de-a doua Intifade (2000-2005) care a condus, practic, la blocarea procesului pace. Bilanțul acestor etape era, însă, unul pozitiv în special din perspectiva creării cadrului juridico-instituțional, dublat de preluarea responsabilității pentru administrarea unui segment important din West Bank și Gaza.

Izbucnirea Intifadei a generat necesitatea pentru intensificarea sprijinului internațional adaptat la noile realități. În acest context se plasează apariția în 2002 a „*Cvartetului pentru Orientul Mijlociu*” cu participarea: SUA, Federației Ruse, ONU și UE, al cărui scop viza medierea conflictului israeliano-palestinian. În aprilie 2003, Cvartetul lansează un „*Calendar pentru finalizarea procesului de pace*”²⁶, care prevedea finalizarea negocierilor dintre cele două părți la orizontului anului 2005. Noua inițiativă nu a înregistrat progrese semnificative în condițiile situației explozive din timpul celei de-a II-a Intifade. În completarea acțiunilor internaționale, la nivelul Ligii Arabe s-a consemnat lansarea, în martie 2002, de către Arabia Saudită a unei noi propuneri de reglementare a procesului de pace. Cunoscută sub numele de „Inițiativa arabă de pace”, propunerea viza soluționarea comprehensivă a întregului set de probleme asociate conflictului arabo-israelian, inclusiv cea a refugiaților palestinieni. Deși reafirmată periodic, inițiativa nu a reușit să depășească stadiul de propunere, nefiind înregistrate demersuri asociate de implementare.

În același timp, evoluțiile vieții politice palestinienilor după terminarea Intifadei au generat provocări suplimentare la adresa procesului de pace. Ascensiunea politică a organizației Hamas, confirmată prin alegerile din ianuarie 2006, au contribuit din plin la fragmentarea vieții politice palestinienilor. Conflictul izbucnit în iunie 2007, între această organizație și Fatah, principala facțiune din cadrul OEP, s-a soldat cu impunerea autorității totale a Hamas în Gaza. Preluarea controlului în acest perimetru a fost dublată de intensificarea acțiunilor

terroriste ale Hamas îndreptate împotriva Israelului. Aceste evoluții au afectat negativ procesul de pace israeliano-palestinian, inclusiv din perspectiva dialogului dintre Israel și Autoritatea Palestiniană.

În încercarea de a depăși situația creată în Gaza, în noiembrie 2007 s-a desfășurat Conferința de la Annapolis (SUA) prilej cu care se reafirmă angajamentul²⁷ israeliano-palestinian față de realuarea negocierilor în spiritul Calendarului stabilit de Cvartet, fiind avansat ca termen de finalizare anul 2008.

În ciuda sprijinului internațional consistent, nici acest termen nu a putut fi respectat, dialogul israeliano-palestinian fiind puternic afectat de acțiunile teroriste derulate de organizațiile extremiste palestinienilor, în special Hamas. Această situație continuă să reprezinte unul dintre factorii majori de întârziere a procesului de negociere în vederea implementării unei soluții durabile în Orientul Mijlociu.

Concluzii

Radiografia procesului de pace arabo-israelian atestă faptul că acest dosar va reprezenta unul dintre elementele prioritare ale agendei internaționale a secolului al XXI-lea. Bilanțul evoluțiilor înregistrate în ultimele decenii este de natură să ofere perspective optimiste asupra modalităților de finalizare ale acestui lung și extrem de complex demers. În mod evident, persistă o serie de aspecte asupra cărora soluțiile formulate până în prezent nu s-au dovedit a fi viabile. În general, acestea fac obiectul predilect al analizelor circumspecte față de finalitatea procesului de pace din Orientul Mijlociu. Progresele înregistrate sunt de natură să confirme, însă, ireversibilitatea procesului *per se* și, mai ales, a determinării părților implicate în identificarea soluțiilor adecvate.

Implicațiile acestor evoluții la nivelul mediului de securitate sunt încă dificil de cuantificat putând să influențeze decisiv modul în care relațiile arabo-israeliene se vor desfășura. În mod evident, trăsătura fundamentală a Orientului Mijlociu contemporan este aceea a unei dinamici deosebite, în cadrul căreia paradigmele sunt încă în plin proces de adaptare.

Acest fenomen se suprapune peste complexitatea particulară a procesului de pace, care reprezintă, în esență, principala caracteristică.

Problema esențială rămâne aceea a adaptării. Procesul de pace nu trebuie analizat în afara realităților contemporane. În general, acest dosar a fost considerat ca fiind principala cauză a problemelor din Orientul Mijlociu, soluționarea sa fiind considerată drept panaceul universal. Evoluțiile ultimului deceniu atestă, însă, derularea, în mod autonom de evoluțiile procesului de pace, a unor evenimente de amploare, pornind de la „Primăvara arabă” și până la criza din Siria. Efectele generate, astfel, sunt încă dificil de cuantificat ceea ce reclamă adoptarea unei abordări flexibile în articularea potențialelor soluții.

Note

¹ Izbucnit la câteva ore distanță după proclamarea independenței statului Israel (14 mai 1948) prin atacul asupra acestuia lansat de coaliția statelor arabe (Egipt, Iordania, Liban, Irak, Siria). În 1949 s-au încheiat o serie de armistiții între Israel și statele arabe participante (Egipt – 24 februarie; Liban – 23 martie; Iordania – 3 aprilie; Siria – 20 iulie) care se limitau la încetarea luptelor. În același timp, linia frontului devenea, *de facto*, granița dintre Israel și statele arabe învecinate (detalii suplimentare privind evoluția primului Război arabo-israelian în Herzog, Chaim; Gazit, Shlomo. *Arab-Israeli Wars: War and Peace in the Middle East*, Vintage Books, New York, 2005 și Karsh, Efraim. *The Arab-Israeli Conflict: The 1948 War*, Osprey Publishing, New York, 2009).

² Moshe Dayan (1915-1981), una dintre figurile emblematice ale pentru perioada războaielor arabo-israeliene. Militar de carieră, a îndeplinit diverse funcții în cadrul organizațiilor de apărare evreiești (perioada Mandatului britanic din Palestina, 1920-1948) și, ulterior, în cadrul armatei israeliene, culminând cu cea de șef al Statului Major (1955-1958). Cariera sa politică a inclus portofoliile ministeriale de la: agricultură (1959-1964); apărare (1967-1974) și externe (1977-1979). În timpul Războiului din iunie 1967 a fost principalul artizan al victoriei zdrobitoare a Israelului. Cu toate acestea, dificultățile majore pe care trupele israeliene le-au înregistrat în prima etapă a Războiului din octombrie 1973 i-au atras critici puternice ceea ce îl determină să demisioneze. Ulterior, revine ca ministru de externe (1977-1979) contribuind în mod determinant la încheierea Tratatului de pace între Israel și Egipt (1979). (cariera militară și politică a lui Moshe Dayan a făcut obiectul a numeroase lucrări biografice printre care: Bar-On, Mordechai. *Moshe Dayan: Israel's Controversial Hero*, Yale University Press, New Haven-London, 2012 și Crevelde, Martin. *Moshe Dayan*, Weidenfeld&Nicolson, Londra, 2004).

³ Apariția acesteia s-a datorat într-o măsură determinantă reprezentantului permanent al Marii Britanii la Organizația Națiunilor Unite, Hugh Mackintosh Foot, Baron Caradon de St. Cleer (1907-1990). Textul Rezoluției Consiliului de Securitate în Laquer, Walter; Rubin, Barry. *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*, Penguin Books, New York, 2008, p.116-117.

⁴ Dificultățile negocierilor dintre părțile implicate în conflict și-au pus amprenta din plin asupra textului *per se* care a inclus formule cu un grad ridicat de ambiguitate. Pentru detalii asupra procesului de negociere care a condus la apariția acestui document în Bailey, Dawson Sydney. *The Making of Resolution 242*, Martinus Nijhoff, Dordrecht, 1985.

⁵ Laquer, Walter; Rubin, Barry, *Op.cit.*, p. 117

⁶ Creată prin decizia Ligii Arabe din 28 mai 1964.

⁷ Siria a respins Rezoluția acceptând, condiționat, implementarea acesteia după Războiul arabo-israelian din octombrie 1973. Pe aceleași poziții s-a plasat și atitudinea Organizației pentru Eliberarea Palestinei care și-a manifestat opoziția față de prevederile acestui document.

⁸ Refacerea capacității militare a Egiptului și Siriei, redusă simțitor în urma Războiului din iunie 1967, s-a putut realiza într-un interval atât de scurt grație sprijinului masiv al Uniunii Sovietice. (Rabinovitch, Itamar; Shaked, Haim. *From June to October: The Middle East Between 1967 and 1973*, Transaction Inc., New Brunswick, 1978).

⁹ Rabinovitch, Itamar. *The Lingering Conflict: Israel, The Arabs, and the Middle East, 1948-2011*, Brookings Institution Press, Washington DC, 2011, p. 12.

¹⁰ Textul Rezoluției 338 disponibil la <http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7FB7C26FCBE80A31852560C50065F878>.

¹¹ Muhammad Anwar El-Sadat (1918-1981), unul dintre fondatorii Organizației Ofițerilor Liberi care preia puterea în Egipt în urma loviturii de stat din 1952. În octombrie 1970 devine cel de-al III-lea președinte al Egiptului, după moartea lui Gamal Abdel Nasser (1918-1970). În ceea ce privește relațiile cu statul Israel, Sadat a optat, inițial, pentru consolidarea taberei arabe în scopul reluării acțiunilor ofensive împotriva acestuia. A fost unul dintre artizanii atacului arab prin care s-a declanșat Războiul arabo-israelian din octombrie 1973. După eșecul înregistrat în cadrul conflictului s-a angajat determinant în susținerea procesului de pace. contribuția sa a fost recompensată prin decernarea Premiului Nobel pentru Pace (1978). În timpul unei paradei militare, desfășurată în 6 octombrie 1981, este ucis de un ofițer egiptean islamist.

¹² Textul integral disponibil <http://www.jimmycarter-library.gov/documents/campdavid/index.phtml>.

¹³ Pentru detalii privind contextul negocierilor ce au condus la semnarea Acordurilor de la Camp David, Carter, Jimmy. *The Blood Of Abraham: Insights Into the Middle East*, University of Arkansas Press, 1993.

¹⁴ Potrivit deciziei Ligii Arabe Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP) era recunoscută drept „reprezentant unic și legitim al poporului palestinian, în toate teritoriile palestiniene eliberate”. În același timp, Summitul de la Rabat consfințea angajamentul statelor membre de a susține acțiunile OEP. Textul deciziei Ligii Arabe disponibil, în format electronic, la adresa <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/63D9A930E2B428DF852572C0006D06B8>.

¹⁵ Prezența militară siriană a reprezentat una dintre constantele Războiului Civil din Liban debutând încă din primele etape ale conflictului (ianuarie 1976). Ulterior, forțele siriene au fost integrate în cadrul „Forței Arabe de Descurajare” (octombrie 1976), susținută de Liga Arabă. Din această perspectivă, Siria a reprezentat principalul actor pe scena politică libaneză, prezența sa militară menținându-se până în 2005. În ceea ce privește implicarea israeliană în conflictul din Liban, aceasta a vizat cu preponderență eliminarea bazelor palestinienilor și, ulterior, ale Hezbollah de unde erau organizate numeroase atacuri în interiorul statului Israel. Debutul acestei politici s-a concretizat în martie 1978 când Israelul lansează Operația Litani în urma unui raid al OEP. Cei 25.000 de militari israelieni dislocați sunt retrași până la sfârșitul anului. Continuarea de către OEP a acțiunilor teroriste la adresa Israelului a condus la reluarea acțiunilor de ripostă, culminând cu o nouă intervenție în forță (iunie 1982, Operația „Pace pentru Galileea”). În 1985 trupele israeliene se retrag în interiorul unei „Zone de Securitate” creată în sudul Libanului. Procesul de retragere israeliană se definitivează în iunie 2000 când controlul asupra „Zonei de Securitate” este preluat de autoritățile libaneze. Pentru detalii privind evoluția conflictului din Liban Weinberger, Naomi Joy. *Syrian Intervention in Lebanon*, Oxford University Press, Oxford-New York, 1986 și O’Balance, Edgar. *Civil War in Lebanon, 1975-1992*, Palgrave Macmillan, New York, 1998.

¹⁶ Sayigh, Yezid. *Armed Struggle and the Search for State. The Palestinian National Movement, 1949-1993*, Oxford University Press, Oxford, 2004, p.638

¹⁷ Textul inițiativei în Mahler, Gregory S., Mahler, R.W. Alden. *The Arab-Israeli Conflict: An Introduction and Documentary Reader*, Routledge, New York, p.189-192

¹⁸ Textul Tratatului disponibil la adresa <http://www.kinghussein.gov.jo/peacetreaty.html>

¹⁹ Textul Acordului de la Oslo disponibil în format electronic la http://www.knesset.gov.il/lexicon/eng/oslo_eng.htm

²⁰ <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/15AF20B2F7F41905852560A7004AB2D5>

²¹ http://avalon.law.yale.edu/20th_century/transfer_powers.asp

²² http://www.knesset.gov.il/process/docs/heskemb2_eng.htm

²³ http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/protocol_concerning_the_redeployment_in_hebron.asp

²⁴ <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Guide/Pages/The%20Wye%20River%20Memorandum.aspx>

²⁵ Textul Acordului de la Sharm el-Sheikh disponibil în format electronic la adresa <http://www.mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/1999/pages/sharm%20el-Sheikh%20memorandum%20on%20implementation%20time.aspx>

²⁶ <http://www.un.org/News/dh/mideast/roadmap122002.pdf>

²⁷ <http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/History/Pages/The%20Annapolis%20Conference%2027-Nov-2007.aspx>

Source: BBC – Key Maps

Source: BBC – Key Maps

Source: Yediot Aharonot, october 6, 1995

Control of the West Bank under Oslo Accords

ABSTRACT

The following article tries to analyse the evolution and achievements of the Peace Process in the Middle East. It includes, also, an extended historical perspective on the various aspects pertaining on Arab-Israeli relations in close relations with the main events which occurred in the Middle East during the last almost seven decades. The study indicates that the chances for a future, enduring peace solution are quite good. Nevertheless, the Arab-Israeli Peace Process is one of the many challenges of the New Middle East. Therefore, a future solution should be implemented in an appropriate way by ensuring the required level of integration within the current security landscape.

Keywords: Israel, Egypt, Syria, Middle East, Peace Process, Palestinians, Arab-Israeli Conflict, Camp David, Oslo Agreement

Dragoș Ilinca, PhD in Military Science (2010) of the National Defence University is currently defence adviser within the Department of Defence Policy and Planning, Ministry of National Defence. He published an author book regarding the establishment of Israel – *O istorie zbuciumată a poporului evreu*, Niculescu Publisher, Bucharest, 1999. At the same time he authored many articles focused on Middle East issues, in particular Arab-Israeli Conflict.

Sri Lanka între balanța de putere și regimul drepturilor omului

O contribuție la dezbaterile neo-neo*

Dr. Silviu Petre

Introducere: necesitatea revizitării originilor în RI

Progresul într-un domeniu nu se obține numai prin cercetarea unor noi direcții ori fenomene sau descoperirea unor noi teorii diferite de corpul doctrinar deja consacrat. O a treia modalitate constă în arheologia propriului trecut, recitirea textelor clasice fondatoare și reordonarea taxonomiilor. Cel care face ordine într-un sertar prăfuit nu descoperă neapărat lucruri noi ci obiecte uitate care își pot regăsi utilitatea pierdută la un moment dat.

Aceleași considerații de mai sus rămân valabile și pentru domeniul relațiilor internaționale. În momentul când un student întâlnește cursurile introductive de aici, istoriografia internă din RI îi este predată ca având un caracter plural, multiplele teorii fiind nu numai diferite dar chiar ermetice în relația dintre ele. Firul narativ structurat pe câteva școli de gândire precum liberalismul, realismul, marxismul sau constructivismul sărăcește mult din bogăția universului RI. Mai mult decât atât, cei mai mulți studenți rămân la cele câteva texte structurate la cursurile introductive, fără a aprofunda și alte lecturi, ceea ce nu face decât să perpetueze anumite clișee la nesfârșit.

* O versiunea anterioară a studiului de față a fost prezentată sub titlul „Între regimurile internaționale și balanța de putere: atitudinea Indiei față de problematica drepturilor omului din Sri Lanka” din cadrul Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice în Științele Sociale organizate de Facultatea de Științe Politice, Universitatea București, 14 decembrie 2013

Perpetuarea unor locuri comune produce ideologizarea domeniului.¹

Acestea fiind spuse, miza unei relecturări a clișeelelor prezente în literatura de RI capătă contur și pentru faptul că schemele teoretice pot influența pe viitorii decidenți într-un fel sau altul.

Articolul de față contestă o anumită diviziune a muncii care s-a cimentat între școlile realiste și liberală la nivelul percepției comune. Conform numitei diviziuni a muncii, realismului îi revine studiului războiului și al puterii și îi sunt specifice noțiuni precum balanța de putere, în timp ce liberalismul se ocupă cu teme precum diplomația, comerțul și regimurile internaționale. Pe urmele lui Robert Keohane argumentul prezent privește balanța de putere și teoria regimurilor într-o manieră inclusivă. Premiza supusă testării este aceea că existența regimurilor nu abolește balanța de putere între state. În plus chestiunea drepturilor omului privită ca regim internațional poate deveni vectorul intereselor de putere. Studiul de caz ales este raportul dintre India și Sri Lanka după sfârșitul războiului civil împotriva Tigrilor Tamili.

Prima parte a lucrării va dezbate importanța dezbaterii clasice din RI și felul în care putem gândi o sinteză neo-neo. A doua parte, la rândul ei segmentată, va prezenta pe larg procesul de construcție națională din Sri Lanka, resorturile războiului civil, implicarea indiană, ajutorul internațional de reconstrucție și învățămintele care se pot trage prin prisma sintezei neo-neo. Ultima parte va găzdui remarcile de final.

I. Sinteza neo-neo

Realismul și liberalism/idealismul² au existat ca filozofii contrare cu mult înainte de apariția relațiilor internaționale ca domeniu consacrat de studiu. Versiunile lor modernizate, neorealismul și, respectiv, neoliberalismul împărtășesc însă origini și metodologii comune, înscriindu-se în traseul mai larg al științelor sociale de după al Doilea Război Mondial. Autori precum Morton Kaplan, Kenneth Waltz, Robert Keohane, Robert Gilpin, Stephen Walt, Christopher Layne, William Wolforth și-au fundamentat argumentele pe referințe comune precum teoria actorului rațional, economia neoclasică sau sociologia weberiană.³ Astfel neorealismul și neoliberalismul s-au situat după anii 1970 pe o platformă comună ce le permitea: minimal o reflecție a propriilor complementarități și maximal speranța unei sinteze.

Atât o școală cât și cealaltă pornesc de la premiza că statele reprezintă actori raționali care acționează într-un mediu anarhic.⁴ În timp ce neorealiștii subliniază dificultatea statelor de a coopera ca urmare a existenței unei perene dileme a securității,⁵ neoliberalii atrag atenția asupra faptului că aceleași state pot învăța să coopereze cu ajutorul unor instrumente precum organizațiile și regimurile internaționale. De aici nu trebuie dedus că interdependența creează neapărat o pace utopică, așa după cum atrage atenția Keohane, pentru a preîntâmpina caricaturizarea teoriei sale:

„[Nye și cu mine] *Am respins în mod explicit ideea că interdependența este în mod necesar benignă și ne-am declarat scepticismul despre viziunea naivă cum că <creșterea interdependenței creează o lume nouă a cooperării care ar veni să înlocuiască vechea lumea rea a conflictului internațional>.*”⁶

Specifică neoliberalilor este admiterea faptului că interdependența economică este o realitate ce permite împărtășirea valorilor și creșterea costului conflictului, rezultatul fiind, contra neorealiștilor, o ameliorare a anarhiei sistemice.

În vederea edificării unui dialog neo-neo, argumentul prezent conține trei pași: a) de-ermetizarea paradigmelor; b) compararea balanței de putere cu noțiunea de regim; c) discu-

țarea tematicii drepturilor omului în contextul puterii și al regimurilor.

Pentru necesitățile studiului de față miza sintezei neo-neo este aceea de a prezenta cum balanța de putere și regimurile internaționale pot coexista și se pot influența reciproc.

a) Argumentul comensurabilității paradigmelor

Una dintre axiomele întâlnite de cel care contemplă pluralitatea perspectivelor din literatura de RI este aceea a incomensurabilității paradigmelor. Acceptarea faptului că paradigmele ar reprezenta metodologii și epistemologii ermetice închise față de exterior, autonome, împiedică dialogul dintre autori și agendele de cercetare, cauzând în timp cantonarea în turnuri de fildeș în loc de preocuparea pentru rezolvarea problemelor reale, așa după cum constată Rudra Sil și Peter J. Katzenstein.⁷ Într-o lucrare comună cei doi se declară adepții eclectismului analitic și propun relaxarea standardelor metodologice dintre diferitele școli de gândire pentru a putea gândi câte un fenomen sau studiu da caz sintetic, cu luarea în calcul a punctelor forte ale fiecărei paradigme.

Studentilor li se predă istoria domeniului ca o dihotomie inițială peste care se adaugă dezvoltările ulterioare. Realismul este contrapus idealismului/liberalismului anilor 1920 fiecăruia atașându-i-se o anume etichetă: astfel realismul apare ca un catehism al cinismului care învață despre răutatea naturii umane și setea de putere aferentă politicii în timp ce idealismul este descris ca alternativa progresistă, optimistă, poate naivă dar utilă mai ales după 1990.⁸ Dezbaterii clasice i se adaugă (neo) marxismul și curente postmoderne: constructivism, poststructuralism, studiile de gen etc. – toate prinse sub termenul-umbrelă de reflectivism. De asemenea fiecare dintre marile paradigme ajunge să fie descrisă printr-o diviziune semantică a muncii: realismul va fi sinonim cu războiul și balanța de putere; liberalismul cu pacea, cooperarea și comerțul în timp ce constructivismul monopolizează noțiunea de identitate.⁹

Istoria intelectuală a secolului XX demonstrează însă că denominațiile de mai sus trec transversal peste paradigmele clasice, atât din

punct de vedere descriptiv cât și prescriptiv. Există liberali pacifști cum există la fel de bine liberali imperialiști¹⁰; există autori asociați tradiției realiste care au promovat militarismul (sau realpolitik-ul) cum se pot găsi numeroși autori care au fost adepții prudenței față de intervențiile militare.¹¹ În altă ordine de idei, dintr-o lectură post-structuralistă, dezbaterea clasică poate fi suprapusă unei departajări geografice. Așadar liberalismul poate fi considerat o ideologie venită din mediul anglofon (Imperiul Britanic, Statele Unite) în timp ce corpul realist clasic din RI a fost manopera europenilor continentali, mulți dintre ei emigranți în anii 1940 din cauza războiului și antisemitismului. Pe continent tradiția liberală/libertariană s-a dezvoltat în acele locuri unde statul național unitar, centralizat, eventual definit etnic, fie nu s-a putut forma fie a fost distrus (fie că vorbim de Geneva lui Rousseau; lumea germană a lui Immanuel Kant; Austro-Ungaria cu cercul de la Viena al unui Carl Menger ori Mises).¹²

b) Balanță de putere și regim

Modalitatea de receptarea a conceptelor de regim și balanță a depins de un anume traseu urmat de științele sociale după cel de-al Doilea Război Mondial în Statele Unite.

Noțiunea de regim este probabil cea mai veche fiind inaugurată odată cu zorii aristotelici ai științei politice. Înțelesul său îl depășește pe acela de stat, însumând totalitatea instituțiilor, normelor, practicilor politice care asigură actul guvernării într-un anumit teritoriu și asupra unei anumite populații. În majoritatea cazurilor el a fost integrat politicii comparate, relațiile internaționale descoperindu-l relativ curând după anii '70-'80.

Balanța de putere în schimb s-a consacrat descrierii dinamicii dintre state, chiar dacă utilizarea sa în filozofia politică modernă și mai nou în studiile economice de management nu a lipsit. Astfel părinții fondatori americani dedică numeroase pagini diferitelor aranjamente instituționale care să asigure echilibrul de putere în cadrul unei republici.¹³ Chestiunea balanței de putere a devenit un subiect de studiu pentru știința economică, în studii de caz precum relațiile din interiorul firmelor sau, mai nou în cadrul organizațiilor internaționa-

le.¹⁴ Structuralismul waltzian a preluat selectiv potențialul teoretic al sociologiei și economiei, neglijând numeroase aspecte. Așadar „Teoria politicii internaționale” menține distincția strictă dintre politica internațională și cea domestică întărind diviziunea utilizării dintre cele două noțiuni.¹⁵

Întreținând aceleași premize waltziene legate de anarhie, dilema securității și egoismul național, Keohane ajunge la concluzii diferite. Pentru el statele, motivate de interese proprii aleg să coopereze tocmai pentru a ameliora dilemele securitare, a preveni crizele și eventual a obține câștiguri sporite care rezultă din dinamica mediului exterior. Organizațiile și regimurile internaționale sunt astfel de aranjamente.¹⁶ În accepțiunea lui Keohane regimurile reprezintă:

„un set de așteptări reciproce, reguli și regulamente, planuri, resurse organizaționale și angajamente financiare care au fost acceptate de către un grup de state.”

sau *„seturi implicite sau explicite de principii, norme, reguli și proceduri decizionale spre care converg așteptările actorilor într-o anunită speță a relațiilor internaționale.”*¹⁷

Cum se pot compara balanța de putere cu noțiunea de regim?

Primul pas către răspuns este conținut chiar de scopul regimurilor: acela de a înlocui sau cel puțin atenua instabilitatea balanței de putere. Așa cum în teoria contractualistă indivizii semnează un pact social pentru a ieși din starea naturală, acel *bellum omnium contra omnes*, tot astfel și statele instituie mecanisme care aproximează același rezultat, chiar dacă acesta nu ia forma unui Leviathan, a unui guvern mondial. Crearea regimurilor este dificilă, după cum constată Keohane și vine după numeroase episoade de balansare (Liga Națiunilor și ONU- fiecare a apărut după câte un război de proporții). Așadar regimurilor pot fi considerate într-o filiație cauzală față de balanța de putere.¹⁸

Pe de altă parte nu trebuie trecut cu vederea că regimurile sunt creații ale marilor puteri și se mențin în bună măsură prin abilitatea acestora de a influența comportamentul altor unități sistemice (fie prin forță sau amenințarea cu aceasta, fie prin seducție sau prin stabi-

lirea agendei).¹⁹ De aceea ele și reflectă valorile, normele, practicile autorilor.²⁰

Al doilea pas este acela de a considera atât balanța de putere cât și regimurile ori securitatea colectivă drept ideal-tipuri, approximate dar nu redate perfect de realitate.²¹ Liga Națiunilor și ONU servesc din nou ca exemple: nici una și nici cealaltă nu au funcționat / nu funcționează la capacitatea maximă dar cu toate acestea creatorii lor au găsit rațiuni pentru a le menține în viață.²²

Din direcție opusă balanța de putere și acțiunea aferentă de balansare pot fi privite la rândul lor în termeni normativi. Coalizarea statelor împotriva unui posibil actor expansionist/hegemon nu are loc într-un vid ci presupune practica deprinsă în timp, presupune ca cineva să îi confere legitimitate prin repetiție.²³ Balansarea nu se poate produce fără o minimă socializare a statelor- așa se poate explica cum regatele europene de secol XVII-XVIII puteau fi azi aliați și mâine adversari. Chiar și în timpul (sau altfel spus: mai ales în timpul..) Războiului Rece, SUA și URSS s-au văzut obligate să stabilească un set de reguli pentru a preveni escaladarea și a menține rivalitatea la nivel subsistemic, regional.²⁴

Instrumentalizarea drepturilor omului de către politica externă a statelor nu este nicidecum o invenție a secolului XX, dar ea devine pregnantă după Războiul Rece, în contextul a ceea ce unii au văzut drept sfârșitul istoriei. Triumful valorilor liberale a făcut din apărarea și promovarea drepturilor omului o condiție sine qua non a legitimării unei politici sau alteia. Autenticitatea proclamării acestor norme împarte școlile de gândire în RI. Pe de-o parte realității precum Morgenthau văd în ideologie puțin mai mult decât o justificare a căutării puterii și satisfacției interesului național. În schimb, pentru liberali și constructiviști promovarea unor valori precum cele ale drepturilor omului nu trebuie să mascheze doar resorturi egoiste ci poate deveni o componentă esențială a culturii diplomatice. Jeane Kirkpatrick, autoare și fostă ambasadoare a SUA la ONU, a mers până într-acolo încât afirmă că singura politică externă legitimă pentru SUA este una care avansează chestiunea drepturilor omului și normelor aferente.²⁵ Alți autori disting aici o veritabilă diviziunii a munci la nivel

internațional când unele state preiau rolul de „buni samariteni”- definibili prin faptul că diplomația lor este predominant îmbibată de dorința promovării și securizării drepturilor omului.²⁶ Contraofensiva realistă nu lipsește și chiar dacă nu poate acomoda identitatea ca variabilă endogenă interesului național demonstrează că nici altruismul nu este pur:

„...creșterea puterii americane încurajează dezvoltarea democrației și drepturilor omului dar totodată întărește și influență SUA.”

„Inițial concepute ca o stavilă în calea puterii statului, drepturile omului au devenit un vehicul crucial al politicii de putere, fiabil în vederea exercitării hegemoniei.”²⁷

II. a. India și Sri Lanka în perspectivă istorică

Asia de Sud a fost arareori o singură entitate politică de-a lungul mileniilor dar împărțirea sferelor de putere nu a împiedicat crearea unui sentiment civilizațional comun. Rajul britanic a fost poate singura perioadă în care subcontinentul a fost unificat sub o singură autoritate politică. Imperiului colonial i-a urmat după 1945 un complex de securitate cu un actor hegemonic->India. Apropierea geografică, similaritățile etno-lingvistico-religioase ca și porozitatea granițelor au făcut că între politica externă și cea internă a statelor complexului să fie canale comunicante. Elitele din New Delhi, chiar dacă au respectat suveranitatea vecinilor mai mici, s-au interesat îndeaproape de intențiile acestora. La rândul lor vecinii au acceptat (minus Pakistanul) primatul indian din cauza slăbiciunii lor dar și a unor beneficii obținute.

II.b. Sri Lanka sau frământările construcției naționale

Situată în Oceanul Indian și cu o suprafață de 65.000 km², insula Sri Lanka adăpostește un peisaj uman divers. Populația sa evaluată la circa 14 milioane de locuitori este formată din majorității sinhalezi (10 milioane circa 74%) urmați de tamily (peste 2 milioane- circa 18%) și alte câteva grupuri.²⁸

Grup etnic	Număr	Procentaj %
Sinhalezi	10.985.666	73,98
Tamili	2.696.768	18,16
Noor	1.056.972	7,12
Malay	43.378	0,27
Burgher	38.236	0,26
Alții	28.981	0,2

După câștigarea independenței în 1948, viața politică din Sri Lanka a împărtășit unele puncte comune cu mai marele proxim de la nord. Congresul național sri lankez, de factură socialist-laicistă, la fel ca și Partidului Congresului Indian al lui Nehru a creat un regim intern bazat pe dezvoltarea sectorului public. După 1977 gripajele acestuia au determinat Colombo să facă tranziția spre liberalizare și economia de piață.

Încă de la începutul republicii, politica majoritarilor sinhalezi a avut tente exclusiviste. Cum tamilii erau mai pregătiți din punct de vedere profesional și fuseseră preferați de britanici în posturile cheie, măsurile luate de noile elite sinhala au ținut spre inversarea balanței etnice.²⁹ Actul Unic Sinhalez (Sinhala Only Act-1956) statua sinhala drept unica limbă oficială în locul englezei și tamilei. Ulterior partidele politice tamile au protestat contra măsurii pe care o vedeau abuzivă reușind anumite ameliorări.

Privită retrospectiv, mai ales din prisma războiului civil care a durat 25 de ani, istoria politică a insulei pare reductibilă la tematica interetnică. Chiar dacă conflictul civil a materializat acest reducăționism (sinhala versus tamili) cauzele țin de procesul defectuos al construcției naționale în sensul cel mai plin al sintagmei. Astfel, politicile socialiste ale dinastiei politice Bandanaraike au avut efectelor benefice, dar în timp au dus la noi clivaje pentru a nu mai vorbi despre capotarea sistemului, fapt devenit vizibil din cauza creșterii șomajului. Unei creșteri demografice de la 6.657.339 în 1946 spre 12.689.897 în 1971 i-a corespuns o creștere a ratei șomajului de la 10,5% la 14,3% între 1950-1970. Trei sferturi dintre șomeri se regăseau în categoria de vârstă 15-24 de ani, adică cei care beneficiaseră de educație sporită și aveau cele

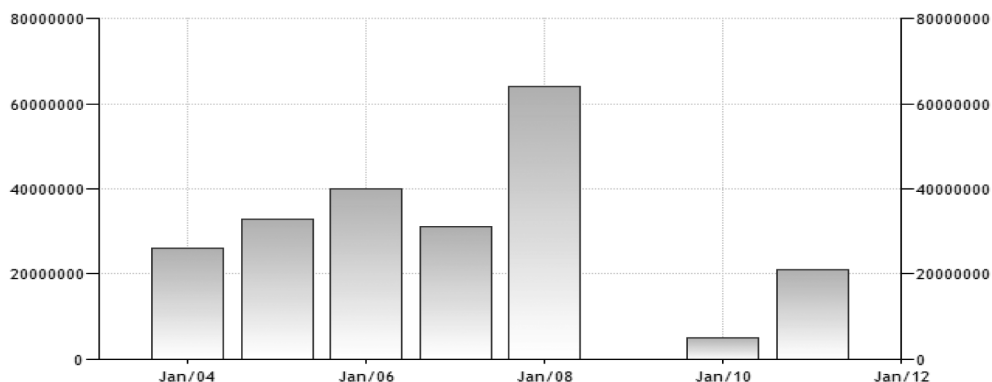
mai mari așteptări.³⁰ Frustrările ce derivau de aici s-au repercutat și în mărirea frecvenței sinuciderilor de la 6,9/100.000 locuitori în 1955 la 22,1/100.000 locuitori în 1974. Anul 1978 a stabilit un record cu 3.012 cazuri de suicid, dintre care 1.066 femei. Pe dimensiunea etnică epoca Bandanaraike s-a manifestat prin dezinteresul tamilor din numeroase funcții publice: între 1956-1970 ponderea acestora se redusese de la 60% la 10% în profesiile libere, de la 30% la 5% în administrația publică și de la 40% la 1% în forțele armate- cea mai drastică diminuare.³¹ (În universități numărul de tamili a rămas predominant asupra celorlalte etnii).³²

În 1977 UNP, o altă formațiune câștigă alegerile generale și reorientează politica economică. Turnura liberală a adâncit clivajele determinând formarea mai multor organizații radicale care să protesteze contra stabilimentului instituțional. Deși nu a fost prima de genul ei, Organizația Tigrilor Tamili din Elam- LTTE s-a născut în sânul tineretului marginalizat și radicalizat din nordul tamil. Părintele fondator, Velupillai Prabhakaran și-a început cariera ca jefuitor și personaj interlop, evoluând în următorii ani la postura de veritabil lider paramilitar.

Războiul civil izbucnește efectiv în 1983 și va continua cu intermitențe în patru faze până în 2009: Cele patru faze ale conflictului (iunie 1983-iulie 1987; iunie 1990-ianuarie 1995; aprilie 1995-februarie 2002; iulie 2006-mai 2009).

Ultima fază, supranumită și Elam IV ar trebui poate datată în 2004, de la momentul dezertării colonelului Karuna, unul dintre cei mai importanți conducători ai Tigrilor. Pretextând neînțelegerile dintre Tigrii Tamili din nord și cei din est, acesta a trecut de partea guvernului, gestul său ușurând victoria. De asemenea reformele armatei regulate guvernamentale au transformat-o pe aceasta într-o mașinărie de luptă impresionantă mai ales prin eficiență. Personalul s-a dublat de la 100.000 la 200.000 în numai câțiva ani. Importurile substanțiale de armament (vezi tabelul de la pagina 90)³³

Bilanțul conflictului de un sfert de secol nu a fost deloc ieftin: în termeni umani și materiali se cifrează la 100-200 de mii de morți și circa 200 de miliarde dolari, conform East Asia Network.³⁵

Sursa: WORLD BANK INDICATORS - SRI LANKA - ARMS IMPORTS (CONSTANT 1990 US DOLLAR) IN SRI LANKA și reformele ministrului apărării, generalul Sarah Fonseka vor întoarce sorții împotriva LTTE.

II. c. Implicarea Indiei- șah pe mai multe niveluri

Atenția acordată de New Delhi evoluțiilor de la Colombo trece dincolo de intimitatea geografică. Dacă în nordul Sri Lankăi tamilii reprezintă o micropopulație, în sudul țării vecine, în statul Tamil Nadu mai precis, tamilii reprezintă 55-60 de milioane de locuitori, una dintre grupurile cele mai consistente și cu o forță de presiune electorală ce nu mai trebuie subliniată.

Implicarea guvernului Indira Ghandi în dinamica insulară a venit sub forma antrenării unor grupuri de Tigri Tamili de către serviciile secrete (RAW-Research and Analysis Wing).³⁶ Moartea acestuia și succesiunea fiului său, Rajiv a atenuat tonul realpolitik înspre o preferință pentru mediere. Rajiv Ghandi se va implica în criza sinhala-tamilă, pe atunci încă la început, cu speranța restaurării stabilității. Momentul decisiv a fost anul 1987 când executivul de la Delhi hotărăște trimiterea unui mic contingent militar cu rol de peacekeeping. În locul planului inițial, trupele indiene s-au trezit parte veritabilă a unei spirale a violenței pe care nici măcar nu o înțelegeau pe deplin. Pentru a putea acea față cerințelor teatrului de operațiuni guvernul s-a văzut obligat să suplimenteze contingentul la 100.000 de oameni. Implicarea lor pe teren timp de trei ani (1987-1990) s-a soldat cu moartea a 1.000 de soldați indieni și un eșec profund episod ajungând să fie botezat de istoriografi <Vietnamul Indiei>. Reverberațiile intervenției au fost grave și s-au grefat pe criza generală a statului indian la

sfârșitul anilor 1980, determinând în cele din urmă pierderea puterii de către Partidul Congresului. Lecția asumată de India s-a văzut prin reducerea implicării politice în războiul civil și menținerea relațiilor comerciale.

Re-apropierea diplomatică de situația de pe insulă a început în 2009, odată cu sfârșitul războiului civil. De data aceasta miza nu mai ținea doar de hegemonia regională ci se situa în contextul mai larg al rechizitoriului comunității internaționale față de încălcările drepturilor omului comise de regimul președintelui Rajendra Rajapaksa.

II. d. Valori și interese

Miza actualelor nemulțumiri care opune comunitatea internațională conducerii din Sri Lanka are drept conținut comportamentul armatei guvernamentale în cadrul ultimei părți a războiului civil- anume aceasta este acuzată de folosirea unor mijloace extreme nu numai împotriva insurgenților dar și a populației civile prin în focul încrucișat. Deja în aprilie 2009 surse ale ONU atrăgeau atenția cu privire la atrocități și estimau numărul de morți tamili la 20 000. Uniunea Europeană a atras atenția încă din 2007 cu privire la abuzurile asupra drepturilor omului.³⁷

În 2010 UNCHR- Consiliul ONU pentru Drepturile Omului a cerut președintelui Rajapaksa să investigheze acuzațiile citate mai sus și să ia măsuri pentru repatrierea refugiaților ca uvertură a procesului mai larg de reconcili-

liere națională. Raportul produs sub auspiciile executivului de la Colombo a fost dat publicității în 2011 iar rezultatele sale exonerau conduita armatei centrale într-o bună măsură. Un raport al ONU din același an ajungea însă la concluzii opuse și detalia un veritabil rechizitoriu pentru administrația Rajapaksa.³⁸

Odată cu implicarea Statelor Unite UNCHR a trecut o rezoluție în martie 2012 ce condamnă Sri Lanka. Votată cu 24 la 15 și opt abțineri, rezoluția a fost sprijinită de India, cu riscul tensionării relațiilor diplomatice cu țara în cauză. Un an mai târziu, o nouă rezoluție trecută în condiții similare și tot cu sprijinul New Delhi-ului cerea Colombo să ia măsuri reale pentru reconstrucția țării și reîntoarcerea refugiaților tamili.³⁹ Reprezentantul permanent al Indiei la ONU, Dilip Sinha a reiterat chemarea „o investigație independentă și credibilă în ceea ce privește acuzele legate de violarea drepturilor omului și pierderea vieții civililor.”⁴⁰

Ministrul afacerilor externe sri lankez, G.I.Peiris a acuzat India de a fi „cedat presiunilor americane” iar pe restul susținătorilor ca fiind motivați de „alianțe strategice și presiuni domestice”.⁴¹ Consistentă poziției sale de până atunci India a refuzat să fie prezentă la Întrunirea Șefilor de Guvern din cadrul Commonwealthului de la finele lui 2013, gest care a împărțit judecata analiștilor.⁴²

Echilibristica pe care o încearcă executivul din New Delhi între postura sa de actor regional/ superputere emergentă; interesul național/ valorile etice nu este deloc una facilă. Presiunile interne venite de la partidele tamile din sud, DMK și AIMDK, adaugă presiune suplimentară asupra coaliției de la putere. Iar reculul nu întârzie să se arate. În 2012 un funcționar public din Tamil Nadu a fost concediat din cauza că a permis desfășurarea unui meci de fotbal amical pe stadionul Jawaharlal Nehru din Chennai.⁴³ De asemenea pelerinii sri lankezi creștini veniți în sudul Indiei au fost loviți cu pietre.⁴⁴ Nici cealaltă parte nu se lasă mai prejos și se răzbună prin arestarea pescarilor indieni prinși în apele sale teritoriale.⁴⁵

Nu este deci greu de înțeles de ce pe 28 martie 2014, cu ocazia celei de-a treia rezoluții patronată de SUA la UNCHR, India face o întoarcere de 180 de grade și se abține motivân-

du-și decizia prin caracterul intrusiv la adresa suveranității republicii insulare. Comunicatul Ministerului Afacerilor Externe indiene a mai adăugat în motivație efectul nefericit pe care o nouă rezoluție l-ar putea avea în ce privește „*abordarea constructivă în spiritul cooperării și al dialogului*” inițiat de regimul Rajapaksa.⁴⁶ Scandalul diplomatic iscat de arestarea oficialului Devyani Khobragade în decembrie 2013 la Washington poate fi socotit o altă potențială cauză a votului de la UNCHR.⁴⁷

II. e. Reconstrucția postconflict: altruism și sfere de influență

Implicarea comunității internaționale în criza sri lankeză poate fi găsit încă de la început, atât sub aspectele sale distructive cât și a celor (re)constructive. Prezența unor state ca India sau Israel (prin intermediul Mossadului) care au furnizat logistică, instructaj și armament nu sunt decât unul dintre numeroasele exemple unde națiuni liliputane ajung o miză pentru interesele globale ale marilor puteri. Nu trebuie uitate legăturile avute de către LTTE cu varii organizații teroriste din Orientul Mijlociu.⁴⁸

Pentru necesitățile studiului prezent interesul se va concentra pe aportul pacificator oferit de comunitatea internațională pentru ultima decadă de conflict și mai ales pentru intervalul postrăzboi.

Organizații și instituții precum Banca Asiatică pentru Dezvoltare (ADB), UNICEF, UNESCO și FAO au asigurat scheletul a numeroase acțiuni de finanțare. ADB- menținând capul de listă a furnizat între 2009 și 2012: 283,0; 342,1; 290,7; și respectiv, 301,0 milioane dolari americani.⁴⁹

În rândul donatorilor individuali/statali ar trebui listată în primul rând Norvegia care, cel puțin din 2002 a încercat să joace rolul de mediator între părțile adverse.

Japonia, fostă putere militară și-a căpătat actualmente reputația unuia dintre cei mai generoși donatori de ajutor la nivel internațional. Deja la începutul anilor 2000 Tokyo deținea primatul la capitolul ajutor umanitar din regiunea Asiei.

După 2009 Beijingul a devenit protagonist pe scenă. Capitalul chinez a plasat aici 400 de

milioane USD pentru dezvoltare imobiliară și agricultură și încă 500 milioane USD pentru îmbunătățirea infrastructurii. Printre cele mai vizibile destinații se pot cita termocentrala pe cărbune Norachchola și câteva terminale adăugate aeroportului din Colombo.⁵⁰ Capul de afiș îl deține portul Hambantota, parte a Zonei de Dezvoltare Hambantota, construct ambițios estimat la circa 1,5 miliarde dolari la nivelul anului 2010. Chinezii au oferit 85% din costul de 500 de milioane\$ al primei faze și au promis încă 200 de milioane USD pentru prefigurarea fazei a II-a. Portul urmează a fi legat printr-o cale ferată de aeroportul Katunayake din capitală.⁵¹ [Numeroși analiști aleg să vadă întreaga activitate economică subînținsă unei logici geopolitice mai largi- anume că „lanțul de perle” al mării strategii chineze dorește ca Sri Lanka să completeze salba de baze navale deja existente: adică porturile Gwadar din Pakistan, Chittagong din Bangladesh și Sitwe în Myanmar.⁵²] Tabelul de mai jos redă o listă mai detaliată a acestora.⁵³

Nr de ordine	Numele proiectului	Milioane de dolari investiți
1	Drumul Navathkuli-Karaitvu-Mannar 67 km	48,4
2	Șoseaua Puttalam-Marichchikadde-Mannar 113 km	73,2
3	Expresul sudic Pinnaduwa-Godagama	138,2
4	Proiectul de iluminare a provinciei Una din Sri Lanka	24,9
5	Proiecte de drumuri prioritare II	500
6	Dezvoltarea Portului Hambantota	306,73
7	Infrastructură de șantier la Hambantota	65,09
8	Proiectul căii ferate Colombo-Katunayake	248,2
9	Proiectul termocentralei pe cărbune Puttalam- Faza I	455
10	Proiectul termocentralei pe cărbune - Phase II	891
11	Aeroportul internațional Mattala Hambantota	190
12	13 motoare Diesel pentru căile ferate	100
13	Spectacole de teatru	17
14	Construcția de drumuri	10

15	Reconstrucția BMICH	7,2
16	100 vagoane de călători	27,0
17	Extinderea terminalului de la Colombo Port	350

Angajamentul financiar chinez ca procentaj din ajutorul internațional total a crescut de la 2% în 2002 la 38% în 2011. Canalizarea acestuia s-a realizat prin intermediul unor instituții ca Banca Chineză de Export-Import (Exim), Banca de Dezvoltare Chineză (CDB), Banca Comercială și Industrială Chineză (ICBC).⁵⁴

Cât despre India aceasta compensează prin acorduri comerciale și investiții de reconstrucție. Cifra comercială dintre cele două state a crescut de la puțin peste 600 milioane USD în 2000 la aproape cinci miliarde dolari în 2011, cifrele fiind în favoarea Indiei, economia mai puternică dintre cele două. Numărul de articole supuse schimbului comercial a crescut și de la 505 în 1999 la 1062 în 2005 și 2100 în 2011, Lankai permițându-se protecționismul la mai multe produse sensibile.⁵⁵

Cifra ajutorului pentru reconstrucția acestuia diferă în funcție de sursa consultată. Dacă ziarul One India dă suma de 1,75 mld. USD în octombrie 2013, cotidianul Firstpost dă cifra de 298 milioane dolari pe care o contrapune celor peste 2 miliarde USD ai Beijingului.⁵⁶ Studiul lui Amarasinghe și Repert afișează cifra intermediară de 1,453 milioane dolari între 2008-2012 dintre care 78% sub formă de împrumuturi și 22% granturi.

Un tablou relativ cuprinzător al proiectelor sprijinite de India se regăsește în tabelul de mai jos.⁵⁷

Nr. de ordine	Numele proiectului	Milioane de dolari
1	Centre vocaționale la Vantharamulai, Onthachchikadam și Batticaloa	Grant, 3,1
2	Centrul de instrucție vocațional Nuwara Eliya	Grant, 2
3	Centrul educațional comunitar și pentru facilitarea comerțului Batticaloa	Grant, 1,9
4	Reabilitarea Portului Kankasanthurai	Grant, 2,2
5	Linie de credit	25

6	Acord de credit sub formă de dolari	100
7	Îmbunătățirea căii ferate Colombo-Matara	167,4
8	150 de paturi la Spitalul Districtual	Grant, 8,3
9	Asistență umanitară pentru provinciile din nord și est	Grant, 9,7
10	Asistență pentru deminare	Grant, 2,34
11	Fundarea căii din zona de nord	416,39
12	Construcția a 50.000 case în nord și est	Grant, 300

Banii sunt canalizați prin contoare precum: Grupul TATA, Aditya Birla și Mahindra, Banca ICICI, Cairn India (industria petrolieră), HCL, Cooperativa Națională Indiană pentru Energie Termală.⁵⁸

Dincolo de polemicile statistice miza ajutorului ține de rivalitatea indo-chineză în regiune. Ca aspirante la dominația geografiei proxime și chiar mai mult decât atât, Beijingul și New Delhi reconfirmă și aici, în Sri Lanka, decalajul capacităților lor. După decenii în care hegemonia sa în Asia de Sud nu mai trebuie explicată, astăzi Regatul Mijlociu punctează succese notabile în cascadă iar vecinii liliputani ai Indiei profită de ocazie pentru a-și mări spațiul de manevră și diversifica opțiunile. „*Spre deosebire de India, ajutorul chinezesc în Sri Lanka nu este însoțit de condiții*”, afirmă Soosipillai Keethaponcalan, profesor la departamentul de științe politice al Universității Colombo.⁵⁹ În același registru, Palitha Kohana, secretar pe afaceri externe, declara în 2008 că noii donatori ai Sri Lankăi „*fac lucrurile diferit. Asiaticii nu le predică celorlalți cum să se comporte. Sunt modalități de a interacționa mai discrete, fără a arăta cu degetul spre celălalt.*” Ceea ce este mai grav din punctul de vedere al Indiei este că ajutorul acordat de către aceasta, deși beneficiază de o mai lungă tradiție, nu apare ca vizibil pentru majoritatea sinhalezilor; spune John Gooneratne, fost diplomat, ziarului Asia Times.

Drept contrareacție, secretarul indian pe probleme de securitate, M. K. Narayanan propunea în 2010 stabilirea unui consulat la

Hambanthota, având misiunea, de altfel ușor intuibilă, de a supraveghea acțiunile rivalului transhimalayan.⁶⁰

Considerații finale

Statele, ca și indivizii nu au un comportament echidistant, uniform unele față de altele/unii de alții. Logica anarhiei nu este aceeași pentru toate unitățile chiar și atunci când presiunea externă pare să impună același răspuns. Citirea superficială a literaturii din RI ne induce impresia simplistă că peisajul internațional este fie unul complet hobbesian fie unul lockean (eventual punctat de insule de kantianism gen Uniunea Europeană, SUA-Canada). În realitate, guvernele și elitele diplomatice operează simultan pe mai multe niveluri, statele putând face simultan parte din organizații ori convenții și întreținând practici contrare angajamentelor asumate. Ceea ce se întâmplă acum în zona Asia-Pacific îmbină rivalitatea cu interdependența economică, confluența culturilor cu tensiunea naționalismelor, *raison d'état* cu participarea în foruri multilaterale.⁶¹ O sinteză neo-neo ne poate ajuta să înțelegem mai bine realitatea și eventual să o precizem; de asemenea ar avea darul de a micșora distanța dintre teoreticienii și practicienii relațiilor internaționale.⁶² Studiul de față a favorizat ca metodologie, atât implicit cât și explicit, revizitarea textelor clasice care demonstrează că realismul și liberalismul nu sunt complet diferite și deci nici totalmente contradictorii.

Studiul de față și-a propus să arate cum normele conținute în regimuri colorează balanța de putere sau, invers, cum în cadrul regimurilor internaționale balanța de putere măsoară distanța dintre actori. Comportamentul Indiei față de situația postconflict din Sri Lanka poate servi drept exemplu. Prinsă între statutul de hegemon regional în Asia de Sud și cel de superputere emergentă aliată a Americii, India este în căutarea unei *via media*. Dacă imediat după 2009 New Delhi a susținut rezoluțiile propuse de SUA în cadrul ONU/UNCHR, în momentul în care a devenit vizibilă depărtarea Sri Lankăi de vecinul său nordic și apropierea de alte puteri gen China, atitudinea diploma-

ției indiene s-a schimbat și ea. Demn de remarcat este răspunsul delegatului indian cu ocazia rezoluției din martie 2014: acesta nu a invocat interesele tactice ale țării sale în Oceanul Indian ci retorica drepturilor umanitare- în cheia sa de lectură abstenența indiană nu dorește decât să dea regimului mai mult pentru Rajapaksa, nicidecum pentru a-i permite să se eschiveze.

Cu cele de mai sus în minte și în spiritului invocatei via media, o contribuție la sinteza neo-neo care ar porni de la cazul prezentat ar trebui să aducă în atenție ambelor paradigme o serie de teme:

– realismului: 1) faptul că normele ar trebui considerate endogene interesului național nu doar exogene acestuia; 2) statele mici au un rol crucial în relațiile dintre marile puteri, putând fi cauza unor crize de mare amplitudine;

– liberalismului: 1) interdependența și valorile liberale nu îmbunătățesc neapărat asperitatea anarhiei. Uneori ele pot ascunde tentația autoritarismului, ambițiile expansioniste șamd. Bună credința a societății internaționale împreună cu naivitatea pot perpetua anumite stări de fapt, drame umane și pot irosi resurse serioase care ar merita altă destinație;

– în atenția ambelor școli de gândire: descoperirea unor tipare de acțiune care să dea seama de modul în care statele acționează atât bilateral, pe baze ad-hoc cât și în cadrul unor organizații internaționale.⁶³

– în atenția analiștilor, mai ales celor aplecați spre factual (și mai puțin spre teorie): adaptând afirmația lui Winston Churchill care afirma că SUA și Marea Britanie sunt separate de aceeași limbă- engleza, tot astfel se poate spune că America și India sunt separate de aceleași valori: liberale. Cele mai mari două democrații din lume, pentru a repeta un motto protocolar al diplomaților de la Washington și New Delhi, au avut o relație sinuoasă și plină de surprize. Consensusul față de instituțiile reprezentative sau procesele electorale nu aduce de la sine și o coincidență a țelurilor urmărite pe plan mondial. Programatul pivot american către Asia va trebui să învețe să privească India drept o variabilă, nicidecum o constantă. Chiar dacă interesele și mentalitățile diplomatice indo-americane corespund în linii mare, există puncte de iritare pe care ambele vor fi nevoite să și le menajeze.

Note

¹ Înțelegem ideologia în sensul lui van Dijk „drept baza reprezentărilor împărtășite de membri unui grup. Ceea ce înseamnă că ideologiile permit acelor membri ai grupului să își organizeze multitudinea credințelor sociale despre ceea ce trebuie considerat important, bun sau rău, drept sau greșit pentru ei și totodată să acționeze în consecință.” William D.Sunderhill, *Ideology, Social Theory, and the Environment*, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Maryland, 2003, p. 14. Dincolo de latura teoretică și de socializarea în contextul grupului, ideologiile „stimulează și preced acțiunea, devenind indispensabile pentru angajarea realității” după cum observă Mohan și Kinloch. Graham Kinloch, Raj P. Mohan (ed), *Ideology and the Social Sciences*, Greenwood Publishing Group, 2000, p.9. William D.Sunderhill, *op.cit.*, p.15

² Unii autori le consideră sinonime în timp ce alții atrag atenția asupra diferențelor dintre cele două. Brent J.Steele, „Liberal-Idealism: A Constructivist Critique”, *International Studies Review*, 2007, Vol.9, pp.23–52. Pentru dezbaterea clasică idealismul a devenit o etichetă peiorativă aplicată gânditorilor liberali, pacifiști din perioada ante și interbelică precum Woodrow Wilson, Norman Angell, John A.Hobson și Alfred Zimmern. Neoliberalii sau liberalii instituționaliști de după 1970 se fereșc de acest termen chiar dacă cercetările lor se axează pe rolul ideilor în dinamica internațională. Alexander Wendt, deși conștient de conotația peiorativă a atributului <idealist> îl introduce în structuralismul său pentru a sublinia importanța factorilor imponderabili (roluri, identități). Alexander Wendt, *Teoria socială a politicii internaționale*, traducere de Mihai Cristian Brașoveanu, prefață Luciana-Alexandra Ghița, Polirom, București 2011, pp.55-61 și *passim*, esp.61

³ Duncan Bell, „Writing the world: disciplinary history and beyond”, *International Affairs*, Vol. 85, No.1, 2009, pp.3–22, esp. p.8

⁴ De la sfârșitul anilor '80 fiecare școală a pretins că asumptiile sale le subsumează pe ale celeilalte. Astfel neorealismul au pretins că liberalismul este doar un caz particular al teoriei lor în timp ce pledoaria liberală mergea în sens invers. Pretențiile acestui articol nu sunt comprehensive și de aceea nu vom intra în detaliile polemicii despre statutul ontologic al anarhiei sau câștigurile absolute vs relative, restrângându-ne asupra asemănărilor dintre balanța de putere și regimuri. Emerson M. S. Niuou and Peter C. Ordeshook, „Less Filling, Tastes Great”: The Realist-Neoliberal Debate, *World Politics*, Vol. 46, No. 2, Jan., 1994, pp. 209-234. Ca premisă implicită argumentul tinde să favorizeze punctul de vedere neoliberal și mai ales structuralismul lui Keohane.

⁵ Joseph M. Grieco, Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism, *International Organization*, Vol. 42, No. 3 (Summer, 1988), pp. 485-507

⁶ Robert O. Keohane, *Power and Interdependence in a Partially Globalised World*, Routledge, London and New York, 2002, p.14

⁷ Rudra Sil, Peter Joachim Katzenstein, *Beyond Paradigms: Analytic Eclecticism in the Study of World Politics*, Palgrave Macmillan, 2010

⁸ Unul dintre clasicii care au fost supuși reevaluării în ultimii ani este Hans Morgenthau. Noile biografii și

studii resping schematizarea simplistă a scrierilor sale și aduc la lumină dimensiunea normativă, morală a acestora. M. Benjamin Mollov, *Power and Transcendence: Hans J. Morgenthau and the Jewish Experience*, Lexington Books, Maryland, 2002, Murray Friedman, *The Neoconservative Revolution: Jewish Intellectuals and the Shaping of Public Policy*, Cambridge University Press, 2005, Robert Kaufman, „Morgenthau's Unrealistic Realism”, *Yale Journal of International Affairs*, Spring 2006, pp.25-38, William E. Scheuerman, *Morgenthau*, John Wiley & Sons, 2013. În spiritul premizei studiului nostru, Scheuerman atrage atenția asupra faptului că lectura deformată a teoriilor lui Morgenthau a avut un impact serios asupra direcției în care s-a dezvoltat domeniul relațiilor internaționale și istoriografiei interne a acestuia: „*The result is not a badly skewed portrayal of Morgenthau but also a significant body of literature that reproduces the artificial separation between political theory and international relations he fought energetically to overcome.*” Scheuerman, *op.cit.*, p.5

⁹ Identitatea, ideologia sunt teme tratate extensiv de autori paleorealiști precum Reinhold Niebuhr, Raymond Aron, George Kennan și Hans J. Morgenthau. A se vedea următoarele citate din Morgenthau: „Principiile legale și etice, precum și necesitățile biologice au o funcție duală în sfera internațională. Ele sunt fie scopul final al acțiunii politice-obiectele ultime pentru realizarea cărora este căutată puterea politică-, fie pretextele și falsele poziții de avangardă, în spatele cărora este ascuns elementul puterii, inerent în orice politică. Principiile și necesitățile pot îndeplini o funcție sau alta sau pe amândouă în același timp.” Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, traducere de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian, prefață de Andrei Miroiu, Polirom, București/Iași, 2007, p.130.

- „Toate națiunile sunt obligate la acest lucru: să protejeze identitatea fizică, politică și culturală împotriva interferențelor altor națiuni.” Scheuerman, *op.cit.*, p.82-83

- „Politica nu este numai o luptă pentru putere ci și una morală pentru păstrarea, extinderea și victoria anumitor valori morale.” Mollov, *op.cit.*, p.32

Pentru un eseu în extenso despre relația dintre putere, responsabilitate și ideologie în cazul istoriei americane a se vedea Reinhold Niebuhr, *Ironia istoriei americane*, traducere Valentin Filip, cuvânt înainte George Cristian Maior, introducere Andrew Bacevich, RAO, București, 2012. În același spirit al reevaluării vezi următoarele studii despre opera lui Raymond Aron și problema încadrării acesteia în parametri realismului clasic, Daniel J. Mahoney, *The Liberal Political Science of Raymond Aron: A Critical Introduction*, Littlefield & Rowman, Boston, 1991. Bryan-Paul Frost, „Better Late Than Never: Raymond Aron's Theory of International Relations And Its Prospects in the 21st Century”, *IPRI*, 29 Septembrie 2005

¹⁰ Timothy Eric Smith, *JS Mill and Liberal Imperialism: The Architecture of a Democratization Theorem*, University of Victoria, 2007, Karuna Mantena, „The Crisis of Liberal Imperialism”, *Histoire@Politique. Politique, culture, société*, N°11, mai-august 2010. Pentru un studiu aprofundat al mentalităților imperialiste din Germania secolului XIX vezi Matthew P. Fitzpatrick, *Liberal Imperialism In Germany: Expansionism and Nationalism, 1848-1884*, Berghahn Books, 2008. Pentru unul similar despre

imperialismul englez de secol XIX vezi Theodore Koditschek, *Liberalism, Imperialism, and the Historical Imagination: Nineteenth-Century Visions of a Greater Britain*, Cambridge University Press, Cambridge, 2011. Un autor interesant, de obicei ignorat de mainstreamul din RI este John Atkinson Hobson (1858-1941) cunoscut pentru teza sa privind imperialismul. Deși un denunțator al acestuia și promotor al liber-schimbismului, Hobson a exprimat în mai multe rânduri susținerea pentru beneficiile pe care le pot aduce imperiile asupra popoarelor înapoiate. P.J.Cain, *Variations on a famous theme: Hobson, International Trade and imperialism, 1902-1938* în Michael Freedman, *Reappraising J. A. Hobson Humanism and Welfare*, Routledge, 2009, pp.36-41

¹¹ În ultimii șapte ani a existat un revirement al realismului mai ales prin opoziție față de neoconservatorism și politica intervenționistă a administrației Bush II. Vezi în acest sens: John Mearsheimer, „Hans Morgenthau and the Iraq war: realism versus neo-conservatism”, *Open Democracy*, 19 May 2005, Stephen M. Walt, „America needs realists, not William Kristol”, *Salon*, Jan.16, 2008, Robert Kaufman, *op.cit.*, p.25

¹² Remarca de mai sus trebuie văzută ca referindu-se la o tendință generală. Centralizarea autorității în Europa continentală a generat numeroși gânditori care, fie în domeniul relațiilor internaționale fie în cel intern, au avut afinitate către etatism/statocentrism (geopoliticieni, socialiști, marxiști etc). În lumea anglofonă (Anglia și America), acolo unde capitalismul și industrializarea pătrunsese mai devreme iar societatea civilă era mai individualistă și-au găsit locul alte filozofii. Anti-etatismul continental și accentul pus pe individ au fost la mare preț în Austro-Ungaria și mai ales Viena. Experiența iudaică interbelică ar fi un subiect fertil pentru rescrierea istoriografiei din RI. Referitor la cele de mai sus a se aduce în oglindă figurile lui Hans J. Morgenthau și Ludwig von Mises. Primul, etatist subliniază primatul politicului; al doilea, economist, pe cel al pieței. Unul s-a format în tradiția germană, eventual cu înclinații de stânga, al doilea în școala austriacă libertariană; și amândoi dedicați unui proiect politic de salvare a individului în fața totalitarismului. Vezi Michael Löwy, *Redemption and Utopia: Jewish Libertarian Thought in Central Europe: a Study in Elective Affinity*, Stanford University Press, 1992, Guido Jörg Hulsman, *Mises: The Last Knight of Liberalism*, Ludwig von Mises Institute, Alabama, 2007, pp.xii, 22-31, 41-43. Eugen-Maria Schulak, *The Austrian School of Economics: A History of Its Ideas, Ambassadors, and Institutions*, Ludwig von Mises Institute, Alabama, 2011, pp.12-17 și *passim* John W. Coffey, *Political Realism in American Thought*, Bucknell University Press, New Jersey, 1977, M. Ben Mollov, *The Jewish Experience as an Influence on Hans J. Morgenthau*, *Jewish Political Studies Review*, Vol.12, No.1-2, Spring 2000, pp.113-140, esp. 128. Scheuerman, *op.cit.*, p.28

¹³ Morgenthau, *op.cit.*, pp.205-208

¹⁴ Pentru existența balanței de putere în interiorul firmelor vezi: Morten Bennesen, Daniel Wolfenzon, „The balance of power in closely held corporations”, *Journal of Financial Economics*, Vol.58, 2000, pp.113-139, Daniel Angualia, „Balance of Power between Shareholders and the Board in Corporate Governance”, May 21, 2010, SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1612962> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1612962>, Pentru o radiogra-

fie a balanței de putere în interiorul instituțiilor UE vezi Robert Thompson, Madeleine Hosli, „Who Has Power in the EU? The Commission, Council and Parliament in Legislative Decision-making”, *JCMS*, Volume 44, Number 2, 2006, pp. 391–417, Paul P. Craig, Institutions, Power and Institutional Balance, *Oxford Legal Studies*, Research Paper, No. 48/2011, Pierre Bocquillon, Jan Frederik Braun, Luigi Carafa, Mathias Dobbels & César Garcia Perez de Leon, Inter-institutional coordination in the EU: reassessing the legislative balance of power after Lisbon, INCOOP Dissemination Conference on Inter- and Intra-institutional Cooperation in the EU System of Multi-Level Governance, 11th October 2013. Pentru existența balansării în cadrul ONU vezi și: C.L.Lim, The Great Power Balance, the United Nations and What the Framers Intended: In Partial Response to Hans Köchler, *Chinese Journal of International Law*, Vol.6, No.2, 2007, pp.307–328, Paul-Henri Bischoff, “Foreign policy by changing balances of power? South Africa as a middle power at the United Nations”, ACUNS: 22nd annual meeting of the Academic Council on the United Nations System Port-of-Spain, Trinidad and Tobago, 4–6 June 2009, Susan Tieh, China in the UN: United with other nations?, *Stanford Journal of East Asian Affairs*, Vol.4, No.1, Nov-Dec 2004, pp.19–28. A new balance of power at the UN?, *Al Jazeera*, 13 Oct 2010

¹⁵ Kenneth Waltz admite că frecvența și intensitatea violenței pot fi cel puțin la fel de mari în interiorul statelor ca între ele. [p.148–149] Diferența dintre internațional și domestic este dată de monopolul exercitării forței legitime și de specializare în interior în timp ce la nivel internațional unitățile sistemice sunt similare și nu recunosc vreun arbitru deasupra voinței lor:

„Domeniul politicii naționale este unul al autorității, al administrării și al legii. Cel al politicii internaționale este un domeniu al puterii, al conflictului și al compromisului” [p.160]. Concluziile nu sunt însă duse până la ultimele lor consecințe: Waltz nu folosește la maximum comparația cu piața și nu investighează posibilitatea ca statele, asemenea firmelor să poată fuziona [pp.162–163 și *passim*]. Kenneth N.Waltz, *Teoria politicii internaționale*, traducere Nicoleta Mihăilescu, introducere Lucian-Dumitru Dărdală, Polirom, București, 2006

¹⁶ Robert O.Keohane, *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 1984, p.101

¹⁷ *Ibidem*, p.57

¹⁸ Keohane folosește teorema lui Folk din teoria jocurilor care afirmă că într-un număr foarte mare de repetări ale dilemei prizonierului poate să apară cooperare între participanți. Robert Powell, „Anarchy in International Relations Theory: the Neorealist-Neoliberal Debate”, *International Organization*, Vol.48, No.2, Spring 1994, pp.319–344, esp. 327

¹⁹ Pentru o discuție despre diferitele modalități ale puterii/forței (coerciție, limitarea opțiunilor, stabilirea agen-dei etc.) vezi Joseph J.Nye, *Viitorul puterii*, traducere Ramona Lupu, Editura Polirom, Iași, 2012, pp.28–30 și 111

²⁰ Susan Strange, „Cave! Hic Dragones: A Critique of Regime Analysis”, *International Organization*, Vol. 36, No. 2, (Spring, 1982), pp. 479–496, esp. 484–486, Namrata Goswami, „Power Shifts in East Asia: Balance of Power vs. Liberal Institutionalism”, *PERCEPTIONS*, Spring 2013, Volume XVIII, Number 1, pp. 3–31, esp. 21

²¹ Keohane atrage atenția că existența cooperării nu înseamnă absența conflictului, ci reflectă parțial eforturile de a depăși conflictul. Keohane, *After hegemony*, pp.53–54

Pentru o perspectivă a balanței de putere ca metaforă vezi și Richard Little, *The Balance of Power in International Relations: Metaphors, Myths and Models*, Cambridge University Press, 13 sept. 2007, pp.20–24, 32, 40 și *passim*

²² Robert O.Keohane and Lisa L.Martin, The Promise of Institutional Theory, *International Security*, Vol.20, No.1, Summer 1995, pp.39–51

²³ Barry Buzan, „The primary institutions of international society” in Barry Buzan, *From international to world society? English school theory and the social structure of globalisation*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, pp.161–204, esp. 169

²⁴ Jo-Ansie van Wyk, Linda Kinghorn, Hollie Hepburn, Clarence Payne and Chris Sham, The International Politics of Nuclear Weapons: A Constructivist Analysis, *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, Vol 35, Nr 1, 2007, pp.23–45, Nejat Dogan, International Security and the Regime Theory: Managing Power Relations Through Security Regimes, *International Journal of Russian Studies*, No. 4/2, July 2011. Una dintre cele mai cunoscute convenții instituite a fost Acordul SUA/URSS pentru Prevenirea Incidentelor de pe și de deasupra Mării Internaționale (INCSEA) semnat la 25 mai 1972. Amy K. East, An Analysis of the Bilateral United States/Soviet Union Navy Agreement on the Prevention of Incidents On and Over the High Seas (INCSEA), Cold War Museum, <http://www.coldwar.org/histories/INCSEA.asp> (accesat 2 mai 2014, ora 18:37). Un studiu al RAND Corporation de la sfârșitul anilor 1980 investiga posibilitatea de a trece dincolo de simpla descurajare reciprocă și a găsi căi prin care SUA și Uniunea Sovietică să colaboreze în domeniul contraterorismului. În acest sens a avut loc la Moscova întrunirea unor grupuri de experți ai ambelor state conduse de John Mark și, respectiv, Igor Beliaev. Brian Michael Jennings, The Possibility of Soviet-American Collaboration Against Terrorism, Notes of a meeting in Moscow, RAND Corporation, 23–27 January 1989

²⁵ Jeane J.Kirkpatrick, *Legitimacy and Force. Political and Moral Dimensions*, Vol. I, Transaction Inc, New Jersey, 1988, p.135

²⁶ Irvin E.Alison Brysk, *Global Good Samaritans: Human rights as Foreign Policy*, Oxford University Press, 2009, pp. 4 și 31

²⁷ Nicolas Guilhot, *The democracy makers: human rights and international order*, Columbia University Press, 2013, pp.78–79. Vezi și articolul lui Stephen Walt despre liberalismul imperialist: Stephen M. Walt, „Top 10 warning sings you are a liberal imperialist”, *Foreign Policy*, May 20, 2013

²⁸ P.A.Ghosh, *Ethnic Conflict in Sri Lanka and Role of Indian Peace Keeping Force (IPKF)*, A.P.H. Publishing Corporation, New Delhi, 1999, p.15. Vezi și Sunil Bastian, The Failure of State Formation, Identity Conflict and Civil Society Responses - The Case of Sri Lanka, Centre for Conflict Resolution, Department of Peace Studies, Working Paper 2, September 1999

²⁹ Pentru procentajul etnic în diferitele categorii socio-profesionale vezi: Jonathan Spencer, Introduction: the power of the past, pp. 1–19 in Jonathan Spencer, *Sri Lanka: History and the Roots of Conflict*, Taylor & Francis, 2002,

Asoka Bandarage, *The Separatist Conflict in Sri Lanka. Terrorism, ethnicity, political economy*, Routledge, New York, 2009, p.31 și *passim*

³⁰ Robert N. Kearney and Barbara D. Miller, The Spiral of Suicide and Social Change in Sri Lanka, *The Journal of Asian Studies*, Vol. 45, No. 1, Nov., 1985, pp. 81-101, esp. 86-87

³¹ Robert I. Rotberg, „Sri Lanka's Civil War: From Mayhem Toward Diplomatic Resolution” în Robert I. Rotberg (ed), *Creating Peace in Sri Lanka: Civil War and Reconciliation*, Brookings Institute, Washington D.C., 1999, p.6

³² Asoka Bandarage, *op.cit.*, p.91

³³ China și Pakistanul au furnizat cu entuziasm harnasamente militare Sri Lankăi. În aprilie 2007 Colombo a parafat un contract cu Beijingul în valoare de 37 milioane de dolari pentru importul de muniție. Numeroase articole au fost intermediare de firma Lanka Logistics & Technologies patronată, mai mult sau mai puțin voalat, de către Gotabaya Rajapaksa, secretarul apărării și fratele președintelui. Un an mai târziu China „a dăruit” Lankăi șase avioane de vânătoare F7. Larry Marshall, Winners and losers in Sri Lanka's long war, *Inside Story*, 13 November 2009

³⁴ Eleanor Pavey and Chris Smith, Post-Conflict Reconstruction and Security Sector Reform in Sri Lanka, în H. Born and A. Schnabel, *Security Sector Reform in Challenging Environments*, Lit Verlag, Munster, 2009, pp. 189-210, esp. pp.192-193 și 196. Pentru mai multe detalii despre reforma armatei sri lankeze și tacticile de luptă folosite vezi scrierile lui Rohan Gunaratna. Leel Pathirana, Failure to understand the conflict by UN and the West has created a humanitarian crisis – Prof. Rohan Gunaratna, *Asian Tribune*, 18 April 2009. Raisa Wickrematunge, "Haven't examined the video but there would have been such killings" – Prof. Rohan Gunaratna, *The Sunday Leader*, 5 June 2011

³⁵ Pratyush, India and Sri Lanka's Civil War *The Diplomat*, December 29, 2012. Mandana Ismail Abeywickrema, War-torn Sri Lanka north en route to recovery, *Khabar South Asia*, March 09, 2012

³⁶ Stephen Philip Cohen, *India. Emerging power*, Brookings Institute, Washington D.C., 2001, p.240. C. Christine Fair, *Urban Battle Fields of South Asia: Lessons Learned from Sri Lanka, India, and Pakistan*, Rand Corporation, 2004, p.36. Jayshree Bajoria, The Sri Lankan Conflict, *Council of Foreign Relations*, May 18, 2009

³⁷ Charu Lata Hogg, Sri Lanka: Prospects for Reform and Reconciliation, Asia Programme Paper ASP PP June 2011, p.9

³⁸ Q&A: Post-war Sri Lanka, *BBC News*, 20 September 2013

³⁹ Nick Cumming –Bruce, In Resolution, U.N. Council Presses Sri Lanka on Civilian Deaths, *The New York Times*, March 22, 2012. UN passes resolution against Sri Lanka rights record, *BBC News*, 21 March 2013. Kim Wall. Sri Lanka: Tamil Struggle Continues, *The Diplomat*, December 02, 2013

⁴⁰ India votes against Sri Lanka at UNCHR in Tamils case, DMK hits out at UPA, *The Indian Express*, March 21 2013

⁴¹ India's UN vote grabs headlines in Sri Lanka, *Zee News*, March 23, 2012

⁴² Ankit Panda, India's CHOGM 2013. Strategic Blunder, *The Diplomat*, November 15, 2013

⁴³ A dangerous game, *The Hindu*, September 4, 2012

⁴⁴ Jim Yardley, Relations Between India and Sri Lanka Sour, *International New York Times*, 5 September 2012

⁴⁵ Satellite photos catch Indian fishermen in Lankan waters, *The Sunday Times*, 27 February 2011, Jim Yardley, Two Hungry Nations Collide Over Fishing, *International New York Times*, 4 September 2012, Not releasing fishermen may cast shadow on Indo-Lankan ties: Khurshid, *The Times of India*, Aug 23, 2013, Sri Lanka to release 61 Indian fishermen, *The Hindu*, Jan 24, 2014

⁴⁶ Indrani Bagchi, India abstains from anti-Lanka resolution at UN, *The Times of India*, Mar 28, 2014, J Sam Daniel Stalin, Surabhi Malik, India should have supported UN resolution against Sri Lanka: Chidambaram, NDTV, March 28, 2014

⁴⁷ Ashley J. Tellis, The rupture is real and quite tragic, *Carnegie Endowment*, February 17, 2014, US wants to repair relationship with India after diplomatic spat, *Firstpost*, Mar 4, 2014, Gardiner Harris, Years After Obama Hailed Warming Ties With India, the Temperature Has Fallen, *The New York Times*, March 31, 2014

⁴⁸ Pentru posibilitățile externe de aprovizionare ale LTTE a se vede: Peter Chalk, ARCHIVED: Commentary No. 77: Liberation Tigers of Tamil Eelam's (LTTE) International Organization and Operations - A Preliminary Analysis, Canadian Security Intelligence Service, Commentary No. 77, Winter 1999, Shanaka Jayasekara, Tamil Tiger Links with Islamist Terrorist Groups, International Institute for Counter-Terrorism, 02/03/2008

⁴⁹ Dhanusha Amarasinghe and Johann Rebert, Dynamics and Trends of Foreign Aid in Sri Lanka. Exploring space for context-sensitive aid delivery, *International Alert*, August 2013, p.10

⁵⁰ Amantha Perera, China boosts Sri Lankan trade options with India, *Asia Times online*, 8 August 2013

⁵¹ Sudha Ramachandran, Sri Lankan waters run deep with China, *Asia Times*, Aug 13, 2010

⁵² Halik Azeez, China holds sway at Hambantota, *The Sunday Leader*, 4 July 2010, Corey Flintoff, Indians Uneasy As China Builds Ports Nearby, *NPR*, June 20, 2011, Ravi Laddwahetty, Why China needs the Hambantota port, *The Island*, September 22, 2012. Există și voci care dezamorsează temerile de natura militaristă a intențiilor chineze în portul Hambantota. Daniel Kostecka de la Jamestown atrage atenția că până la momentul prezent construcțiile de acolo au un caracter civil, comercial. Daniel Kostecka (Jamestown Foundation), Hambantota, Chittagong, and the Maldives Unlikely Pearls for the Chinese Navy, *China Brief*, Volume: 10 Issue: 23 November 19, 2010. Până la momentul de față nici China și nici Sri Lanka nu dau de înțeles în mod explicit că interacțiunea lor ar avea alte scopuri de cât cele industriale. KJM Varma, China to provide military technology to Sri Lanka, *The New Indian Express*, 31st May 2013. Asigurările nu sunt însă de natură să liniștească Rashina Hill.

⁵³ Dhanusha Amarasinghe and Johann Rebert, *op.cit.*, p.14

⁵⁴ *Ibidem*, p.12

⁵⁵ Sri Lanka exports to India surge after free trade agreement, *Lanka Business Online*, 16 May, 2013

⁵⁶ Salman Khurshid to visit Sri Lanka for bilateral talks, *One India*, October 6, 2013

⁵⁷ Dhanusha Amarasinghe and Johann Rebert, *op.cit.*, p.15

⁵⁸ *Ibidem*, p.14

⁵⁹ Sudha Ramachandran *op.cit.*

⁶⁰ *Idem*

⁶¹ Despre o discuție despre ascensiunea chineză și diferitele paradigme care pot fi utilizate pentru a oferi o explicație vezi și: Jörn Dosch, Managing Security in China-ASEAN Relations: Liberal Peace or Hegemonic Stability?, Conference Paper "Regional Powers in Asia, Africa, Latin America, the Near and Middle East", GIGA German Institute of Global and Area Studies, Hamburg, December 11 and 12, 2006, Alfred Gerstl, The China Factor in Regional Security Cooperation. The ASEAN Regional Forum and the Shanghai Cooperation Organization, *Austrian Journal of South-East Asian Studies*, Vol.1, No.2, 2008, Qianqian Liu: China's Rise and Regional Strategy, Power, Interdependence and Identity, *Journal of Cambridge Studies*, Vol.5, No.76, Dec. 2010, pp.76-92

⁶² Stephen M. Walt, The Relationships Between Theory and Policy in International Relations, *Annual Review of Political Science*, Vol. 8, 2005, pp.23-48, Amitav Acharya, International Studies: A Dying Discipline?, *World Policy*

blog, May 2, 2014, Joseph S. Nye Jr., Scholars on the Sidelines, *The New York Times*, April 13, 2009

⁶³ Spre exemplu administrația Bush II a utilizat în acțiunile sale atât alianțe ad-hoc cu diferite state, coaliții ale voinței cât și influența din cadrul organizațiilor internaționale (NATO, ONU etc). Un model sintetic neo-neo de succes ar fi unul care ar putea explica și prezice comportamentul unui stat concomitent pe mai multe fronturi (spre exemplu: dacă statul X ia o anumită poziție în organizația Y atunci va acționa unilateral față de statul W.) Putem aduce ca mostra comportamentul administrației Obama față de asasinarea lui Osama bin Laden versus criza din Siria. În primul caz a acționat unilateral, concis; în al doilea caz a preferat să utilizeze CS al ONU- vetou-ul repetat al Rusiei și Chinei poate fi văzut ca un efect anticipat, Casa Albă ne mai dorind să intervină militar în Siria dar având nevoie de o scuză față de opinia publică. Adam Entous, Sam Dagher, U.S. Talks Tough on Syria, Ramps Up Attack Planning, *The Wall Street Journal*, 25 August 2013, Matt Spetalnick, Analysis: Obama and Syria: The education of a reluctant war president, *Reuters*, Aug 31, 2013

ABSTRACT

International relations theories, especially when they are read superficially or in a haste seem overtly optimistic or inescapably pessimistic. Classical debate appears as an irreconcilable game between Hobbesian and Lockean outcomes. In reality the flow of events takes a medium turn rendering obsolete many explanatory models. India's approach towards Sri Lankan human rights issue after the end of the civil conflict shows that Realist balance of power can very well coexist with Liberal regimes. Thus, in the first phase, New Delhi endorsed many US sponsored resolutions within the United Nations Human Rights Council only to reverse the moment and take the side of Colombo in late March 2014. In the beginning India was eager to play the role of an emerging superpower allied with America while afterwards it acted as a regional hegemon with paternalistic reflexes out of fear that Sri Lanka might tilt towards China. Bearing in mind such an example IR students should try to devise better explanatory models along the neo-neo synthesis.

Cuvinte-cheie: India, Sri Lanka, războiul civil, tigrii tamili, drepturile omului, ONU, balanța de putere, regimuri internaționale

Silviu Petre este cercetător la Centrul de Studii Est-Europene și Asiatice (cseea.ro) din cadrul SNSPA, București. Interesele sale sunt teoria relațiilor internaționale și geopolitica Asiei de Sud.

PUNCTE DE VEDERE

Provocarea despre care nu am știut... sau „al doilea război al Crimeei”

Prof. Univ. dr. Vasile Secăreș

Dacă rezultatele Summit-ului de la Vilnius ne-au vorbit despre eșecul *Eastern Partnership* al UE, criza ucraineană și anexarea Crimeei de către Rusia – și, desigur, ceea ce se întâmplă în ultimele zile în estul Ucrainei – pun în termenii cei mai duri problemele cu care se confruntă organizația militară nord-atlantică în acest moment. Anexarea Crimeei, mai ales, ne reamintește războiul georgian din vara lui 2008 din care – vedem acum – nu am învățat mai nimic! Să nu uităm că acea perioadă a prilejuit analize serioase – vezi de pildă studiul publicat sub egida *German Marshal Fund of the US* în primăvara lui 2008! – care au vorbit despre „the crisis of the post-cold war European Order” și s-au întrebat în mod direct ce ar trebui să facem „about Russia’s new found taste for confrontation with the West”¹. După câteva luni, războiul georgian avea să ne arate nu numai că „războiul între națiuni” este posibil, dar și că, deloc surprinzător, Rusia era dornică să se confrunte cu SUA și cu UE. Rezultatul: nu ne-am învățat lecția iar Comunitatea Euro-Atlantică nu s-a trezit. Toate întrebările de atunci sunt intacte.

Pe de o parte, este vorba de *rolul NATO în Europa* – în mod deosebit pe frontiera Euro-Atlantică – și de așteptările pe care le au membrii săi est-central europeni, „Noua Europă” și partenerii din imediata apropiere a acestei frontiere (din Ucraina până în Georgia); pe de alta – pur și simplu – *de capacitatea NATO*: de capacitatea sa politică (procesul de decizie politică, de realizare a consensului și forța cooperării politice), de capacitatea militară

(în sensul cel mai larg) și de capacitatea sa în domeniul intelligence și al analizei și predicției strategice.

Dacă ne uităm la ce se spune acum, „la cold”, în contextul crizei ucrainene, sar în ochi evaluările care subliniază, în esență, că NATO a fost „prins pe picior greșit” de acțiunea rusă; mai mult, se apreciază că „if Mr. Putin pursues a broader military campaign, a robust response both from America and Europe is unlikely” iar încercarea SUA de a acționa mai dur „will ultimately fail”². Dar eticheta cea mai bună o pune percepția rusă: potrivit profesorului de la New York University, Ian Bremmer, Putin știe că Vestul *nu* va implementa „robust sanctions”. În aceste condiții, caracterizarea reacției Vestului (a se citi: SUA, NATO și UE) este aceea că el recurge la „empty threats and sweeping sanctions”, trăgând, în fața eventualității ca Rusia să meargă mai departe – așa cum susțin, de pildă, analizele poloneze din ultima vreme – „a deeper line in the sand”³. Pe bună dreptate, Slawomir Sierakowski aprecia că „the present situation casts a dark shadow on the place where the Iron Curtain used to be”. Nu este mai puțin adevărat că acest moment este – sau ar putea fi – un fel de „wake-up call” pentru NATO, pentru SUA și pentru aliații europeni.

În acest context, abundă încercările de a înțelege ce s-a întâmplat. Într-un anumit registru avem de a face cu întrebarea frecventă în mediile politice sau de analiză americane: de ce a avut loc „această deteriorare”, care înseamnă, de pildă, că „relations between Russia and the US are now at their worst since the end of the

Cold War”⁴ Mai importantă este însă interogația în legătură cu cauzele acestui moment care confruntă Vestul cu cel mai periculos precedent și cu cea mai gravă criză în funcționarea ordinii internaționale – și, aș spune, nu doar de la încheierea Războiului Rece, ci de la al doilea Război Mondial încoace – anexarea Crimeei. Iar aici merită amintit ce spunea ministrul de externe al Germaniei, Frank-Walter Steinmeier: „I’m very worried the unlawful attempt to alter recognized border in our European neighborhood, 25 years after the end of the Cold War, will open Pandora’s box”. Am putea adăuga însă că această criză „închide” comunitatea Euro-Atlantică într-un joc în care are puține opțiuni bune – iar această situație se cere explicată.

În sfârșit există întrebările în legătură cu lucrurile pe care nu le-am înțeles în privința obiectivelor sau a politicii Rusiei. Desigur, se poate spune că – de la sfârșitul anilor ’90 – Occidentul a văzut „ceea ce voia să vadă” în privința comportamentului Rusiei. În bună măsură ne-am luat dorințele drept realitate, socotind, de pildă, că „Putin is a pragmatic realist who will cooperate with us whenever there are sufficient common interests”⁵, iar acum descoperim că nu este așa.

Dar acesta este doar un nivel superficial al întrebărilor cu care ne confruntăm. Avem nevoie de o abordare de fond a chestiunilor pe care le ridică pentru NATO – și desigur pentru UE – testul Crimeei. Fără îndoială, pot să fiu de acord – chiar dacă nu total – că tonul dramatic – uneori chiar apocaliptic – în legătură cu ce se va întâmpla la nivel mondial nu este neapărat îndreptățit. Să ne uităm doar la reacția piețelor, pentru care Crimeea pare deja un fapt care aparține trecutului.⁶ Cursul normal al lucrurilor – „business as usual” – nu pare afectat. *Dar nu asta este problema.*

Este de asemenea posibil să vorbim despre situația actuală acum sau, cum sugera Anatole Kaletsky, după câteva luni, ca despre „a stalemate”, dar, spun din nou, sunt destule analize care văd posibile acțiuni ulterioare ale Rusiei, vizând obiective mai largi, iar ceea ce se întâmplă în Donețk și în alte locuri din estul și sud-estul Ucrainei acum, la început de aprilie, sprijină un asemenea scenariu; a fost adus în discuție și faptul că Vestul și Rusia vor trebui să

găsească, până la urmă, „a neutrally satisfactory deal...suggested by all sides at different times: a new Ukrainian constitution with decentralised powers for the Russian-speaking regions; de facto, if not de jure, acquiescence to Russian control of Crimea; and agreement that Ukraine will not be economically ready and militarily eligible to join either NATO or the EU for at least a decade or two”⁷ – dar asta este mai degrabă poziția rusă „moderată” sau în orice caz un posibil „balon de încercare” (cu ajutorul presei occidentale).

Am, apoi, mari îndoieli în legătură cu abordarea așa-zis „realistă”, bazată pe „common sense”, care are în vedere nu doar interesele, interdependențele și legăturile principalelor puteri europene și chiar ale SUA cu Rusia, ci, până la urmă, așa-numitele „interese legitime” ale Rusiei în „near abroad”. Mă gândesc mai ales la sublinierea faptului că SUA (implicit este vorba și de UE) „needs to see the Ukrainian crisis from Russia’s view-point”, înțelegând „motivele de securitate națională” ale Rusiei, pentru care Ukraine is „the single biggest national security issue beyond its borders”. Ca să nu mai vorbim despre socotirea costului „ignorării Rusiei” (adică?) ca „prohibitively high for Europe” și despre ideea că „Ukraine is far more important for Russia than is to America”⁸.

Avem de a face însă și cu ceea ce numesc „evaluarea optimistă” – extrem de nocivă – cum este cea a geopoliticianului francez Gerard Chaliand, care susține că „Poutine est sur la defensive” și „c’est le camp pro-occidental qui est en train de gagner”.

Cu totul altfel stau lucrurile dacă le privim la nivel strategic. Aici impactul/consecințele apar în adevărata lor lumină. Cred că Adrian Severin are dreptate în analizele sale din ultima vreme – care însă invocă, pe drept cuvânt, și luări de poziție mai vechi – să sancționeze nu doar „totala neputință (a Vestului) de a acționa coerent, convergent și consistent” (iar aici vezi și „dezbinarea Europei” și diferențele de agendă), ci mai ales incapacitatea „de a gândi și planifica strategic” în toată perioada de după sfârșitul Războiului Rece și asta nu numai în relația cu Rusia, ci în legătură cu întregă reșezare a lumii (cf. A. Severin). Anexarea Crimeei de către Rusia – spun din nou – este deja evenimentul politic și militar cu cele mai

serioase urmări din perioada de după Războiul Rece și de fapt de la sfârșitul ultimului război mondial. Aici avem de a face cu un episod încadrat în ceea ce numesc de mai multă vreme *ultima etapă a restructurării strategice și politice* (dar și economice) începute acum mai bine de 20 de ani – a *tranziției* care deschide un nou ciclu sistemic.⁹ *Orice acțiune care vizează rescrierea hărții geopolitice, care așează pe teren – în această perioadă – noi realități politice, economice și militare are o semnificație clară în acest context.*

Pornind de la această perspectivă teoretică spun că „cheia” folosită pentru înțelegerea intențiilor și a comportamentului Rusiei a fost nepotrivită/greșită. Nu am înțeles – menționez și mai devreme – că acțiunile acestei mari puteri au o *bază geopolitică* evidentă, anumite imperative politice, strategice și militare. Așa cum sublinia S. Sierakowsky în aceste zile analizând criza ucraineană, „unlike the West, it values geopolitical expansion, not economic conditions.” Ar fi trebuit să vedem că avem de a face cu interpretarea acestui moment în evoluția Ucrainei ca fiind *faza cea mai distructivă* a „luptei pe care Rusia și Vestul o duc de două decenii” – o fază în care, așa cum aprecia, de pildă, Alexander Malevani (șef adjunct al Serviciului federal de securitate al Rusiei - FSB) – pe fondul afirmării de către „les peuples de Crimée et des régions orientales de l’Ukraine (vezi Dombass, Donetsk sau Kharkov – nota mea)...de leur souhait légitime de s’unir à la Russie - ar fi avut loc „la rapide augmentation des menaces extérieures” visant „à affaiblir notre influence dans cet espace vital”.¹⁰

Toate acestea ne-ar fi fost de mare ajutor pentru a descifra ce conținea analiza strategică însușită de conducerea de la Kremlin sau ce puteau să-i spună, de pildă, militarii președintelui Putin în legătură cu urmările basculării Ucrainei către Vest (scoaterea Rusiei din Europa și fixarea ei „cu spatele” pe Urali) sau cu necesitatea de a acționa *acum* (pentru a preîntâmpina impactul acțiunii americane menite să reducă dependența Europei de gazul rusesc, inclusiv pe baza „revoluției gazelor de șist”, și având în vedere timpul necesar, încă lung, pentru a așeza pe teren „efectul pozitiv” al *South Stream*).

În sfârșit, este absolut necesar să subliniem că – așa cum spune de pildă James M. Goldge-

ier – nu am luat în considerare – în SUA sau noi toți în NATO – „his (Mr. Putin’s – nota mea) stated goal of revising a post-Cold War settlement in which Moscow lost control over significant territory and watched as the West expanded its domain”.¹¹ Ar trebui însă să ne aducem aminte că nu este prima dată când ajungem la o asemenea concluzie. În perioada care a culminat cu războiul georgian am putut să ne dăm seama că „Russia’s new found taste for confrontation with the West is not an emotional overreaction... it is a strategic choice”, care are la bază concluzia – pe care o afirmă Serghei Karaganov – că „the next decade presents a window of opportunity for restoring Russia’s global influence”.¹² Mai mult, așa cum sublinia Eric S. Edelman, subsecretar al apărării în administrația Bush, încercările Vestului de a acomoda Rusia – luând în considerare „its sense of grievance” – „have been invariably taken as weakness”.¹³ Este important să subliniem însă că și atunci, analiza patronată de GMF neglija „Russia’s territorial aspirations” – încadrate, desigur, într-un concept de influență și control – și perspectiva geopolitică absolut necesară pentru înțelegerea comportamentului Rusiei.

Consecințele acestor erori de abordare sunt distrugătoare. De la războiul din Georgia și până acum *Rusia a marcat în modul cel mai clar cu putință frontiera E-A*, iar reacția sau cel puțin preocuparea NATO și a UE au fost ca și inexistente. A fost vorba, pe de o parte, de neglijarea impactului unui efort constant al Rusiei de afirmare a unei alte staturi – și posturi – internaționale. Să ne amintim că acțiunea rusă din august 2008 a vizat explicit „distrugerea aparatului militar al Georgiei”, în vederea eliminării opțiunii sprijinului american pentru refacere; iar atunci când președintele Sarkozy a cerut președintelui Putin – la Beijing – un răgaz de 48, de 24 de ore, „o noapte măcar” – de întârziere a acțiunii militare ruse, răspunsul a fost un „NU” foarte brutal. Iar modul în care Vestul a reacționat la războiul georgian (a se vedea mai ales cum s-a negociat încetarea focului, de parcă ceea ce ne trebuia era să așezăm pe teren „planul președintelui Sarkozy”, care suportase o corectură majoră prin cererile rușilor, ceea ce avea să ducă la dezmembrarea de facto a Georgiei) și mai apoi felul cum s-a

acționat fie de către UE – în cadrul Parteneriatului Estic, fie de către SUA, după decizia președintelui Obama din 2009 „to dial back American involvement in Russia's neighbors, especially Georgia, Ukraine and Central Asia” (în contextul așa-numitei „reset of relations”), aveau să încurajeze Rusia în privința continuării presiunii sale pe frontiera euro-atlantică și să ducă la eșecul de la Vilnius. Este un eșec pe care comunitatea euro-atlantică trebuie să și-l asume: nu doar UE, ci și NATO, atât SUA cât și aliații europeni. Este vorba nu doar de sterilitatea *Parteneriatului Estic*, ci în general a *politicilor noastre de parteneriat dincolo de frontiera E-A*: cu excepția Moldovei și a cazului mai slab al Georgiei, Rusia a reușit „să scoată din dispozitiv” toate statele cărora și UE și NATO le-au oferit, începând încă de la sfârșitul anilor '90, perspectiva apropiierii/integrării. Poate nu vom neglija faptul că Moldova intră acum în *prima linie* a presiunilor ruse.

Iar cu aceasta ajungem la *cea de-a doua componentă* a erorii noastre de abordare: *neglijarea/subestimarea „mesajului politic” pe care au început să-l perceapă partenerii UE/NATO încă înainte de războiul georgian și devenit dramatic – pus în termeni practici – odată cu acțiunea militară rusă. Acela că „aliații occidentali” (chiar dacă nu era vorba de obligații derivate din vreun tratat, toate aceste țări vedeau în noi, aliați!) nu aveau să apere, să salveze Georgia. Dincolo de greșelile evidente ale conducerii georgiene, această mică țară caucaziană avea să afle cum stau lucrurile nu doar pentru că o spunea președintele Sarkozy: „nimeni nu riscă un război pentru voi”, ci pentru că a văzut armata rusă apropiindu-se de capitală. Este adevărat, acțiunea militară rusă a fost oprită la câțiva km de Tbilisi de mesajul ferm al SUA în legătură cu o „posibilă misiune <<umanitară>> condusă de armata americană”, dar realitatea dură a revenirii Rusiei în fostul spațiu sovietic a pătruns în câmpul politic al Regiunii Lărgite a Mării Negre, „ajutată” în mod limpede și de deosebirile de abordare dintre SUA și aliații europeni (vezi întrebarea adresată de președintele Sarkozy președintelui Saakașvili: „unde sunt americanii să oprească tancurile ruse?”).*

Acest mesaj a fost “lucrat în teren” de administrația Putin-Medvedev-Putin de-a lun-

gul acestor ani nu doar în Caucaz, ci și, sau mai ales, în Ucraina și Moldova – prin utilizarea unei palete largi de instrumente politice, economice, ideologice și culturale (să nu uităm biserica “pravoslavnică” rusă) și, acum, în Ucraina, militare, care au prins Vestul “pe picior greșit”- iar conținutul său a dobândit o semnificație cât se poate de clară, lucru pe care l-am putut vedea la Vilnius: “Russia's back!”

De ce? Pentru că – și de fapt *aici este problema noastră* – instituțiile euro-atlantice „have been failing to deliver”¹⁴ iar Rusia a beneficiat de asta. În acest context, „eticheta” a fost deja pusă: „UE este slabă” iar „O Uniune slabă nu-l poate opri pe Putin”¹⁵ Ceea ce vedem „on the ground” este că UE va oferi dialog când este confruntată cu un comportament agresiv. Cât despre NATO, în acest moment organizația nu are, din păcate, prea multe opțiuni la îndemână și până la urmă era limpede de ceva vreme că *nu va întreprinde nimic hotărâtor pentru a opri Rusia să revină în fostul spațiu sovietic.*

Desigur, dacă avem în vedere evoluțiile pozitive în plan strategic, politic și militar care au marcat istoria alianței nord-atlantice în ultimii cca. 15 ani, NATO ar fi trebuit să se afle în altă postură în fața crizei ucrainene, a anexării Crimeei. Să nu uităm ce spunea Secretarul general al NATO Anders Fogh Rasmussen în toamna anului trecut, la *Carnegie Europe Event*: „NATO is the foundation on which any Ally or group of Allies can build their response to any crisis”; mai mult, NATO dispune de „the widest network of partners”, fiind gata să acționeze împreună cu ei pentru a proteja „our values in our region and beyond”; iar în acest context „we must always ensure that we have the military capabilities (însemnând „robust defence and deterrence”, cf. Rasmussen – nota mea) to protect those values and the political will to do so”¹⁶ Mai mult, s-ar putea spune că, în principiu, la începutul acestui deceniu NATO era pregătit „să intre într-o nouă etapă”: „noul concept strategic” îi oferea sau ar fi trebuit să-i ofere instrumentele necesare. După Summit-ul de la Lisabona „this new document was supposed to equip the Alliance for the new security challenges and guide its future political and military development” (vezi NATO Strategic concept).

Din păcate, câteva accente esențiale ale „noului concept” au făcut aproape irelevantă – vedem acum – această pregătire. Concentrarea asupra „noilor amenințări” („new asymmetric and unconventional threats”) a afectat serios luarea în considerare a „bunei și vechii agende” a descurajării și apărării. În al doilea rând, eliminarea – declarată – a perspectivei geopolitice din arsenalul construirii viziunii sale, al abordării și planificării strategice a făcut NATO să capoteze în fața ultimei etape a restructurării politice și strategice și a rescrierii hărții geopolitice a lumii. În sfârșit, ideea valoroasă a „angajării cooperative” a foștilor adversari a eșuat în fața necesității „de a citi” în mod corect/realist politica rusă. Și aici nu este vorba doar de „idealism” sau de „wishful thinking”. Avem de a face cu un subiect care ar fi trebuit tratat cum trebuie încă din momentul încheierii războiului rece – dacă el era înțeles corespunzător *în timpul* acestuia. Am scris despre asta cu mai mulți ani în urmă în legătură cu originea războiului: politica externă și relațiile dintre state nu pot fi discutate doar în termeni ideologici așa încât relația SUA cu URSS nu avea la bază și nu putea fi înțeleasă doar în termenii confruntării ideologice; ea avea o profundă dimensiune de putere/strategică – politica URSS – și ulterior cea a Rusiei – trebuia discutată ca o politică de mare putere, motivată inclusiv de rațiuni geopolitice – vezi și confruntarea URSS cu China la sfârșitul anilor '60.¹⁷ Înțelegând asta, am fi „economisit” timpul pierdut cu iluzia post-modernă a „sfârșitului istoriei” și – mai important – am fi evitat derapajul de abordare strategică.

Situația pe teren arată, așa cum spuneam, că, în termeni reali, NATO nu a fost pregătită pentru challenge-ul pe care îl reprezintă acțiunea rusă. Dincolo de eșecul abordării strategice trebuie să menționăm, însă, printre cauze, și ambiguitatea politicii americane. Este adevărat, în februarie 2013, la *Munich Security Conference*, vicepreședintele Biden și-a asigurat audiența că politica SUA „has come back to its traditional center points”: „Europe is the cornerstone of our engagement with the rest of the world... nothing has changed.”¹⁸ Această poziție părea însă să continue cu ideea că singurul lucru care preocupa SUA în Europa *în materie de securitate* era să repare „our re-

lationships between the US and Russia.”¹⁹ Din păcate, „pe masă” se află un cu totul alt dosar: suntem confrunțați cu o amenințare clară de securitate. Mai mult, în contextul crizei ucrainene este răspândită evaluarea potrivit căreia SUE vor ezita să intervină în regiune: „the Obama administration doesn't want to bear the costs associated with an active foreign policy”, printre altele și pentru că trebuie să țină seama de „the lowest level of public support” pentru aceasta din 1964.²⁰

Ca să nu mai spun că descoperim doar acum „the need for very-real contingency plans” pentru a proteja țările membre NATO din Europa Centrală și de Est, pentru că „those plans, to date, have been inadequate.”²¹ Acesta este rezultatul – pe care noi, în regiune, l-am anticipat – al „shift”-ului NATO de la postura esențială de alianță militară la calitatea de „forum politic” și arhitect al „the emerging Euro-Atlantic security architecture”. A fost o greșeală să vedem NATO ca un fel de „instituție pentru propagarea democrației” sau „un instrument de socializare” în raport cu „noul mediu internațional de securitate”. Aceste derapaje post-moderne au costat! Ce garanții de securitate există acum pe teren? Atunci ce să mai vorbim despre „our very real contingency plans” pentru frontiera E-A și pentru partenerii noștri? Mai rău, dacă este vorba de Ucraina, să ne amintim că acum 20 de ani, în 1994, SUA, Marea Britanie și Rusia s-au angajat să garanteze integritatea teritorială a acestei țări (în schimbul renunțării la armele nucleare în favoarea Rusiei). Ce mesaj trimite acum reacția slabă a Vestului – sau lipsa oricărei reacții reale – în fața dezmembrării Ucrainei? Un dublu mesaj greșit: în primul rând, că puterile occidentale fie nu au posibilitatea „să livreze”, fie au o „agendă ascunsă”, fie o înțelegere cu Rusia (ca să nu mai vorbim de mesajul către „other regimes thinking about disarming or halting nuclear weapons development”);²² în al doilea rând, pentru Rusia aceasta înseamnă un fel de „lumină verde” – nu există consecințe / costuri ale acțiunilor sale militare (vezi Georgia și Ucraina).

Avem, cu alte cuvinte, o problemă strategică uriașă, iar eșecul înfruntării ei va avea consecințe grave. Aici ne interesează în mod deosebit NATO iar în acest cadru este vorba,

întâi de toate, de *forța NATO*: politică și militară. Pack și Simms se întrebau dacă “NATO is equipped to deal with the complexities of this new globalised world” (idem). Eu mă întreb dacă organizația este echipată *să facă față acestei ultime etape a restructurării politice și strategice a lumii, a definitivării hărții sale geopolitice* – cu crizele și confruntările ei actuale și viitoare: dacă dispune de viziunea strategică necesară, de instituțiile politice și de mecanismele și procedurile cerute de realizarea consensului – de fapt, marea noastră problemă pentru a ajunge la aceeași înțelegere a situației și la obiective comune – și pentru a putea lua decizii dure; de asemenea, dacă are pregătite “dosarele necesare”, discutate opțiunile posibile și “our very-real contingency plans” pentru vremurile care vin.

Iar în acest context avem o problemă cu funcționarea „US extended deterrence” „with the credibility and effectiveness of extended deterrence guarantees provided by the US to its allies”. Încă în primăvara lui 2013 o analiză poloneză sublinia că “in future contingencies Washington’s allies may need to rely more on their national capabilities and focus their effort on persuading US decision – makers and the public about the merits of US involvement”.²³ Iar analiza în cauză menționa *Europa* ca teren al “future contingencies”.²⁴ Vrem, nu vrem, depindem în continuare, masiv, de intervenția SUA.

Este limpede că funcționarea NATO ca “primă linie de apărare” a comunității atlantice este pusă în discuție. Pe de o parte, dincolo de declarațiile privind angajarea în Europa, este vorba – trebuie să spun din nou – de urmările „reorientării strategice” a SUA („pivotal strategic”) spre Asia – Pacific și de – probabil că Roger Cohen are dreptate – neglijarea alianței Nord-Atlantice „through much of (Obama’s) presidency”.²⁵ Iar atunci întrebarea este ce ar trebui și ce poate face – urgent – America pentru a revitaliza NATO – mai exact, pentru a corela această „primă linie de apărare a comunității euro-atlantice” cu factorul de descurajare american.

În acest context, nu putem neglija însă și un alt aspect: SUA au înfruntat și înfruntă criza ucraineană cu o problemă creată în legătură cu invocarea acțiunii militare și a „liniei roșii” în

Siria: „*America lost credibility internationally for failing to make good of its threat*”.²⁶ Acest lucru contează.

Pe de altă parte, trebuie luată în considerare imposibilitatea unui „răspuns european viguros” și prevalența „intereselor naționale înguste” ale principalelor țări membre ale UE – care au fost extrem de circumspecte în formularea reacției occidentale. Mai ales Germania pare „să se uite în altă direcție”. Sierakowsky sublinia pe drept cuvânt că „the European Union’s helplessness is greater than ever, as is the domination of national economic interests over those of the Union as a whole and its regional security, in which Ukraine necessarily plays a role”; și de asemenea, că „EU is unwilling to bear the economic costs of a confrontation with Russia in order to protect them” (ucrainenii care „were willing to die in order to open the door to the EU”).²⁷

Toate acestea sunt lucruri pe care Polonia, țările baltice sau România le înțeleg foarte bine. Iar urmările nu sunt greu de văzut: „*faced with the helplessness of the West before Vladimir V. Putin’s Russia, the countries from Eastern Europe are suddenly confronted with the need to reflect on their foreign policies*”. Mai rău, ei descoperă că „*the interests of Old and New Europe are already divergent*”.²⁸ Ioan Mircea Pașcu sau Adrian Severin au scris pe larg despre aceasta în ultima perioadă. Iar în acest context – cum spune tot Sierakowsky – iluziile dispar: „No one will be willing to die for Ukraine, or for Poland or any country in the region for that matter”.²⁹

Nu este greu de văzut că fără unitatea politică a Europei – iar unificarea politică este neterminată în cadrul UE – NATO nu poate funcționa eficient. De aceea, într-adevăr, așa cum subliniau Pack și Simms, „the Ukrainian crisis represents the worst case scenario for NATO”, dar eșecul înfruntării provocării strategice pe care o creează acum Rusia „will have correspondingly grave consequences”.³⁰ Este absolut necesar ca NATO să-și regândească accentele: să se concentreze *pe frontieră și pe vecinătăți*. În același timp, alianța trebuie să *reacționeze*: direct, pe frontiera E-A, prin întărirea prezenței militare aliate aici, pentru a trimite un mesaj ferm Rusiei, începând în același timp reamplasarea dispozitivului militar al organizației către Est, în Polonia și România.

Timpul „sanctiunilor” vagi și chiar jenante, așa cum vor arăta, cred, lucrurile în zilele următoare, a trecut. Ne putem întreba, de asemenea, de ce nu există un sprijin anti-tero american pentru Ucraina.

Ca să încercăm câteva concluzii, până la urmă problema pe care o are comunitatea euro-atlantică – NATO și UE – în contextul acestei ultime etape a restructurării strategice/a reaşezării hărţii geopolitice a lumii, are de a face cu capacitatea de a gândi strategic evoluţiile viitoare: în privinţa desenului frontierei E-A în Regiunea Lărgită a Mării Negre și evident a viitorului unor țări cum sunt Ucraina și Moldova sau cele din Marea Caspică. Și nu este vorba doar de a gândi la fel – strategic – ca Rusia. Este o chestiune de fond nu putem gândi ordinea politică a secolului al-XXI-lea și structura sa de securitate fără a pune în termeni practici valorile și principiile pe care ne bazăm în raport cu cele pe care le afirmă Rusia anexând Crimeea; fără a stabili ce vrem, care sunt obiectivele politice și de securitate ale NATO și UE; și în sfârșit, cum vrem să arate „harta” în această regiune, punând pe teren – și aceasta este, probabil, misiunea UE, în condițiile unificării sale, inclusiv a politicilor externe, de securitate și apărare – „a crystal-clear border with Russia”³¹. Doar începând de aici putem așeza în mod coerent reperele esențiale ale relației cu Rusia, ale „angajării sale cooperative”.

În acest context ar fi o greșală să continuăm să amestecăm perspectiva strategică cu abordări tactice, să acoperim orizontul așteptărilor partenerilor noștri cu cerințele FMI și ale BM – de pildă în legătură cu transformările, necesare fără nici o îndoială, sau cu lupta împotriva corupției, de asemenea, esențială, din Ucraina (sau Moldova), dar neglijând costurile sociale sau parcursul realist al acestora, cerând „for too-severe economic reforms in exchange for too-paltry economic assistance”³², sau să ne înfundăm în chestiunile tehnice ale bail-out-ului de care are nevoie Ucraina. Aceasta pentru că este vorba de chestiuni subordonate iar lucrurile s-ar putea rostogoli în continuare foarte repede. Nu știm – mai degrabă avem informații care ne îndeamnă să știm – dacă nu cumva Rusia va continua politica „faptului împlinit”, utilizând pe teren forțele sale de „cercetare-diversiune”, regiunile estice și sud-esti-

ce ale Ucrainei vor lua același drum al „unirii” iar „regiunea militară Odesa” ar putea ajunge, curând, din nou la gurile Dunării. Un „mic detalii” aici sunt cei 40-50000 de militari ruși la frontiera cu Ucraina. Nu este greu să vedem că Moldova devine extrem de importantă în acest context: ea are nevoie de un puternic program de sprijin – politic, economic și de securitate – care să plece de la miza reală a situației actuale.

N-ar trebui să uităm nici sensibilitatea și nici volatilitatea opțiunilor/atitudinilor elitei în această regiune. Da, uneori este vorba despre „missperception”, cum au spus mereu diplomații americani la Chișinău, dar în Moldova am avut de a face în mai multe rânduri cu întrebarea: „Why has America agreed with Russia to push us into Russia's orbit?”³³ Explicația? Experiența propunerilor de federalizare înaintate de OSCE și sprijinite de SUA – acestea nu doar că au tratat Transnistria ca o “Russian area”, dar au acceptat de facto un fel de protectorat rusesc asupra Moldovei.

Clarificarea intențiilor NATO în privința viitoarei frontiere E-A este esențială. Și din nou spun: aceasta este o problemă strategică și politică. Să nu uităm că la Praga, în 2002, a fost limpede că „NATO membership criteria are neither static, nor identical for all aspirant countries.” Plecând – atunci – de la “incessant Russian pressures and threats against Georgia, ultimately endangering not only the country, but also major Western interests regarding transport of Caspian oil and gas and strategic access to Central Asia”, fostul președinte al acestei țări, E. Șevardnadze, ceruse ca Georgia să fie considerată “an aspirant for the next round of NATO's enlargement”.³⁴ Deciziile aliaților la Summit-ul din 2008 de la București au fost altele.

Din această perspectivă, dincolo de urgența revenirii coerente a NATO în confruntarea presupusă de securizarea frontierei euro-atlantice pe aliniamentul Ucraina-Moldova, avem nevoie de elaborarea unei concepții strategice clare a comunității euro-atlantice cu privire la așa-numitul *The East-West Strategic Corridor* or *The East-West Caspian Sea- Black Sea Corridor* (cf. Iulian Chifu). Valoarea sa actuală și în perspectivă pentru NATO și UE este dincolo de orice îndoială.

Bibliography

Avril, Pierre. "L'Ukraine sans la menace des troupes russes a ses frontieres." *Le Figaro*, 29-30 mars 2014: p 11.

Baker, Peter. "3 American Presidents and a riddle named Putin." *International New York Times*, March 25, 2014: 4.

Bremmer, Ian. "A Tortured Policy Toward Russia." *International New York Times*, March 26, 2014: 2.

Chaliand, G. "Poutine sur la defensive." *Le Figaro*, 28 mars 2014: 17.

Cohen, Roger, President Obama's speech in Brussels - "Obama's anemic speech in Europe." *International New York Times*, March 28, 2014: 9.

Covel, Alan. "Dusting off the language of Cold War." *International New York Times*, March 28, 2014: 2.

Iulian Chifu, Narciz Bălăsoiu, Radu Arghir. "The East-West Black Sea-Caspian Sea Strategic Corridor." *Editura Institutului de Stiinte Politice si Relatii Internationale, Bucuresti*, 2014: 7-10.

Jason Pack & Brendan Simms. "A weak EU can't stop Putin." *International New York Times*, March 28, 2014: 9.

Kaletsy, Anatole. "The truth beneath the drama." *International New York Times*, March 28, 2014: 17.

Krastev, Ivan. "The crisis of the Post - Cold War European Order." *Forum Paper Series, GMF*, March 2008: p 4.

—. *The Crisis of the Post - Cold War European Order*. Brussels: Brussels Forum Paper Series, GMF, march 2008.

Kulesa, Lukasz. "US Extended Deterrence Weakened?" *Bulletin, PISM, no 57(510)*, 28 May 2013: 1.

Rasmussen, Speech bt NATO Secretary General Anders Fogh. "NATO: Ready, Robust, Rebalanced." *Carnegie Europe Event*, 19 sept 2013.

Roger Cohen, op cit.

Secăreș, Vasile. "Ultima etapă a tranziției: restructurarea politică și strategică în spațiul Euro-Atlantic și la nivel global." *INFOSFERA*, 2014.

Sierakowski, Slawomir. "Why Poland loves Ukraine...for now." *International New York Times*, March 29-30, 2014: 10.

Socor, Vladimir. "How to discredit Democracy and federalism?" *The Wall Street Journal Europe*, June 6-8, 2003.

Socor, Vladimir. "No point to Limboo: Why make them wait?" *Wall Street Journal Europe*, Nov-Dec, 2002.

The White House, Office of the Vice President. "Remarks by Vice President Joe Biden to the Munich Security Conference." february 2, 2014.

Note

¹ Krastev, Ivan. "The crisis of the Post - Cold War European Order." *Forum Paper Series, GMF*, March 2008: p 4.

² Bremmer, Ian. "A Tortured Policy Toward Russia." *International New York Times*, March 26, 2014: 2.

³ Ibidem.

⁴ Baker, Peter. "3 American Presidents and a riddle named Putin." *International New York Times*, March 25, 2014: 4.

⁵ Vezi James M. Goldgeier, in Baker, Peter. "3 American Presidents and a riddle named Putin." *International New York Times*, March 25, 2014: 4.

⁶ Kaletsy, Anatole. "The truth beneath the drama." *International New York Times*, March 28, 2014: 17.

⁷ Ibidem.

⁸ Bremmer, Ian. "A Tortured Policy Toward Russia." *International New York Times*, March 26, 2014: 2.

⁹ Secăreș, Vasile. "Ultima etapă a tranziției: restructurarea politică și strategică în spațiul Euro-Atlantic și la nivel global." *INFOSFERA*, 2014.

¹⁰ Apud Pierre Avril, "L'Ukraine sans la menace des troupes russes a ses frontieres." *Le Figaro*, 29-30 mars 2014: p 11.

¹¹ Baker, Peter. "3 American Presidents and a riddle named Putin." *International New York Times*, March 25, 2014: 4.

¹² Krastev, Ivan. "The crisis of the Post - Cold War European Order." *Forum Paper Series, GMF*, March 2008: p 4.

¹³ Baker, op. cit.

¹⁴ Jason Pack & Brendan Simms. "A weak EU can't stop Putin." *International New York Times*, March 28, 2014: 9.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Rasmussen, Speech bt NATO Secretary General Anders Fogh. "NATO: Ready, Robust, Rebalanced." *Carnegie Europe Event*, 19 sept 2013.

¹⁷ V. Secăreș, *Polemologia și problemele păcii*, Ed. Politică, Bucuresti, 1976.

¹⁸ The White House, Office of the Vice President. "Remarks by Vice President Joe Biden to the Munich Security Conference." february 2, 2014.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Bremmer, Ian. "A Tortured Policy Toward Russia." *International New York Times*, March 26, 2014: 2.

²¹ Roger Cohen, President Obama's speech in Brussels - "Obama's anemic speech in Europe." *International New York Times*, March 28, 2014: 9.

²² Jason Pack & Brendan Simms. "A weak EU can't stop Putin." *International New York Times*, March 28, 2014: 9.

²³ Kulesa, Lukasz. "US Extended Deterrence Weakened?" *Bulletin, no 57(510)*, 28 May 2013: 1.

²⁴ Idem.

²⁵ R. Cohen, op. cit. Vezi si Iulian Chifu et. all "the East-West Black Sea-Caspian Sea Strategic Corridor." *Editura Institutului de Stiinte Politice si Relatii Internationale, Bucuresti*, 2014: 7-10.

²⁶ Bremmer, Ian. "A Tortured Policy Toward Russia." *International New York Times*, March 26, 2014: 2, p.8.

²⁷ Sierakowski, Slawomir. "Why Poland loves Ukraine...for now." *International New York Times*, March 29-30, 2014: 10.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Idem.

³⁰ Jason Pack & Brendan Simms. "A weak EU can't stop Putin." *International New York Times*, March 28, 2014: 9.

³¹ Idem.

³² Sierakowski, Slawomir. "Why Poland loves Ukraine...for now." *International New York Times*, March 29-30, 2014

³³ Socor, Vladimir. "How to discredit Democracy and federalism?" *The Wall Street Journal Europe*, June 6-8, 2003.

³⁴ Socor, Vladimir. "No point to Limboo: Why make them wait?" *Wall Street Journal Europe*, Nov-Dec, 2002.

ABSTRACT

One should ask the appropriate questions concerning NATO and EU behaviour towards their Eastern neighborhood, this is an important strategic and political issue, having in mind Russia's aggressive behavior towards Ukraine and other Black Sea states. Georgia and Ukraine missed in 2008, at the NATO summit in Bucharest the MAP, therefore they could not get the perspective of EU membership, while the EU summit in Vilnius, in November 2013, generated the decision by the Ukrainian leadership to prefer Russia's Customs Union generated huge streets protests, fight and the regime change. Russia's decision to annex Crimea proved to be a game changer, putting into question the issues of post World War II borders in Europe and the OSCE Helsinki system.

Keywords: Europe, Ukraine, security, separatism, NATO, Russia, war

Vasile Secăreș, PhD, is a professor of political science within the National School of Political Studies and Administration from Bucharest. He is specialized in Geopolitics and International Relations Theory.

Romania's national security strategy in the 21st century as a member of the European Union

Teodora-Maria Daghie

Introduction

This paper starts from the assumption that the Romanian national security strategies and the policy discourse had automatically aligned to that of NATO and the European Union after 1990. We have identified two speeds in the security policy discourse, the keystone event being the terrorist attacks of 11 September 2001 in the United States, after which Romania sided with its western allies acting as *de facto* member of NATO. In the face of geopolitical changes after the fall of the Berlin Wall, emerged many questions regarding the future of the security environment within the continent. Bipolar world order gave way to the many uncertainties regarding the role and interests of the European security actors. Both states and international institutions tried to adapt to the new geopolitical context. Some institutions have tried to find a new legitimacy, while others tried to find the way for future developments. While most of the states are trying to stick to their own interests, many are struggling to keep the peace and influence others towards their goals. However, there remain a number of questions: How are these actors, states or international institutions imposing their views on the European geopolitical context? What is the role of the major European states on the inflexibility of the security architecture? How are the European states considering their security options as members of the European Union? In this context can the role be assimilated by the European Defence and Security Policy?

Romania's national security policy is to be defined as the part of policy-making that makes the theoretical grounds and sets the premises for all political, economic, and military means, employed in peace or wartime to promote the fundamental interests of the state and to defend it against any threats, risks and aggressions, be them foreign or domestic. In order to fully understand it we must first clarify several geopolitical and geostrategic issues – fundamental in the context.

One of the main features of this paper is to test the theory or otherwise evaluate a theoretical framework, national attributes and their impact on the state's capacity to act and how can they be translated and used to analyse the ESDP / CSDP. The framework is described in detail by Maurice A. East. Basis for this can be derived from the idea that national attributes affect the behaviour of the foreign policy of a state. Another problem is that of testing the theory, there are many works where the connection between foreign policy analysis and the issue is debated. Jolyon Howorth has his view in the theory and analysis of ESDP/CSDP that the most common thing about the study is that it is devoid of theory. He said that there were many attempts by researchers within the field of study, to establish a theoretical framework or model, but in his opinion, none of them have managed to build a viable model.

The concept of collective security must be understood from this perspective. Collective security is generally defined as a "system for international peace" and was understood

as the proportion of the aggressive and illegal use of force by one nation against another will face the combined force of all other nations. All will work together to control a disruptive peace. It will act as one for all and all for one. Their combined power will serve as security for each security.

The end of the stigmatized Cold War led to the rethinking of the concept. Compared to the East-West conflict earlier, most changes were considered positive in terms of the western. By the dissolution of the Warsaw Pact threat, the analysts declared that security was built mostly in Western Europe and the foreign policy existing since the end of World War II disappeared quickly. Soviet threat disappeared, so that the West could now be more relaxed on military force and decrease the number of troops and weapons to reduce, to some extent, the financial burden. However, the fundamental nature of international politics changed. Military power continues to play an important role on the old continent as demonstrated by the conflicts in the Balkans involving major military force. Meanwhile, Russia's geographical position did not change, nor its potential weight disappeared, and the nuclear weapons still exist. "But while military power could somehow contribute "to the balance of the inter-state relations, in Western Europe direct military power has no role in them¹".

Therefore, from 1980's onward and increasingly more after the collapse of Soviet communism - alternative understandings of security in international relations have gained ground. It is increasingly discussed and agreed that security is more than military force or something in addition to it. These non-territorial threats were linked to very different problems. These ranged from social and economic inequalities to terrorism, proliferation of weapons of mass destruction, environmental, humanitarian disasters, ethnic conflicts, international crime and even immigration. Often defined as security issues of equal importance to the military, these non-territorial threats were security risks as important as, or even more important than the threat of a military invasion from abroad. The new political situation generated extended debate, contributing to the ambiguity of the

concept of security and the rapid change of its definition².

A brief history of Romania's security drifts

Defending Romania's independence and identity was always the result of fine diplomatic negotiations in the regional and European context. The primary objective of the early Romanian modern state was to safeguard its independence and territorial integrity. However, this security arrangement lasted for less than 40 years. In 1914 Romania needed to reconsider its security arrangements during the First World War in order to regain all the territories inhabited by Romanian populations. In the first stage, the alliance with the Central Powers represented a safeguard for the integrity of the young Romanian state (against Russia's expansionism), however the course of events created a window of opportunity that brought together all the provinces inhabited by Romanian populations.

The interwar period saw the next change in Romania's security arrangements, with the country trying to secure the gains of Versailles and Trianon, through a set of regional alliances. The influence of France and Britain on the continent diminished after the 1929 economic crash, and authoritarian regimes emerged to power across the continent. Following Germany's expansionism and its secret agreement with the Soviet Union, Romania was caught in a trap between the two and had to face harsh territorial losses to Bulgaria, Hungary and the Soviet Union in early 1940. As a result, King Charles II was forced to renounce the throne in favour of his son, and the power was seized by the head of the government, General Ion Antonescu³ that establishes himself as "Leader of the State"⁴ and joined the Third Reich in the war against the Soviet Union in order to take back Bessarabia and Northern Bukovina. Nonetheless, some might argue that with the war becoming global, Romania should have changed its allegiance in order to be consistent with its traditional affiliations. In 1944, the reflux of the German armies in the Soviet Un-

ion led to a third change in Romania's security needs. Given that the alliance with Germany was clearly a losing one, it was imperative to return to its traditional partners and join the alliance of the United Nations against Germany. Worth to mention the error made by political and military leaders regarding the persistence of the Soviet presence in Romania – the country falling in its sphere of influence and being subjected to sovietisation and communization in the dusk of the Cold War.

The rise to power of Nicolae Ceaușescu brought yet another change in the Romanian security discourse, the country getting a dissenting position in the years following the Soviet invasion of Czechoslovakia in 1968. The threat of a Czechoslovak scenario in Romania was repelled only by President Johnson, who urged “not to unleash the dogs of war.”

The end of the Cold War brought Romania in front of yet another geopolitical shift, the option for safeguarding its national security bringing the country with its face westward. The political elite didn't spare a moment to tie the country to European and Euro-Atlantic mechanisms. Romania became associated with the European Union in 1995 and submitted a request for NATO membership as early as 1993.

The national security paradigm has shifted to 180 degrees with the fall of the communist regime – the foremost objective of the newly established democratic institutions being to safeguard the integrity, unity and sovereignty of the nation (the Romanian Constitution, 1991). In time, the policymakers rallied to more concrete objectives such as joining the European and Euro-Atlantic systems as the sole mean of safeguarding country's security interests.

The material is collected from sources of secondary information. This means books, journal articles and conference papers. We also used the websites of EU institutions when there is a pertinent analysis of primary data. There must be caution regarding limited sources of information that may affect the descriptive analysis. This is done out of necessity rather than choice. Furthermore, I use materials of the European Institute for Security Studies, an agency of the European Union - so there may be doubt of their independence and their

relation to published information. The reason for the limited use primary sources such as various legislative texts became clear after a primary assessment of previous preliminary investigations of writing. Specifically, it is too technical to be relevant when taking into question the purpose of my work.

Contemporary security debates

Now, we have to express our theoretical approach that will guide us through the analysis of the European security system and the geopolitical evolution on the old continent. We must remark that the literature on European security is mostly focused on the European Union, on its evolution or how it behaves as an international actor at the outskirts of the continent⁵.

Although there was an increase in sustained and substantial attention in the 1990s and 2000s, given the influence that the EU enlargement has in terms of security, most of the literature on EU security remains purely descriptive, focusing especially on the developments of the how the EU Treaties affected the transatlantic relations. Many of these are regulatory since they focus on the opportunity for the EU to develop security and defence policies. This is rather descriptive however; it also has a theoretical dimension. The subject mentioned above is based primarily on a realistic approach, especially because the issues raised are going to be analysed in terms of defensive Neorealism. These also involved a change from a “classic” approach to security where the armed forces were the vanguard of defending the country to a modern approach, emphasizing on intelligence and countering asymmetric threats.

It should be noted that since the object of our work is not purely theoretical, the theories discussed will be mostly used as a means to help answer questions and to corroborate the hypotheses. Moreover, we must add that the work does not attempt to be a normative one. It might question the subject of the European security system and its influence on geopolitical zones in Europe from several perspectives. Theoretical literature on the European system

is rather rare and generally focused - as seen from those already mentioned - the security system of the EU and most of the theoretical literature on European security that derives from the liberal school. Liberalism and its variants are generally considered to generate most internal affairs when it comes to external relations.⁶

Starting with 2007, Romania engaged as an active member of the Organization for Economic Cooperation and Development, in close cooperation with other European Union member states and the international institutions. In 2011, Romania reaffirmed its commitment to the OECD's main objectives: regaining the trust in the market, enhancing and consolidating the national fiscal policies, furthering innovation throughout the economy and getting the most value of the human capital (Romanian Ministry of Foreign Affairs, 2013).

Despite not being a fully-fledged member of the OECD, Romania is represented in 19 workgroups, attended by 14 ministries and governmental agencies. Its engagement allows experts to involve in think-tanks and receive important insights in domains of interest for the government. The most important projects ran by Romania under the OECD framework go in line with its national security objectives by providing assistance in areas such as the wider Black Sea area, Caucasus, Central Asia, Western Balkans or North Africa (Romanian Ministry of Foreign Affairs, 2013).

The paper further examines a specific area of EU policies, specifically the Common Foreign and Security Policy. This area enjoys a wide range of definitions since its launch in 1999. Since then the study of ESDP / CSDP has experienced several distinct directions. The aim of this exhibition is to schematize theoretical and empirical landscape, but first I have mentioned vast perspectives from which this problem can be analyzed. The first is entirely descriptive, there are many authors that have defined the sole purpose of describing the causes that led to the CFSP / CSDP. A famous example is provided by Howorth, after which reading can conclude that it remains one of the best works within the field with the most ambitious approach.

The downside, for me at least, is that the academic research is the only one taken in examining the ESDP. Creating several models from a pre-existing definition is a fashionable research technique; however, most authors seem to conclude - with which I agree - that it is too early to say what will happen. Building scenarios has its merits, but if the only purpose of the study is to define, then there is the chance of leaks in offering an image as close to reality.

Another aspect of the literature on European security deals with the relation of the EU with NATO and the US. The future of NATO and the EU-US relation, when considered the situation of such joint venture in the military and security issues in the European neighbourhood, seems to be the main concern of the authorities in the field. The question to be asked is whether the EU can become an equal partner of the United States in security matters, and the latter will enhance the global status of the main intervening power? Another question to be asked is whether the European Union will be able to build its own security structure through PSEC in an attempt to rival the United States. We must also evaluate ESDP's ability to raise the EU as global superpower, or is this just a feeble attempt without a certain future. Finally, it should be assessed capability of the European community to create a military structure.

These questions and more are raised by the above authors when it comes to the common security and defence policy and its current and future applications. This field of study is really relevant to the relation between the EU and the US. However, often, like what was said above, it all breaks down what the EU is, that is not a nation-state. Defining and analysing a structure such as the European Union can be very difficult if we adopt the same strategy as in the case of sovereign states. Therefore, we can say that if we want to make a comparison between the EU, the U.S. and NATO, we will have to consider this element. Furthermore, we must remember that most of the EU member states are also members of NATO. A very productive way to deal with this analysis is to examine the Common Security and De-

fense Policy (CSDP) and NATO in the various foreign policy instruments or areas. Since, this factor depends on the analysis of the use of foreign policy instruments and the purpose of their use.

European Union as an international security actor

Analyzing complex security in Europe and focusing on institutional actors, the paper focuses on the cooperation between states, which obviously led towards the creation of organizations such as the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), the North Atlantic Treaty Organization (NATO), and more recently the promised development of security and defence policy in the EU. No doubt, globalization and the increasing importance of the number and quality of institutional arrangements seem somehow to challenge the neorealist concepts. Multipolar world order after the Cold War was considered - by neorealist John Mearsheimer - less stable and more turbulent, as it was seen in the wars from the former Yugoslav space and former Soviet Union. However, it seems that neorealist theory about the bipolarism vs. multipolarism can explain some developments after the Cold War, such as the success of the European Union, especially the Franco-German relation and recent developments within the field of security and defence⁷.

According to traditionalists, realists and neorealists, cooperation is not an ordinary incident, although it happens in certain circumstances. So they agree that states may try to increase their power by themselves ("internal balancing"), and through alliances. Furthermore, they consider cooperation between rivals as more likely if their vital interests and even survival are put into the test, if the cooperation does not limit the automatic recourse to force to resolve their differences. However, those statements seem true and the neorealism not able to explain the continued existence - and even success - of many phenomena after the Cold War, especially if we consider the increasing integration in the EU since the col-

lapse of the Soviet Union and the end of the bipolar world.

As a result, today's neo-realism seems to be a paradigm neglected in international security studies. In fact, although it is one of the dominant paradigms in these studies, the use of Neorealism as a tool for understanding current security structure in Europe is largely rejected due to the popular belief that it cannot explain cooperation between EU member states and the EU institutions' impact on them. However, Neorealism is obviously more than the ideas of John Mearsheimer!

The first thing to do before continuing with the analytical framework is to define the type of player that we analyse. Otherwise, the effort of understanding will be very difficult, almost impossible. In international relations, the term actor refers to the key components of political mechanisms - most often nationally. Classical realist theory acknowledges only the states as legitimate actors in international relations, however, the 20th century brought us new ones such the NGOs, the UN and other international institutions who were only considered a sort of sub-actors before recently.

This understanding has become over time increasingly challenged, with a heated debate on its nuances. None the less, there was no significant progress in cataloguing the European Union as an international actor or even if it can be considered a proper actor. According to Gunnar Sjöstedt, the European community and then the European Union qualifies when it comes to be regarded as an international actor "is discernible from its environment" and has a "minimum degree of internal cohesion". Bretherton and Vogler go further and develop a set of assumptions or requirements when it comes to qualify an international player:

- Shared commitment to a set of values and general principles.
- The ability to identify policy priorities and to formulate coherent policies.
- The ability to negotiate effectively with other actors in the international system.
- Willingness and ability to use policy instruments.
- Domestic legitimation of decision processes and priorities on foreign policy.

According to the authors mentioned above, these requirements are met by the European Union which is to them a proof of quality international actor. Accepting that the European Union as a whole is an actor with specific skills is therefore, a default. Theories about what kind of foreign policy apply to the European Union appeared a long time ago, the most common belonging to Francois Duchene - Europe as a civilian power, and Ian Manners - normative powers in Europe.

There are other examples of scientists who describe the nature of the European Union when it comes to foreign policy. All they seem to do is to focus on the dichotomy between the EU as an international actor and other actors in the international arena. They are all looking for a definition that encompasses the essence of the actor, the attributes that make it unique. The need to define and separate from other EU actors on the international scene is natural, because it can get very useful results and analyse commonalities.

European Union's security policy

The existence of threats and international tensions in Europe led the European Union member states to develop common methods to influence major international strategic balance. Thus, since the 1992 Maastricht Treaty, the European Union implemented a common foreign and security policy (CFSP), with several objectives, including the assertion of its values internationally to stabilize crises.

This policy is developed every day. This was developed for the first time fifteen years ago when "free riding" was the norm in diplomacy and defence among European states. Today, European reflex develops more. This is reflected, in particular, by adopting joint actions and common positions on most international issues. In addition, since 2003, the EU has a European Security Strategy, which sets out the European vision of the threats and security issues setting political, economic and financial resources to meet them.

The European Union has its own foreign policy and security, developed over the years. This allows member states to speak and act

with one voice on the world stage. Working together through the European Union, the 28 EU member states may have more power and influence than if they act individually based on 27 different policies.

Common Security and Defense Policy (CSDP) is an integral part of the CFSP. This enables the EU to use military or civilian means of conflict prevention and management of international crises. The first CSDP/ESDP military mission ARTEMIS mission took place between 12 June and 1 September 2003 in the Democratic Republic of Congo. Its aim was to calm and stabilize the Bunia region to enable the delivery of humanitarian aid.

Since 2004, a European Defense Agency was created to develop joint defense capabilities in the field of crisis management, to promote and strengthen European cooperation on armaments. It also aims to strengthen the European industrial base and defense technology, creating a competitive European defense equipment and to promote research.

The general rule is unanimity decision-making, although since the Treaty of Amsterdam is dedicated to a qualified majority system. This problem is solved by what is called "constructive abstention": "a state may decide not to participate in an act passed by a qualified majority. If it considers that its vital interests are threatened, it may block joint action, which can be unlocked only by a unanimous vote. In addition, there is a procedure for enhanced cooperation to implement an action or a common position except "matters based on military or defense security."

The European Union is now able to conduct crisis management operations with a "rapid reaction force" of up to 60,000 troops and appropriate command structures. It can also provide up to 5,000 police officers for civilian aspects of crisis management a thousand could be deployed within thirty days. Franco-British summit in Saint Malo in December 1998 led to the development of ESDP capabilities, the text of which is the declaration of the European Council in Cologne in 1999. The EU is now present on four continents through crisis management missions.

The mere exposure to the various aspects and components of the theoretical framework

is, of course, important, but for them is more important to translate and interpret this case within the framework of the European Union. Due to the limitation area, the analysis suggests a number of inherent limitations that must also be addressed. Therefore, we need to analyze the concepts of power and social organization in the specific context of CFSP / CSDP. These two notions are part of the concept of capacity for action that shaped decision-making preferences. The choice of actions ranked in the top international performer preferences lead to the desired output.

According to research by East, a country's power base lies in the quantity of resources available in the implementation of foreign policy. A clarification is required; the base of power is not just the sum of individual national powers, but the amount of resources that they devote to the implementation of the CFSP member union. There is an imperative need to distinguish between the resources available, and the resources that EU members are willing to contribute with.

According to Robert Keohane, one of the major constraints of the ESDP / CSDP is the lack of resources. There are also problems when it comes to having the right kind of resources. Member States' military capabilities were not always in tune with the needs of the missions. Since the European Union has its own military capabilities, all personnel shall be given by the member states, the national element will therefore naturally have an impact on the mission.

There are also differences when it comes to financing, military missions are largely financed by the so-called ATHENA mechanism. One of the problems in the first mission was the need to have a certain baseline of funding. Athena mechanism was created as a preparation for the tasks that were to be undertaken. Most of the costs are covered by the member states involved in the mission. This means that member states with large resources and big ambitions in foreign policy have a higher propensity to engage in military operations since they have the financial ability to support them. Since the beginning actions under the CFSP/ CSDP, the EU has developed and improved capacities for action - these will be examined

in the next chapter that evaluates the impact of missions. These capabilities are in continuous evolution between 1999 and 2009, military spending increased by 29%.

Funding civilian missions involve a number of differences, because they can draw resources from the EU budget. In 2004, the EU spent 44, 2 million for civilian ESDP / CSDP missions. In 2009, the budget was estimated at 210 million. Another issue regarding the financing of the civilian missions is that the budgetary resources involved require the approval of the Parliament.

The overall impression when it comes to power base is that the EU is constantly evolving and expanding. Only analysis tasks can decide whether this development positively affects the best performance tasks.

The European Union in the Balkans

The European security complex is different from others due to its complexity, to the level of integration and by the way it affects all other actors. One of the main security issues in Europe is turning a multipolar Europe into a homogeneous unit.

This is the main task of EU security. One of the consequences of European integration is that indeed it reconciles regional actors in Europe. EU works in this sense as a security system, defined as a tightly knit community safety with security functions both at internal and external levels. Therefore, the EU in its efforts to carry forward the process of integration should be seen as a very important actor in unsecured European security complex, heterogeneous, and where threats still diffuse out of the increase in military.

Apart from the EU, there are other institutions that are trying to make the continent a more homogeneous security environment. European security is now shifting towards multilateral institutions, we see an increasing institutionalization of among relations European states. The aim is to define the characteristics and to establish the main features of the European security system. For this, the discussion focuses on two important elements of the current international concern, referring

here to the evolution of the European security system in relation to different actors playing a role within it and how these actors work together to provide security institutionalization, given new geopolitical challenges and the new security agenda.

In the former Yugoslavia, there were a total of four civilian missions, the first one being a civilian police mission EUPM in Bosnia and Herzegovina. This mission has so far been exactly what the EU intends to be. Namely, a learning experience and evidence that PSAC was mature enough to get real responsibilities in an effort to turn the Bosnian police forces in an entity that can be used to benefit the civilian population and not as a weapon to be used against them.

As mentioned this is an ongoing mission and seems to need EU presence in Bosnia and Herzegovina. So it currently had a success in fulfilling its mandate and achieved the desired results from the start. What was the criticism is that the mandate from the beginning was insufficient because it reduced its scope and therefore, success was not very indicative. The Union has also been criticized for not fully engage when it comes to EUPM. Given that this was the first mission of the Union, probably the assessment should not have been very hard.

The two military missions in the Balkans share some common characteristics, not only the obvious geographic proximity but also their common political origin. An important reason was, of course, testing the capacity of the EU to conduct a military operation through the ESDP / CSDP. Another was to actually test the capabilities of ESDP / CSDP in undertaking a serious military operation.

Europol Proxima I and II Missions were conducted from 2003 to 2005. Their mandate was close to that of MPUE in Bosnia, namely law enforcement, assistance provided to local law enforcement authorities and training them accordingly. The objective of this operation and the EUPM was to a large extent, the fight against organized crime elements that began to develop in the region after the Civil War. The aim was to transform the local police at all levels in a system able to cope.

A third operation, EUPAT can be considered to be more of a light version of Proxima

I and II. EUPAT was conducted on a much smaller scale and on a smaller budget than its predecessor. These are the second and third police missions undertaken by the EU and the first that was not a mission to take over an operation led initially by another organization. This meant, of course, that much of the preparatory stages that led to the implementation of the EU mission was in charge and there is a legacy of intelligence and expertise of other organizations.

This allowed the EU to continue and expand its powers to make long-term commitments, more difficult and more complex, such as, for example, EUFOR ALTHEA in Bosnia and Herzegovina, which was launched in December 2004. Furthermore, this time the EU took over after NATO considered their role has ended.

NATO also concluded that the nature of conflict and threats in the region were not disastrous and that the probability for a new outbreak of civil war diminished, and threats are more of civil nature.

What were the outcomes and experiences learned from Althea? Well, the operation was so far the largest ever made under the auspices of the ESDP / CSDP. Managing an operation of this magnitude, with so many participating and third nation itself is a true testament to the difficulties inherent in this type of multilateral operation. It can be said that this would be a sufficient reason for a failure, but its management and fulfilment of the mandate are a success for an organization that does not conduct this scale of operations. This proves that the EU can be seen as a viable alternative to peace-keeping.

In 2008, the EU launched a massive civilian mission in Kosovo called EULEX. This context and the mandate of the mission basically aimed to create at all levels the infrastructure for the functioning of the new independent state. This in itself is a proof that the EU has become more mature in the way it leads and pursues civil commitments. It shows that the EU can lead civilian missions in particularly sensitive situations.

Regional attempts of security cooperation in Central Europe

Central European countries had work together in the field of security and defence almost from their first days since the fall of the communist regimes, sharing experiences and participating in joint international missions. Ever since they embarked on the path to the European and Euro-Atlantic integration, the countries of Central Europe have grown closer together. Common experiences are made to the structure of the EU Battle Groups and the involvement in the Balkans, which is the General Staff concern. There should not be overlooked the concerns about the future development of NATO: the fact that NATO could soon take on a new identity, and become closely involved with Russia, the fact that once again the edge can be pushed further, this being also reflected on the further development of transatlantic relations, whether it is comprehensive issues such as the future of the EU or to aspects such as the debate on the European Security and Defence Policy (ESDP). Another key point that should be discussed is the matrix of integration of the Central European and Balkan countries into NATO and the European Union.

We can safely assume that regional integration plays a great role for the stability of the region and in the internal stability itself. Security is crucial in all areas, including the economy, and it would never be considered as a given. In recent years, the European security complex has undergone many changes. The end of the Cold War, international world order - with Europe in the centre - was faced with a completely new geopolitical situation. In particular, European security system had to adapt to this new situation, in which globalization plays an increasingly larger and brings new types of threats - among which international terrorism - caused not only by the traditional actors, but also new ones.

The process of European political integration - the common development process that exists especially in foreign affairs, the defence and security issues - has always been a difficult one, especially on issues of successful economic and monetary cooperation. Mainly, due to the refusal of the EU member states to establish supranational powers in these areas so sensitive, the European Union has so far failed to increase its power in foreign and defence

policy and the economic power or position in the business sector.

Given the different nature of these threats, it is justified for institutions involved in European security issues to enhance possible cooperation. A significant difference between Europe during the Cold War and its aftermath is that in the latest years security is centred on cooperation without confrontation or division among rival blocks.

Conclusions

Given the events of the last period on the European continent (being the latest episode of Moldova) from the point of view of security, we proposed to approach this problem from the perspective of neorealist theory. In the latest years, the EU has created a set of institutions and alliances at a regional and world level designed to preserve a safe and balanced environment in its extended vicinity.

Moreover, it should be noted the multi-dimensional approach of this work, which is based on security, political, historical and economic perspectives, nonetheless its central analysis being derived mostly from a security and political perspective- discussing concepts such as low power, civilian power or military power.

When discussing security in Europe we must make reference to a kind of multi-level governance, where power and influence are shared across multiple levels in the taking of decisions, each level having its own sphere of influence. Some authors considered the low capacity of actors to be an important factor affecting multilateral agreements. If we turn to the issue addressed by the EU, we can see the validity of these assumptions in the case of Concordia, where it replaced NATO and at the same place it took action on its own.

In EUPOL Proxima I and EUPAT, the EU acts on its own; using the same logic it could mean that it developed the ability to operate independently. It could also mean that the EU is considering the two missions to have a low degree of complexity.

The missions in the Balkans of the EU demonstrated an increase of the effective power of

the EU, and that it can act on its own to launch complex missions such as was later Althea—where it collaborated with other international organizations that had a lower implication.

However, there are limitations to this framework of analysis—or example the analysis on the impact on the individual behaviour. National attributes or resources are also a fairly broad concept, which could include almost everything available to states. There are also some difficulties to translate the concept of inclusion as it is applied by the EU. This did not take into account the fact that the EU could have different foreign policy objectives than a national state and that there may be other methods that should be used to measure them.

The desire to act is evident, the number of missions will attest this in the future. A mission in a country is often followed by another, one which can be seen as evidence of compliance with the first commitment. The European Union also wants to participate in multilateral commitments, and this must not be seen as a weakness but as a promotion of its values by multilateral instruments.

Foreign policy tools available to Europe will be grouped together in both the development and adoption of new policies. The Lisbon Treaty gave Europe a clear voice in relations with its partners worldwide. We use force gained by Europe's economic, humanitarian, political and diplomatic support to promote European interests and values worldwide, whilst at the same time, promoting the interests of the member states in foreign affairs. The conclusion is that those very states that fear the outbreak of new threats to the security of Europe, are trying to create structures which are open to as many players as possible, to achieve a minimum balance and safety.

Bibliography

BISCOP, Sven, "The European security strategy in context: a comprehensive trend" in Sven Biscop, Jan Joel Andersson (eds), *The EU and the European Security Strategy*, London: Routledge, 2008, pp. 5-20.

BRETHERTON, Charlotte and VOGLER, John, *The European Union as a global actor*, second ed. New York: Routledge, 2006.

BUZAN, Barry - WAEVER, Ole – DE WILDER, Jaap, *Security: A new framework for analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998.

DENK, Thomas, *Komparativmetod – förståelsegenomjämförelse*, Lund: Studentlitteratur, 2002.

EAST, Maurice.A. SALMORE, Stephen.A. & HERMAN, Charles. F. (ed), *Why nations act: theoretical perspectives for comparative foreign policy studies*. London: Sage Publications Inc, 1982.

GREVI, Giovanni - HELLY, Damien - KEOHANE, Daniel (eds), *European Security and Defence Policy - The first ten years (1999-2009)*, Paris: Institute for Security Studies, 2009.

HAINE, Jean Yves, "The European Security Strategy coping with threats: is Europe secure?" London: Routledge, 2008.

HOWORTH Jolyon, *Security and Defence Policy in the European Union*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007.

HUDSON, Valerie.M, *Foreign policy analysis: classic and contemporary theory*. Plymouth: Rowman And Littlefield Publishers Inc, 2007.

MANNERS, Ian, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" s. 235-258 JCMS 2002 Vol. 40, No 2, 2002.

RINGMORSE, Jens – Sten, RYNNYNG, "Introduction. Taking Stock of NATO's new Strategic Concept" s. 7-22 in NATO's new strategic concept: A comprehensive assessment. DIIS Report 2011:02, 2011.

SLOAN, Stanley R., "The United States and European defence", *Chaillot Papers* 39, 2000, pp. 1-49.

SMITH, Michael E, "A liberal grand strategy in a realist world? Power Purpose and the EU's changing global role" in *Journal of European Public Policy*, 2011, 18:2, pp. 144-163.

Note

¹ Mahncke, D., "Parameters of European Security", *Chaillot Papers* n°10 Paris: Institute for Security Studies/Western European Union, September 1993, pp.20.

² Sjursen, H., "Arena Working Papers: Changes to European Security in a Communicative Perspective", WP 1/04 Oslo: Arena, 2004, pp. 92.

³ Condemned for war crimes at the end of the Second World War.

⁴ A position similar to the one of Mussolini in Italy and Hitler in Germany.

⁵ Hill, C & Smith, M., *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, 2005, p. 469.

⁶ Ibidem, pp.393.

⁷ Jackson, R., Sørensen, G., *Introduction to international relations: theories and approaches*, Oxford, Oxford University Press, 2006, pp. 91-92.

ABSTRACT

This paper describes the Europeanization of the Romanian security policy discourse that occurred since the country joined the European Union. It explains using a constructivist framework how the standards of the European foreign and security cooperation are transferred to the Romanian security policy discourse. This work tries to point out that the Romanian security policy, after the end of the cold war and the Romanian membership in the EU, is increasingly beginning to correlate with the European security policy discourse. The paper also highlights how both the Romanian, and the European security discourse has changed over time.

Keywords: security policy, Romania, European Union, NATO, foreign affairs, defence

Teodora-Maria Daghie is a PhD candidate, University of Bucharest (Romania), Department of Political Science - (daghie.teodora-maria@fspub.unibuc.ro)

Security Issues in the Danube Region

Carmen Ardelean

I. INTRODUCTION

Any attempt to assess potential security issues and to find out whether or not the Danube Region can be defined as a Regional Security Complex in its own right results in a large number of intricate issues, which make it difficult to give a straightforward answer. In most cases, Regional Security Complexes imply the interplay of state actors faced with common interests or, at the other end of geopolitics, with common vulnerabilities and threats. In this case, it is not the states that act as main players, but a common geographic characteristic, none other than the second longest river in Europe – and, in fact, the *only* major world river that passes through or borders more than one country.

The River Danube starts the 2,780 km course with its spring in the Black Forest (Germany) and ends it through the Danube Delta, finally flowing into the Black Sea. This means that it covers most of Europe, West-to-East, bordering or flowing through *ten riparian states* and strongly influencing their economic, political and cultural life; last but not least it stands as an important ecological backbone of Europe, through its unparalleled biodiversity, with a large number of natural habitats or even manmade inland channels.

Throughout its history the River Danube has witnessed periods of war and peace, empires rise and fall, local conflicts break out and die out; it suffered the effects of the Cold War and a resurgence of importance in the years that have passed since its end. During the Cold

War, there seems to have been a significant difference between the way in which upstream and downstream Danube states have focused on ecological issues, as well as on various risks and threats regarding the Danube region. At a closer look, such risks and threats result both from existing international worries and from local inter-state issues.

The present study aims at presenting the complex image of the Danube region, in view of all these problems, by focusing on *two main hypotheses*. The *first hypothesis* starts from the assumption that the Danube Region is, indeed, a Regional Security Complex, given a positive assessment of all the specific elements characterizing such a complex. The *second hypothesis* proposes the description of the Danube Region as a RS sub-complex, by comparing it to other already acknowledged similar structures.

In short, it must be said that such extensive research is fundamentally useful for a better understanding of the interplay of features characterizing a complex geographical (and geopolitical) area such as the one defined by the Danube course. The direct influence (and different approaches) of riparian states on its development, as well as great powers' interest in the area can lead us to the conclusion that this region cannot be defined by a unique, inflexible frame, but rather that it must be viewed from a flexible, dynamic, lively perspective, in which constant changes, as well as potential regional security risks, must be carefully taken into account.

II. THEORETICAL PREMISES

II.1. Conceptual outline and definitions

Closely linked to the wider field of Security Studies, the concept of Regional Security Complex was first defined by Barry Buzan in 1983¹, in an attempt to make it easier, for scientists and policy makers alike, to assess the relevance of security concerns from a regional perspective. This was a new theoretical perspective that focused on the close relationship between states' national and regional involvement in ensuring security. It is important to mention the fact that, in this first attempt to define RSCs, Buzan actually focused on *states* as actors in the security area. He defined RSCs as: "a group of states whose primary security concerns link together sufficiently closely that their national securities cannot reasonably be considered apart from one another."²

Indeed, Buzan advanced his definition in a period in which the Westphalian national state was essential in evaluating political issues; at the same time, the most important "regional" specificity was given by the states included in the spheres of influence of the two Super Powers (the USA and the USSR). In other words, judging by the relevance of this structure for the area of our case study, which, in broad terms, is the course of the River Danube through Europe, it can be said that Buzan's definition could be applied, on one hand, to Western *states* under American influence and, on the other hand, to Eastern *states* under Soviet influence.

Fifteen years later (and arguably influenced by the new security issues resulting from the geopolitical characteristics specific for the end of the Cold War) Buzan delivered, in co-authorship, a new definition of the RSC, which took into account an important change in the structure of international politics: the fact that states were not the only actor to be taken into account in defining security issues; moreover, new elements (such as *securitization and desecuritisation*, as well as a significant interest in various *social aspects* of security) were needed in order to make a valid assessment of RSCs,

this time defined as "a set of units whose major processes of securitisation, desecuritisation, or both are so interlinked that their security problems cannot reasonably be analysed or resolved apart from one another."³ In their assessment of the RSC in the post-Cold War context, the authors concur with the opinion of Lake and Morgan⁴ (1997) that, following the end of the Cold War, "the regional level stands more clearly on its own as the locus of conflict and cooperation for states and as the level of analysis for scholars seeking to explore contemporary security affairs" but point out that their view is far more extensive than that of the above mentioned authors, because it refers to "security" from a number of viewpoints *besides* the military one. Also, unlike Lake and Morgan, Buzan and Waever consider that the end of the Cold War does not necessarily lead to a reduced interest of the Super Powers in the respective regions; neither do they agree that the post-Cold War only means a re-focusing of strategic interest towards the "trouble spots" and leaving the more "peaceful" areas to solve their problems through direct, common actions.

One other important characteristic of the RSC theory that needs to be pointed out is its connection to neorealism and globalism, due to the fact that "both the neorealist and the regionalist approaches are rooted in territoriality and security, we see RSCT as complementary to the neorealist perspective on system structure, in a sense providing a fourth (regional) tier of structure", even if their explicit "relationship with the globalist perspective is [...] necessarily less close" even if "globalisation constructed as a threat" does play a part in their analysis.⁵ At the same time, the authors point out what they consider to be another essential contribution of Neorealism in viewing regional security as a multi-level concept: "in principle the regionalist perspective should be able to incorporate neorealism's understanding of the global level into its own multilevel scheme (unit, region, interregional, global). The essential idea in our theory is that security dynamics have a strong territoriality, and on this basis it can accommodate non-state actors without too much difficulty."⁶

Therefore, if during the Cold War the impact of the Super Powers over various regions was stronger, more obvious and divergent, the last decade of the 20th century brought about a certain degree of independence for former regional actors, while the authors' classification according to their importance proposes just *one Super Power* (the USA) and several *Great Powers* (all at the *system level*), along with a number of (existing or emerging) "regional powers". At the same time, even though it may seem that, in a "unipolar" world (described by Krauthammer) as we are witnessing today interests have re-focused, for the time being Europe (the continent under focus in the present study) remains an area of open possibilities (especially in the economic area) and seemingly independent actions of local states or units may still be manipulated for the benefit of various "shadow-players".

From a military and strategic point of view, the end of the Cold War has also witnessed the emergence of new areas of conflict, in which non-state and cross-border actors have acted as main threats for the security environment. Due to the irregular character of such actions, the danger for regional security is proportionally larger. However, though their 2003 book follows closely the September 11, 2001 events, Buzan and Waever fail to perceive the magnitude of this incoming trend. The only mention they make with reference to the changing value of regional security refers to the fact that "the post-Cold War era seems clearly to continue the opening up of scope for regional security dynamics [...] and the ending of the Cold War enabled these dynamics to operate with much more freedom from high levels of rival superpower military-political intrusion"⁷ – being influenced, for instance, by the "type of states" forming different regional security complexes.

II.2. Regional Security Complexes in a nutshell: specific variables

According to Buzan and Weaver, the Regional Security Complex theory can be expressed by a *specific formula* in which all relevant stakeholders (Super Powers, Great Powers and Regional Powers) are mentioned. In the

Cold War variant, the system was defined as: 2SPs (the USA and the USSR) + 3 GPs, with "regional powers" arguably missing because the bipolar system structure could not allow for strong regional actors. The new, post-Cold War, geopolitical system structure has filled this gap; the absence of one major pole meant to preserve the balance has resulted in a competition for dominant positions at regional level, thereby changing the frame to 1 SP + 4 GPs + n RPs (whereby the number of regional powers becomes an important variable in time and space). The presence of at least one Super Power in this frame is essential from the point of view of Buzan and Waever's theory: "The hypotheses from existing polarity theory would still apply to pure superpower systems (i.e., those composed of x superpowers and zero great powers), but such configurations will be rare. They probably cannot be applied to pure great power systems, because great powers are strongly driven by less than global interests, as well as by their concerns about superpowers (existing or potential)."⁸

But why aren't "smaller" states represented in these frames or formulae? The answer is quite obvious: smaller states follow what Waltz calls the "alliance" pattern, whereby they choose either bandwaggoning (an alliance with the threatening power) or balancing (an alliance with other, potentially "stronger" states) in order to counteract threatening actions – and thus become part of a regional complex governed by a Great (or Regional) Power. The number of such smaller states, if they were to be represented in this frame, would vary according to the specific features of the threat and its timeline. From a post-Cold War perspective in Europe, the number of smaller states has increased significantly, following nationalist and independence movements having occurred in former communist states (e.g. Yugoslavia or Czechoslovakia); some analysts even advance the idea that such actions might continue in the near future, even in Western Europe (notably in areas such as Scotland, the Basque county of Spain or the Flemish part of Belgium). Arguably, even if this were to happen, the resulting state units would continue to be members of the existing Regional Security Complex represented by the European Union.

Before the emergence of RSC theory, researchers and strategy-makers viewed security on *two main levels*: a **national** and an **international** (now global) one. The term **region** was preferred for the description of economic, social or cultural issues. But Buzan and Waever propose a different viewpoint: "The regional level is where the extremes of national and global security interplay, and where most of the action occurs. The general picture is about the conjunction of two levels: the interplay of the global powers at the system level, and clusters of close security interdependence at the regional level."⁹ In emphasizing this interplay, the authors explain the importance of a regional assessment of security for both the "national" and "global" structures. In the complex texture of the world today, certain issues that were once viewed as "internal" (for instance, human rights observance or human trafficking) may influence a whole region and beyond; conversely, pressing "global" issues (such as terrorism) are bound to influence not only national decisions, but "regional" policies as well. Regions are also the areas where important variables, such as *securitisation* and *desecuritisation*, come into play and have the deepest effects, mainly because it seems easier to set up security patterns with one's neighbours. Functional international structures (such as the European Union) take this requirement very seriously and no country can be accepted as a member state unless enmities with its neighbours are solved and security is ensured.

The fundamental elements which define a Regional Security Complex are the four variables mentioned by Buzan and Waever (2003: 45-46, 53) which also act as major components for any regional geopolitical analysis. The *space component* (mainly defined by immediate neighbourhood), the *structural component* (which starts from the fundamental neo-realist assumption that states are characterized by anarchy), the *power component* (in other words, the relationship between units with different degrees of power within the structure) and the *social component* (the positive or negative relationship between social groups that are representative for the regional units) are viewed in a close interrelationship, in which

changes undergone by one influence the behaviour of the other three. Each of these levels of analysis is therefore important for the overall perception of a RSC.

a. The boundary variable

According to the same authors (2003: 53), the boundary "differentiates the RSC from its neighbours." Inside the same Regional Security Complex, neighbourhood policies are actually directed towards mutual security, especially when certain territorial or ideological issues are active in the close vicinity, and the case study proposed in this study will prove the validity of this variable. The authors continue by explaining that "the impact of geographical proximity on security interaction is strongest and most obvious in the military, political, societal, and environmental sectors" even if this interaction is not always a smooth one. However, direct neighbourhood is not a *sine qua non* requirement for RSCs, which refer to "a very specific, *functionally* defined type of region, which *may or may not coincide* with more general understandings of region." By underlining Buzan's words the author of this study points out the fact that states (or other units) do not have to be geographically placed in the same area, but rather share common (military, economic or other) interests.

b. The "anarchic structure" variable

According to neo-realists, states are characterized by anarchy, a fundamental feature of the international system; by adapting this postulation to the Regional Security Complex frame, it can be said that anarchy *determines the need* for security, while security can be enhanced by autonomous but interdependent "units". For Buzan and Waever (2003: 49) "within the structure of anarchy, the essential structure and character of RSCs are defined by two kinds of relations, power relations and patterns of amity and enmity." Even if, by neo-realist standards, the behaviour of such units is determined by the international (or even geopolitical) structure, this might imply that the units behave in a similar way inside a RSC as

well, to satisfy their need for safety and survival. Indeed, according to Buzan, there is always greater security *inside* a RSC than among a group of states of which some belong to a RSC and some remain outside it. The anarchic structure undergoes deep *changes* which affect the relationship between RSC units.

c. The polarity variable

The term “polarity” refers, in Buzan and Waever’s view, to the distribution of power among the components of a Regional Security Complex. While stronger states (such as Super Powers or Great Powers) have the means and ability to *provide* security, to serve their interests and ensure their own security by controlling different geographical areas, not only neighbouring ones “at the other end of the power spectrum are states whose limited capabilities largely confine their security interests and activities to their near neighbours, as in Southeast Asia or Southern Africa” (2003: 46).

Specific patterns of power can be identified within each Regional Security Complex, as shown at the beginning of this sub-chapter. Since Great Powers tend to balance each other, the presence of a decisive Super Power is clearly needed.

d. The social construction variable

The social construction *explains* the amity and enmity relationships established between the components of a Regional Security Complex. Such relationships usually have a strong historic component, since they express the actors’ behaviour towards each other, at different times in their respective history. Territorial issues, ethnic or racial conflicts around the world can be traced back to the earliest of times; some remain unsolved even today, in spite of international efforts. Regional power issues, nationalism and domestic economic interests can also be added on the list; all of them can act as security threats which need to be solved. In other words (Buzan, Waever, 2003: 46) “the particular character of a local RSC will often be affected by historical factors such as long-standing enmities (Greeks and Turks, Arabs and Persians, Khmers and Vietnamese), or the

common cultural embrace of a civilisational area (Arabs, Europeans, South Asians, North-east Asians, South Americans)”

To conclude, any Regional Security Complex must be characterized by these four variables. As a rule, domestic conflicts can be solved by local forces, whereas conflicts which drag along more actors can be solved, on a case by case base, if the specific character of each RSC is clearly understood. Being a “specific, functionally defined type of region” as mentioned before, RSCs may refer to groups of neighbouring states, regions of common ecological interest, nevertheless affected by diverging political significance (such as the Arctic region), or non-neighbouring areas with mainly a strong economic convergence (such as the so-called BRICS group).

The Danube region is primarily defined by a geographical feature shared by a large part of Europe; but can it also be defined as a Regional Security Complex?

III. CASE STUDY: THE DANUBE REGION

The present study is aimed at defining the status of the Danube Region, from the viewpoint of the Regional Security Complex Theory. By applying the RSC matrix (the validity of the four variables) to our case, the research took into account the *states* (riparian and others) that have explicit or implicit interests in the area, the *inter-state* (neighbouring or other) *relationships*, perceived from various points of view (with reference to historic, economic, social, political or military issues), as well as the *involvement of Super Powers or Great Powers* in the region.

Two main hypotheses are taken into account. *The first hypothesis* advances the idea that the Danube Region is indeed a Regional Security Complex, nevertheless an atypical one, given its geographical specificity and component inter-state relationships. *The second hypothesis* reviews Buzan and Weaver’s definition of sub-complexes and states that the Danube Region is a sub-complex within the RSC of EU-Europe. Arguments are proposed

for each of these two hypotheses and a potential (hopefully correct) conclusion is reached. To a certain extent, these hypotheses resemble the two facets of the same coin – two almost converging ways of approaching complex European issues. On a continent which has been tormented by constant geopolitical, cultural, social and demographic changes, one thing is certain: irrespective of local conflicts, the Danube will continue to be the most constant feature of our continent – nevertheless subject to potential climate changes.

III.1. First Hypothesis: The Danube Region – an atypical RSC

III.1.1. Historical overview

Any attempt to prove that a certain structure complies with the Regional Security Complex requirements must be based on a thorough analysis of the four variables which characterize this matrix. The validity of said variables would support a positive answer in this respect. But before bringing into the discussion the variables, a short overview regarding the historical importance of the River Danube can be helpful for such an approach.

Without attempting to produce a full presentation of the relevance of River Danube in ancient times, it can be said that some early European cultures are documented to have flourished on the Danube banks during the Neolithic Age; also, it represented an important transport structure ever since the time of the Roman Empire. The Romans' ability to build bridges and develop settlements on the banks of this important source of water was a significant asset for moving downstream, up to Dacia. Later, during the Middle Age, fortresses and cities expanded on its banks, some of them later becoming capitals of empires (Vienna and Budapest).

The Westphalian treaties of 1648 sanctioned the concept of sovereign states with clearly outlined borders in Europe; the next centuries witnessed the expansion of inland navigation and free trade rules. But the document which confirmed, for the first time in writing, the

international character of the River Danube was the *Paris Treaty* signed in 1919, following the end of the First World War. In its Part XII, Chapter III a series of provisions refer directly to the main rivers of Europe (the Elbe, the Vltava, the Oder, the Niemen *and the Danube*) which are "declared international" along with "all navigable parts of these river systems which *naturally provide more than one State with access to the sea*, with or without transshipment from one vessel to another; together with lateral canals and channels constructed either to duplicate or to improve naturally navigable sections of the specified river systems, or to connect two naturally navigable sections of the same river."¹⁰ By emphasizing the *equal treatment* of states on these rivers and the absence of all dues "along the course or at the mouth of these rivers", the document provides a modern perspective on free trade and transport.

In 1829 the first Danube Steamship Company (*Erste Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft*), in short DDSG¹¹ was set up in Vienna and, in the next year, its "Franz I" ship covered the 280 km course between Vienna and Budapest, an important link between the former capitals of the Habsburg Empire. In less than a century, the company became one of the largest trade fleet in Europe and it ensured transport and trade over the Danube and its tributaries.

The strategic character of this natural boundary determined an increased interest for dominance in the region from three European Empires – Habsburg, Ottoman and Russian. The first owned approximately 33% of its course within its historic borders; the second had arrived at its gate when the Bulgarian territory fell under its rule in 1396 and preserved its position (as well as a significant influence on the other side of the river, in Wallachia, while also controlling the Dobrujan ports at the Black Sea) for almost 500 years. Finally, the Russian Empire was keen on preserving access to the Black Sea by means of a partial control over the eastward arm of the Danube, Chilia (between 1829 and 1856), and envisaged a further westward and southward expansion of its influence.

The end of the Second World War and the beginning of the Cold War period brought a

major geopolitical change for the Danube. While Western countries continued to maintain an equal treatment in trade and transport matters, the Eastern half of its course, up to the Black Sea, fell under the implicit domination of Moscow rulers around 1948, when former independent states became satellites of the Soviet Empire. The first confirmation of this drastic change was given by the setting up of a Danube Commission in the same year, according to the provisions of the Treaty of Belgrade; Stalin imposed a Commission which included representatives of all riparian states – except for Germany and Austria, the guilty parties of the recently ended conflict¹².

The fall of communism at the end of the 1980s and the demise of the USSR in 1991 made it possible to openly assess the damage produced to the development of Danube during the 50 years of Cold War. The difference between Western investments in course regulation, environment and flood protection, on the one hand and the collapse of downstream traffic, indifference to development and modernization, as well as ecological ignorance on the other became clear in the first half of the 1990s. The Civil War in Yugoslavia and NATO bombardments further added to this decay.

Today, following the admission of several former Communist states into the European Union and the prospect of further enlargement in the same area the fate of the Danube Region has changed for the better. The Danube Commission (in which Russia continues to be a member, due to its former position as a Super Power, although it no longer is a riparian state) has set up a strategy meant to enhance development in the area. This strategy, proposed by the European Commission in 2010, was endorsed by all member states in April 2011. It is also known as “One Strategy – 11 Priorities”, whereby a set of eleven important issues (“Priorities”) are grouped under four main “pillars”.

Both riparian and non-riparian states are involved in putting into practice various initiatives; Romania is involved in the coordination of Priority Area 1A (focusing on the improvement of inland waterways – together with Austria) and Priority Area 5 (management of environment risks – together with Hungary). Such convergent actions are meant to improve

activities throughout the course of the Danube and to place it firmly of the international map, not only from a geographical perspective, but also from a political, social, cultural and environmental one.

III.1.2. Validity of RSC variables for this hypothesis

In order to confirm the validity of this hypothesis, a separate discussion for each of the RSC variables is required. According to Buzan and Waever (2003: 47) “The standard form for an RSC is a pattern of rivalry, balance-of power, and alliance patterns among the main powers *within* the region: to this pattern can then be added the effects of penetrating external powers.”

The set of variables proposed by the same authors, which are considered specific for all RSC, include (a) the relevance of the **boundary** component, (b) the **anarchic structure** (defined by the behaviour of autonomous units within the RSC), (c) the **polarity** variable (in other words, the distribution of power in the respective region, a variable which can be rendered with the help of the RSC matrix) and (d) the **social construction** (which, according to historical and cultural coordinates, explains the *amity/enmity* relationship between the units).

a. The boundary component

In our opinion this is the most difficult component to explain in the case of the Danube Region. As shown above, according to Buzan and Weaver it is the boundary which makes the difference between a RSC and its neighbours (which can be either different RSCs or “buffer” states or areas). In most cases, the boundaries of a RSC coincide with the outer boundaries of its units, but the Danube course is atypical from this point of view.

From a geographical point of view, *only in six out of the ten riparian states* the Danube acts as an actual border (part of the Serbian-Croat border, part of the Serbian-Romanian border, the Romanian-Bulgarian border, a small part – less than 1 km - of the border between Romania and Moldova and the bor-

der between Romania and Ukraine along the Chilia Arm of the Danube Delta). Otherwise, the Danube flows through Germany (starting with its spring in the Black Forest), then through Austria (including its capital city, Vienna, by means of the *manmade* Donau canal), then through Slovakia (and its capital, Bratislava) and “cutting” Hungary in two parts (by separating the Transdanubian Mountains on its right bank and the North Hungarian Mountains on the left bank)¹³.

In Buzan and Waever’s understanding of the “border” relevance, therefore, the Danube region *partially* complies with the inter-units border rule and partially confirms the authors’ opinion that a RSC “may or may not coincide” with the traditional description of borders. More importantly, in this region, the RSC characteristic is given by the *functional* component – in other words, the fact that the Danube is a strategic transport and trade factor for Europe.

b. The anarchic structure

The anarchic structure of a system (made of autonomous units), in neo-realist terms, determines the need for security and survival. For neo-realists it is the *anarchy itself* which *determines* the structure and its specific characteristics.

In the case of the Danube Region, this structure includes *ten main autonomous units* (the riparian states), along with *other nine countries* which benefit from the drainage basin of the river, through its tributaries (Switzerland, Italy, the Czech Republic, Poland, Slovenia, Bosnia & Herzegovina, Montenegro, the Republic of Macedonia and Albania – all with between 4.6% and 0.1% of basin area¹⁴). It is the only major river which marks a level difference of over 4,000 m because it starts in the Black Forest Mountains and, along its course, it reaches the summit of Piz Bemina at the border between Italy and Switzerland (at a height of 4,049 m) and then continues downstream until it flows into the Black Sea, therefore at sea level. Other important stakeholders include the three main European Empires (as shown in the sub-chapter dedicated to the historical overview) and, in contemporary times,

Russia (for economic and trading purposes, but also for political reasons, as it continues to exert a certain amount of influence in some of its former satellites, such as Bulgaria) and (though not explicitly, but rather through proxy means, such as NATO during the Civil War in Yugoslavia) the USA. The European Union as a unitary structure, an important RSC in its own right, according to Buzan and Waever, is also a major stakeholder in the area; the Danube Region Strategy focuses on eleven major priorities, among which economic, political, ecological or humanitarian issues.

The historic overview above also offers a general image of the *changes* undergone, in time, by this anarchic structure. The most important – and dramatic – change which took place in recent years was *the break-up of the Eastern Bloc in the 1990s*, following the downfall of communism and the end of the Cold War era. The *political* and *military* influence of the US in the former communist countries increased significantly, partially replacing that of the former Moscow leaders and one of the results was that, freed from the constraints of the Warsaw Pact (disbanded in February 1991) ten former communist states became members of the Western military counterpart, NATO, in two phases (the Visegrad Group – Hungary, the Czech republic and Poland – in 1999, followed by Latvia, Lithuania, Estonia, Slovenia, Slovakia, Romania and Bulgaria – in 2004)¹⁵.

This military reorientation went hand in hand with a renewed interest of the European Union towards the Eastern part of the continent, for the purpose of what is commonly known as “*European integration*” – in other words, the accession of former communist states. Two phases of Eastward enlargements have taken place so far, in 2004 and 2007, thereby increasing membership figures to 27 at present. With the admission of Romania and Bulgaria in 2007, *most Danube riparians and stakeholders are now members of the EU*. This process is intended to continue in the future, with Croatia programmed to sign the basic accession documents in 2013 and with Serbia and Moldova in negotiations for the same goal, at a date which is still unknown for the moment.

But the anarchic behaviour of RSCs is given by changes of all types – both positive and

negative. The most important negative change which took place in the Danube Region – with large-scale political, economic, ecological and humanitarian effects – was the Civil War in former Yugoslavia. Starting from the initial independence movements inside the Yugoslav Federation, a regional conflict which threatened the security of the entire region broke out when the Kosovo region (part of Serbia) claimed its independence. The ensuing involvement of, and bombardments by NATO forces (in support of the Kosovar bid) in Serbia resulted in an ecological catastrophe for the Danube, with parts of destroyed bridges and wreckages temporarily blocking transport and trade on the river and taking years to clean.

c. The polarity variable

As shown above, in Buzan and Waever's terms, the polarity factor focuses on the *distribution of power* among the components of a RSC. The RSC matrix proves that the involvement and *control* of a Super Power through explicit or implicit means) is fundamental for a specific area to be treated as a RSC, while the mere representation of Great Powers in any number is not sufficient, as it gives rise to movements meant to ensure a balance of power among them. Therefore, the optimal matrix for a RSC in the present context would be 1SP + 3-4 GP + n smaller states.

In historical terms, the structure was functional *during the time of the empires*, whereby there were 1SP (The Russian Empire) + 3 GP (the Habsburg Empire, the Ottoman Empire and Prussia). The number of smaller states was irrelevant, due to the fact that they were parts of the above mentioned empires. During that period all the stakeholders constantly attempted to gain control over this major waterway (for purposes of economic dominance and strategic interest).

The situation changed *during the Cold War period*, when the international structure was bipolar, with two Super Powers (the USA and the USSR) balancing their spheres of influence. In Europe, the situation was as follows: 1 SP (USA) + 1 RP (the Western states grouped in the European Community) vs. 1SP (the

USSR) + smaller states, Soviet satellites + non-affiliated small states (e.g. Yugoslavia, Albania) which, nevertheless, tended to take sides with the Eastern Big Brother.

The fall of the USSR and the end of the Cold War changed this structure profoundly; the following decade was considered by political analysts to be a "unipolar" one, in which the only remaining Super Power was the USA. It is our opinion that the USA continues to exert its influence in the region, although this influence has largely been balanced by an increasingly powerful European Union. One should not ignore the influence of another pole – Turkey, now acting as a rising Regional Power, especially influent in areas (and countries) with a significant Islamic demography. Therefore, the *RSC matrix at present* could be 1 SP (the USA) + 2 GP (the EU and Russia) + 1 RP (Turkey) + smaller regional actors (Ukraine, Moldova, Albania, former members of the Yugoslav Federation that were not admitted in the EU, and Caucasus countries).

A variant to this matrix would be 0 SP + 2 GP (the rest of the matrix remaining the same), but this alternative *would contradict* the essence of the RSC theory, according to which only the presence of a Super Power in a specific region is able to ensure the survival and security of component units. Moreover, the influence of the US in the region (especially through organizations coordinated by it, such as NATO) is still significant, though not always explicit.

d. The social construction variable

According to Buzan and Waever (2003: 47) the "pattern of amity and enmity" is a hallmark of RSCs and "the specific pattern of who fears or likes whom is generally not imported from the system level, but generated internally in the region by a mixture of history, politics, and material conditions. For most of the states in the international system, the regional level is the crucial one for security analysis." As shown above, various ethnic, social or territorial issues have marked the history of the Danube Region. In defining amity or enmity relationships the so-called "distance effect" (understood in a

proportional increase of conflicts with the decrease of distance) is extremely important.

The Danube Region was never short of conflicts. The local fights for domination which took place during the Middle Age were followed by fiercer (though not as explosive) conflicts during the Cold War period. The decisive part played by the USSR in setting up a convenient, arguably Soviet-dominated Danube Commission resulted in a partial failure of free trade mechanisms; the major qualitative difference between the upstream and downstream Danube protection and modernization actions marked the presence of the Iron Curtain on this river too. In upstream countries, dams were built in order to prevent devastating floods, while downstream countries built fewer dams and, in certain areas, still rely on temporary sandbag dams in case of dangerous flows. One of the few but remarkable achievements during the Cold War period was the construction of the two Iron Gate dams at the border of Serbia and Romania, which solved a centuries-long problem – the fact that the natural structure of the gorge in this area had often prevented safe shipping due to its dangerous streams.

But bilateral rivalries have not ceased with the end of the Cold War period. Ukraine and Romania continued to have disputes over the free use of the Chilia Arm of the Delta. The first major event was the (presumed intentional) wreck of the Ukrainian barge Rostock at the beginning of the 1990s, which resulted in long efforts to retrieve the wreck and resume shipping activities. More recently, Ukraine decided to build a navigation canal for large ships on Chilia arm of the Danube Delta, in spite of international concern for preserving the Natural Reserve; for the moment, Ukraine has stopped the project due to international protests, but nobody knows what will happen in the future years.

Another important element of trans-boundary enmity is the dispute between Slovakia (previously Czechoslovakia) and Hungary around the issue of the Gabčíkovo – Nagymaros Dams. The dispute refers to the 1977 Treaty for a cross-border canal whereby the Danube was partially diverted. Hungary rejected the project after 1990 and Slovakia called for arbi-

tration; a decision by the ICJ followed, asking Hungary to comply with the provisions of the Treaty, but Hungary still insists that it was a “communist decision” which was rejected by the democratic administration elected after 1990.

According to specialized European institutions, further enmity issues spring from the qualitative gap in observing environment protection requirements and treaties; the development of industrial facilities in various parts of the Danube resulted in an increase of pollution levels, often impossible to solve with the existing water purifying units; the decay of water quality affects biodiversity and places the specific flora and fauna under threat. According to the International Commission for the Protection of the Danube River, Vienna (2005 Report), the “Upper Danube, where chains of hydropower plants exist, is mainly impacted by hydro-morphological alterations, and many water bodies have also been provisionally identified as ‘heavily modified water bodies’. The section of the Danube shared by Slovakia and Hungary is also classified as ‘at risk’ due to hydro-morphological alterations. The section shared by Croatia and Serbia is ‘possibly at risk’ in all categories, since not enough data is available for a sure assessment.”¹⁶

The patterns of amity are confirmed by treaties that result – or are bound to result – from the *acknowledgement of existing, common risks and threats*. However, contemporary *threats continue to diversify* and to take surprising forms: the impact of illegal fishing and fish trafficking in the Danube Delta; human trafficking or illegal migration; the recent accusations of piracy against Serbia (by Croatia) and against Romania (by Ukraine), with alleged “peasant pirates” attacking barges for theft¹⁷; the oil terminal that Russia intends to build in the less than one km river bank in Moldova.

The assessment of Danube Region characteristics presented above demonstrates the complexity of this area and the manifold, intricate elements which define its identity. They all converge towards a confirmation of its status as an atypical, nevertheless solidly structured RSC.

III.2. Second hypothesis: the Danube Region – a sub-complex within the RSC of EU- Europe

III.2.1. Premises in support of the second hypothesis

In order to verify the validity of this hypothesis, the author of this study started from Buzan and Waever's reference to the European Union as a Regional Security Complex. In their opinion, EU is a Regional Security Complex of a "centred-institutional type", characterized by the fact that "the region acquires actor quality through institutions."¹⁸

In their assessment of the European continent as a whole, they advance a potential division into two or three RSCs. Adopting the neo-realist position with reference to power balancing and friction, and defining the two "centred RSCs as the European Union and Russia, they state that "after the end of the Cold War, Europe has wavered between a formation as one, two, or three complexes. In the first post-Cold War years, a large 'OSCE' Europe began to form which included Russia, but the latter increasingly drifted off to become the centre of its own RSC. The Balkans for a while looked as if it formed a distinct RSC. This development ultimately did not materialise, and Europe now consists of two centred RSCs which have decisively curbed its traditional power balancing and friction."¹⁹

According to the same authors, one of the practical features of a Regional Security Complex is the possibility of dividing them into smaller units (called "sub-complexes"); this division is justified by the fact that, while major security concerns must be solved at macro level (with the participation of all component units), lesser risks and threats with a limited, "cross-sector" character can be solved locally, through direct actions of the (often bilateral) parties involved. The Danube Region is given as an example linked to environmental security risks, being regarded as one of several "small-size units" facing "cross-sectoral security concerns" within the EU-Europe RSC.²⁰

III.2.2. The Danube River - specific features

The Danube stands out by a number of specific features which also stand in favour of the sub-complex proposal. Firstly, the Danube is the only major world river with an "international" status, thereby creating a dependency among riparian states with regard to economic, social (including ethnic), cultural and ecological issues.

Secondly, the Danube can be studied from another specific perspective, related to free movement and immigration issues: some of the component units of this region are members of the Schengen Treaty, others are not, and therefore a division into two "sub-complexes" could also be made according to this element.

Thirdly, bilateral and multilateral cooperation in the region is ensured with the help of various international *specialized*, region-focused institutions of the European Union (e.g. the Danube Commission). Moreover, within the European Union, the region is perceived as a strategic macro-region.

All these arguments and features prove, once more, the case of "common interests" as defined by Nye; according to him said common interests "determine the interdependence among the respective states"²¹ However, in the case of the Danube region, this interdependence is punctual, while common interests are often superseded by the national or regional interest of each unit included in the Regional Security Complex.

Institutions are also important for preserving the functional character of such a multi-unit structure, be it regional or sub-regional. With regard to this issue, neo-realists consider that institutions are fundamental for the duration and validity of a system; as long as the institutions are operational, and as long as stakeholders have a common interest that can result in relative gains, the system survives. In the case of the Danube Region, several institutions were set up to improve cooperation on all levels:

- The *Danube Commission*
- The *Southeast European Cooperation Initiative* – with its Danube Transport Working Group
- A joint cooperation initiative between Austria and Romania, under the name of *Danube Cooperation Process*

- The *Inland Transport Committee for Europe* (as part of the UN Economic Committee for Europe)

The legal framework for cooperation in all issues concerning the Danube Region is the *EU Strategy for interstate cooperation and the development of the Danube Region*, perceived as “a united response to challenges affecting an area which stretches from the Black Forest to the Black Sea, including over 100 million inhabitants”²², with its 11 Priority Areas. Actions are organized in the form of bilateral cooperation for 14 countries in the region, Romania being involved in the improvement of existing inland waterways facilities, along with Austria (Priority 1A) and in promoting “culture and tourism, people to people contacts”, together with Bulgaria (Priority Area 3). Other issues under close scrutiny include Rail-Road-Air mobility, Water quality, Energy, Culture and tourism, Biodiversity, Competitiveness, Institutional capacity and Security, along with the high priority dedicated to human issues such as Knowledge and Skills improvement.

An important sub-regional cooperation institution is the *International Scientific Forum “Danube – River of Cooperation”* whose declared purpose is to engage “in developing regional cooperation between the Middle Danube countries and other European countries interested in this section of the Danube, paying attention to interdisciplinary programs and projects.”²³ The Forum has set up cooperation programs with various international organizations, such as UN agencies, the Council of Europe, the World Tourism Organization or the European Agency for Reconstruction and Development.

Such specific characteristics are indeed relevant for a sub-complex within a RSC. However, they act only as section of a larger construction. The second hypothesis can be considered valid, but it represents only a part of the whole.

CONCLUSIONS

This study aimed to look into potential security issues resulting from viewing the Danube Region either as a Regional Security

Complex with a certain degree of specificity, or as a sub-complex within the larger Regional Security Complex defined by Buzan and Waever as “EU-Europe”, with the help of two research hypotheses proposed in the introductory part.

With its status as the second longest river in the world and the only major river with an international status, due to the large number of riparian states and other stakeholders, the Danube course outlines a region of both common and conflicting (regional or local) interests, of rivalries and cooperation, of historical “die-hard” traditions opposed to modern regulations, of unbalanced development and efforts for improvement.

Following a complex, extensive research, several conclusions can be drawn:

1. The Danube Region **can be defined as a Regional Security Complex**, since the standard pattern of a RSC and all its specific variables are confirmed. However, the present day geopolitical situation and the absence of a real Super Power in Europe bring doubts in the confirmation of the RSC matrix. In spite of the implicit, yet not officially assumed interest of the remaining superpower (the USA) in the area, and due to the fact that the latest years have marked an obvious shift of American interest from Europe towards other areas on the globe, such as Asia, the future years will have to confirm whether or not this specific character of RSCs is confirmed.

2. The two hypotheses proposed for the study **are not fundamentally opposed, but rather complementary** to each other. The sub-complex characteristics do not represent a different analysis structure altogether; they can be perceived as part of a more complex entity. The Danube Region *sections* can be regarded as sub-complexes if one takes into account the specific bilateral or local security interests, providing they develop according to different patterns, along a historical timeline.

3. Such a complex structure, adjacent to a more complex structure (the European Union) which is constantly changing in shape and has yet to decide upon the long-term validity of some of its instruments (such as the monetary reform) or institutions, **can and should be further researched** from a variety of compara-

Viewed as a Regional Security Complex, the Danube Region will continue to face more diversified security threats, or the specific patterns of amity and enmity may change in time; however, one in support of an optimistic view, one should remember Luttwak's theory about the paradoxical character of conflicts: they only appear because potential adversaries exist, and because what one side considers to be a good choice may eventually prove to be the worst, with unexpected results. It is like building a bridge over a meandering river (which, in our case, can be the Danube): unexpected events may change its course, floods and draught may occur from time to time; but the bridge will still be finished one day.

¹² As explained by Edgar Martin in its extensive research on the Danube history and international value "Austria joined the Danube Commission in 1960, although Germany did not become a full member until 1998, at the same time as the new states of Croatia and Moldova" (See the full text "International Waterway in Crisis: the Case of the River Danube" in the in *IAME Panama 2002 Conference Proceedings*. http://www.eclac.cl/Transporte/perfil/iame_papers/papers.asp) (retrieved on Dec. 12, 2012)

¹³ The source of these data is *The Danube River Basin District - River basin characteristics, impact of human activities and economic analysis required* under Article 5, Annex II and Annex III, and inventory of protected areas required under Article 6, Annex IV of the *Water Framework Directive* (2000/60/EC), Part A – Basin-wide overview. International Commission for the Protection of the Danube River, Vienna, 18 March 2005, also available at <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/blanks/assessment/black.pdf> (Drainage Basin of the Black Sea, Danube River Basin, pp 119-124 (retrieved on January 15, 2013)

¹⁴ Ibid., p. 120

¹⁵ Read a more detailed presentation of the NATO Enlargement policy on the Alliance website, at http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm (last retrieved on Feb. 2, 2013)

¹⁶ Data also retrieved from <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/blanks/assessment/black.pdf>

¹⁷ See a number of press articles, mainly from Ukrainian and Russian sources, such as <http://suite101.com/article/piracy-in-europe-danube-river-pirates-arrested-in-serbia-a393295>, <http://www.moimconsulting.com/danube-shipping-company-reports-pirate-attacks-on-its-ships-in-romania/>, <http://www.odin.tc/news/read.asp?articleID=519> (last accessed on Feb. 14, 2013)

¹⁸ Buzan and Waever (2003), quoted above, see the Table at page 62

¹⁹ Ibid., p. 343

²⁰ Ibid., p. 360

²¹ Nye, J., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, NY 2004, p. 27

²² Details about this strategy are presented on the official site http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/danube/index_en.cfm (retrieved on Feb. 14, 2013)

²³ See more details on the official site <http://danube-cooperation.com/en/> (last accessed on Feb. 12, 2013)

ABSTRACT

Due to its geographical characteristics (second longest river in Europe, passing through or bordering 10 different European states) the Danube has had a major importance for the regional security, has influenced the balance of power in Europe and has played a part in the economic development of the riparian states. Its complex characteristics require a constant focus due to potential security issues which may affect it. However, can it also be viewed as a Regional Security Complex? The present paper aims to answer this question by proposing two hypotheses based on the RSC Theory and on a complex description of the relevant international environment.

Key words: *RSC, security community, securitization, variables, institutional coordination*

Carmen Ardelean a absolvit studii masterale la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, actualmente fiind cadru didactic la Universitatea București. Este specializată în problematica securității regionale în Orientul Mijlociu.

RECENZII

„Euroarmata și apărarea României. Analiză de epistemologie constructivistă privind politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene”

Constantin Manolache

Institutul European, Iași, 2014

Profesorul italian Andrea Riccardi de la catedra de „Istorie contemporană” a Universității din Roma, care a abordat adesea subiecte referitoare la prezentul și viitorul Uniunii Europene, spunea: „Lumea după 1989 a rămas fără o politică orientativă. Se crezuse că, odată cu sfârșitul Războiului Rece (al cărui climat de tensiune și amenințare atomică este uitat cu prea mare ușurință), începe o epocă de pace. Dar nu a fost așa. Se crezuse că anul 1989 va marca universalizarea valorilor cum ar fi libertatea sau metodele democratice. În fond, era teza lui Francis Fukuyama, care a vorbit despre sfârșitul istoriei ca universalizare a democrației și a libertății și drept concentrare a vieții politice și internaționale asupra economiei de piață. Ar fi fost victoria universală a democrației occidentale. Această teză a fost contrazisă de anii care au urmat, în care nu au lipsit ciocnirile și conflictele. Războiul Rece corespundea unei viziuni bipolare, simple și eficiente: opoziția între Orient și Occident este un loc comun al istoriei. Niciodată în istorie nu a fost atât de simplu, ca în a doua parte a perioadei postbelice, să fie recunoscut Orientul, care avea granițele blindate și o ideologie de referință. Începând cu anii '90, totul a devenit confuz. Pentru factorii de decizie din politica mondială, pentru grupurile conducătoare, ca și pentru cititorii de ziare.”

Cartea domnului Constantin Manolache vine cu câteva abordări interesante (deși uneori prea didactice), referitoare la mecanismele actuale și perspectiva utilizării eficiente a acestora pentru a crește și (eventual)

a prelua responsabilitățile asumate direct de țările membre ale Uniunii Europene în domeniul securității și apărării. Cu o foarte bună cunoaștere și înțelegere a mecanismelor de luare a deciziei la Bruxelles, cu experiență și o bogată carieră militară, autorul ne prezintă în „*Euroarmata și apărarea României*” o succesiune de elemente de referință ce pot constitui baza dezbaterilor pentru o „structură proprie de securitate și apărare” a Uniunii Europene. Abundența de documente oficiale și lucrări de referință la care autorul face apel denotă o preocupare aplecată către momentele de decizie istorică în construcția instituțiilor europene așa cum le cunoaștem în prezent.

Europa trebuie să facă mai mult pentru propria apărare și securitate; prea mult timp s-a ignorat aspectul costurilor pentru apărare iar astăzi suntem puși în fața unui adevăr imperativ: politica de apărare și securitate înseamnă tot mai puțin „*strategic vision*” și tot mai mult „*financial affordability*”.

Securitatea noastră depinde de voința altor țări de a lucra împreună și de a respecta interesele comune sau individuale. Suntem dependenți de bunul mers al economiei mondiale, de buna funcționare a organizațiilor internaționale, de aplicarea corectă și promptă a principiilor de drept internațional. Pentru orice țară europeană, sunt de interes vital: securitatea teritorială, stabilitatea socială și politică, siguranța individului, securitatea ecologică și buna funcționare a economiei. Avem o responsabilitate comună de îndeplinit, cu privire la: întărirea și respectul legii, drepturile și libertățile individuale;

întărirea cooperării; buna guvernare; creșterea nivelului de confort economic al individului; suport social și dezvoltare individuală; o preocupare tot mai ridicată pentru mediu și felul în care viața cotidiană afectează natura și mediul înconjurător și nu în ultimul rând, profilul cultural și identitatea educațională a fiecăruia cetățean european.

Trăim astăzi într-un mediu de securitate caracterizat prin lipsă de predictibilitate și grad mare de incertitudine, cu amenințări neconvenționale, dinamice, de regulă aleatorii, fără constrângeri sau reguli. Apare astfel o provocare permanentă ce impune găsirea unui echilibru între ambițiile politice ale fiecărei națiuni, pe de o parte și resursele de care aceasta dispune, pe de altă parte. Construcția unor instituții de apărare și securitate ale Uniunii Europene impune abordări politice fără

echivoc, care să aibă ca fundament expertiza și prognozele unor specialiști asemenea domnului Constantin Manolache. Lucrarea „*Eu-roarmata și apărarea României*” este un bun moment de referință, ce poate sta la baza unor dezbateri pe această temă. Este deasemenea o sursă de informare extrem de utilă, putând constitui nu doar o foarte bună propunere de studiu pentru studenții sau pasionații de relații internaționale, ci și un material util pentru diplomații ministerelor cu responsabilități în domeniu.

Dragoș Gabriel Ghercioiu

Notă

Andrea Riccardi, „*Despre civilizația conviețuirii*”, Humanitas, București, 2008

SUMMARY

ROMANIA AND THE GREATER BLACK SEA AREA

Cristina Dobreanu – The Black Sea region's challenges: energy security and Romania's role / 5

Dr. Șerban F. Cioculescu - The main national and regional security issues with the Romanian-Polish contemporary relations / 13

NATO AND THE EU: GLOBAL SECURITY PLAYERS

Carmen Rijnoveanu – The European defense policy, between ambitions and strategic limitations / 33

Dr. Simona Țuțuiianu – Gender roles within the process of reforming the national defense system: the support of the international military operations / 49

Dragoș Ghercioiu – NATO in Afghanistan—present and perspective. Consequences / 57

Ion Alexandru – The perspectives of NATO's enlargement in Eastern Europe / 66

SOUTH ASIA AND THE MIDDLE EAST

Dr. Dragoș Ilinca – The peace process within the Middle East / 75

Dr. Silviu Petre – Sri Lanka between the balance of power and the regime of human rights. A contribution to the neo-neo debate / 85

OP-EDS

Dr. Vasile Secăreș – The challenge we never knew about....or the “second Crimean war” / 101

Teodora-Maria Daghie - Romania's national security strategy in the 21st century as a member of the European Union / 110

Carmen Ardelean – Security Issues in the Danube Region / 121

BOOK REVIEWS

Constantin Manolache – „The Euro-army and Romania's defense. An analysis by constructivist epistemology regarding the common security and defense policy of the European Union” (Dragoș Ghercioiu) / 137